

הקדמת ספר הלכות גדולות

יוצא לאור על פי כתבי יד
בצרוף הערות ומבוא

מאת

נפתלי צבי בהר"ר עזריאל הילדסהיימר

ירושלים תשמ"ז

תוכן הענינים

עמ' ה	פתח דבר
	מבוא :
ט	נוסח הקדמת הלכות גדולות
יב	מנין המצוות :
	א. הלוקת המצוות, עמ' יב. — ב. סדר המצוות, עמ' יד. — ג. המצוות לפרטיהן, עמ' טו. — ד. מנין המצוות בנוסחי ה"ג שנדפסו, עמ' יח. — ה. הנוסח הנדפס על ידינו, עמ' כא. — ו. חיבורים הנוקטים בשיטת ה"ג, עמ' כד. — ז. השוואת מנין המצוות של בה"ג עם מנין המצוות של הרמב"ם, עמ' כה. — ח. השוואת מנין המצוות של הרמב"ם עם מנין המצוות של בה"ג, עמ' מג.
נא	מראה מקומות למנין המצוות מה"ג דפוס ברלין למהדורה זו
נב	מראה מקומות למנין המצוות מה"ג דפוס וורשה למהדורה זו
עמ' 1	הקדמת הלכות גדולות, הדרשה — נוסח ארוך
23	הקדמת הלכות גדולות, הדרשה — נוסח קצר
25	הקדמת הלכות גדולות, מנין המצוות :
	מנין העובשין, עמ' 25. — מנין הלאוין, עמ' 31. — מנין העשין, עמ' 68. — מנין הפרשיות, עמ' 94.

פתח דבר

חיבור זה מוקדש לזכרה ולעילוי נשמתה הטהורה של אמי מורתי מרת יהודית ע"ה בת מוהר"ר עזריאל הכהן מונק זצ"ל, רבה של קהילת "עדת ישראל" בברלין. אשת חיל ונדיבת לב, אשר בחכמתה ובנועם הליכותיה האצילה על כל בני ביתה ועל המסתופפים בצילה. גלב"ע ביום י"ד מנחם אב תשמ"ב.

יבואו על התודה הספריות בודלייאנא באוקספורד, אנטונינא בלנינגרד, אמברוזיאנא במילאנו, האוניברסיטה בקמברידג', מכון לתצלומי כתבי היד העבריים בירושלים, מכון התלמוד הישראלי השלם בירושלים — על צילומי כתבי היד שהעמידו לרשותי.

אסיים בברכה מיוחדת לאאמו"ר שליט"א אשר הטיל עלי את ההדרה של הקדמת "הלכות גדולות", עמד לימיני והדריכני בכך. בעזר השם יתברך זכה לברך על המוגמר, בהוצאת שלושת החלקים של הספר הלכות גדולות. יתן ד' ויזכה עוד לשנים רבות וטובות, ויפוצו מעינותיו חוצה.

8158

נוסח הקדמת הלכות גדולות

הקדמת "הלכות גדולות" (להלן: ה"ג")¹ מכילה שני ענינים. האחד, דברי אגדה בשבח התורה ולומדיה (מובאות לכך ראיות ממאמרי חז"ל, בתוספת דוגמאות—בעיקר מהלכות עריות, יום וחליצה— לחומר שבדברי סופרים על דברי תורה), והשני, מגין תרי"ג המצוות.

ההקדמה הגיעה לידינו בשני נוסחים². נוסח אחד נדפס בה"ג דפוס ויניציאה (ש"ת), ועל פיו— ע"י הרב אברהם שמעון טרויב זצ"ל בה"ג במהדורתו (וורשה תרל"ד). נוסח שני נדפס ע"י אבי זקני הרב עזריאל הילדסהיימר זצ"ל בה"ג במהדורתו (ברלין תרמ"ח—תרנ"ב), ע"פ כ"י ואטיקאנא מס' 142. בין שני הנוסחים קיימים הבדלים רבים. בעוד שבדפוס ברלין הנוסח של חלק האגדה שבהקדמה הוא ארוך, מצוי בדפוס ויניציאה— וורשה, בשינויים, רק חלק קטן ממנו, לבד ממספר פסוקי תהלים הנמצאים רק בו. במגין המצוות קיימים שינויים בפירוט המצוות, בניסוחן וכן בסדר הבאתן.

נוסח הקרוב לנוסח דפוס ברלין, מצוי בכ"י אמברוזיאנא במילאנו מס' c 116 Sup. שעליו מבוסס ה"ג במהדורת אאמו"ר שליט"א. להלן נדפיסו, ועל פיו ניתן לתקן שיבושים שנפלו בנוסח דפוס ברלין הנזכר. בסוף כ"י זה (בחלק האגדה)³, נוספו שני קטעים החסרים בדפוס זה: כ"ד מתנות כהונה וכ"ד מקומות לניקור בהמה. לעומת זאת נשמט בכ"י כל פירוט מגין המצוות, ומובא רק סיווגן לארבעה חלקים ומספר המצוות הכלולות בכל חלק⁴.

1 הדעה המקובלת היא שבעל ה"ג עצמו כתב את ההקדמה לספרו. יש שפקפקו בכך, ראה ר"י רייפמן "קול מבשר" (פראג-תרי"ט) עמ' 9, רי"פ פרלא במבוא לביאורו על ספר המצוות לרס"ג (ירושלים תשל"ג) ח"א עמ' 10, מ. צוקר במבוא ל"קטעים חדשים מספר המצוות לר' חפץ בן יצליח", Proceedings Of The American Academy For Jewish Research, חלק 29 (61—1960) עמ' 9, ועליו י. טובי "פיוטי רב סעדיה גאון" (ירושלים תשמ"ב) עמ' 342 הערה 57; הנ"ל "שבעתא לשבועות מאת רס"ג", "תרביץ" שנה נג, טבת-אדר תשמ"ד, עמ' 227 הערה 20. יש שהעלו אפשרות כי בעל ה"ג מצא קונטרס קדמון של תרי"ג המצוות והעתיקו לחיבורו, ראה י"מ גוטמן "בחינת המצוות" (ברסלוי תרפ"ח) עמ' 12, ר"ש אסף "תקופת הגאונים וספרותה" (ירושלים תשט"ו) עמ' קע, רח"ד שעוועל במבואו ל"ספר המצוות עם השגות הרמב"ן" (ירושלים תשמ"א) עמ' טו. ר"א אפטוביצר במאמרו "דרשה בשבת התורה, הקדמת הלכות גדולות", "סיני", כרך ז (ת"ש—תש"א) עמ' קעח, שולל אפשרות זו.

2 פרטים אודות נוסחים אלו, וכן כ"י מילאנו הנזכר להלן, ראה במבואות של אאמו"ר שליט"א לה"ג במהדורתו (ח"א, ירושלים תשל"ב; ח"ב, ירושלים תשמ"מ).

3 להלן עמ' 22 שו' 78.

4 להלן עמ' 14 שו' 83.

קטעי ה"גניזה": כ"י אוקספורד c18, כ"י אנטונין בלנינגראד מס' 340 וכ"י קמברידג' מס' T-S, F 11,9, מכילים (לא בשלמות) את דברי האגדה שבנוסח הארוך בדפוס ברלין⁵. בכ"י אוקספורד שולבו גם שני קטעים מהנוסח הקצר שבדפוס ויניציאה⁶, וכן קטע ארוך החסר ביתר המקורות⁷. כמו כן מצוי בכ"י זה מנין תרי"ג המצוות⁸. כ"י אנטונין מכיל גם את שני הקטעים האמורים שנוספו בכ"י מילאנו, מתנות כהונה וניקור בהמה⁹. קטע "גניזה" נוסף: כ"י קמברידג' מס' T-S, F 10,54, מכיל קטע אחד מתוך מנין המצוות, המתאים לנוסח ויניציאה¹⁰.

יצוין כי בכ"י אוקספורד הנ"ל, מצוי קטע מקשר בין ההקדמה לבין הספר ה"ג עצמו, ותוכנו — הצורך בחיבור הספר. וזה לשונו¹¹: "...ומפני שהיה התלמוד רב וארוך ודברי המשנה עמוקים ואין כל אדם יכול להגיע [אל] סוד התלמוד, הוציאו מבין המשנה והתלמוד את אלו הלכות גדולות שהם י"י קבני להיות כל שומעיהם משכיל בהם, והם פ' הלכות וסימנם כלל". בהמשך, מפורטים שמונים פרקי ההלכות הנכללים בה"ג.

חלק האגדה הדפסנו, כאמור, ע"פ הנוסח הארוך שבכ"י מילאנו, ולאחריו, בפני עצמו, גם הנוסח הקצר שבדפוס ויניציאה¹². בהערותינו לחלק זה, הסתפקנו בדרך כלל בציון המקורות לפסוקים ולמאמרי חז"ל¹³. לרוב צוין מראה מקום אחד בלבד. כמו כן הושווה נוסח כתב היד לנוסחי ברלין¹⁴, וורשה וקטעי ה"גניזה" הנ"ל. ראוי להזכיר את הערותיו של א"ז ר"ע הילדסהיימר בדפוס ברלין¹⁵, ואת הלקט המקיף של המקורות שכוונס ע"י ר"א אפטוביצר¹⁶.

מנין המצוות, החסר, כאמור, בכ"י מילאנו, הודפס כאן ע"פ כ"י אוקספורד הנ"ל, הקרוב אף הוא בדרך כלל לנוסח ברלין. בניגוד ליתר הנוסחים, בהם משולב מנין

- 5 מראה מקומות לקטעים, ראה להלן עמ' 1, בראש ההערות לשינויי הנוסחאות של חלק האגדה.
- 6 להלן עמ' 13 הערות לשו' 74, 79.
- 7 להלן עמ' 15 הערה לשו' 89. מקצתו מובא בסמוך.
- 8 ראה תיאורו להלן במבוא עמ' כא.
- 9 ראה לעיל הערה 3.
- 10 ראה להלן עמ' 25, בראש ההערות לשינויי הנוסחאות של מנין המצוות.
- 11 ראה לעיל הערה 7. השווה לדברי ר' יהודה החסיד (ספר חסידים, מהדורת י. וויסטיגעצקי, פרנקפורט תרפ"ד, סי' תשמח): "ואפילו אינו מחדש בה [בתורה] אלא מסדרה כגון מור יהודאי גאון כיון שראה שהלבבות מתמעטות עשה הלכות גדולות בקוצר...". ראה גם סי' תתכה, והקדמת הסמ"ג (דפוס ויניציאה ג, א).
- 12 להלן עמ' 23. בהערה שם צוינו מראה מקומות לנוסח הארוך.
- 13 על פי רוב כתב בעל ה"ג רק את תוכן המאמר ולא את לשונו ממש.
- 14 ההשוואה נעשתה עם צילום הכ"י שעל פיו נדפס נוסח ברלין. התברר כי תיקונים אחדים ששולבו בנוסח הדפוס, מצויים כבר בנוסח כה"י או בגליון.
- 15 וראה השלמות להערותיו בעמ' 140, וכן בהקדמתו (בגרמנית) לספר (ברלין תרמ"ו).
- 16 "דרשה בשבח התורה, הקדמת הלכות גדולות", "סיני", כרך ז (ת"ש—תש"א) עמ' קעח—רב. הנ"ל, "הוספות ותיקונים ל"דרשה בשבח התורה", שם, עמ' שפא—שפ"ב. ראה גם מר. (= ר' ראובן מרגליות) "הערה", שם, עמ' שפב.

המצוות בתוך דברי האגדה⁷⁷, כתובים בכ"י מילאנו כל דברי האגדה ברצף. מסיבה זו, הבאנו את מנין המצוות בנפרד. הערותינו למנין המצוות כוללות, ככל האפשר, לבד מציון המקורות, את הקשיים הקיימים בהבנת כוונת בעל ה"ג במנין המצוות שלו, והביאורים השונים שהועלו לכך, בהסתמך על חיבורים הנוקטים בשיטתו. כמו כן צוינו שינויי גירסאות בין הנוסחים, וכן הושווה מנין המצוות בה"ג לפי נוסחיו השונים עם מנין המצוות של הרמב"ם. ראה על כך בהרחבה להלן.

17 בדפוס ברלין ובכ"י אוקספורד מובא מנין המצוות אחרי הכתוב להלן עמ' 17 שו' 8. בדפוס ויניציאה-וורשה — אחרי הכתוב להלן עמ' 13 שו' 79. בכ"י אוקספורד מובא מנין המצוות בקצרה גם קודם לכן, שם שו' 79, בעקבות נוסח ויניציאה-וורשה.

מנין המצוות

א. חלוקת המצוות

מנין המצוות המקובל הוא שש מאות ושלוש עשרה (תרי"ג) מצוות. דרש רב שמלאי (מכות כג ב ועוד): "שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמשה (שס"ה) לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה (רמ"ח) עשה כנגד איברי של אדם" ¹. (לפירוש מאמר זה חיבר הרמב"ם את ספרו "ספר המצוות", הכולל רמ"ח עשין ושס"ה לאוין, וכך גקטו ההולכים בשיטתו.)

בתקופת הגאונים נוספו לחלוקה זו שני סוגים, עונשין ופרשיות ². פירוטם במנין המצוות שבה"ג: שבעים ואחד עונשין בידי אדם או בידי שמים ³, מאתים שבעים ושבעה לאוין שאזהרתם ליחידים, מאתים עשין המוטלים חובה על היחידים ⁴, ששים

1 הרמב"ן (בהשגותיו לשורש ראשון בספר המצוות לרמב"ם) דן בשאלה אם מנין המצוות המצויין במאמר של ר' שמלאי מוסכם על הכל, ומסיק שזאת מסורת מפני משה מסיני. כך העלה גם הרשב"ץ בהקדמה לספרו "זהר הרקיע" על אזהרות רשב"ג. עיין גם דבריו בסוף ביאורו (בדפוס ווילנא תרל"ט עמ' 117). וראה מש"כ ר"א אבן עזרא ב"יסוד מורא" (שער שני), ר"י הורוויץ ב"שני לוחות הברית", הקדמה לחלק תורה שבכתב (דפוס וורשה תרי"ב, ח"ג דף קט"ז ע"א), ר"פ פרלא במבוא לביאורו על ספר המצוות לרס"ג (דפוס צילום ירושלים תשל"ג, ח"א, עמ' 5). וע"ע מ. בלאך במאמרו על תרי"ג מצוות (ברבעון הצרפתי, כרך א, 1880, עמ' 197—211); ר"מ טולידאנו בהקדמתו לספר "שרשי המצוות" לר"י אלמושנינו (ירושלים תרס"ט); י"ב הלפר במבואו לספר המצוות של ר' חפץ בן יצליח (באנגלית, פילדלפיה 1915); י"מ גוטמן "בחינת המצוות" (ברסלוי תרפ"ח, פ"ב ופ"ד); מ. גסטר במאמרו על תרי"ג מצוות (בגרמנית, ספר היובל לסמינר לרבנים בברסלוי, 1929, עמ' 393—404); רח"י ארנרייך במאמרו "תרי"ג מצוות" ("אוצר החיים", ח"ה, תרפ"ט, עמ' 161—168); רש"י כהנא "על ספר תרי"ג" (וורשה תרח"ץ, פרק ה).

2 ראה ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 7) שהביא רמז לחלוקה זו של הגאונים ממדרש תהלים (פרק קיט). וע"ע י"מ גוטמן ("בחינת המצוות", עמ' 22) שציין מקורות לשימוש ב"פרשיות".

3 לפי הנוסח הגדפס על ידינו, חלוקת העונשין היא כך: 18 בסקילה, 9 בשריפה, 2 בסייף, 8 בחנק, 23 בכרת, 11 במיתה בידי שמים. בנוסח ברלין כתוב 7 בחנק, ובנוסח ויניציאה (=וורשה) כתוב 9 בחנק ו-22 בכרת. וראה להלן ב"מנין המצוות" הערות 10, 15, 20. ראה עוד להלן עמ' 25 הערה 1, מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בהבנת כוונת בעל ה"ג במנותו מנין העונשין.

4 בסיום מנין העשין לפי נוסח וורשה כתוב: "הרי אלו מאתים וארבעים ושמונה מצוות על כל אחת ואחת קום עשה". לדעת רא"ש טרויב (הערה נד) זו טעות סופר, וצ"ל: מאתים מצוות וכו', כפי שכתוב במפורש בנוסח המהדורה עצמה בסוף הלכות הספד (עמ' 287). כך תיקן ר' שאול כהן ב"נתיב מצותיך" (ליוורנו תר"א, דף קצג, א), וראה מש"כ הרשב"ץ ב"זהר הרקיע" (הקדמה, עמ' 11), ר"י מילר "תרי"ג מצוות לרס"ג" (פריס תרנ"ז, עמ' 61 הערה 8). לעומת זאת סבור י"ל שפער ("על תרי"ג מצוות", Revue des Etudes Juives, כרך 4—163 (1926), עמ' XIX—XXI) שאין צורך בתיקון. הוספת ארבעים ושמונה המצוות

וחמש פרשיות שהן מצוות המסורות לציבור⁵. דומה לכך החלוקה בספר המצוות של רב סעדיה גאון⁶.

ההסבר המקובל לשיטה זו⁷, שע"א (71) העונשין משלימים את רע"ז (277) הלאוין לשמ"ח (348) לאוין, וי"ז (17) פרשיות ממנין ס"ה (65) הפרשיות משלימות את החסר למנין שס"ה (365) הלאוין. במנין העשין גמנים ר' (200) עשין, ומ"ח (48) פרשיות ממנין הפרשיות משלימות את החסר למנין רמ"ח (248) העשין. בכך מגיע הסכום הכולל של המצוות לתרי"ג (613). לפי ביאור זה מכיל מנין ס"ה (65) הפרשיות י"ז (17) לאוין ומ"ח (48) עשין⁸. אולם קשה לקבוע איזו פרשה שייכת ללאו ואיזו לעשה. רא"ש טרויב (הערות וחיידושים, אות ט) סבור "כי הוא [בעל ה"ג] חושב כל פרשה ופרשה רק למצוה אחת להיות הענין אחד אם גם נמצא בפרטיה לאוין ועשין הרבה. ויביט על כללות ענין הפרשה, אם הוא דבר מוזהר ממנו ואסור לנו, יחשבהו ללאו אחד, ואם היותו בכללו מצוה עלינו עשיתו, יחשבהו למצוות עשה אחת". לדבריו החלוקה היא כך (הפרשיות לפי חלוקתן על ידינו להלן): לאוין הן הפרשיות: ד, ת, י—יג, טו—יז, כא, מו, מז, מט, נה—נו, סא. היתר הן עשין. אולם הבחנה זו אינה ברורה די-צורכה, וראה בהערות לפרשיות אלו⁹.

מתפרשת בכך, שהמנין כולל גם מצוות שאינן מן התורה, אך בלא שהן בכללות במנין עצמו, ובכך מיישב תמיהת הרמב"ם בספר המצוות שלו שתמה על שמנה מצוות דרבנן (ראה להלן ב"מנין המצוות" הע' 324, 329, 358, 367, 378, 309, 420 ועוד). אלו הן, לדעתו, מצוות דרבנן: 4 — עורות קדשים של עולה, הטאת, אשם ושלמי ציבור (עשה כ), 1 — מאה ברכות (עשה כז), 1 — להלביש ערומים (עשה לג), 1 — לקבור מתים (עשה לד), 1 — לנחם אבלים (עשה לה), 1 — לבקר חולים (עשה לו), 1 — הבאת שלום (עשה לז), 1 — שמחת שבת (עשה מט), 1 — לחשב תקופות (עשה עז), 19 — לגמור הלל י"ח ימים ולילה אחד (עשין קג—קכא), 1 — נר שבת (עשה קלט), 8 — נר חנוכה (עשה קמ), 1 — לרדוף צדק (עשה קמז), 2 — לגמול חסד בגופו ובממונו (עשה קמח), 1 — לשמח כלה (עשה קמט), 1 — ליראה מן החכמים (עשה קנה), 1 — להיות שפל רוח (עשה קסה), 2 — קריאת מגילה לילה ויום (עשה ר), סך הכל: 48 מצוות. — אולם יש לציין כי הגירסה "מאתים וארבעים ושמונה מצוות", נמצאת, כאמור, רק בנוסח ו, וגם בה רק במקום אחד, בעוד שלפי כל יתר המקורות נמנות רק מאתיים מצוות עשה. ראה גם "תורה שלמה" על התורה (כרך טז, פרשת יתרו, מילואים עמ' רי).

5 ביאור הגדרה זו ראה להלן עמ' 94 הערה 421.

6 ראה להלן במבוא עמ' כו.

7 ראה "ישיר משה" (לר' משה מועטי, ליוורנו תט"ו, דף יח, ב), רא"ש טרויב (הערות וחיידושים, אות ט), רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 198) ועוד. יצויין לשון אזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ", שנה כ, תשי"ט, עמ' 174, שו' שיד): "בהשלים סך מצוות לא תעשה מכלל ששים וחמש פרשיות וכו'".

8 בדרך זו מבאר רי"פ פרלא (שם) את מובנו של השם "פרשיות" שהוא חלוקה (לשון פרשת דרכים), שכן המצוות שבמנין זה מתחלקות, בחלקן הן מצוות עשה ובחלקן מצוות לא תעשה.

9 גם רב סעדיה גאון מנה במנינו ס"ה פרשיות, אשר בחלקן שונות מאלו שבה"ג. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 56) סווג אותן לי"ז לאוין ולמ"ח עשין. אולם גם בפרשיות המשותפות למנין ה"ג ורס"ג, קיימים שינויים בין רשימת הלאוין שנקבעו לפי רי"פ פרלא לבין אלו שנקבעו לפי רא"ש טרויב.

לדעת הרדב"ז (בתשובותיו, ח"ו שני אלפים קי"א) כל הפרשיות, כולל הלאוין שבתן, משלימות את מגין העשין "שהרי מצוה לעשות פרשה פלוני בדרך כך וכך, אע"פ שהפרשה היא כוללת לאוין ועשין, בדין הוא למנות כללות הפרשה בכלל העשין ולא בכלל הלאוין". לדעתו מגין העשין עצמו מכיל רק קפ"ג (183) עשין, ובצירוף ס"ה (65) הפרשיות מגיע מספרם לרמ"ח (248) עשין. י"ז (17) לאוין החסרים, כאמור, למגין שס"ה (365) לאוין, נשלמים כך: י" (10) לאוין בפסח שני — שיש להוסיף על הלאוין שמנה בפסח ראשון — ואלו הן: א. כל ערל לא יאכל בו, ב. כל בן נכר לא יאכל, ג—ד. תושב ושכיר לא יאכל בו (לאו לשכיר ולא לתושב), ה. לא תאכל ממנו גא, ו. ולא בשל מבושל, ז. לא ילין לבוקר זבח חג הפסח, ח. לא תוציא מן הבשר חוצה, ט. ועצם לא תשברו בו, י. לא תותרו ממנו עד בוקר. כמו כן יש להוסיף ז' (7) לאוין בדבר שביתה ממלאכה — בנוסף לשביתה ממלאכת שבת שמנה — ואלו הן: א—ב. שני ימים של פסח, ג—ד. שני ימים של סוכות, ה. עצרת, ו. ראש השנה, ז. יום כפור. על הסבר זה יש להעיר, כי בכל נוסחי ה"ג שבידינו, נמנים במפורש שבעת הלאוין האחרונים במגין המצוות (ל"ח טז—כב)¹⁰.

ב. סדר המצוות

בסדר המצוות: עונשין, לאוין, עשין ופרשיות, החמור קודם לקל ממנו. לפיכך גמנים בראשונה עונשין שיש בהם מיתות, לאחריהם חייבי לאוין שאין בהם יותר מאשר עונש מלקות, לאחריהם חייבי עשה שהם קלים מלא תעשה¹¹, ובאחרונה פרשיות הנועדות — לפי ההסבר המקובל — להשלים את מגין הלאוין והעשין, והיות שעיקר גידרם הוא, כלשון ה"ג, "חוקים ומשפטים המסורים לציבור", לא נשמר בהם הסדר למנות לאוין לפני עשין.

לפי הכלל הנזכר, מסודרים גם העונשין: ארבע מיתות בית דין, כרת ומיתה בידי שמים¹². במיתות בית דין תחילה סקילה ולאחריה שריפה וסייף וחנק¹³, כדעת חכמים¹⁴ שסקילה חמורה משריפה וסייף חמור מחנק. כל זאת בהתאם לסדר במשנה בסנהדרין¹⁵.

10 כבר עמד על כך רי"י קאלינברג ב"סדר המצוות" (וורשה תרכ"א, סוף שורש י"ד), וראה גם רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 198). יצויין, שגם מתוך דברי בעל חובות הלבבות (שער ה פ"ז) גראה שמגין הפרשיות משלים את מגין העשין בלבד. לדעת ריא"א שיף ב"תועפות רא"ם" על ס' יראים (בהקדמתו השניה, עמ' xv, ובסימן תמה, אות ד) אין כוונת בעל ה"ג לכלול את מגין הפרשיות במגין תרי"ג המצוות (ראה להלן עמ' 91 הערה 407). ראה גם מש"כ א"ז ר"ע הילדסהיימר בה"ג במהדרתו (עמ' 8, הערה פג). י"מ גוטמן (בחינת המצוות, במיוחד בעמ' 36) דן באפשרות שלחלוקת המצוות שעל ידי הגאונים, אין קשר לחלוקת המצוות לרמ"ח עשין ושס"ה לאוין.

11 כמבואר ביבמות (ז א).

12 במקום אחד בנוסח א, מיתה בידי שמים קודמת לכרת, מובא להלן עמ' 25 הערה לשו' 1.

13 במקום אחד בנוסח ב (הלכות משמרות, עמ' 634), חנק קודם לסייף.

14 משנה סנהדרין (פ"ז מ"א; פ"ט מ"ג).

15 פ"ז ואילך.

לאחר מכן נמנים חייבי כריתות, שהם קלים מחייבי מיתות בית דין, ולאחריהם חייבי מיתות בידי שמים, שהם קלים מכרת¹⁶.
במנין הלאוין וכן במנין הפרשיות, נשמר בדרך כלל הסדר כפי שהוא בתורה. לעומת זאת קשה למצוא הסבר לסדר במנין העשין¹⁷.

ג. המצוות לפרטיהן

הגדרה ברורה של כל מצוה ומצוה, כפי שהיא מצויה בספר המצוות של הרמב"ם, חסרה בה"ג. מחבר הספר מביא את המצוות בקיצור וברצף, ולעתים קשה לקבוע הפרש מדוייק בין המצוות.

במנין העונשין החלוקה ברורה, ומספרם הכולל הוא ע"א (71)¹⁸. במנין הלאוין הובאו בדרך כלל המצוות בלשון הפסוק, ולא תמיד ניתן לדעת מספר הלאוין שבעל ה"ג מצא בפסוק המובא על ידו¹⁹, וכן אם כל פרט נמנה בפני עצמו. מספרם הכולל הוא רע"ז (277)²⁰. במנין העשין, הכולל ר' (200)²¹, הובאו המצוות בדרך כלל שלא

16 כמבואר בשבת (כה ב), בפסחים (לב ב) ועוד, וראה ר"ע ברטנורא למשנה סנהדרין (פ"ט מ"ו). הסבר זה בשיטת הסדר של בעל ה"ג, כתב ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 11).

17 ר"י מילר בהקדמה לתרי"ג מצוות לרס"ג (פריס תרנ"ז, עמ' xx) מנמק במקצת את סדר מנין העשין שבה"ג: "אכן במ"ע אשר מנה הבה"ג אין סדר נכון לפנינו, אך נראה שרצה לשמור קצת דרך המשנה, ויזכור בראשית אמריו "ק"ש ותפלה תפלין וציצית", ואח"כ תרומות ומעשרות, וכלל עמהן מתנות, וידבר בענין גמילות חסדים הנוכר במס' פאה [פ"א מ"א], וישם פניו אל מצות זמניות אשר נקבעו בסדר מועד אשר להמשנה, ואחרי שהביא הרבה מצות באין סדר הגיוני ברור לערכם, הביא בסוף סדר העשין דברי הקרבנות והטהרות...".

18 ראה לעיל הערה 3. רא"ש טרויב במהדורתו מנה ע"ג (73) עונשין, וביאר שפסח ומילה אין להחשיבם בכלל המנין, ראה להלן עמ' 29 הערה 20.

19 לדעת רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לב) מנה בה"ג בכל פסוק לאו אחד בלבד, וראה מה שהשיג עליו א"ז ר"ע הילדסהיימר (עמ' 10, הערה קז; עמ' 11, הערה קט; עמ' 12, הערות י, יב).

20 רא"ש טרויב מנה בנוסח ו' שההדיר, רפ"ב (282) לאוין, דהיינו חמשה לאוין נוספים. וביאר שגם לפי נוסח זה אין עולה מספר הלאוין על רע"ז, שכן חמשה לאוין אלה נזכרים בשנית, ויש להחשיבם פעם אחת בלבד. אלו הם: א. איסור מלאכה בשבת, שנכפל בחייבי סקילה. ב. איסור מלאכה ביום הכפורים, שנכפל בחייבי כריתות. ג. "לא תרצח", שנכפל בחייבי סייף. ד. "לא תגנוב", שנכפל בחייבי חנק "גונב נפש". ה. "לא תנאף", שנכפל בחייבי חנק. עוד העיר, שאף אם נניח שהלאו "לא תגנוב" אינו מיותר, כיון שלאו אחד צריך למקום שאין מיתה (כגון בגונב נפש ואינו משתמש בו), וכמו כן שהלאו "לא תנאף" אינו מיותר, עפ"י דרשת חז"ל (נדה יג ב) שלא תהא בך נאוף, אין מספר הלאוין עולה על רע"ז, שכן אין למנות שני לאוין נוספים הנזכרים פעמיים בה"ג: "לא יחללו את קדשי בני ישראל" — שלפי המבואר בסנהדרין (פג א) זו אוהרה לאוכל טבל, ולא זו נמנה כבר בחייבי מיתה בידי שמים, וכן הלאו "ולא יחללו שם אלקיהם" — שהגמ' בסנהדרין (פג ב) דרשה פסוק זה לטבול יום ששימש, ולא זו נמנה גם כן בחייבי מיתה בידי שמים (ראה דבריו בהערותיו לסוף מנין הלאוין, וכן בהערות וחדושים, אות לא—לד).

21 ראו לעיל הערה 4. רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות א—ג) כתב כי יתכן ששתים

בלשון הפסוק, וגם בהם לא תמיד ברורה ההבחנה בין המצוות. במנין הפרשיות, הכולל ס"ה (65), קשה ביותר לקבוע אלו מהן נחשבות כמצוה בפני עצמה. אין להסתייע לכך בתיבות "פרשה" המפרידות בין המצוות במנין זה, שכן אין אחדות בין הנוסחים השונים של ה"ג, וכן אין מספרן מתאים לס"ה (65).

כתוצאה מן הקשיים האמורים, אין לראות את חלוקת המצוות המובאת להלן על ידינו כהחלטית. בהערותינו הובאו הדעות השונות שהובעו בזה.²²

הקושי העיקרי בהבנת שיטת ה"ג גובע, כאמור, בתוסר הבהירות בדבריו אודות פרטי חלוקת המצוות, ובגדרה של כל מצוה. הרמב"ם (בהקדמה לספר המצוות) כתב שמנינו של בעל ה"ג הוא משובש, ומשום כך ראה צורך לכתוב מנין חדש. בארבעה עשר שורשים הוכיח את היסודות לשיטתו.²³ על חלק מהשגותיו השיב רבנו דניאל הבללי, ודבריו הובאו ב"מעשה גסים" לרבנו אברהם בן הרמב"ם. הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות, שם לו למטרה להגן על שיטת ה"ג בפני השגותיו של הרמב"ם.²⁴

עשרה מצוות הכתובות במנין העשין, יש למנותן רק כארבע. המדובר בחמש מצוות הכלולות בעשה של ההליכה בדרכי המקום (עשין לב—לו) ובארבע מצוות הכלולות בלימוד תורה (עשין מ—מג), שיש למנותן רק בשתיים, ובשלוש מצוות שחשב תחילה למנות ב"מצוות נדרים ונדבות ועולות ושלמים, וחטא להתכפר בתחנונים ובקרבן" (עשין קעב—קעד), ויש למנותן רק בשני לאוין: מצוות נדרים וכו', וחטא להתכפר בתחנונים ובקרבן. גמצא שנחסרו ממנין זה שמונה עשין. לעומתם יש להוסיף: המצוה להביא בשלש רגלים קרבנות ראיה, חגיגה ושמיחה (עשין ככד—ככו), שמנה בשלשה עשין, יש למנות בהם עוד ששה עשין, עבור כל רגל בפני עצמו, וכן המצוה לשמח לוי גר יתום ואלמנה בשלש רגלים (עשה קלא) שמנה בעשה אחד, יש למנות בזה שני עשין נוספים, לכל רגל בפני עצמו. בכך נוספו שמונת העשין החסרים. וראה מה שהעיר בזה ר' ברוך בן אליהו ב"דבר מצוה" (וורשה תרמ"ד, בסוף הספר, השמטות למ"ע יא), ובמה שהשיג על כך ר' משה סלוצקי ב"הידור זקן" (וורשה תר"ס, עמ' 20, סוף הערה סד).

22 ראה להלן ב"מנין המצוות" הערות: 89, 93, 101, 107, 193, 206, 263, 281, 296, 333, 336, 367, 371, 373, 376, 378, 391, 393, 401, 403, 405, 409, 418, 424, 428, 434, 480. יצוין כי אין ר"ע הילדסהיימר לא קבע במהדורתו חלוקה בין מצוה למצוה. היא נקבעה ע"י רא"ש טרויב במהדורתו, והובאה בשינויים אחדים בסוף הספר "גתיב מצותיך". לבירור כוונת בעל ה"ג הסתייענו, במידת האפשר, גם בחיבורים הנוקטים בשיטתו.

23 רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 15) הוכיח כי בחלק מהשורשים הקדימו כבר ר"א אבן עזרא בספרו "יסוד מורא". — נזכיר כאן מדברי ר' ישעיה הורוויץ שכתב בספרו "שני לוחות הברית", בהקדמה לחלק תורה שבכתב (דפוס וורשה תרי"ב, ח"ג דף קט"ז ע"א): "והנה במנין תרי"ג מצות שהם רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת רבו הדעות מה למנות ומה שלא למנות. הקודם במעלה ובזמן הוא בעל הלכות גדולות והחכם הגדול ר' שלמה גבירול והרב הגדול הרמב"ם ורבינו משה מקוצי בעל הסמ"ג. ואין זה מן התימה במה שהם חלוקים בזה, שהרי מצינו ג"כ בתנאים ואמוראים שחלוקים בהרבה מצות אם הם מצוה או רשות... ואין ספק שכולהו תנאים ואמוראים מודים שמקובל מסיני שמספר המצות תרי"ג... וע"כ צ"ל להתנאים והאמוראים הג"ל דפליגי באיזה עניינים אם הם חובה או לא, מר מעייל אלו ומפיק אלו ומר להיפך, וכמו שעניינינו רואות בהחכמים הבאים אחריהם הבה"ג והרמב"ם והסמ"ג שאינם שוים בפרטיותם ועשו השגות זה על זה".

24 השתמשנו גם בהשלמות להשגות הרמב"ן שנדפסו ע"י ר"ח העליר (ירושלים תש"ו, עמ' כו). השגות אלו נדפסו במקומן בספר המצוות, מהדורת רח"ד שעוועל, (ירושלים תשמ"א).

על יסוד החיבורים הנוקטים בשיטת בעל ה"ג²⁵, ניתן גם כן ליישב במקומות שונים את שיטתו. המפרשים של חיבורים אלו, וכן מהדירי מנין המצוות של ה"ג, תרמו רבות לבירור שיטת בעל ה"ג. בהערותינו הבאנו, ככל האפשר, את הקשיים והביאורים השונים שניתנו.

עם זאת יש להדגיש, כי על אף הנסיונות הרבים שנעשו ליישב את שיטת בעל ה"ג, עדיין נותרו דבריו במקומות שונים טעונים הסבר. רי"פ פרלא בביאורו לספר המצוות של רב סעדיה גאון (ח"ג, עמ' 17) כתב: "ולפי הנראה גם הרמב"ן ז"ל לא חשש ליישר את כל הערוב והבלבולים שרבו בדברי הבה"ג בזה, משום שעכשיו הוא דבר שאי אפשר, ולא השיב אלא על רוב אותן התשגות שהעיר הרמב"ם ז"ל שמצא להם תשובה מספקת כדי להשקיט הסער כמעט, ולגונן ולהציל את כבוד הבה"ג ז"ל"²⁶. בענין הפרשיות סיכם (שם, עמ' 198): "וא"כ עדיין דברי הבה"ג ושיטתו בענין זה סתומים וחתומים, וכבר נתייאשו הראשונים ז"ל מלבוא עד תכונתו, וגם האחרונים ז"ל נלאו למצא פתח לפתרון חידה זו הסתומה מאוד... וקצתם אשר חתרו בכל עוז וירדו מצולות בסברות עמוקות דקות כקורי עכביש וחשבו להעלות פנינים, אף חרס לא עלה בידם, ואין כדאי לטפל לדבריהם כלל". פשר הסתירות והתמיהות בדברי בעל ה"ג

25 אודותם ראה במבוא להלן עמ' כד.

26 הרמב"ן עצמו בסוף שורש ראשון כתב: "... ועם כל זה יותר דברי הרב [הרמב"ם] קרובים לנו ונראין בעינינו, שלא ימנו במנין הזה אלא המצות שהן מן התורה, אם יהיה החשבון עולה בדינו, אבל הוא אצלנו חכמה נעלמה מכמה ספקות אשר בענין, וכמה מחלקות במנין". בסוף שורש שלישי: "... ומכל מקום חשבוננו של בעל הלכות לא נתברר עינינו... ואין בדעתנו להאריך בזה". בדומה כתב גם בשורש עשירי (נדפס ע"י ר"ח העליר ור"ח שוועל שם): "... ואמנם כי דעתו בענין מנין הפרשיות איננו מתבאר כהוגן ולא אאריך בו". בשורש ארבע עשר מסכם: "והנה נשלמה עצתינו בעקרים האלו להודיע כונת בעל ההלכות בהם, ולהגיד ספקותינו אנחנו בעינינו". ואמנם, נטה הרמב"ן במנינו במספר מקומות ממנין המצוות שבה"ג. גם מדברי המאירי משתמע שרק מנינו של הרמב"ם מלובן. בביאורו למסכת מכות (כג ב) כתב: "ופרטי המצוות הנכללות תחת מספר זה [תרי"ג] ענינם מעורבב ביד המפרשים, וכבר נתפרסם במנינם ספר נכבד לגדולי המחברים [הרמב"ם]. הרדב"ז בתשובותיו (ח"ו שני אלפים קיא) כתב: "ודע כי כל הראשונים השיגו על המנין אשר מנה בעל הלכות, ואני לא באתי אלא ליישב דבריו מדידיה לדידיה, ולכוון כפי מה שכתב". הרשב"ץ בהקדמתו לביאורו "זהר הרקיע" על אזהרות רבי שלמה אבן גבירול (ירושלים תשל"ז, עמ' 11) כתב: "... אבל המנין שתפש הגאון [בעל ה"ג] ז"ל בזה הוא נעלם, לא ירדו לסוף דעתו בזה... והוא נעלם מאד". רנח"צ ברלין בספרו "מעין החכמה" (רדלהיים תקס"ד, דף כה, ב) קבע: "אין לסמוך על המנין שנמצא בספרי ה"ג שבדינו, כי הוא כולו מוקשה ומלא טעיות, ואין לסמוך אלא עשמש"כ הקדמונים בשמו". ראה עוד ר"מ מועטי בביאורו "ישיר משה" על אזהרות רבי יצחק בר ראובן אלברגלוני (אמשטרדם תצ"ו, דף יח, ב), ר"ש כהן בביאורו "נתיב מצותיך" על אזהרות הנ"ל, בהקדמתו הראשונה (ליוורנו תר"א, דף ג, ב), ועיי"ש בסוף דבריו שכתב: "... ונמצא שאעפ"י שהבה"ג ז"ל הוא גאון מהגאונים ע"ה לדברי הכל, דרכו במנין המצוות נשגבה מעיני החכמים, ואעפ"י שאין משיבים את הארי אחרי מותו, ובודאי שהבה"ג ז"ל יש לו מה להשיב על כל תפיסות הרמב"ם ז"ל והותר, מ"מ השתא מיהא נעלמה ונשגבה דרכו מעין כל חכם".

מצא בסופרים שהעתיקו במשובש את דבריו, וכך כתב (שם, עמ' 202): "וכל זה יען כי מאז בימי הגאונים ז"ל ואחריהם זמן רב לא היה ספר כולל הלכות גדולות ומרובות כספר הלכות גדולות, והיו דורשיו רבים, וידי הכל ממשמשות בו, וכאשר רבו ההוגים בו, כן רבו גם הגהותיו ותקוניו, וכן פרצו גם סופריו מעתיקיו וקלקוליו ונוסחאותיו השונות".

ד. מנין המצוות בנוסחי ה"ג שנדפסו

מנין המצוות של ה"ג הגיע עד כה לידינו בשתי מהדורות²⁷: האחת שנדפסה בויניציאה בשנת ש"ח, ועם הערותיו של רא"ש טרויב בוורשה בשנת תרל"ה (להלן: נוסח ו), והשניה שנדפסה בברלין בשנים תרמ"ח—תרנ"ב ע"פ כתב יד ואטיקנא מס' 142 עם הערותיו של אבי זקני ר"ע הילדסהיימר (להלן: נוסח ב). בין שתי המהדורות קיימים שינויים, הן בקביעת המצוות, הן בסדר המצוות והן בניסוח²⁸.

רשימת המצוות הכלולות בנוסח ב והחסרות בנוסח ו:

במנין העונשין: אשת אחיו (ראה הערה 20).

במנין הלאוין²⁹: אל תונו איש את אחיו (הערה 167), השמר לך פן תעזוב את הלוי (הערה 186), השמר בנגע הצרעת (הערה 205), לא ימכר (הערה 263), לאביו ולאמו לא יטמא (הערה 299), כל אשר בו מום לא תקריבו (הערה 155).
במנין העשין: מצות הגוף (הערה 324), ודברת בם (הערה 355), שביתת שבת (הערה 365), לשמוע לדברי חכמים (הערה 216), נטע רבעי (הערה 442).
במנין הפרשיות: מכות (הערה 423), עומר (הערה 435), נחלות (פעם שניה—הערה 463).

רשימת המצוות הכלולות בנוסח ו והחסרות בנוסח ב:

במנין העונשין: בתו (הערה 10), אשת איש עצמה ("והיא עמו"—הערה 15), מחוסר בגדים ששימש (הערה 26).

במנין הלאוין³⁰: עצם לא תשברו בו (עמ' 32 הערה לשו' 29), ולא יראה לך שאר (הערה 46), לא יהיה לך (הערה 59), לא תשימון עליו נשך, במרבית לא תתן אכלך

27 תיאור המהדורות ראה בה"ג מהדורת אאמור"ר שליט"א, במבוא לח"א (ירושלים תשל"ב) ולח"ב (ירושלים תשמ"מ). — מגין המצוות כתוב בתוך חלק האגדה של הקדמת בה"ג. ראה לעיל עמ' יא הערה 17.

28 על חלק מהשינויים עמדו א"ז ר"ע הילדסהיימר במבוא (בגרמנית) לה"ג, ברלין תרמ"ו, וי"מ גוטמן בספרו "בחירת המצוות" (עמ' 18, 36, 78).

29 ראה עוד הערות 92, 110, 181, והערות לעמ' 38 שו' 47, עמ' 52 שו' 86, עמ' 55 שו' 96.
30 ראה הערות הנ"ל.

(הערה 77), ובחוקותיהם לא תלכו (הערה 92), ומעוך וכתות וכו' לא תקריבו (הערה 155), לא תעבוד בו עבודת עבד (הערה 170), לא ימכרו ממכרת עבד (הערה 171), ולא ישיב את העם (הערה 221), לא תוסיפון לשוב (שם), ואותו לא תכרות (הערה 228), לא תלבש שעטנו (הערה 136), לא יגלה כנף אביו (עמ' 59 הערה לשו' 10), לא יבא פצוע דכא, לא יבא ממזר, לא יבא עמוני, ולא ימס לבב אחיו (הערה 264), לא תשכב בעבוטו (הערה 266), לא יפרע (הערה 289), לא יפרום (שם).

במנין העשין: עורות קדשים (הערה 320), לקט בתבואה (הערה 345), שכחה באילן (שם), פרט עוללות שכחה ופאה בכרם (שם), ביעור שביעית (הערה 344), חביתין, מעשה יום הכפורים (הערה 408).

במנין הפרשיות: סוטה (הערה 456).

כמו כן קיימים שינויים בין שתי המהדורות בסדר הבאת המצוות. קשה לעמוד על הסיבה לכך. להלן סדר המצוות לפי שני הנוסחים ב, ו (סימון האותיות בהתאם לחלוקה שנקבעה על ידינו).

לפי נוסח ב:

מנין העונשין: סקילה: א—יח. שריפה: יט, כה, כד, כב, כא, כג³¹, כו, כז, כ. סיף:
 כח, כט. חנק: ל—לו. כרת: לח, מ, לט, מא—ס. מיתה ביד"ש: סא—סו, סח—עא.
 מנין הלאוין: א—ג, ה, ד, ו, ז, ט, ח, י—כו, כח—לו, לט—מב, מד, מו—ג, נב—נט,
 סא—סד, ע—עז, עט—קטז, לח, לז, קכא, קכב, קכח—קלד, קלו, קלה, קמ, קיח, קמא³²—
 קסד, קלו, קסה—קעא, סו, סה, קעג—קעז, קעט, קפ, קעח, קכג, קכה—קכו, סט, קפא—
 קפה, קפט, קפו, קפת, קצ—קצד, נא³³, קצה—רי, קיז, קעב, ריד—רכט, קכ, קיט, רל,
 רלא³⁴, רלג³⁵—רגז, סח, רנח—רעז.
 מנין העשין: א—יט, כא, כב, כה³⁶—כח, כג, כד, כט—מח, נא—נד, נו, גז, סד³⁷—
 קכב, קכד—קכו, קכג, קכו³⁸—קנט³⁹, קסא—קסה, מט, נ, קסו—קעח, קפא—ר.

- 31 כאן נו': בת בנה (בטעות פעם שניה) חמותו.
 32 אחרי ל"ת קנד נו': השמר לך פן תעזב את הלוי.
 33 בשינוי: לא יקום עד חמס.
 34 כאן נו': לא ימכר.
 35 אחרי ל"ת רנד נו': ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הכהנים לא תאכל (זוה טעות, שכן נמנה להלן ל"ת רעו).
 36 אחרי עשה כז נו': מצות הגוף.
 37 אחרי עשה עד נו': ודברת במ. בקשר לעשה פג אין ברורה הכוונה בנוסח ו, ראה הערה 364.
 38 אחרי עשה קמב נו': לשמוע לדברי חכמים.
 39 כאן נו': נטע רבעי.

מנין הפרשיות: א⁴⁰, ג⁴¹, ד⁴², ב⁴³, ה⁴⁴—ח, י—יז, כ, יח, יט, כא—כז, כט, סד, סה, כח, לג, לב, לד, ל, לה—מא, מד, מג⁴⁵, מב, מה—נג, נה, נד⁴⁶, נו—סג, סה⁴⁷.

לפי גוסח ו :

מנין העונשין: סקילה: א—יח. שריפה: יט, כ⁴⁸, כב, כא, כג⁴⁹—כו. סייף: כח, כט. חנק: ל⁵⁰—לז. כרת: לח—מא, מג—נה, נו, נח, נו, נט, ס. מיתה ביד"ש: סא—סה, סז, סח, סו, סט—עא.

מנין הלאוין: א—ג, ה, ד, ו, ת, ז, ט, י, יב, יא, יג⁵¹—כב, כה⁵²—סו, עא, סח, סט, רנה—רסו⁵³, רסח—רע, רעב—רעז, קטז, עב⁵⁴—עט, פא—קטו, קכא—קכז, קכח—קלד, קלו, קלז, קלט, קלח, קמ, פ, קמא—קמד, קמו, קמה, קמו, כד, קיז—קכ, קעט, קנב, קנ, קמח, קמט, קע, קעא, קנא, קעב, קעה—קעז, קפ, קנג, קנד, קנז, קנח, רמ, קנה, קנו, קנט—קסו, קסח, קסט, קסז, קפא—קפג, קצ—קצב, קפד, קפה, קפט⁵⁵, קפו, קפת, קצג—קצה, קעת, ע, קצו⁵⁶, קעד, רב—רד, קצו—רא, רה⁵⁷—רלא, רלג, רלב, רלד⁵⁸—רלט, רמב, רמד, רמא, רמג, רמה—רנד.

מנין העשין: א—י, יב, יא, יג—כב, כה—כח, כג, כד, כט⁵⁹—נג, סב, סג, נד—נח, ס, סא, סד—סז, סט, סח, ע—צ, צב—קנט⁶⁰, קסא—ר.

- 40 מקדים נפשות לממונות. מפרשה ב' כאן מובא רק אמה עבריה, ואילו עבד עברי מובא אחרי פרשה ג'.
- 41 בשינוי: פרשת עונש ערי מקלט וכו'.
- 42 מקדים בוגף לבוגח. פרשת ממונות שבסוף פרשה זו מובאת אחר פרשה ב' הסמוכה.
- 43 אמה עבריה מובא לעיל אחר פרשה א'. כאן הוסיף פרשת ממונות מפרשה ד'.
- 44 בשינוי: משכן וכליו שמן המאור בגדי הקדש קידוש הכהנים חינוך המזבח שמן המשחה קטרת הסמים.
- 45 כאן כתוב מכר, ויתכן שזה שיבוש של המלה מכס.
- 46 כאן נו': פרשת נחלות, ראה הערה 463.
- 47 נכפל לעיל.
- 48 כאן נו': בתו.
- 49 אחרי עונש כה נו': חמותו.
- 50 אחרי עונש לה נו': והיא עמו.
- 51 אחרי לאו יד נו': ולא יראה לך שאר.
- 52 לאו גט בשינוי: לא תעשה כמעשיהם.
- 53 כאן נו': לא יפרע ולא יפרום.
- 54 בשינוי: שרץ העוף שרץ המים שרץ הארץ לא תאכלו לא תשקצו את נפשותיכם ולא תטמאו את נפשותיכם.
- 55 כאן נו': ולא ישיב את העם לא תוסיפון לשוב.
- 56 כאן נו': ואותו לא תכרת.
- 57 אחרי לאו רח נו': לא תלבש שעטנז. לאו רט בשינוי: ומוציא שם רע ועגשו אותו מאת כסף לא יוכל לשלחה. אחרי ל"ת רי נו': לא יגלה כנף אביו.
- 58 כאן נו': לא תשכב בעבוטו.
- 59 לאו לט בשינוי: ואמת.
- 60 כאן נו': ביעור שביעית.

מנין הפרשיות: א⁶¹—ח, י⁶²—יח, כ, יט, כא—כת, לא, לג, לב, לד, ל, לה—לו, כט, לח—סח.

לנוסח ו מתאים הנוסח של כ"י הגניזה קמברידג' T-S, F 10, 54. אמנם רק צדו האחד של העמוד ניתן לקריאה, וגם הוא קרוע ברובו. הוא מכיל את הכתוב בו מ"רעהו" בדף ג, ב שו' 41 עד "בצבא ולא" בדף ג, ג שו' 12. בקטע מצויים מספר שינויי נוסחאות, אשר הובאו בהערותינו⁶³.

ה. הנוסח הנדפס על ידינו

בנוסח של כ"י אמברוזיאנא במילאנו מס' c 116 Sup. (להלן: מ), שעל פיו הדפסנו את חלק האגדה שבהקדמת ה"ג⁶⁴, חסר—מסיבה בלתי ידועה—פירוט מנין המצוות, ונמצא בו רק סיווגן לארבעה חלקים ומספר המצוות הכלולות בכל חלק⁶⁵. הנוסח הנדפס על ידינו הוא נוסח כ"י הגניזה אוקספורד c 18 (להלן: א"ק), הוזה בדרך כלל לנוסח ב, ובכך גם לנוסח מ⁶⁶. מסתבר שסופר כה"י הרחיב במקומות מסויימים את הנוסח שמצא לפניו, בהוסיפו עליו חלק מהמצוות הכתובות בנוסח ו. לעתים נמצאות הוספות אלו גם בנוסח ב, אך במקום שונה, והיות והסופר העתיק על פי רוב את נוסח ב, נמצא שמצוות אחדות מובאות אצלו פעמיים. במהדורתנו הקפנו את המיותר בסוגר⁶⁷. יש והסופר השמיט מצווה הנמצאת בנוסח ב. כמו כן

61 בשינוי: פרשת סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה דיני נפשות ודיני ממונות (ח' דיני מכות). פרשה ד' בשינוי: נוגה ונוגף. גם נו' (בטעות): נפשות. פרשה ה' בשינוי: פרשת משכן וכל כליו ושמן המאור. . . . והינוך המזבח פרשת שמן המשחה. בפרשה ז' חסר עומר.

62 בפרשה י' הסדר: טומאת כלים אדם אוכלין ומשקין.

63 ראה עמ' 51 שו' 85 ואילך.

64 ראה לעיל עמ' ט—יא.

65 להלן עמ' 14 שו' 83.

66 ראה מבוא לה"ג מהדורת אאמו"ר שליט"א, ח"ב עמ' יד. — גם מקומו של מנין המצוות בתוך חלק האגדה של ההקדמה הוא בהתאם לנוסח ב. אמנם כתוב בו מנין המצוות פעם

נוספת במקום המתאים לנוסח ו, אך שם רק בצורה מקוצרת. ראה לעיל עמ' יא הערה 17.

67 פירוט: (ל"ת כג) ולחם וקלי לא תאכלו, נכפל בעמ' 47 שו' 73; (ל"ת כד) לא יעבד עוד,

נכפל בעמ' 50 שו' 83; (ל"ת לו) לא ימשול למכרה, נכפל בעמ' 46 שו' 70; (ל"ת נא) לא יקום

עד חמס, נכפל בעמ' 57 שו' 3 (עיי"ש בהערה); (ל"ת פ) ולא יבא לראות כבלע, נכפל

בעמ' 49 שו' 79; (ל"ת קטז) נבלה וטרפה לא יאכל, נכפל בעמ' 68 שו' 36; (ל"ת קיז)

ולא תתורו אחרי לבבכם, נכפל בעמ' 59 שו' 9; (ל"ת קיט) ולא תחניפו את הארץ, נכפל

בעמ' 61 שו' 16; (ל"ת קכ) ולא תטמא את הארץ, נכפל בעמ' 61 שו' 16; (ל"ת קנא) אל

תאמר בלבבך בהדף, נכפל בעמ' 54 שו' 92; (ל"ת קנה) לא תוסיף, נכפל בעמ' 46 שו' 70;

(ל"ת קנו) לא תגרע ממנו, נכפל בעמ' 46 שו' 70; (ל"ת קעב) וערפכם לא תקשו, נכפל

בעמ' 59 שו' 9; (ל"ת קפד) לא תסור, נכפל בעמ' 57 שו' 1; (ל"ת רס) לא יקרהו קרחה,

נכפל בעמ' 52 שו' 88; (ל"ת רעז) ולא יחללו את קדשי בני ישראל, נכפל בעמ' 67 שו' 33;

(עשה מט) שמחת שבת, נכפל בעמ' 89 שו' 78; (עשה נ) עוגג שבת, נכפל בעמ' 89 שו' 78.

ראה עוד עמ' 104 הערה לשו' 11.

המיר לפעמים את הלשון שמצא בנוסח ב בלשון שבנוסח ו, כנראה מפני שראה אותו ברור יותר⁶⁸, או אף בלשון השונה הן מנוסח ב והן מנוסח ו⁶⁹. בנוסף לשינויים אלו, ישנן בכ"י זה מצוות אחדות הנמצאות רק בו וחסרות ביתר הנוסחים. להלן רשימת השינויים במצוות בין כ"י זה לבין נוסחי ב וו.
 נכלל בנוסח שלפנינו וחסר בנוסחי ב וו :
 במנין הלאוין : (סז) מעיל לא יקרע (ראה הערה 99), (קפו) לא יסור לבבו (הערה 219).

במנין העשין : (נט) פאר באילן (הערה 345), (קס) ביעור מעשר (הערה 394).
 במנין הפרשיות : (ט) מערכות (הערה 439), (י) בגדים (עמ' 99 הערה לשו' 2).
 נכלל בנוסח שלפנינו ובנוסח ו וחסר בנוסח ב :
 במנין העונשין : (זס) מחוסר בגדים ששימש (הערה 26).
 במנין הלאוין⁷⁰ : (יב) עצם לא תשברו בו (עמ' 32 הערה לשו' 29), (כז) לא יהיה לך (הערה 59), (מג) לא תשימון עליו גשך (עמ' 36 הערה לשו' 39), (מה) במרבית לא תתן אכלך (הערה 77), (ס) ובחקותיהם לא תלכו (הערה 92), (קכג) וכתות וכו' לא תקריבו (הערה 155), (קלח) לא תעבוד בו עבודת עבד (הערה 170), (קלט) לא ימכרו ממכרת עבד (הערה 171), (רלב) ולא ימס לבב אחיו (הערה 264).
 במנין העשין : (כ) עורות קדשים (הערה 320), (נה) לקט בתבואה (הערה 345), (נח) שכחה באילן (שם), (ס—סג) פרט עוללות שכחה פאה בכרם (שם).
 במנין הפרשיות : (לא) סוטה (הערה 456).
 נכלל בנוסח ו וחסר בנוסח שלפנינו ובנוסח ב :

במנין העונשין : בתו (הערה 10), אשת איש עצמה ("והיא עמו" — הערה 15).
 במנין הלאוין⁷¹ : ולא יראה לך שאר (הערה 46), ולא ישיב את העם (הערה 221), לא תוסיפון לשוב (שם), ואותו לא תכרות (הערה 228), לא תלבש שעטנו (הערה 136), לא יגלה כנף אביו (עמ' 59 הערה לשו' 10), לא יבא פצוע דכה, לא יבא ממזר, לא יבא עמוני (שם), ולא ימס לבב אחיו (הערה 264), לא תשכב בעבוטו (הערה 266), לא יפרע (הערה 289), לא יפרום (שם).
 במנין העשין : ביעור שביעית (הערה 344).
 נכלל בנוסח שלפנינו ובנוסח ב וחסר בנוסח ו :
 במנין העונשין : (מב) אשת אחיו (הערה 20).
 במנין הלאוין⁷² : (קלה) אל תוגו איש את אחיו (הערה 167), (קעג) השמר בנגע

68 ראה למשל הערות לעמ' 56 שו' 97; עמ' 107 שו' 15.

69 ראה למשל הערות לעמ' 28 שו' 12; עמ' 99 שו' 3.

70 ראה עוד הערה 92, והערות לעמ' 30 שו' 47; עמ' 52 שו' 86; עמ' 55 שו' 96.

71 ראה עוד הערות 110, 181.

72 ראה עוד הערות הנ"ל.

הצרעת (הערה 205), (רסז) לאביו ולאמו לא יטמא (הערה 299), (רעא) כל אשר בו מום לא תקריבו (הערה 155).

במנין הפרשיות: (א) מכות (הערה 423), (ז) עומר (הערה 435).

נכלל בנוסח ב' וחסר בנוסח שלפנינו ובנוסח ו' :

במנין הלאוין⁷³ : השמר לך פן תעווב את הלוי (הערה 186), לא ימכר (הערה 263).

במנין העשין: מצות הגוף (הערה 324), ודברת במ (הערה 355), שביתת שבת

(הערה 365), לשמוע לדברי חכמים (הערה 216), נטע רבעי (הערה 442).

במנין הפרשיות: נחלות (פעם שניה — הערה 463).

נכלל בנוסחים ב' וז' וחסר בנוסח שלפנינו :

במנין העונשין: מכשף (עמ' 26 הערה לשו' 6), חמותו (הערה 10), דם (עמ' 29

הערה לשו' 17).

במנין הלאוין: בן נכר לא יאכל בו (עמ' 32 הערה לשו' 27).

במנין העשין: מעשר עני (הערה 346), פתיתות (הערה 413), מליחות (שם).

שינויים בנוסח מנין המצוות של בעל ה"ג נמצאו כבר בזמן הראשונים. כך ניכר במובאות ממנו אשר בדברי הרמב"ם והרמב"ן. יצויין שבין הראשונים, רק הרמב"ם בספר המצוות והרמב"ן בהשגותיו שם⁷⁴, וכן הרשב"ץ בביאורו "זהר הרקיע" על אזהרות רבי שלמה בן גבירול, דנו בהרחבה במנין המצוות של ה"ג⁷⁵.

הרמב"ם תמה על שבעל ה"ג מנה במנין הלאוין איסור עשיית מלאכה בשבת, אף שכבר מנה מחלל שבת במנין העונשין. הרמב"ן השיב, שכוונת בעל ה"ג מבוארת בדברי עצמו, שכתב במנין הלאוין "לא תעשה מלאכה דלאו מאבות מלאכה". דהיינו, בעוד שבמנין העונשין כוונתו למלאכה בשבת שחייבים עליה סקילה, במנין הלאוין כוונתו לאיסור מחמר אחר בהמתו, שאין בו עונש מיתה. והנה, נוסח זה שכתב הרמב"ן בשם ה"ג, נמצא רק בנוסח ו', ואילו בנוסח ב' כתוב רק "לא תעשה מלאכה". מתברר, איפוא, שלפני הרמב"ם היה כאן נוסח ב', ולפני הרמב"ן נוסח ו'⁷⁶.

הרמב"ן מציין שתי מצוות שמנאן בעל ה"ג, והן מצויות רק בנוסח ו' ולא בנוסח ב': מחוסר בגדים ששימש⁷⁷, ולא ימס לבב אחיו⁷⁸.

73 ראה עוד הערות המצויינות לעיל הערה 70.

74 גם בביאורו לתורה מזכיר הרמב"ן את מנין המצוות של ה"ג במספר מקומות: שמות כא ז; ל טו; ויקרא יט כט; כא יב; דברים כ ח; כד ט; כז ג; כח יד. על חלק מהשגות הרמב"ם דנו רבנו דניאל הבבלי ור"א בן הרמב"ם (בספר "מעשה נסים").

75 הרדב"ן דן באחת מתשובותיו (ח"ו שני אלפים קיא) באופן כללי במנין המצוות. הובא לעיל עמ' יד.

76 ראה להלן עמ' 32 הערה 47. וע"ע להלן עמ' 70 הערה 324.

77 ראה להלן עמ' 30 הערה 26.

78 ראה להלן עמ' 62 הערה 264. וע"ע להלן עמ' 42 הערה 110, שם מובא מהרמב"ם שנראה מדבריו שמצא בה"ג שמנה את הלאו "ולא תטמאו בהם ונטמתם במ". לאו זה מובא רק בנוסח ב' לפי אחד הביאורים.

אולם אין לראות בזה כלל. הרמב"ם כותב כי בעל ה"ג מנה עור עולה, ומצוה זו נמנית בפני עצמה רק בנוסח ו, ולא בנוסח ב.⁷⁹ לעומת זאת, הרמב"ן כותב שבעל ה"ג לא מנה הלאוין שנאמרו בכהן גדול "לא יפרע" ו"לא יפרום". ואמנם לאוין אלו אינם נמנים בנוסח ב, אך בנוסח ו מצויים.⁸⁰

יצויין כי כל המובאות הנ"ל מהרמב"ם ורוב המובאות הנ"ל מהרמב"ן⁸¹, מצויות בנוסח הגדפס על ידינו.

במקום אחד הרמב"ם והרמב"ן מביאים שבעל ה"ג מנה את הלאו "לא תצא כצאת העבדים", אך אין הוא נכלל בנוסחי ה"ג שהגיעו לידינו.⁸²

לבסוף נעיר, כי אחד הלאוין ("ולא יסור לכבו" שנאמר במלך) שר"א אבן עזרא מביא כי בעל ה"ג מנאו במנין המצוות, גמצא רק בנוסח שגדפס על ידינו, וחסר בנוסחים ב וו.⁸³

ו. חיבורים הנוקטים בשיטת ה"ג

הרמב"ם קובע בהקדמתו לספר המצוות: "כל מי שהשתדל למנותם [מנין המצוות] או לחבר ספר מדבר מהכוונה הזאת, נמשכו כולם אחר דברי בעל הלכות גדולות, ולא נטו מכוונתו במספרם כי אם נטיה קטנה... וכן כל מה ששמעתי האזהרות [פיוטים שנתחברו על מנין תרי"ג המצוות] רבות המספר המחבורות אצלנו בארץ ספרד... נמשכו בו אחר בעל הלכות גדולות וזולתו מהרבנים המתאחרים"⁸⁴.

- 79 ראה להלן עמ' 70 הערה 320.
- 80 ראה להלן עמ' 65 הערה 289. וע"ע להלן עמ' 106 הערה 463, דוגמה נוספת שלפני הרמב"ן היה נוסח ב.
- 81 חוץ מהמובאה הראשונה לעיל ("לא תעשה מלאכה דלאו מאבות מלאכה"), והמובאה מהערה 463 המצויינת בהערה הקודמת.
- 82 ראה להלן עמ' 36 הערה 69. וראה עוד להלן עמ' 84 הערה 378, שנראה מהרמב"ם כי לא מצא במנין המצוות שבה"ג את מצות "נר שבת", אף שמצוייה בכל הנוסחים שבידינו. וע"ע להלן עמ' 88 הערה 397 בדבר אזהרה שמביא הרמב"ם בשם ה"ג מפסוק שאיגו מצוי בנוסחים שבידינו. ואמנם הרמב"ן דן בכך.
- 83 ראה עמ' 56 הערה 219.
- 84 הרמב"ם (שם) מלמד זכות על בעלי האזהרות שנמשכו אחר שיטת בעל ה"ג, על אף השיבושים הקיימים לדעתו, בכתבו: "ואם אין להאשימם, כי מחבריהם היו משוררים לא רבנים, והראוי להם מצד מלאכתם השלימוה מערבות המאמר ויפיי הסידור". לדעת ר"ד קונפורטי בטפרו "קורא הדורות" (ברלין תר"ו, דף יב, א) כוונת הרמב"ם היא לחבר האזהרות ר' יצחק בר ראובן אלברגלונג ור' שלמה בן גבירול. הרשב"ץ ב"זהר הרקיע" (עמ' 25, אות ב) כתב על רשב"ג: "... כי זה המשורר לא היה רב בקי בתלמוד, אבל הוא סומך על בה"ג" (ראה גם דבריו בהקדמתו, עמ' 11). וע"ע שו"ת רדב"ז (ח"ג, סי' אלף ע (תרמה)). בניגוד לכך סובר התיד"א ב"שם הגדולים" (ח"ב, ערך אזהרות) שלא יתכן כי כוונת הרמב"ם היתה על ר' יצחק בר ראובן, כי אם למשוררים אחרים. וראה ר"מ סלוצקי בביאורו "הידור זקן" על אזהרות ר' אליהו הזקן (במבוא, הערה ט), וכן ר"י רוזין בהערותיו "צפנת פענח" על זהר הרקיע (שם, הערה א). ר"א אבן עזרא

בדומה כתב גם הרמב"ן בתחילת השגתו לשורש ראשון: "הנה על פי זו המימרא [דרשת רב שמלאי (מכות כג ב) תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכו'] בא בעל ההלכות ומנאן אחת לאחת למצוא חשבון, ואחריו נתפשט הדבר מאד והוסכם בין כל החכמים והתלמידים ונתפרסם בהמון שזה סכום המצות, ונתחברו בזה שירות פיוטים ואזהרות נעימים זמירות, מהם לחכמי ספרד רבות מאד בארץ אנדלו"ס כאשר הזכיר הרב [הרמב"ם] ז"ל, ומהם בארצות אחרות בכל פנות הגולה".

נציין להלן אזהרות הנוקטות בשיטת ה"ג המצויות בידינו בשלמות⁸⁵.

אזהרות רבנו אליהו הזקן, גיסו של רב האי גאון, הפותחות במלים "אמת יהגה לבי" (להלן: אזהרות ד"א הזקן)⁸⁶.

אזהרות רבינו יצחק בר ראובן אלברגלונג, שחי בזמן הרי"ף, הפותחות במלים "אי זה מקום בינה" (להלן: אזהרות ריב"ר).

אזהרות רבנו שלמה בן גבירול, שחי בזמן רבנו יוסף הלוי אבן מיגאש תלמיד הרי"ף, הפותחות במלים "שמור לבי מענה" (להלן: אזהרות רשב"ג).

אזהרות המיוחסות לרבנו שמעון⁸⁷, הפותחות במלים "אתה הנחלת תורה לעמך" (להלן: אזהרות ר"ש).

בספרו "יסוד מורא" (שער שני) תקף את מחברי האזהרות בכתבו: "והנה בעלי האזהרות דומים לאדם שסופר כמה הוא מספר העשבים הכתובים בספר רפואות, והוא לא יכיר מה תועלת בכל אחד מהם ומה יועיל לו שמותם...". תוספות יום טוב למכות (פ"ג מ"ב) כתב: "ומצאנו כיצא בזה לבעלי הפיוט באזהרות שיסדו לחג השבועות שלא שמרו שום סדר קדימה ואיחור". — עיין עוד י"מ גוטמן בספרו "בחינת המצוות" (פרק ראשון), ר"מ סלוצקי (שם במבוא הערה יב), "אוצר השירה והפיוט" (י. דוידזון, ח"א עמ' 398 סי' 8788).

85 בענין אזהרות אלו ואזהרות נוספות ראה "אוצר השירה והפיוט" (ח"ד עמ' 493, מפתח הענינים ערך אזהרות). — יצויינו אזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה, בן דורו של רב שרירא גאון (הגיעו לידינו שלא בשלמות), אשר ניכרת בהן, במספר מקומות, השפעת בעל ה"ג. גדפסו ע"י מ. זולאי ב"תרביץ" שנה כ (תש"ט), עמ' 175—163. ראה שם במבוא ובהערותינו. עם גמר הדפסת הספר, פורסמו מתוך כ"י (שגם הוא אינו מושלם) אזהרות המיוחסות לר' בנימין (בן שמואל) פייטן (ע. פליישר, "קובץ על יד", כרך יא, ירושלים תשמ"ה). גם בהן מצויות הקבלות לה"ג. ראה שם במבוא ובהערות.

86 מובא בתוס' סוכה (מט א) ד"ה שכל, יומא (ח א) ד"ה דכולי עלמא, בבא בתרא (קמה ב) ד"ה ואין השביעית, מכות (ג ב) ד"ה איכא דאמרי. כן מובא ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" לשמות (ו כ), לדברים (כו ה) ועוד. תוס' ביומא (שם) כתבו שר"א הזקן לא הקפיד לייסד אזהרותיו על ההלכה. וראה מה שהעיר בזה ר"מ סלוצקי במבוא לביאורו "הידור זקן" על אזהרות אלו (הערות א, יא). ועיין להלן עמ' 90 הערה 402.

87 מדברי החיד"א ב"שם גדולים" ח"א ערך רבנו האי גאון עולה שייחס אזהרות אלו לר"א הזקן, אולם ר"ו היידנהיים במחזור לשבועות (הגובר תקי"ט, עמ' 10, 139) הכריע שהדין עם הרש"ל בתשובותיו (סי' בט) כי רבנו שמעון הגדול ב"ר יצחק ייסדם. לעומתו סבור ר"א בן יעקב ב"אוצר הספרים" ערך אזהרות, שאזהרות אלו חוברו לפני זמנו של רבנו סעדיה גאון או לפחות בימיו, ואם כן קדמו לזמנם של ר"א הזקן ור"ש הגדול. לכן נראים לו דברי הרש"ל כמכוונים לר' שמעון ממדינת מנאש, אשר חי בימי רס"ג או לפניו. שד"ל במבואו למחזור בני רומא (ליורנו תרי"א, עמ' כד) מקדים אזהרות אלו לזמנו של בעל ה"ג.

באזהרות ר"א הזקן ורבנו יצחק בר ראובן נשמרה חלוקת המצוות כבה"ג, אך בסדר שונה. בעוד שבה"ג הסדר הוא: עונשין, לאוין, עשין, פרשיות, שם הסדר: עשין, פרשיות, עונשין⁸⁸, לאוין. באזהרות רבנו שלמה בן גבירול הסדר: עשין ובכללם העשין שבמנין הפרשיות, לאוין ובכללם הלאוין שבמנין הפרשיות, עונשין⁸⁹. באזהרות ר"ש אין המצוות כתובות לפי סדר מסויים⁹⁰.

יש וקיים שינוי בפירוט המצוות בין האזהרות עצמן, וכן בינן לבין ה"ג. הקרובות ביותר לה"ג הן אזהרות רבינו יצחק בר ראובן, ולרוב — לנוסח ב⁹¹. רבנו סעדיה גאון בספר המצוות שלו (להלן: רס"ג) חילק אף הוא את המצוות לפי החלוקה הנ"ל, אך בסדר זה: עשין, לאוין, עונשין, פרשיות. במנין העונשין קיים שינוי בינו לבין בעל ה"ג. בעוד שבה"ג נכללו בשבעת העונשין גם חייבי מלקות, רס"ג לא כללם במנין זה, אלא מנה שבעה מיני עונשין שבמיתה בלבד. עונש מלקות מנה בפני עצמו תוך מנין הפרשיות (פרשה ט), כשאר מצוות המוטלות על הציבור ובית דין. במקום עונש מלקות, מנה במנין העונשין עונש מיתה ע"י פגיעת קנאים⁹². סדר העונשין אצלו: כרת, סקילה, שריפה, מיתה בידי שמים, חנק, מיתה ע"י קנאים, סייף⁹³.

ספר יראים לרבנו אליעזר ממיץ, מבעלי התוספות, מבוסס גם הוא על מנין המצוות שבה"ג, כפי שכתב המחבר בסוף ספרו (ספר היראים השלם, וילנה תרס"ב, עמ' 538): "סיימתי מצות ותולדותיהן כאשר השגתי בעצם דעתי, וחשבתיים כאשר מצאתים בספר רב יהודאי גאון ז"ל⁹⁴, וכללתיים בארבע מאות ששים וארבעה, כי בכמה מקומות כללתי שתיים כאחת". חלוקת המצוות שם שונה מזו שבה"ג.

ספר המצוות של רב תפץ בן יצליח. הרמב"ם בהקדמתו לספר המצוות כתב: "בעל ספר המצוות המפורסם ראיתי שהרגיש על חלק קטן משבושי בעל הלכות גדולות

88 גם חלוקת העונשין זהה לזו שבה"ג: סקילה, שריפה, סייף, חנק, כרת, מיתה בידי שמים. יצויין שחלוקת המצוות והעונשין הנ"ל מצוייה גם באזהרות ר' בנימין פייטן (שם).

89 בעונשין עצמם אין חלוקה קבועה.

90 רס"ג בסדורו (ירושלים תשכ"ג, עמ' קנו) כתב על אזהרות אלו: "ובדקתי אותם ומצאתי שאינם מכילים תרי"ג בשלמות, וראיתי בהם חזרות ואריכות הלשון שלא ראוי להזכירן בספר הזה". דוגמאות לכך ראה י. טובי "פיוטי רב סעדיה גאון" (ירושלים תשמ"ב) עמ' 100. ע"ע "קובץ על יד" (שם, עמ' 42 הערה 150).

91 עמד על כך כבר רש"י [הלברשטם] ב"אגרת בקורת או הערות והוספות לספר קונטרס תרי"ג" (ליק תרל"ח), בצירוף דוגמאות. בהערותינו הובאו דוגמאות נוספות.

92 שתי מיתות ע"י פגיעת קנאים, בכוהל ארמית וגונב את הקסוה, נימנות גם באזהרות רשב"ג במנין העונשין (עמ' 113). ראה להלן עמ' 28 הערה 15.

93 ראה מה שביארו בשיטתו ר"י מילר בהקדמה ל"תרי"ג מצות לרס"ג" (פריס תרנ"ז, עמ' אא), ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 11; ח"ג, עמ' 62, 182). — מנין המצוות של ה"ג הוזכר כבר ע"י רס"ג, כפי שכתבו אבן עזרא לדברים (כו א), רמב"ן (שם פס' ג) ורד"ק ליהושע (ח לב).

94 ראשוני אשכנז ייחסו את הספר ה"ג לרב יהודאי, אולם רב שרירא ורב האי צייגו שמחברו הוא ר' שמעון קיארא. ראה מבוא לה"ג מהדורת אאמו"ר שליט"א (ח"ב, עמ' כה, הערה 10). יצויין שבעל ס' יראים עצמו, בסי' רסב, מייחס את הספר ל"ר' שמעון".

והרחיק שמנה בקור חולים ונחום אבלים כמו שמנה בעל הלכות⁹⁵, ומה שהרחיק הוא רחוק, אבל הביא יותר רחוק ממנו, ונמשך אחריו במה שהוא יותר מגונה, כמו שהתבאר למי שיעיין במאמרנו זה". על יסוד קטעים שהתפרסמו מספר המצוות של רב חפץ בן יצליח, נראה שהרמב"ם התכוון לחיבור זה⁹⁶.

על אף השינויים הקיימים בין החיבורים האמורים לבין ה"ג, ניתן ללבן על פי דבריהם מקומות שונים בה"ג הטעונים ביאור, וראה בהערותינו.

להלן רשימה הכוללת מהדורות של מנין המצוות של ה"ג ומפרשיהם, וכן חיבורים הנוקטים בשיטתו ומפרשיהם; מראי המקומות מכוונים למהדורות אלו (צויינו הספרים העקריים בלבד).

חיבורים

- א. הקדמת ה"ג, ויניציאה ש"ח = וורשה תרל"ו.
- ב. הקדמת ה"ג, ברלין תרמ"ה—תרנ"ב.
- ג. אזהרות רבנו אליהו הזקן, מהדורת ר' יהודא רוזנברג, "קובץ מעשה ידי הגאונים", ח"ב, ברלין תרמ"ו.
- ד. אזהרות רבנו יצחק בר ראובן אלברגלוני, ליורנו תר"א.
- ה. אזהרות רבנו שמעון, מהדורת ר' וולף היידנהיים, במחזור לשבועות, הנובר תקצ"ט, עמ' 139—155.
- ו. אזהרות רבנו שלמה בן גבירול, וילנה תרל"ט; דפוס-צילום ירושלים תשל"ז.
- ז. ספר המצוות לרבנו סעדיה גאון, וורשה תרע"ב—תרע"ז; דפוס-צילום ירושלים תשל"ג.
- ח. ספר יראים השלם לרבנו אליהו ממיץ, וילנה תרנ"ב—תרס"ב; דפוס-צילום ירושלים תשל"ג.

מפרשים

- א. הקדמת ה"ג מהדורת ויניציאה-וורשה.
1. עם הגהות ר' שאול כהן, בסוף ספרו "נתיב מצותיך" על אזהרות רבנו יצחק בר ראובן ורבנו שלמה בן גבירול, ליורנו תר"א.

95 ראה להלן עמ' 72 הערה 329.

96 קטעים פורסמו ע"י ב. הלפר: A Volume of the Book of Precepts, By Hepes B. Yasliah, פילדלפיה, 1915. קטעים נוספים פורסמו ע"י מ. צוקר: "קטעים חדשים מספר המצוות לר' חפץ בן יצליח", Proceedings of the American Academy For Jewish Research, עמ' 68—1, ה"ל, "מלואים לספר המצוות של רב חפץ בן יצליח", "הדאר", שנה 42 (גליון כג), ניסן תשכ"ג, עמ' 285—288. ארבעה קטעים נוספים נדפסו ע"י ר"ש אסף: "משיירי ספרותם של הגאונים", "תרביץ", שנה טו, תשרי תש"ד, עמ' 31—35. וראה במבואות שם. ראה עוד ר"ש אסף "תקופת הגאונים וספרותה", ירושלים תשט"ו, עמ' רד—רז; י. טובי "שבעתא לשבועות מאת רס"ג", "תרביץ", שנה נג, טבת-אדר תשמ"ד, עמ' 232. — ראה תשובת הרמב"ם ב"פאר הדור" סי' קמב.

2. עם הערות ר' אברהם שמעון טרויב, מהדורת וורשה הנ"ל.
- ב. הקדמת ת"ג מהדורת ברלין הנ"ל, עם הערות אבי זקני ר' עזריאל הילדסהיימר. קדם לכך מבוא (בגרמנית), ברלין תרמ"ו.
- ג. אזהרות רבנו אליהו הוקן.
 1. עם הערות ר' משה סלוצקי "הידור זקן", וורשה תר"ס; דפוס-צילום ירושלים תש"ל. במילואים שבסוף הספר מובאות הערות ר' מאיר שמחה הכהן מדוינסק.
 2. עם הערות ר' ישראל איסר שפירא "מתק אזהרות", ירושלים תשל"ב.
- ד. אזהרות רבנו יצחק בר ראובן אלברגלוני.
 1. עם הערות ר' משה מועטי "שיר משה", אמשטרדם תצ"ו.
 2. עם הערות ר' שאול כהן "נתיב מצותיך", ליורגו תר"א.
- ה. אזהרות רבנו שמעון, עם הערות ר' וולף היידנהיים, מהדורת הנ"ל.
- ו. אזהרות רבנו שלמה בן גבירול, עם הערות רבנו שמשון בר צמח דוראן (הרשב"ץ) "זהר הרקיע", מהדורה הנ"ל. בסופו הערות ר' יוסף רוזין (מרוגצ'וב), ר' ירוחם פישל פרלא, ר' מנחם כשר.
- ז. ספר המצוות לרבנו סעדיה גאון, עם הערות ר' ירוחם פישל פרלא, מהדורה הנ"ל.
- ח. ספר יראים השלם, עם הערות ר' אברהם אבא שיף "תועפות ראם", מהדורה הנ"ל.

ז. השוואת מנין המצוות של בה"ג
עם מנין המצוות של הרמב"ם⁹⁷

מנין העונשין

ספר המצוות של הרמב"ם ⁹⁸	וורשה (ו)	ברלין (ב)	פירוט	עונש
ל"ת של			אם	א
ל"ת שלא			אשת אב	ב
ל"ת שמג			כלה	ג
ל"ת שנ			זכור	ד
ל"ת שנה			רובע	ה
ל"ת שמת			נרבעת	ו
ל"ת ס			מגדף	ז
ל"ת ה, ו			עבודה זרה	ח

97. ההשוואה אינה מכילה את כל פרטי ההבדלים, וכן לעתים אינה תואמת את כל ההסברים שנאמרו בכוונת בעל ה"ג. הדברים אמורים גם לגבי מראה המקומות לספר המצוות של הרמב"ם. לכן יש לעיין להלן בהערות שעל המצוות. עוד יצויין, שגם בסדר המצוות שבשאר נוסחי ה"ג ישנם שינויים מהסדר שלפנינו, וראה לעיל עמ' יט. ציון כוכב (*) אהר מצוה, מורה שמצוה זו חסרה בנוסח הנדפס על ידינו (כ"י אוקספורד).

98. בדבר הציונים במנין העונשין לספר המצוות של הרמב"ם יצויין כי לדעת הרמב"ן (בהשגותיו לשורש י"ד של הרמב"ם), כוונת בעל ה"ג במנין זה למנות את הלאוין שעליהם באו העונשים האלו. בעוד שלדעת הרמב"ם כוונת בעל ה"ג לעונשים עצמם.

ספר המצות של הרמב"ם	זורשה (ו)	ברלין (ב)	פירוט	עונש
ל"ת ז			מולך	ט
ל"ת ח			אוב	י
ל"ת ט			ידעוני	יא
ל"ת שב			מחלל שבת	יב
ל"ת שיח			מקלל אביו ואמו	יג
ל"ת שמו			נערה מאורסה	יד
ל"ת טז			מסית	טו
ל"ת טו			מדיח	טז
ל"ת לד			מכשף *	יז
ל"ת קצה			בן סורר ומורה	יח
ל"ת שלז			אשה ובתה	יט
ל"ת שמז			בת כהן	כ
ל"ת שלד			בת בנו	כא
ל"ת שלה	100	99	בת בתו	כב
ל"ת שלז			בת אשתו	כג
ל"ת שלה	101		בת בנה	כד
ל"ת שלט			בת בתה	כה
[ל"ת שלז]			אם חמותו	כו
[ל"ת שלז]			אם חמיו	כז
ל"ת רפט			רוצח	כח
ל"ת ה, ו			עיר הנדחת	כט
ל"ת שיט			מכה אביו ואמו	ל
ל"ת רמג			גונב נפש	לא
ל"ת שיב			זקן ממרא	לב
ל"ת כז			נביא שקר	לג
ל"ת כו			נביא בשם ע"ן	לד
ל"ת שמז	102		אשת איש	לה
חסר			זוממי בת כהן	לו
ל"ת שמז			בועל בת כהן	לז
ל"ת שלב			אחותו	לח
ל"ת שמ			אחות אביו	לט
ל"ת שמא			אחות אמו	מ
ל"ת שמה			אחות אשתו	מא
ל"ת שמד	חסר		אשת אחיו	מב
ל"ת שמב			אשת אחי אביו	מג
ל"ת שמו			גדה	מד
ל"ת קכט			טמא שאכל קודש	מה
ל"ת עז			טמא שנכנס למקדש	מו
ל"ת קפה			חלב	מז

99 בדפוס ברלין נוסף: חמותו (בסהמ"צ של הרמב"ם: ל"ת שלז).

100 בדפוס וורשה נוסף: חמותו (ברמב"ם: ל"ת שלז).

101 בדפוס וורשה נוסף: בתו (ברמב"ם: ל"ת שלז).

102 בדפוס וורשה נוסף: והיא עמו.

ספר המצוות של הרמב"ם	וורשה (ו)	ברלין (ב)	פירוש	עונש
ל"ת קפד			דם *	מח
ל"א קלא			גותר	מט
ל"ת קלב			פיגול	נ
ל"ת פג			מפטם שמן המשחה	נא
ל"ת פה			מפטם קטורת	גב
ל"ת פד			סך שמן המשחה	גג
ל"ת צ			שוחט בחוץ	גד
ל"ת פט			מעלה בחוץ	גה
ל"ת קצז			אוכל חמץ בפסח	גו
ל"ת קצו			אוכל ביוה"כ	גז
ל"ת שכט			מלאכה ביוה"כ	נח
חסר			לא עשה פסח	נט
חסר			לא מל	ס
ל"ת קנג			אוכל טבל	מיתה ביד"ש סא
ל"ת קלו			כהן טמא שאכל תרומה	סב
ל"ת קלג			זר שאכל תרומה	סג
ל"ת עד			זר ששימש במקדש	סד
ל"ת עה			טמא ששימש במקדש	סה
ל"ת עו			טבול יום ששימש במקדש	סו
ל"ת קסד		חסר	מחוסר בגדים ששימש במקדש	סז
חסר			מחוסר כפורים ששימש במקדש	סח
חסר			לא רחוץ ידים ורגלים ששימש במקדש	סט
ל"ת עג			שתוי יין ששימש במקדש	ע
ל"ת קסג			פרוע ראש ששימש במקדש	עא

מנין הלאוין

ספר המצוות של הרמב"ם	וורשה (ו)	ברלין (ב)	פירוש	לאו
ל"ת קפג			לא יאכלו גיד הגשה	א
ל"ת קכז			ערל לא יאכל בו (פסח)	ב
ל"ת קכח			בן נכר לא יאכל בו *	ג
ל"ת קכה			אל תאכלו ממנו נא	ד
ל"ת קכו			תושב ושכיר לא יאכל בו	ה
ל"ת קטו			לא תשחט על חמץ דם זבחי	ו
ל"ת קטז			לא ילין לבקר	ז
ל"ת קטז			לא ילין חלב חגי	ח
ל"ת קיח			לא ילין מן הבשר	ט
ל"ת קכג			לא תוציא מן הבשר חוצה	י

ספר המצוות של הרמב"ם	וורשה (1)	ברלין (2)	פירוט	לא
ל"ת קיז			לא תותירו ממנו עד בוקר	יא
ל"ת קכא		חסר	עצם לא תשברו בו	יב
ל"ת רא			שאר לא ימצא בבתיכם	יג
ל"ת ר	103		לא יראה חמץ	יד
ל"ת שכ			לא תעשה מלאכה בשבת	טו
ל"ת שכג			לא תעשה מלאכה בראשון של פסח	טז
ל"ת שכד			לא תעשה מלאכה בשביעי של פסח	יז
ל"ת שכה			לא תעשה מלאכה בעצרת	יח
ל"ת שכו			לא תעשה מלאכה בראש השנה	יט
ל"ת שכט			לא תעשה מלאכה ביום"כ	כ
ל"ת שכז			לא תעשה מלאכה בראשון של סוכות	כא
ל"ת שכח			לא תעשה מלאכה בשמיני של סוכות	כב
ל"ת קפט—קצא			לחם וקלי וכרמל לא תאכלו	כג
חסר			לא יעבוד עוד (לוי)	כד
ל"ת קנו			לא יראו פני ריקם	כה
ל"ת מו			לא תוסיפו לראותם	כו
ל"ת א		חסר	לא יהיה לך	כז
ל"ת סב			לא תשא	כח
ל"ת רפט			לא תרצח	כט
ל"ת שמז			לא תנאף	ל
ל"ת רמג			לא תגנוב	לא
ל"ת רפה			לא תענה	לב
ל"ת רסה			לא תחמוד	לג
ל"ת רסו			לא תתאוה	לד
ל"ת עט			לא תבנה אתהן גזית	לה
ל"ת פ			לא תעלה במעלות	לו
ל"ת רסא			לעם גכרי לא ימשול (אמה עבריה)	לז
ל"ת רסב			שארה כסותה ועונתה לא יגרע	לח
ל"ת רנב			גר לא תונה	לט
ל"ת רנג			לא תלחצנו	מ
ל"ת רנו			כל אלמנה ויתום לא תענון	מא
ל"ת רלד			לא תהיה לו כנושה	מב
ל"ת רלז		חסר	לא תשימון עליו נשך	מג
ל"ת רלה			כספך לא תתן לו בנשך	מד
ל"ת רלה		חסר	במרבית לא תתן אכלך	מה
ל"ת שטו			אלקים לא תקלל	מו
ל"ת שטז			נשיא בעמך לא תאור	מז
ל"ת קנד			מלאתך ודמעך לא תאחר	מח
ל"ת קפא			טריפה לא תאכלו	מט
ל"ת רפא			לא תשמע שמע שוא	נ
ל"ת רפו			אל תשת ירך עם רשע	נא
ל"ת רפב			לא תהיה אחרי רבים לרעות	נב

ספר המצוות של הרמב"ם	וורשה (ו)	ברלין (ב)	פירוט	לאו
ל"ת רפג			לא תענה על ריב	נג
ל"ת רעז			דל לא תהדר	נד
ל"ת רעה			לא תטה משפט אביגך בריבו	נה
ל"ת רצ			נקי וצדיק אל תהרוג	נו
ל"ת יד, טו			שם אלהים אחרים אל תזכירו לא ישמע על פיך	נז
ל"ת קפו, קפז			לא תבשל גדי בחלב אמו	נח
חסר			כמעשה הגויים לא תעשו	נט
ל"ת ל		חסר	בחוקותיהם לא תלכו	ס
ל"ת נב			לא תחתן במ	סא
ל"ת מח			לא תכרות להם ולא להם ברית	סב
ל"ת נ			לא תחנם	סג
ל"ת נא			לא ישבו בארצך	סד
ל"ת פו			לא יסורו ממנו (בדי הארון)	סה
ל"ת פז			לא יזח החושן מעל האפוד	סו
ל"ת פח	חסר	חסר	מעיל לא יקרע	סז
חסר			כגפיו לא יבדיל (עולת העוף)	סח
ל"ת צח			שאור ודבש לא תקטירו	סט
ל"ת מט			לא תחיה כל בשמה	ע
ל"ת שכב			לא תבערו אש	עא
ל"ת קעב			חיה ובהמה טמאה לא תאכלו	עב
ל"ת קעד			עוף טמא לא תאכלו	עג
ל"ת קעג			דג טמא לא תאכלו	עד
[ל"ת קעה]			חגבין טמאין לא תאכלו	עה
ל"ת קעה			שקץ העוף לא תאכלו	עו
ל"ת קעז, קעח			שרץ הארץ לא תאכלו	עז
ל"ת קעז			לא תטמאו בשרץ	עח
ל"ת קעט			לא תשקצו את נפשותיכם	עט
חסר			לא יבואו לראות כבלע את הקודש	פ
ל"ת קל			בשר אשר יגע בטמא לא יאכל	פא
ל"ת רי			לא תכלה פאת שדך	פב
ל"ת ריא			לקט קצירך לא תלקט	פג
ל"ת רמד			לא תגנבו	פד
ל"ת רמח			לא תכחשו	פה
ל"ת רמט			לא תשקרו	פו
ל"ת סא			לא תשבעו בשמי לשקר	פז
ל"ת רמו			לא תעשוק	פח
ל"ת רמה			לא תגזול	פט
ל"ת רלה			לא תלין פעולת שכיר	צ
ל"ת שיז			לא תקלל חרש	צא
ל"ת רצט			לפני עור לא תתן מכשול	צב
ל"ת רצג			לא תעשו עול במשפט	צג
ל"ת רעז			לא תשא פני דל	צד
ל"ת רעה			לא תהדר פני גדול	צה
ל"ת שא			לא תלך רכיל	צו

ל"א	פירוט	כדל"ן (ב)	וורשה (ו)	כפר המצוות של הרמב"ם
צז	לא תעמוד על דם רעך			ל"ת רצז
צח	לא תשנא את אחיך			ל"ת שב
צט	לא תשא עליו חטא			ל"ת שג
ק	לא תקום			ל"ת שד
קא	לא תטור			ל"ת שה
קב	בהמתך לא תרביע כלאים			ל"ת ריז
קג	שדך לא תזרע כלאים			ל"ת רטו
קד	שעטנז לא יעלה עליך			ל"ת מב
קה	ערלים לא יאכל			ל"ת קצב
קו	לא תאכלו על הדם			ל"ת קצה
קז	לא תנחשו			ל"ת לג
קח	לא תעוננו			ל"ת לב
קט	לא תקיפו פיאת ראשכם			ל"ת מג
קי	לא תשחית פיאת זקנך			ל"ת מד
קיא	שרט לנפש לא תתנו בבשרכם			ל"ת מה
קיב	כתובת קעקע לא תתנו בככם			ל"ת מא
קיג	אל תחלל בתך להונותה			ל"ת שנה
קיד	לא תזנה הארץ			חסר
קטו	לא תעשו עול במדה במשקל ובמשורה			ל"ת רעא
קטז	גבלה וטרפה לא יאכל			ל"ת קפ
קיז	לא תתורו אחרי לבבכם			ל"ת מז
קית	לא יהיה כקרח			חסר
קיט	לא תחניפו את הארץ			חסר
קכ	לא תטמא את הארץ			חסר
קכא	אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד			ל"ת קא
קכב	לא תחללו את שם קודשי			ל"ת סג
קכג	עורת או שבור לא תקריבו			ל"ת צב
קכד	ומעוד וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו	חסר		ל"ת צג
קכה	בארצכם לא תעשו (סרוס)			ל"ת שסא
קכו	מיד בן נכר לא תקריבו			ל"ת צו
קכז	כל מום לא יהיה בו (קרבן)			ל"ת צז
קכח	שדך לא תזרע (שביעית)			ל"ת רכ
קכט	כרמך לא תזמור			ל"ת רכא
קל	קצרך לא תקצור			ל"ת רכב
קלא	ענבי גזירד לא תבצור			ל"ת רכג
קלב	לא תזרעו (יובל)			ל"ת רכד
קלג	לא תקצרו			ל"ת רכה
קלד	לא תבצרו			ל"ת רכו
קלה	אל תזנו איש את אחיו		חסר	ל"ת רב
קלו	אל תזנו איש את עמיתו			ל"ת רנא
קלז	לא תרדה בו בפרך (עבד עברי)			ל"ת רנט
קלח	לא תעבוד בו עבודת עבד	חסר		ל"ת רנז
קלט	לא ימכר ממכרת עבד	חסר		ל"ת רנח
קמ	אבן משכית לא תתנו בארצכם			ל"ת יב
קמא	יין לא ישתה (גזיר)			ל"ת רב

ל"א	פירוט	ברלין (ב)	וורשה (ו)	ספר המצוות של הרמב"ם
קמב	משרת ענבים לא ישתה			ל"ת רב
קמג	ענבים לא יאכל			ל"ת רג, רד
קמד	חרצנים ועד זג לא יאכל			ל"ת רה, רו
קמה	על נפש מת לא יבא			ל"ת רח
קמו	לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא			ל"ת רז
קמז	תער לא יעבר על ראשו			ל"ת רט
קמח	לא תגסו את ד'			ל"ת סד
קמט	לא תחוס עינך		חסר 104	ל"ת רעט
קנ	פן תשכח את ד'			חסר
קנא	אל תאמר בלבבך			חסר
קנב	פן תשכח את הדברים			חסר
קנג	לא תוכל לאכול בשעריך			ל"ת קמא-קמו, קמט
קנד	לא תעזבונו (לוי)	106		ל"ת רכט
קנה	לא תוסיף			ל"ת שיג
קנו	לא תגרע			ל"ת שיד
קנז	לא תתגודדו			ל"ת מה
קנח	לא תשימו קרחה בין עינכם			ל"ת קעא
קנט	לא יגוש את רעהו			ל"ת רל
קס	לא תאמץ את לבבך			ל"ת רלב
קסא	לא תקפוץ את ירך			[ל"ת רלב]
קסב	לא ירע לבבך בתחך לו			[ל"ת רלא]
קסג	לא תשלחנו ריקם (עבד עברי)			ל"ת רלג
קסד	לא יקשה בעינך בשלחך אותו			חסר
קסה	לא תעבוד בבכור שורך			ל"ת קיג
קסז	לא תגוז בכור צאנך			ל"ת קיד
קסז	לא תוכל לזבוח הפסח באחד שעריך			חסר
קסח	לא תבנה עוד (עיר הנדחת)			ל"ת כג
קסט	לא ידבק בידך מאומה מן החרם			ל"ת כד
קע	לא תחמוד כסף וזהב עליהם			ל"ת כב
קעא	לא תביא תועבה			ל"ת כה
קעב	ערפכם לא תקשו			חסר
קעג	השמר בנגע הצרעת		חסר	ל"ת שח
קעד	לא יעבד ולא יזרע (בחל איתן)			ל"ת שט
קעה	לא תעשון כן לד'			ל"ת סה
קעז	לא תאכל הנפש עם הבשר			ל"ת קפב
קעז	לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום			חסר
קעח	לא תגור ממנו (נביא שקר)			ל"ת כט
קעט	לא תגורו מפני איש			ל"ת רעו
קפ	לא תשמע אליו			ל"ת כח
קפא	לא תטה משפט			[ל"ת רעח]

104 בדפוס וורשה נוסף: לא תחוס עינך עליהם.

105 בדפוס ברלין נוסף: השמר לך פן תעזוב את הלוי (ברמב"ם: ל"ת רכט).

ספר המצוות של הרמב"ם	וורשה (1)	ברלין (2)	פירוט	לאי
ל"ת רפד			לא תכיר פנים	קפב
ל"ת רעד			לא תקח שוחד	קפג
ל"ת שיב			לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (זקן ממרא)	קפד
חסר			לא יזידון עוד	קפה
ל"ת שסד			לא ירבה לו נשים (מלך)	קפו
חסר	חסר	חסר	לא יסור לבבו	קפז
ל"ת שסה			כסף וזהב לא ירבה לו	קפח
ל"ת שסג	106		לא ירבה לו סוסים	קפט
ל"ת יג			לא תטע לך אשרה	קצ
ל"ת יא			לא תקים לך מצבה	קצא
ל"ת צה			לא תזבח שור אשר יהיה בו מום	קצב
ל"ת ז, או ל"ת לא			לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש	קצג
ל"ת רמו			לא תסיג גבול רעך	קצד
ל"ת רפח			לא יקום עד אחד באיש	קצה
ל"ת בז	107		לא תשחית את עצה	קצו
ל"ת רסט			לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת	קצז
ל"ת רע			לא תראה את חמור אחיך או את שורו נופלים והתעלמת	קצח
ל"ת רסט			לא תוכל להתעלם	קצט
ל"ת לט			לא יהיה כלי גבר על אשה	ר
ל"ת מ			לא ילבש גבר שמלת אשה	רא
ל"ת רסג			לא תמכרנה בכסף (יפת תואר)	רב
ל"ת רסד			לא תתעמר בה	רג
ל"ת סו			לא תליץ נבלתו (תלוי)	רד
ל"ת שו			לא תקח האם על הבנים	רה
ל"ת רצח			לא תשים דמים בביתך	רו
ל"ת ריח			לא תחרוש בשור ובחמור יחדין	רז
ל"ת רטז	108		לא תזרע כרמך כלאים	רח
ל"ת שנט			לא יוכל לשלחה (מוציא שם רע)	רט
ל"ת שנח			לא יוכל לשלחה (אונס)	רי
ל"ת שס	109	חסר	לא יבא פצוע דכה בקהל *	ריא
ל"ת שנד		חסר	לא יבא ממזר בקהל *	ריב
ל"ת נג		חסר	לא יבא עמוני ומאבי בקהל *	ריג
ל"ת נו			לא תדרוש שלומם	ריד
ל"ת נד			לא תתעב אדומי	רטו
ל"ת נה			לא תתעב מצרי	רטז

106 בדפוס וורשה נוסף: לא ישיב את העם (ברמב"ם: ל"ת מו), לא תוסיפון לשוב (ברמב"ם: שם).

107 בדפוס וורשה נוסף: ואותו לא תכרות (ברמב"ם: ל"ת נו).

108 בדפוס וורשה נוסף: לא תלבש שעטנו (ברמב"ם: ל"ת מב).

109 בדפוס וורשה נוסף: לא יגלה כנף אביו.

ספר המצוות של הרמב"ם	וורשה (1)	ברלין (ב)	פירוט	לאו
ל"ת עח			לא יבא אל תוך המחנה (בעל קרי)	ריז
חסר			לא יראה בכ ערות דבר	ריח
ל"ת רנד			לא תסגיר עבד אל אדוניו	ריט
ל"ת רנה			לא תוננו	רכ
ל"ת שנה			לא תהיה קדשה	רכא
ל"ת שנ			לא יהיה קדש	רכב
ל"ת ק			לא תביא אתנן זונה	רכג
ל"ת רלו			לא תשיך לאחיד	רכד
ל"ת קנה			לא תאחר לשלמו (נדר)	רכה
ל"ת רסח			אל כליך לא תתן	רכו
ל"ת רסז			חרמש לא תניף על קמת רעך	רכז
ל"ת שנו			לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה	רכח
חסר			לא תחטיא את הארץ	רכט
ל"ת שיא			כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא	רל
ל"ת שיא		110	לא יעבור עליו לכל דבר	רלא
חסר		חסר	לא ימס לבב אחיו (במלחמה)	רלב
ל"ת רמב			לא יחבול רחים ורכב	רלג
ל"ת רלט	111		לא תבוא אל ביתו לעבוט	רלד
ל"ת רמז			לא תעשק שכיר	רלה
ל"ת רלח			לא תבא עליו השמש	רלו
ל"ת רפז			לא יומתו אבות על בנים וכו'	רלז
ל"ת רפ			לא תטה משפט גר יתום	רלח
ל"ת רמא			לא תחבול בגד אלמנה	רלט
ל"ת קמ			לא תאכל כל תועבה	רמ
[ל"ת ריב]			לא תפאר אחריד	רמא
ל"ת ריד			לא תשוב לקחתו	רמב
ל"ת ריב			לא תעולל אחריד	רמג
ל"ת ש			ארבעים יכנו לא יוסיף	רמד
ל"ת ריט			לא תחסום שור בדישו	רמה
ל"ת שנז			לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר	רמו
ל"ת רצג			וקצות את כפת לא תחוס עיניך	רמז
ל"ת רעב			לא יהיה בכיסך אבן גדולה וקטנה	רמח
ל"ת רעב			לא יהיה בביתך איפה גדולה וקטנה	רמט
ל"ת קנא			לא אכלתי באני ממנו (מעשר)	רנ
ל"ת קנ			לא בערתי ממנו בטמא	רנא
ל"ת קנב			לא נתתי ממנו למת	רנב
[ל"ת עט]			לא תניף עליהם ברזל (מזבח)	רנג
חסר			לא תסור מכל הדברים	רנד
ל"ת קלח			מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל	רנה
ל"ת קסג			ראשיכם אל תפרעו (כהנים במילואים)	רנו

110 בדפוס ברלין נוסף: לא ימכר (ברמב"ם: ל"ת קי, קיא. או: ל"ת רכח).

111 בדפוס וורשה נוסף: לא תשכב בעבוטו (ל"ת רמ).

ספר המצוות של הרמב"ם	זוורשה (א)	ברלין (ב)	פירוט	לאו
ל"ת קסד			בגדיכם לא תפרומו	רנז
ל"ת קסו			לנפש לא יטמא בעמיו (כהן)	רנח
חסר			לא יטמא בעל בעמיו להחלו	רנט
ל"ת קעא			לא יקרתו קרחה בראשם	רס
ל"ת מד			פאת זקנם לא יגלחו	רסא
ל"ת מה			בבשרם לא ישרטו	רסב
ל"ת עו			לא יחללו שם אלקיהם	רסג
ל"ת קנח, קנט, קנט			זונה וחללה לא יקחו	רסד
ל"ת קס			גרופה לא יקחו	רסה
ל"ת קסא			אלמנה לא יקח (כהן גדול)	רסו
ל"ת קסח	חסר 112		לאביו ולאמו לא יטמא	רסז
ל"ת קסה			מן המקדש לא יצא	רסח
חסר			לא יחלל את מקדש אלקיו	רסט
ל"ת קסב			לא יחלל זרעו בעמיו	רע
ל"ת צא	חסר		כל אשר בו מום לא תקריבו	רעא
ל"ת ע			לא יגש להקריב (כהן בעל מום)	רעב
ל"ת סט			אל הפרוכת לא יבא	רעג
ל"ת סט			אל המזבח לא יגש	רעד
ל"ת קלו			בקדשים (תרומה) לא יאכל (טמא)	רעה
ל"ת קלז			תרומת הקדשים לא תאכל (בת כהן שגשאת לזר)	רעו
ל"ת קנג			לא יחללו את קדשי בני ישראל	רעז

מנין העשין

ספר המצוות של הרמב"ם	זוורשה (א)	ברלין (ב)	פירוט	עשה
עשה י			קריאת שמע	א
עשה יב, יג			תפילין	ב
עשה טו			מזוזה	ג
עשה יד			ציצית	ד
עשה רטו			מילה	ה
עשה פ			פדיון הבן	ו
עשה פא, פב			פדיון פטר חמור	ז
עשה עט			הפרשת בכורות	ח
עשה ריב			פריה ורבייה	ט
עשה קכו			תרומה גדולה	י
עשה קכט			תרומת מעשר	יא
עשה קכז			מעשר ראשון	יב
עשה קכח			מעשר שני	יג
עשה קל			מעשר עני *	יד

112 בדפוס זוורשה נוסף: לא יפרע (ברמב"ם: ל"ת קסג), לא יפרום (ברמב"ם: ל"ת קסד).

עשה	פירוט	ברלין (ב)	ווירשה (ו)	ספר המצוות של הרמב"ם
טו	ראשית הגז			עשה קמ"ד
טז	זרוע לחיים וקצבה			עשה קמ"ג
יז	חלה			עשה קל"ג
יח	ביכורים			עשה קכ"ה
יט	שקלים			עשה קע"א
כ	עזרת קדישים	חסר		[עשה סג—ס"ו]
כ"א	חלות תודת			[עשה ס"ו]
כ"ב	חזת ושוק			[עשה ס"ו]
כ"ג	אהבת ד'			עשה ג
כ"ד	יראת ד'			עשה ד
כ"ה	ברכת המזון			עשה יט
כ"ו	תלמוד תורה			עשה י"א
כ"ז	מאה ברכות	113		חסר
כ"ח	קידוש ד'			עשה ט
כ"ט	לעבוד לד'			עשה ה
ל	לישב על לד'			עשה ז
לא	לידבק לד'			עשה ו
לב	ללכת בדרךכיון			חסר
לג	להלביש ערומום			חסר
לד	לקבור מתים			חסר
לה	לנתח אבנים			חסר
לו	לבקר חולים			חסר
לז	אהבת שלום			חסר
לח	צדק			חסר
לט	אמונה			עשה א ב
מ	ללמוד			עשה י"א
מ"א	ללמד			עשה י"א
מ"ב	לשמור			עשה י"א
מ"ג	לעשות			עשה י"א
מ"ד	מוצא שפתיו תשמור ועשית			עשה צ"ד
מ"ה	מורא אב ואם			עשה ר"א
מ"ו	כיבוד אב ואם			עשה ר"י
מ"ז	מורא המקדש			עשה כ"א
מ"ח	שמירת שבת			עשה קנ"ה
מ"ט	שמחת שבת			חסר
נ	עונג שבת			חסר
נ"א	החיות האח			עשה קע"ה
נ"ב	היואת אביו			עשה קע"ז
נ"ג	השבת העבוט			עשה קצ"ט
נ"ד	הפקר שביעית לעניים			עשה קל"ד
נ"ה	לקט בתבואה	חסר		עשה קכ"א
נ"ו	שכחה בתבואה			עשה קכ"ב

קשר	פירוט	בליז (ב)	זירשה (ו)	כפר המצוות של הרמב"ם
נז	פיאת בתבואה	חסר		עשה קכ
נח	שכחה באילן	חסר		עשה קכב
נט	פיאה באילן	חסר	חסר	עשה קכ
ס	פרט בכרם	חסר		עשה קכד
סא	עוללות בכרם	חסר		עשה קכג
סב	שכחה בכרם	חסר		עשה קכז
סג	פיאה בכרם	חסר		עשה קכ
סד	מתנה כמתנת ירך			עשה נג, או נד
סה	הוכח תוכיה			עשה רה
סו	תשמשת כספים			עשה קמא
סז	שילוח עבדים			עשה קלז
סח	תענק תעניק לו			עשה קצו
סט	ואהבת לירעך כמור			עשה רו
ע	פתוח תפתח את ירך לו			עשה קצה
עא	נתון תתן לו			עשה קצה
עב	העבט תעביטנו			עשה קצה
עג	למור הבנים תורה ומצות			עשה קצו
עד	שונתם לבניך	114		עשה יא
עה	ושמתם את דברי אלה על לבכם			עשה יא
עו	קביעת ראשי חדשים			עשה יא
עז	חשובת תקופות			עשה קנג
עח	ספירת העומר			עשה קנג
עט	לעשות פסח			עשה קסא
פ	לשמור פסח שבעה ימים			עשה נה
פא	לאכול הפסח עלי			חסר
פב	לאכול הפסח על מצות ומרורים			עשה נז
פג-צ	קידוש שמונה ימים			עשה נח, קנח
צא	שביתה בשבת *		חסר	עשה קנח (רק שבת)
צב	שביתה ביום ראשון של פסח			עשה קנד
צג	שביתה ביום שביעי של פסח			עשה קנט
צד	שביתה בעצרת			עשה קס
צה	שביתה בראש השנה			עשה קסב
צו	שביתה ביום הכיפורים			עשה קסג
צז	שביתה ביום ראשון של סוכות			עשה קסד
צח	שביתה ביום שמיני של סוכות			עשה קסו
צט	תקיעת שופר בראש השנה			עשה קע
ק	עינוי ביום הכיפורים			עשה קפד
קא	סוכה			עשה קסח
קב	לולב			עשה קסט
קג-ק	קמא שמונה עשר יום ולילה אחד לגמור את החלל			חסר
קכב	לעבוד בעבד כנעני לעולם			עשה רלה

114 בדפוס בלזין נוסף: ודברת בם.

עשה	פירוט	ברלין (ב)	זורשה (ו)	ספר המצוות של הרמב"ם
קכג	מעשר בהמה			עשה עח
קכד	ראייה בשלש רגלים			עשה נג
קכה	הגיגה בשלש רגלים			עשה גב
קכו	שמחה בשלש רגלים			עשה גד
קכז	לשרוף ולגדע עבודה זרה			עשה קפה
קכח	לאכול קדשים			עשה פח, פט
קכט	לאכול מעשר שני בירושלים			עשה קכח
קל	להשבית עבד, אמה ובהמה בשבת			עשה קנד
קלא	לשמה לוי, יתום ואלמנה ברגלים			עשה נד
קלב	השבת אבדה			עשה רד
קלג	שילום גזל			עשה קצח
קלד-קלח	חמשה חומשים			עשה [קטו-קיז], קיח [קיט], [קצד]
קלט	נר שבת			חסר
קמ	נר הנוכה			חסר
קמא	נבלה לגר תושב			חסר
קמב	לאהוב גר צדק	115		עשה רז
קמג	לאהוב משפט			עשה קעז
קמד	לצדק הדין			עשה קעז
קמה	להיות תמימים			חסר
קמו	לעשות צדקה			עשה קצה
קמז	לרדוף צדק			חסר
קמח	לגמול חסד			חסר
קמט	לשמה כלה			עשה ריד
קנ	לתת שכר שכיר ביומו			עשה ר
קנא	לטעון			עשה רג
קנב	לפרוק			עשה רב
קנג	לשלח תקן			עשה קמח
קנד	להכין יתד על אונך			עשה קצג
קנה	ליראה מן החכמים			חסר
קנו	חליצה			עשה ריז
קנז	יבום			עשה רטז
קנח	לצדק היגין			עשה רח
קנט	לשלם מידות			עשה רח
קס	ביעור מעשר	חסר 116	חסר 117	עשה קלא
קסא	וידוי מעשר			עשה קלא
קסב	מקרא ביכורים			עשה קלב
קסג	הקהל			עשה טז
קסד	והתקדשתם והייתם קדושים			חסר
קסה	הוי שפל רוח			חסר

115 בדפוס ברלין נוסף: לשמוע לדברי חכמים (ברמב"ם: עשה קעד).

116 בדפוס ברלין נוסף: גטע רבעי (ברמב"ם: עשה קיט).

117 בדפוס וורשה נוסף: ביעור שביעית.

עשה	פירוט	ברליון (ב)	וורשה (ו)	ספר המצוות של הרמב"ם
קסו	למחות זכר עמלק			עשה קפח
קסז	לשרוף גותר באש			עשה צא
קסח	לקום מפני שיבה ולהדר פני זקן			עשה רט
קסט	ביעור חמץ			עשה קנו
קע	כסוי הדם			עשה קמז
קעא	טבילה בזמנה			עשה קט
קעב	נדרים, נדבות, עולות ושלמים			עשה פג
קעג	חטאת			עשה סט, עג
קעד	טהרה ע"י הזאה, טבילה וקרבת			עשה עד"עו, קז
קעה	מצות המלך לכתוב ספר תורה			עשה יז
קעו	כהן גדול בבתולה			עשה לח
קעז	פר כהן משיח			עשה סט
קעח	פר כהן גדול ביום הכיפורים			עשה מט
קעט	חביתין	חסר		עשה מ
קפ	מעשה יום הכיפורים	חסר		עשה מט
קפא	יציקות			[עשה סז]
קפב	בלילות			[עשה סז]
קפג	פתיתות *			[עשה סז]
קפד	מליחות *			עשה סב
קפה	תבופות			[עשה סז]
קפו	הגשות			[עשה סז]
קפז	קמיצות			[עשה סז]
קפח	הקטרות			[עשה סג—סז]
קפט	שחיטות			[עשה סג—סז]
קצ	מליקות			[עשה סג, סד]
קצא	קבלות			[עשה סג—סז]
קצב	הזאות			[עשה סג—סז]
קצג	השקאת סוטה			עשה רכג
קצד	עריפת עגלה			עשה קפא
קצה	טהרת מצורע			עשה קי, קיא
קצו	טהרת בגדים			עשה קי
קצז	טהרת בתים			עשה קי
קצח	נשיאות כפים			עשה כו
קצט	מעקה			עשה קפד
ר	מגילה			חסר

מבין הפרשיות

פרשה	פירוט	ברליון (ב)	וורשה (ו)	ספר המצוות של הרמב"ם
א	סנהדרין, דיני ממונות, נפשות ומכות		ח' מכות	עשה קעו, רכד
ב	עבד עברי, אמה עבריה			עשה רלברלד, ל"ת רס
ג	ערי מקלט			עשה קפב

פרשה	פירוט	ברלין (ב)	וורשה (ו)	ספר המצוות של הרמב"ם
ד	בזיקין, חבלות, גבנות, ממונות			עשה רלו-רמו
ה	משכון וכליה, שמן המשחה והמאור, בגדי השרד, קידוש כהנים, חינוך המזבח, קטורת תחנונים			עשה כ, כה, כח, לג, לה (ח' קידוש כהנים והינוך המזבח) חסר
ו	עולות, מנחות, עומר, שלמים, חטאת, עולה ויורד, אשם מעילות		ח' עומר	עשה מד, סג-סז, ע-עב
ז	מערכות	חסר	חסר	עשה עא, קיח עשה כט, ל"ת פא עשה צו-צח
ח	טומאת וטהרת נבילה, שרץ, אדם, כלים, בגדים, אוכלין ומשקין יולדת	חסר	ח' בגדים	עשה ק עשה קא-קג עשה צט, קד-קו עשה מט [עשה רכד]
י	נגעים			עשה קיט, [ל"ת קצב]
יא	זב, זבה, נדה, בועל נדה, ש"ז יום הכיפורים			עשה סא, ל"ת צב-צד עשה צד, צה ול"ת קגז, או עשה ס
יב	נחרפת			עשה כז עשה מז עשה רלו
יג	ערלה			עשה קמ, או קלה עשה קלה, או קלו עשה קלח, קלט (ח' גר תושב)
יד	מומי בהמה			עשה קיד-קיז עשה קמה, ל"ז קז, קי קיא חסר
יז	נדרים ונדבות			עשה לא עשה כז, מז, [סג-סו], [עז], עט-פא, פח, פט, קיו, קכה, קכו, קכט, קלג, קמג-קמה, [קצד]
יט	לחם הפנים	אמצרות המטרה		עשה נו עשה רכג עשה כו עשה צב, צג חסר
כ	שתי הלחם			עשה נט [עשה סג, סו]
כא	גותן מום בחבירו			עשה סח עשה קיג
כב	שבועית			
כג	יובל			
כד	ממכר, בתי ערי חומה וחצרים, גר ותושב			
כה	ערכין			
כו	מקדיש וחרמים			
כז	מחנות כהנים, לויים וישראל			
כח	גרישת טמאים			
כט	כ"ד מחנות כהונה			
ל	פסח שני			
לא	סוטה	חסר		
לב	ברכת כהנים			
לג	נוזר			
לד	חנוכת המזבח			
לה	חצוצרות			
לו	נסכים			
לז	פר העלם דבר			
לח	פרה אדומה			

פרישה	פירוש	בליצין (ב)	וורשה (ו)	ספר המצוות של הרמב"ם
לט	נתלות, בת יורשה נתלה			עשה רמת
מ	תמידין			עשה לט
מא	מוספין			עשה מא-מג, מת, מת, מת, נא
מב	נדרים ושבויעות			עשה צד, צד, ל"ח קנז
מג	תרומת המס			חסר
מד	הלוקח כלי מן הגויים			חסר
מה	קידוש הארץ לחת ערי מקלט לגויים			עשה קפג
מו	נביא שקר			ל"ח טז, או יח
מז	עיר נדחת			עשה קפז
מח	מלך			עשה קעג, ל"ח שסכ
מט	עדים זוממין			עשה קפ
נא	משוח מזחמה עיר המשלימה עם ישראל ועיר שאינה משלימה			עשה קצא
נב	עגלה ערופה			עשה קפא
נג	יפת תואר			עשה רכא
נד	משפט בכורה			עשה רמח
נה	בן סורר ומורה			ל"ח קצה
נו	מצויא שם רע			עשה ריט
נז	אונס ומפתה			עשה ריח, רכ
נח	ליקוחין			עשה ריג
נט	גירושין			עשה רכב
ס	יבום			עשה רכג
סא	שליחת יד כמנושין			עשה רטז
סב	ביכורים			עשה רמז
סג	אבנים גדולות			עשה קכה
סד	ברכות וקללות			עשה קכז
סה	תמול			חסר
				חסר
				עשה טז

ת. השוואת מניין המצוות של הרמב"ם
עם מנין המצוות של בה"ג 118

רמב"ם (עשין)	ה"ג (עשין)	ה"ג (עשין)	רמב"ם (עשין)
א	עשה לט	ה	עשה כט
ב	עשה לט	ו	עשה לא
ג	עשה כג	ז	עשה ל
ד	עשה כד	ח	עשה לב

118 ברפוס בריצין נוסף: פרישת נתלות (ברמב"ם: עשה רמת).
119 ראה לעיל הערות 97, 98.

רמב"ם (עשין)	ה"ג	רמב"ם (עשין)	ה"ג
ט	עשה כח	נד	עשה סה, קכו, קלא
י	עשה א	נה	עשה עט
יא	עשה כו, מזמג, עג"צה	נו	עשה פא
יב	עשה ב	נז	פרשה ל
יג	עשה ב	נח	עשה פב
יד	עשה ד	נט	פרשה לה
טו	עשה ג	ס	פרשה יח
טז	עשה קסג, פרשה סה	סא	פרשה יז
יז	עשה קעה	סב	עשה קפד
יח	חסר	סג	[עשה כ, קפח-קצב], [פרשה ז, כט, לו]
יט	עשה כה	סד	[עשה כ, קפח-קצב], [פרשה ז, כט]
כ	פרשה ה	סה	[עשה כ, קפח-קפט, קצא-קצט], [פרשה ז, כט]
כא	עשה מז	סו	[עשה כ"ב, קפח, קפט, קצא, קצב], [פרשה ז, לו]
כב	חסר	סז	[עשה קפא-קפג, קפה-קפח], פרשה ז
כג	חסר	סח	פרשה לז
כד	חסר	סט	עשה קעג, קעז
כה	פרשה ה	ע	פרשה ז
כו	עשה קצה, פרשה לב	עא	פרשה ז, ח
כז	פרשה יט, כט	עב	פרשה ז
כח	פרשה ה	עג	עשה קעג
כט	פרשה ט	עד	עשה קעד
ל	חסר	עה	עשה קעד
לא	פרשה כח	עו	עשה קעד
לב	חסר	עז	עשה קעד, [פרשה כט]
לג	פרשה ה	עח	עשה קכג
לד	חסר	עט	עשה ח, פרשה כט
לה	פרשה ה	פ	עשה ו, פרשה כט
לו	חסר	פא	עשה ז, פרשה כט
לז	חסר	פב	עשה ז
לח	עשה קעז	פג	עשה קצב
לט	פרשה מ	פד	חסר
מ	עשה קעט	פה	חסר
מא	פרשה מא	פו	חסר
מב	פרשה מא	פז	חסר
מג	פרשה מא	פח	עשה קכח, פרשה כט
מד	פרשה ז	פט	עשה קכח, פרשה כט
מה	פרשה מא	צ	חסר
מו	פרשה כ, כט	צא	עשה קסז
מז	פרשה מא	צב	פרשה לג
מח	פרשה מא	צג	פרשה לג
מט	עשה קעה, קפ, פרשה יד	צד	עשה מד, פרשה יח, מב
נ	פרשה מא	צה	פרשה יח, מב
נא	פרשה מא	צו	פרשה י
נב	עשה קכה		
נג	עשה סה, קכד		

ה"ג	רמב"ם (עשין)	ה"ג	רמב"ם (עשין)
עשה סו	קמא	פרשה י	צו
חסר	קמב	פרשה י	צח
עשה טז, פרשה כט	קמג	פרשה יג	צט
עשה טו, פרשה כט	קמד	פרשה יא	ק
פרשה כו, פרשה כט	קמה	פרשה יב	קא
חסר	קמו	פרשה יב	קב
עשה קע	קמז	פרשה יב	קג
עשה קנג	קמח	פרשה יג	קד
חסר	קמט	פרשה יג	קה
חסר	קנ	פרשה יג	קו
חסר	קנא	עשה קעד	קז
חסר	קנב	חסר	קח
עשה עו, עז	קנג	עשה קעא	קט
עשה צא, קל	קנד	עשה קצה-קצז	קי
עשה מח, פג	קנה	עשה קצה	קיא
עשה קסט	קנו	חסר	קיב
חסר	קנז	פרשה לח	קיג
עשה פב	קנח	פרשה כה	קיד
עשה צב	קנט	[עשה קלד-קלח], פרשה כה	קטו
עשה צג	קס	[עשה קלד-קלח], פרשה כה	קטז
עשה עח	קסא	[עשה קלד-קלח] פרשה כה, כט	קיז
עשה צד	קסב	עשה קלד-קלח, פרשה ח	קיח
עשה צה, דפוס וורשה לעיל הע' 112	קסג	[עשה קלד-קלח], פרשה טו,	קיט
עשה ק, דפוס וורשה לעיל הע' 112	קסד	דפוס ברלין לעיל הערה 116	
עשה צו	קסה	עשה נו, גט, סג	קכ
עשה צו	קסו	עשה נה	קכא
עשה צח	קסז	עשה נו, נח, סב	קכב
עשה קא	קסח	עשה סא	קכג
עשה קב	קסט	עשה ס	קכד
עשה צט	קע	עשה יח, פרשה כט, סב	קכה
עשה יט	קעא	עשה י, פרשה כט	קכו
חסר	קעב	עשה יב	קכז
פרשה מח	קעג	עשה יג, קכט	קכח
דפוס ברלין לעיל הערה 115	קעד	עשה יא	קכט
חסר	קעה	עשה יד	קל
פרשה א	קעו	עשה קס, קסא	קלא
עשה קמג, קמד	קעז	עשה קסב	קלב
חסר	קעח	עשה יז, פרשה כט	קלג
חסר	קעט	עשה נד	קלד
פרשה מט	קפ	פרשה כב	קלה
עשה קצד, פרשה נב	קפא	פרשה כג	קלו
פרשה ג	קפב	עשה סז	קלז
פרשה מה	קפג	פרשה כג, כד	קלח
עשה קצט	קפד	פרשה כד	קלט
עשה קכו	קפה	פרשה כב	קמ

ה"ג	רמב"ם (עשיין)	ה"ג	רמב"ם (עשיין)
	רלא חסר	פרשה מז	קפו
	רלב פרשה ב	חסר	קפז
	רלג פרשה ב	עשה קסו	קפח
	רלד פרשה ב	חסר	קפט
	רלה עשה קכג	פרשה נא	קצ
	רלו פרשה ד, כא	פרשה ג	קצא
	רלז פרשה ד	חסר	קצב
	רלח פרשה ד	עשה קנד	קצג
	רלט פרשה ד	עשה קלג, [עשה קלד-קלח], [פרשה כט]	קצד
	רמ פרשה ד	עשה נא, ע, עא, קמו	קצה
	רמא פרשה ד	עשה סח	קצו
	רמב פרשה ד	עשה נב, עב	קצז
	רמג פרשה ד	חסר	קצח
	רמד פרשה ד	עשה נג	קצט
	רמה פרשה ד	עשה קג	ר
	רמו פרשה ד	חסר	רא
	רמוז פרשה סא	עשה קנב	רב
	רמח פרשה לט, נד, דפוס ברלין: לעיל הערה 118	עשה קנא	רג
		עשה קלב	רד
		עשה סה	רה
		עשה סט	רו
		עשה קמב	רז
		עשה קנח, קנט	רח
		עשה קסח	רט
		עשה מו	רי
		עשה מה	ריא
		עשה ט	ריב
		פרשה גח	ריג
		פרשה קמז	ריד
		עשה ה	רטו
		עשה קנו, פרשה ס	רטז
		עשה קנו	ריז
		פרשה נו	ריח
		פרשה גו	ריט
		פרשה נו	רכ
		פרשה נג	רכא
		פרשה נט	רכב
		עשה קצג, פרשה לא	רכג
		פרשה א, [טו]	רכד
		חסר	רכה
		חסר	רכו
		חסר	רכז
		חסר	רכח
		חסר	רכט
		חסר	רל

ה"ג	רמב"ם (לאוין)
א	ל"ת כז
ב	חסר
ג	חסר
ד	חסר
ה	עונש ח, כט
ו	עונש ח, כט
ז	עונש ט, ל"ת קצג
ח	עונש י
ט	עונש יא
י	חסר
יא	ל"ת קצא
יב	ל"ת קמ
יג	ל"ת קצ
יד	ל"ת נו
טו	עונש טז, ל"ת נו
טז	עונש טז, פרשה מו
יז	חסר
יח	פרשה מו
יט	חסר
כ	חסר
כא	חסר

ה"ג	רמב"ם (לאוין)	ה"ג	רמב"ם (לאוין)
	סו	ל"ת קע	כב
	סה	ל"ת קסח	כג
	סט	ל"ת קסט	כד
	ע	ל"ת קעא	כה
	עא	עונש לד	כו
	עב	עונש לג	כז
	עג	ל"ת קפ	כח
	עד	ל"ת קעח	כט
	עה	ל"ת ס	ל
	עו	ל"ת קצג	לא
	עז	ל"ת קח	לב
	עח	ל"ת קז	לג
	עט	עונש יז	לד
	פ	חסר	לה
	פא	חסר	לו
	פב	חסר	לז
	פג	חסר	לח
	פד	ל"ת ר	לט
	פה	ל"ת רא	מ
	פו	ל"ת קיב	מא
	פז	ל"ת קד, דפוס וורשה לעיל הע' 108	מב
	פח	ל"ת קט	מג
	פט	ל"ת קי, רסא	מד
	צ	ל"ת קיא, קנז, רסב	מה
	צא	ל"ת כו, דפוס וורשה לעיל הע' 106	מו
	צב	ל"ת קיז	מז
	צג	ל"ת סב	מח
	צד	ל"ת ע	מט
	צה	ל"ת סג	נ
	צו	ל"ת סד	נא
	צז	ל"ת סא	נב
	צח	ל"ת ריג	נג
	צט	ל"ת רטו	נד
	ק	ל"ת רטז	נה
	קא	ל"ת ריד	נו
	קב	ל"ת קצו, דפוס וורשה לעיל הע' 107	נז
	קג	חסר	נח
	קד	חסר	נט
	קה	עונש ז	ס
	קו	ל"ת פו	סא
	קז	ל"ת כח	סב
	קח	ל"ת קכב	סג
	קט	ל"ת קמח	סד
	קי	ל"ת קעה	סה
	קיא	ל"ת רד	סו
	פרשה סו, ל"ת רסג		
	עונש מו		
	ל"ת ריז		
	ל"ת לה, [רנג]		
	ל"ת לו		
	פרשה ט		
	חסר		
	עונש נא		
	עונש נג		
	עונש נב		
	ל"ת סה		
	ל"ת סו		
	ל"ת סז		
	עונש נה		
	עונש נד		
	ל"ת רעא		
	ל"ת קכג, פרשה יז		
	ל"ת קכד, פרשה יז		
	פרשה יז		
	ל"ת קצב		
	ל"ת קכו		
	ל"ת קכז		
	ל"ת סט		
	חסר		
	ל"ת רכג		
	ל"ת קכא		
	חסר		
	חסר		
	חסר		
	חסר		
	חסר		
	פרשה כו		
	חסר		
	חסר		
	פרשה כו, דפוס ברלין לעיל הע' 110		
	פרשה כו, דפוס ברלין שמ		

רמב"ם (לאויזן)	ה"ג	רמב"ם (לאויזן)	ה"ג
קנו	פרשה יח, מב	קנו	חסר
קנח	ל"ת רסד	קניג	ל"ת קסה
קנט	ל"ת רסד	קיד	ל"ת קסו
קס	ל"ת רסה	קטו	ל"ת ו
קסא	ל"ת רסו	קטז	ל"ת ז, ח
קסב	ל"ת רע	קיו	ל"ת יא
קסג	עונש עא, ל"ת רנו, דפוס וורשה לעיל הערה 112	קיח	ל"ת ט
קסד	עונש סז, ל"ת רנו, דפוס וורשה שם	קיט	חסר
קסה	ל"ת רסח	קכ	חסר
קסו	ל"ת רנח	קכא	ל"ת יב
קסז	חסר	קכב	חסר
קסח	ל"ת רסז	קכג	ל"ת י
קסט	חסר	קכד	חסר
קע	חסר	קכה	ל"ת ד
קעא	ל"ת קנח, רס	קכו	ל"ת ה
קעב	ל"ת עב	קכז	ל"ת ב
קעג	ל"ת עד	קכח	ל"ת ג
קעד	ל"ת עג	קכט	עונש מה
קעה	[ל"ת עה], עו	קל	ל"ת פא
קעו	ל"ת עו	קלא	עונש מט
קעז	ל"ת עה	קלב	עונש נ
קעח	ל"ת עז	קלג	עונש סג
קעט	ל"ת עט	קלד	חסר
קפ	ל"ת קטז	קלה	חסר
קפא	ל"ת מט	קלו	עונש סב, ל"ת רעה
קפב	ל"ת קעו	קלז	ל"ת רעו
קפג	ל"ת א	קלה	ל"ת רנה
קפד	עונש מח	קלט	חסר
קפה	עונש מז	קמ	ל"ת רמ
קפו	ל"ת נח	קמא	ל"ת קנג
קפז	ל"ת נח	קמב	ל"ת קנג
קפח	חסר	קמג	ל"ת קנג
קפט	ל"ת כג	קמד	ל"ת קנג
קצ	ל"ת כג	קמה	ל"ת קנג
קצא	ל"ת כג	קמו	ל"ת קנג
קצב	ל"ת קה, [פרשה טז]	קמז	ל"ת קנג
קצג	חסר	קמח	חסר
קצד	חסר	קמט	ל"ת קנג
קצה	עונש יח, ל"ת קו, פרשה נה	קנ	ל"ת רנא
קצו	עונש נו	קנא	ל"ת רג
קצז	עונש נו	קנב	ל"ת רנב
קצח	חסר	קנג	עונש סא, ל"ת רעז
קצט	חסר	קנד	ל"ת מח
ר	ל"ת יד, דפוס וורשה לעיל הע' 103	קנה	ל"ת רכה
		קנו	ל"ת כה

ה"ג	רמב"ם (לאוי"ן)	ה"ג	רמב"ם (לאוי"ן)
	רמו	ל"ת יג	רא
	רמוז	ל"ת קמא, קמב	רב
רלה	ל"ת פח, רלה	ל"ת קמג	רג
	רמח	ל"ת קמד	רד
	רמט	ל"ת קמו	רה
	רנ	ל"ת קמז	רו
	רנא	ל"ת קמח	רז
	רנב	ל"ת קמט	רח
	רנג	ל"ת קנא	רט
	רנד	ל"ת קנב	רי
	רנה	ל"ת קנא	ריא
	רנו	[ל"ת רמא], רמג	ריב
	רנז	חסר	ריג
	רנח	ל"ת רמב	ריד
	רנט	ל"ת קג	רטו
	רס	ל"ת רח	רטז
	רסא	ל"ת קב	ריז
	רסב	ל"ת רו	ריח
	רסג	ל"ת רמה	ריט
	רסד	ל"ת קכח	רכ
	רסה	ל"ת קכט	רכא
	רסו	ל"ת קל	רכב
	רסז	ל"ת קלא	רכג
	רסח	ל"ת קלב	רכד
	רסט	ל"ת קלג	רכה
קצט	ל"ת קצו, קצט	ל"ת קלד	רכו
	רע	חסר	רכז
	רעא	דפוס ברלין לעיל הערה 110	רכח
	רעב	ל"ת קנד, דפוס ברלין לעיל הע' 105	רכט
	רעג	ל"ת קנט	רל
	רעד	[ל"ת קסב]	רלא
	רעה	ל"ת קס, [קסא]	רלב
	רעו	ל"ת קסג	רלג
	רעז	ל"ת מב	רלד
	רעח	ל"ת מד, מה	רלה
[קפא]	ל"ת נה, [קפא]	ל"ת רכד	רלו
	רעט	ל"ת מג	רלז
	רפ	ל"ת צ, רלו	רלח
	רפא	ל"ת רלד	רלט
	רפב	דפוס וורשה לעיל הערה 111	רמ
	רפג	ל"ת רלט	רמא
	רפד	ל"ת רלג	רמב
	רפה	עונש לא, ל"ת לא	רמג
	רפו	ל"ת פד	רמד
	רפז	ל"ת פט	רמה
	רפח		
	רפט		
	רצ		
	עונש כח, ל"ת כט		
	ל"ת נו		

רמב"ם (לאוין)	ה"ג	רמב"ם (לאוין)	ה"ג
של	עונש א	רצא	חסר
שלא	עונש ב	רצב	חסר
שלב	עונש לה	רצג	ל"ת רמו
שלג	חסר	רצד	חסר
שלד	עונש כא	רצה	חסר
שלה	עונש כב	רצו	חסר
שלו	דפוס וורשה לעיל הע' 101	רצז	ל"ת צו
שלוז	עונש יט, כג, [כו, כז], דפוס ברלין לעיל הע' 99, דפוס וורשה לעיל הע' 100	רצח	ל"ת רו
שלה	עונש כד	רצט	ל"ת צב
שלט	עונש כה	ש	ל"ת רמד
שמ	עונש לט	שא	ל"ת צו
שמא	עונש מ	שב	ל"ת צח
שמב	עונש מג	שג	ל"ת צט
שמג	עונש ג	שד	ל"ת ק
שמד	עונש מב	שה	ל"ת קא
שמה	עונש מא	שו	ל"ת רה
שמו	עונש מד	שז	חסר
שמוז	עונש יד, כ, לה, לז, ל"ת ל	שה	ל"ת קעג
שמח	עונש ה	שט	ל"ת קעד
שמט	עונש ו	שי	חסר
שג	עונש ד, ל"ת רכב	שיא	ל"ת רל, רלא
שנא	חסר	שיב	עונש לב, ל"ת קפד
שנב	חסר	שיג	ל"ת קנה
שנג	חסר	שיד	ל"ת קנו
שנד	ל"ת ריב	שטו	ל"ת מו
שנה	ל"ת קיג, רכא	שטז	ל"ת מז
שנו	ל"ת רכח	שיז	ל"ת צא
שנוז	ל"ת רמו	שיח	עונש יג
שנח	ל"ת רי	שיט	עונש ל
שנט	ל"ת רט	שכ	עונש יב, ל"ת טו
שס	ל"ת ריא	שכא	חסר
שסא	ל"ת קכה	שכב	ל"ת עא
שסב	פרשה מח	שכג	ל"ת טז
שסג	ל"ת קפט	שכד	ל"ת יז
שסד	ל"ת קפו	שכה	ל"ת יח
שסה	ל"ת קפח	שכו	ל"ת יט
		שכז	ל"ת כא
		שכח	ל"ת כב
		שכט	עונש נח, ל"ת כ

מראה מקומות למנין המצוות מה"ג דפוס ברלין למהדורה זו *

עמ' 9 שו' 24 — עמ' 11 שו' 27 : עמ' 25 מצוה א — עמ' 45 מצוה קטז. שם שו' 27 :
עמ' 35 מצוה לו — עמ' 36 מצוה לח. שם שו' 27 — עמ' 12 שו' 4 : עמ' 46 מצוה
קכא — עמ' 49 מצוה קמ. שם שו' 4 : עמ' 46 מצוה קיח. שם שו' 4—12 : עמ' 49
מצוה קמא — עמ' 53 מצוה קסד. שם שו' 12 : עמ' 48 מצוה קלז. שם שו' 12—
14 : עמ' 53 מצוה קסה—קעא. שם שו' 15 : עמ' 39 מצוה סה—סו. שם שו' 15—
17 : עמ' 54 מצוה קעג — עמ' 55 מצוה קפ. שם שו' 17—19 : עמ' 46 מצוה קכג —
עמ' 47 מצוה קכו. שם שו' 19 : עמ' 39 מצוה סט. שם שו' 19—23 : עמ' 55
מצוה קפא — עמ' 57 מצוה קצד. שם שו' 23 : עמ' 37 מצוה נא. שם שו' 23—
27 : עמ' 57 מצוה קצה — עמ' 59 מצוה רי. שם שו' 27 : עמ' 45 מצוה קיז.
שם שו' 28 : עמ' 54 מצוה קעב. שם שו' 28—32 : עמ' 60 מצוה ריד — עמ' 61
מצוה רכט. שם שו' 32 : עמ' 46 מצוה קיט—קכ. שם שו' 32 — עמ' 13 שו' 9 :
עמ' 61 מצוה רל — עמ' 65 מצוה רנז. שם שו' 9 : עמ' 39 מצוה סח. שם שו'
9 — עמ' 14 שו' 14 : עמ' 65 מצוה רנח — עמ' 88 מצוה קסה. שם שו' 15 : עמ' 74
מצוה מט—נ. שם שו' 15 — עמ' 15 שו' 10 : עמ' 89 מצוה קסו — עמ' 103 מצוה כט.
שם שו' 11 : עמ' 112 מצוה סד—סה. שם שו' 11—21 : עמ' 102 מצוה כח —
עמ' 112 מצוה סה.

מראה מקומות למנין המצוות מה"ג דפוס וורשה למהדורה זו *

דף ד א מצוה א—ד מצוה סט: עמ' 25 מצוה א—עמ' 39 מצוה סט. שם מצוה
ע—צב: עמ' 65 מצוה רגה—עמ' 68 מצוה רעז. שם מצוה צג: עמ' 45 מצוה קטז.
שם מצוה צד—קמב: עמ' 40 מצוה עב—עמ' 47 מצוה קכז. שם מצוה קמג:
עמ' 33 מצוה כג. שם מצוה קמד—דף ה א מצוה קנה: עמ' 48 מצוה קכח—עמ'
49 מצוה קמ. שם מצוה קנו: עמ' 42 מצוה פ. שם מצוה קנו—קסג: עמ' 49
מצוה קמא—עמ' 50 מצוה קמו. שם מצוה קסד: עמ' 34 מצוה כד. שם מצוה
קסה—קסח: עמ' 45 מצוה קיז—עמ' 46 מצוה קכ. שם מצוה קסט: עמ' 55
מצוה קעט. שם מצוה קע—קעג: עמ' 50 מצוה קמח—עמ' 51 מצוה קנב.
שם מצוה קעד—קעה: עמ' 53 מצוה קע—קעא. שם מצוה קעז: עמ' 51 מצוה קנא.
שם מצוה קעז—קפא: עמ' 54 מצוה קעב—עמ' 55 מצוה קפ. שם מצוה קפב—
קפה: עמ' 51 מצוה קנג—עמ' 52 מצוה קנח. שם מצוה קפו: עמ' 63 מצוה רמ.
שם מצוה קפז—קצט: עמ' 52 מצוה קנה—עמ' 53 מצוה קסט. שם מצוה ר—רטו:
עמ' 55 מצוה קפא—עמ' 57 מצוה קצה. שם מצוה רטז: עמ' 54 מצוה קעת.
שם מצוה ריז: עמ' 40 מצוה ע. שם מצוה ריח: עמ' 57 מצוה קצו. שם מצוה
רכ—רכא: עמ' 54 מצוה קעד. שם מצוה רכב—דף ו ב מצוה סה: עמ' 58 מצוה
קצו—עמ' 122 מצוה סה.

* פרטים ראה במבוא עמ' כ. יצויין שכאן משמש כבסיס להשוואה הנוסח המעובד של דפוס ויניציאה שבנוסח וורשה, בו צויינו המצוות באותיות. לעומת זאת, ההשוואה להלן בהערות "שינויי הנוסחאות" היא עם דפוס ויניציאה המקורי. גם נוסח זה נדפס קודם לכן בדפוס וורשה.

הקדמת ספר הלכות גדולות

שנבראת קודם לעולם אלפים שנה שני' (שם שם ל) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו', אמון² אמון אמרה תורה אני הייתי כלי אומנותו שלהק' בי גסתכל וברא את העולם שני' (בראשית א א) בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא תורה שני' 5 (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת יי', ואהיה³ שעשועים יום יום משחקת וגו' ויומו שלהק' אלף שנים שני' (שם צ ד) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וגו' > וכתוב אחד אומר (תהלים קה ח) זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור < מלמד⁴ שנבראת תורה תשע מאות ושבעים וארבעה דורות עד שלא נברא העולם, ועשרים וששה דורות משנברא העולם מאדם ועד משה רבנו. כשאתה מחשב תשע מאות ושבעים וארבעה 10 דורות לשני אלפים שנה נמצא כל דור היה שני שנים ותשעה עשר יום ואחת עשרה שעה ושני שלישי שעה וד' חלקים וזה הוא דור אם את מחשב נב שנה ש'ס"ה יום לכל שנה יבא כן מכאן, אלא רביע⁵ יום מיכאן תשלים שנת חמה לא דקדק בו. (אמ' לה תחסד איע'פ' שקדמת אותי) תורה⁶ בגימטריא שש מאות ושלוש עשרה מצוה

2. אלפים] ב: באלפים. שני' ל, ק: וכן הוא אומר.
 3. אמון... (ש' 5) וגו' ח' ל. מובא רק סיום הפסוק: בכל עת. אומן] ו (בטעות): אמון. שלהק' ב, ל, ק: שלהק' ב'ה; ו להלן עמ' 12 שו' 73: של הקדוש ברוך הוא, — וכן להלן שם. גסתכל] ב: גשתכל.
 4. את] ח' ק כאן, ו להלן שם. בראשית... יי' ו להלן שם: יי' קנני ראשית דרכו (ראה בסמוך).
 5. ראשית... יי' ק: יי' קנני ראשית דרכו קד' מפ' מא', — וכן הוא בבראשית רבה (פ"ח אות ב'). יי' ב נוי: שכל טוב לכל עושיהם. ואהיה... אתמול וגו' ח' ק, וראה מש"כ בהערה לשו' 13.
 6. כיום... וגו' ל מטושטש, אבל קריא סיום הפסוק: בלילה. וכתוב... דור] ע"פ
- ק כאן (עד תיבת "ברי"), ולהלן בעמ' 13 שו' 74 בו וא"ק (עד תיבת "ציו", וממשיך: וגו'). וכתוב... (שו' 13) מצות] ח' ל.
 8. תורה] ק נוי: קדם; א"ק להלן שם: התורה. דורות] ב: דור.
 9. מאדם] ו וא"ק להלן שם: מן אדם. כשאתה] ו להלן שם: וכשאתה.
 10. שנה] ב: שנים. נמצא] ק: נמצאו. דור] ק כאן, ו וא"ק להלן שם נוי: ודור. היה] ח' ק כאן, ו וא"ק להלן שם. שני] ב כאן, ו וא"ק להלן שם: שתי. עשרה] ק: עשרי.
 11. שעה] ו וא"ק להלן שם: שעות. שלישי שעה] ו וא"ק להלן שם: שלישים. וד' ק כאן, ו וא"ק להלן שם: וארבעה עשר. אם... (שו' 12) בן ח' ב, ק.
 13. אמ'... אותי] נכתב בטעות. זהו תחילת

הברצלוני בפרושו לספר יצירת (ברלין תרמ"ה, עמ' 85) כותב: "ופתח נמי בעל הלכות גדולות בתחלת חיבורו הכי ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז אמרה תורה וכו' שנאמר ה' קנני ראשית דרכו".

2. בראשית רבה (פ"א אות ב).
 3. שם (פ"ח אות ב).
 4. מדרש תהלים (פ"ה אות ג), שבת (פח ב). ר' יהודה הברצלוני שם (עמ' 86) כותב: "ולדעת המפרש כך יש לומר שבזכות אברהם מיהר הב"ה הדבר כדי לתת לבניו במהרה ויזכו בה, וחזר האלף דור לדור מועט כל דור משתי שנים וי"ט יום וי"א שעות משני שלישי שעה וי"ד חלקים היו בכ"ו דורות אלף דור, כמו שפירש בעל הלכות".
 5. היינו, בחישוב לא דקדק ברביע היום הנוסף על שס"ה ימים שבשנת החמה. — משמעות התיבה "נב" איננה ברורה.
 6. מכות (כג ב).

והיה משתעשע בה עד שלא נברא העולם וכן הוא אומ' ואהיה שעשועים יום יום
 15 אמ' ז' הק' לתורה אברא בני אדם שיהו משתעשעים בך ומקיימים מצוותיך אי זה שבח
 לבתולה ואין מי לארסה וצבא בלא מחנה אמרה לפניו רבוננו שלעולם עשה צביונך
 ומגיינ שנתיעץ הק' בתורה שנ' (משלי ח יד) לי עצה ותושייה אני בינה וגו'.
 על⁸ מה היתה כתובה על גבי אש לבנה באש שחורה שכן הוא אומ' (שיר השירים
 ה יא) קווצותיו תלתלים שכל⁹ קוץ וקוץ שבתורה בו תלי תלים שלהלכות.
 20 כיצד אם תעשה חית הא אתה מחריב עולם כגון (ויקרא כב לב) <ו> לא תחללו את שם
 קדשי ואם תעשה הא חית אתה מחריב עולם כגון (תהלים קנ ו) כל הנשמה תהלל
 יה הללויה ואם תעשה דלת ריש אתה מחריב עולם כגון (דברים ו ד) יי' אלהינו
 יי' אחד ואם תעשה ריש דלת אתה מחריב עולם כגון (שמות לד יד) לא תשתחוה
 לאל אחר ואם תעשה בית כף אתה מחריב עולם כגון (הושע ה ז) ביי' בגדו ואם
 25 תעשה כף בית אתה מחריב עולם כגון (כחשו ביי') <שמואל-א ב ג> אין קדוש
 כיי' <ללמדך שאין קווצה וקווצה בתורה שאין בה תילי תילים שלהלכות וכל שכן
 אות עצמו וכל שכן תיבה עצמה. וכן אמ' דוד (תהלים קיט צו) רחבה מצותך מאד
 וכן איוב אומ' (איוב יא ט) ארוכה מארץ מדה ורחבה מגי ים.

- קטע הכתוב להלן עמ' 13 שו' 74. טעות זו נמצאת גם בק. כב ח'. ק ממשיך: משחקת ויומו של הק'ב'ה' אלף שנים וכן הוא אומר ואהיה שעשועים אמ' הק'ב'ה' כי אלף שנים בעני' כיום אתמול, — שייך ללעיל שו' 5. תורה] ב: לפי תורה... מצוה] ח' ק.
 14. יום יום] ח' ק.
 15. אברא] ל: נברא. מצוותיך] ב, ל, ק: מצותיך.
 16. וצבא] ב, ל: ומלך; ק: ונביא. רבוננו שלעולם] ק: רבוננו שלי"ע.
 17. ומגיינ] ק: מגינ. שני] ל, ק: שכן הוא אומ'. אני בינה וגו'] ח' ק.
 18. על] ק: ועל. שכן] ל, ק: וכן.
 19. תלתלים] ל, ק: גו': שחורות כעורב מה הוא קווצותיו תלתלים. שכל] ל: כל. שבתורה] ב, ל, ק: גו': יש.
 20. כיצד אם תעשה] ב: כי אם תעשה; ל, ק: הא כאי זה צד אם אתה עושה (ק: עשה). הא] יתר הנוסחים: הי, — וכן
- להלן. אתה] ב, ל, ק: את, — וכן להלן. עולם] ק: את העו' כולו, — וכן להלן. כגון ח' ל. ולא] לשון הפסוק, וכן הוא בק (ב, ל = מ). שם קדשי ואם] ב קרוע.
 21. ואם תעשה] ל, ק: אם את עושה (ב: עושה, לפני זה קרוע) — וכן להלן.
 22. הללויה ואם תעשה] ב קרוע.
 23. ריש... מחריב] ב קרוע. לא] ק: כי לא.
 24. אתה... כגון] ב קרוע.
 25. אין קדוש כיי' ע"פ תנחומא (בראשית אות א) וויקרא רבה (פי"ט אות ב). בויק"ר מובא הפסוק (ירמיהו ה יב) "כחשו ביי'" כדוגמא נוספת לשינוי מבית לכף. הטעות גם בל. ב קרוע עד תיבת "שאינ".
 26. שאין] ל: גו': לך כל. קווצה וקווצה] ל, ק: קוצה וקוצה. וכל... וכל] ב קרוע.
 27. עצמו] ל: עצמה; ק: בעצמו. אמ' דוד] ל, ק: דוד אומ'. דוד] ב: דויד.
 28. וכן איוב אומ' ארוכה] ב קרוע.

7 פרקי דרבי אליעזר (פ"ג).

8 תנחומא פרשת בראשית (אות א), ויקרא רבה (פי"ט אות ב). ועיין הערה לשו' 25.

9 מדרש זה מצוי גם בערובין (כא ב).

וכשבקש¹⁰ הק' לברוא עולמו היה מתבונן בה ובורא שנ' ואהיה אצלו אמון אומן
 30 היתה במעשה בראשית ובה נטה שמים ורקע ארץ וכן הוא אומ' (ירמיהו לג כה) אם
 לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ובה חקק הק' אוקיינוס כדי שלא
 יצא וישטוף את העולם וכן הוא אומ' (שם ה כב) האותי לא תיראו נאם יי' אם מפני
 וגו' ובה כבש את התהום שלא יעלה ויציה העולם שנ' (משלי ח כז) בחוקו חוג על
 פני תהום ובה ברא שני המאורות שנ' (ירמיהו לא לד) כה א' יי' נותן שמש לאור יומם
 35 חקות ירח וגו' ללמדך שלא נתיסד העולם אלא על התורה וכן חגה אומרת (שמואל-א
 ב ח) כי ליי' מצוקי ארץ מהו מצוקי ארץ אילו העוסקים בתורה וכשברא הקב"ה כל
 מעשה בראשית אמ' להן לא בראתי אתכם אלא כדי שיקבלו ישראל את התורה אם
 מקבלין אותה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו ואמרו ז"ל¹¹ מה נשתנה
 יום הששי שנ' בו הא מלמד שהתנה הק' עם מעשה בראשית ואמ' להם אם מקבלין
 40 ישראל את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו וכן בני קרח אומ'
 (תהלים עה ד) נמוגים ארץ וכל יושביה היתה בתתלה וכשעמדו¹² ישראל על הר
 סיני ואמרו געשה וגשמע נתבסס העולם שנ' (שם) אנכי תכנתי עמודיה סלה.

29. לברוא] ל: לבראות... מתבונן] ב קרוע. עולמו] ל, ק: את העולם. היה מתבונן בה] ק: בה מתבונן. שנ'] ל, ק: וכן הוא אומר.
 30. היתה] ק: היתה. ובה נטה] ק: בה נטע. ובה נטה שמים] ב קרוע. ארץ] ק: הארץ.
 31. ולילה... ובה] ב קרוע. אוקיינוס] ב: מי אוקיינוס; ל, ק: אוקיינוס.
 32. וישטוף... האותי] ב קרוע. את] ח' ק. מפני] ק נו': לא תחילו.
 33. וגו'] ל: לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חוק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו. כבש] ק נו': הק' ב'ה'. את... ויציה] ב קרוע. התהום] ל, ק נו': כדי. יעלה] ק: תעלה. ויציה] ב, ל, ק, א"ק נו': את.
 34. פני... כה] ב קרוע. ברא] ל, ק, א"ק נו': הק' ב'ה' את (ל ח': את). שנ'] ל, ק: וכן הוא אומר.
 35. ירח] ב בטעות: שמים; ל, ק, א"ק נו':
- וכוכבים לאור לילה. א"ק ממשיך: וגו' ל ממשיך: רוגע הים ויהמו גליו יי' צבאות שמו.
 36. ארץ] ל, ק נו': וישת עליהם תבל; א"ק נו': וגו'. מתו] ב: מה הוא; ל: מי הם; ק: מהם; א"ק: ומהוא. אילו] ב: אלו; א"ק: אילא. כל] ח' א"ק.
 37. א"ק: ואם הן.
 38. אותה] א"ק: את התורה. ז"ל] ב, ל, ק, א"ק: רבותינו.
 39. הששי] ק: ששי. הא] ג, ל: הי; א"ק: היא. ל, ק, א"ק נו': אלא (א"ק: אילא). מלמד] א"ק: ללמדך.
 40. את התורה] ק: תורת. מוטב] א"ק: הרי מוטב. אני] ח' א"ק. אתכם] ב, א"ק: את העולם.
 41. יושביה] ל, ק נו': אנכי תכנתי עמודיה סלה תני (ל במקום תני: בתחילה נימוגים) ארץ וכל יושביה. היתה] א"ק: כך היתה.
 42. ואמרו געשה וגשמע] ל: ושמעו... (מטושטש) דיבר אנכי. נתבסס] א"ק: נתכסה.

10 תנחומא (שם).

11 מדרש זה מצוי גם בשבת (פח א).

12 בבראשית רבה (פס"ו אות ב) ובשיר השירים רבה (פ"א אות ג) דרשה זו מבוררת יותר מאשר בתנחומא (שם).

והיתה⁴³ התורה משחקת לפניו בכל עת עד שבא תיק שלה ומי היה זה משה רבנו שהתורה סוליסה ענוה וכתרה יראה סוליסה ענוה שני' (משלי כב ד) עקב ענוה יראת יי' וגו' כתרה יראה שני' (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת יי' ושתי מדות הללו במי אתה מוצא אותם במשה רבינו וכן הוא אומ' (שמות ג ו) ויסתר משה פניו כי ירא מהביט וגו'. ואמרו רבותינו⁴⁴ בזכות שלש זכה לשלש בזכות כי ירא מהביט זכה לויראו מגשת אליו (שם לד ל), בזכות (שם ד י) לא איש דברים אנכי זכה להיות אמצעי בין ישראל לאביהן שבשמים שני' (דברים ה ה) אנכי עומד בין יי' וביניכם, בזכות ויסתר משה פניו זכה לקליסתר פנים שני' (שמות לד לג) ויתן על פניו מסוה הרי יראה.

ענוה⁴⁵ מגין שני' (שם ג י) ועתה לכה ואשלחך אמרו רבותינו הא שלכה סתומה אמ' לו הק' למשה לך גאל את ישראל אמ' לו (שם שם יא) מי אנכי כי אלך אל פרעה יש במשפחתי שהם יותר ממני בעשר בכסף ובזהב אמ' לו הק' משה (משלי כב א) נבחר שם מעשר רב מכסף ומוזהב חן טוב אמ' לו הרי אחי גדול ממני אמ' לו הק' אתה עתיד להיות גדול שני' (שמות יא ג) האיש משה גדול מאד ובך בחרתי מכל ישראל, אמ' לו עתיד דוד להתנבאת עליך כן הוא אומ' (תהלים פט כ) אז דברת בתזון לחסידך וגו' הרימותי בחור מעם. ומיעט את עצמו ועמד לו מן הצד אמ' לו הק' למשה אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. וכן אתה מוצא כשאמ' לו הק' למשה עשה לי אהל מועד

43. והיתה] א"ק: והיה. ומי היה] ב גו':
 זה; א"ק: ומי הוא תיק שלה.
 44. סוליסה] ב: סולים, — וכן להלן; ל,
 א"ק: סולמה — וכן להלן.
 45. כתרה] א"ק: וכתרה.
 46. אותם] ח' א"ק. וכן] ב, ל: וכך...
 אומ'] ח' א"ק.
 47. וגו'] א"ק: אל האלהים. בזכות כי
 ... (שו' 50 מסות] ח' ב, ל, א"ק.
 51. יראה] א"ק: היראה.
 52. ועתה] ח' א"ק. ואשלחך] ל, א"ק
 נו': אל פרעה (א"ק בטעות: לפרעה). א"ק נו':
 וג'. רבותינו] ח' א"ק. הא] ב, ל: הי...
 סתומה] א"ק: שלכה סתומה היא ולמה.
 53. אמ' לו] א"ק: כשאמר. גאל] ל א"ק:
 גאול. פרעה] א"ק: וגו'.
 54. יש] א"ק נו': וכי. שהם יותר] ל:
- מי שגדול. אמ' לו] ח' ל.
 55. הרי] ב: הלא. הק'] ח' ב, ל, א"ק.
 אתה... גדול] ל, א"ק: הלא (א"ק: הרי) אתה
 הוא גדול... שני'] ב: הלוא. ההמשך קרוע.
 56. האיש] ב בטעות: והאיש; ל, א"ק
 מקדימים: גם. מאד] א"ק נו': וגו'. ובך]
 א"ק: שבך.
 57. דוד להתנבאת] ב קרוע; ל, א"ק: דויד
 להתנבאות. כן] ל: וכן... אומ'] א"ק:
 שנא'.
 58. וגו'] ל: ותאמר שויתי עזר על גבור.
 הרימותי... מעם] ח' א"ק. מעם ומיעט את]
 ב קרוע. את] ח' א"ק. למשה] ח' ב, ל,
 א"ק.
 59. אין אחר גואלם וכן] ב קרוע. למשה]
 ח' ל.

13 תנחומא (שם), מלבד ההתחלה שחסר שם.

14 מדרש זה מצוי גם בברכות (ז א). בשני מקורות אלו במקום "בזכות לא איש דברים וכו'", כתוב: "בשכר מהביט זכה לותמונת ח' יביט" (במדבר יב ח).

15 מדרש עשרת הדברות (דבור ראשון, אות יא—יג).

60 עשאו ויצא לו לחוץ אמ' לו הק' למה אתה יוצא לחוץ לך נאה לשרת בו שני' (ויקרא א א) ויקרא אל משה וידבר יי' אליו וגו' וכן התורה מעידה עליו (במדבר יב ג) והאיש משה עניו מאד. לכן זכה שתנתן תורה על ידו על הר סיני ושתשרה עליו רוח הקדש שני' (ישעיהו סא א) רוח יי' אלהים עלי יען משח יי' אותי.

וכיון¹⁶ שירד הק' על הר סיני שיתק כל העולם כדי שישמעו את הדיבור מפיו ואמ' 65 לו למשה (שמות לב ז) לך רד כיון שירד אמ' הק' (שם כ ב) אנכי יי' אלהיך כל כך למה כדי שלא יאמרו אחר דיבר. ושמעו¹⁷ ישראל מפי הק' אנכי ולא יהיה ושאר דיברות וחוקים ומצות ומשפטים שמעו מפי משה וכן הוא אומ' (דברים לג ד) תורה צוה לנו משה ותורה בגימטריא ת'ר'י'א' מצות ואנכי ולא יהיה לך הרי כאן ת'ר'י'ג' מצות.

70 וכיון¹⁸ שאמרו ישראל נעשה ונשמע ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכים וביד כל אחד ואחד שני כתרים אחת כנגד נעשה ואחת כנגד נשמע והיו¹⁹ המלאכים חוגרין אותן זיגן וכן הוא אומ' (איוב יב יח) מוסר מלכים פתח ויאסור אזור במתניהם. והיו²⁰ מלאכי השרת מדדין אותן שני' (תהלים סח ג) מלכי צבאות ידודן ידודן

60. עשאו... לחוץ] ב קרוע. [לך] ח' א"ק.
 61. ויקרא... וידבר] ב קרוע. וגו'] ח' ב; ל, א"ק: מאהל מועד לאמר. עליון ב, ל, א"ק: בו.
 62. והאיש] ב בטעות: גם האיש. מאד] א"ק נו': וגו'. לכך... על] ב קרוע. זכה] א"ק נו': משה.
 63. הקדש] ל: הק'ב'ה'. שני'] ל, א"ק: וכן הוא אומר. רוח... אותי] ב קרוע. יי' אותי] ל נו': לבשר ענוים שלחני לחבוש לנשברי לב לקרוא לשבויים דרור ולאסורים פקח קוח; א"ק: וגו'.
 64. שיתק] א"ק: שתק. כדי... מפיו] ב קרוע. שישמעו] ל נו': ישראל.
 65. רד] א"ק נו': כי שחת עמ'. הק'] א"ק: לו. אנכי... שלא] ב קרוע.
 66. יאמרו] ל: יהרהרו. אנכי... דיברות] ב קרוע.
 67. דיברות] ל: הדברות; א"ק: כל הדברות. משה... לנו משה] ב קרוע.
68. ותורה] ו וא"ק להלן עמ' 13 שו' 79: תורה. בגימטריא] ב בגמטריא; א"ק: בגמטריה; ו להלן שם נו': הכי הוי; א"ק להלן שם נו': האוי. ת'ר'י'א'י] ב, ל, א"ק כאן, ו להלן שם: שש מאות ואחת עשרה (ל: עשר). מצות] ו: הואי; ח' ל, א"ק... ת'ר'י'ג'י] ב קרוע. ואנכי] ו וא"ק להלן שם: אנכי. הרי... מצות] ו וא"ק להלן שם: מפי הגבורה שמעום שלש מאות וששים וחמשה (א"ק: וארבעים ושש) מצות לא תעשה ומאתים וארבעים ושמונה מצות עשה. כאן] א"ק: הן.
 69. ת'ר'י'ג'י] ל, א"ק: שש מאות ושלש עשרה (א"ק: וגו').
 70. שאמרו] ב: שענו. ישראל] ח' ב, ל, א"ק. ונשמע] ח' ב. מאה ועשרים] א"ק: ק' וכ'. ריבוא] א"ק: ריבו.
 71. אחת] ב, א"ק: אחד, — וכן להלן.
 72. זיגן] א"ק: בְּזִיגָר(?) . אזור במתניהם] ב: וגו'.
 73. השרת] ב: שרת. מלכי] ל בטעות: מלאכי. ידודן] ל, א"ק נו': ידדו (א"ק:

16. שמות רבה (פכ"ט אות ט).

17. תנחומא פרשת וילך (אות ב), מכות (כג ב).

18. מדרש עשרת הדברות (שם, אות טו), שבת (פח א).

19. איכה רבתי (פ"ב אות כא).

20. שבת (שם).

והיו ²¹ מניפין עליהם במניפות וכן הוא אומ' (שם שם י) גשם נדבות תניף אלהים. 75 וקרע ²² הק' ז' רקיעים ופתח עליהם שבע ארצות ואמ' להם בינו בעליונים ובינו בתחתונים ודעו שאין אלוה אחר עמי. מיד הסכימו ישראל כולם לדעת אחת והקדימו בעשה לבשמע.

וכיון ²³ שעשו ישראל אותו מעשה איבדו נעשה וכן הוא אומ' (שמות לב ח) (וי) עשו להם עגל מסכה התחילו ישראל מתאבלים אמ' לו הק' למשה למה הם 80 מתאבלין, אמ' לו שתי כוסות מזוג לי בסיני אחד נעשה ואחד נשמע איבדו נעשה יקיימו את נשמע ומעלה אני עליהם כאילו קיימו את שניהם. משל ²⁴ למה הדבר דומה לעבד שהיו בידו שתי כוסות שלאבן טובה ונכנס לפלטורין שלמלך והיה שם עגל על פתח פלטורין נגחו העגל ושיבר אחד מהם ועמד העבד מרתת לפני המלך אמר לו מה לך מרתת אמ' לו שנגחני העגל ושיבר את הכוס האחד אמ' לו הוי זהיר בשיני 85 ואין אתה חושש מן הראשון וכך אמ' הק' ב'ה' לנביא למה ישראל תוהין על נעשה יהיו זהירין בנשמע ואני מעלה עליהם כאילו קיימו את שתיהן וכן הוא אומ' (הושע א) שמעו זאת הכהנים (ירמיהו ב ד) שמעו דבר יי' בית יעקב מהו שמעו קיימו מצות שמע ואני מעלה עליכם כאלו קיימתם את שתיהן וא'ע'פ' ²⁵ שביטלו נעשה ואיבדוהו, בתחייה עתיד הק' להתזירה להם שב' (ישעיהו לה י) ופדויי יי' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת 90 עולם על ראשם שמחה שהיתה מעולם על ראשם.

- ידון] כתיב [א"ק נו': חסיר).
 74. עליהם] א"ק: אותן. אלהים] ל נו':
 נחלתך ונלאה אתה כוננתה.
 75. וקרע] א"ק בטעות: וקבע. הק'] ב:
 הד' ב'ה'. עליהם] א"ק: להן. שבע] א"ק:
 שבעה. בינו] א"ק: ביטו, — וכן להלן. כל
 רק להלן: ביטו.
 76. עמי] א"ק נו': וכן הוא אומ' (ישעיהו
 סג יט) לוא קרעת שמים ירדת ואומ' (דברים
 ד לה) אתה הראית לדעת וג' ואומ' (ישעיהו
 מג י) (ו)אתם עדי נאם יי' וג'. כולם]
 ח' ל, א"ק. אחת] א"ק: כאחת. והקדימו
 נעשה לבשמע] ל, א"ק: ואמרו נעשה וגשמע.
 78. ישראל] ח' ל, א"ק. אותו מעשה]
 ב: מעשה העגל; א"ק: אותו המעשה.
 79. עשו] לשון הפסוק, וכך הוא בא"ק (ב,
 ל = מ). התחילו] א"ק: מיד התחילו. אמ'
 [לן ח' א"ק. הק' ח' ל.
 80. אמ' לו] ח' ל. שתי] ב, ל, א"ק:
 שני. אחד] ב, א"ק: אחת, — וכן להלן.
 נעשה] א"ק: את נעשה.
 81. ומעלה אני] א"ק: ואני מעלה.
 82. שהיו] ב: שהיה. שתי] א"ק: שני.
 ונכנס] א"ק: ויכנס. לפלטורין] ב: לפלטורין.
 83. פלטורין] א"ק: הפלטורין. אחד] א"ק:
 את אחד. מרתת] ב: מרתית, — וכן להלן.
 85. וכך] ב: וכן.
 87. שמע] ב: נשמע.
 88. ואיבדוהו] ב: ואיבדו את הכתרים.
 בתחייה] ח' ב.
 89. להתזירה] ב: להתזירן. ושמחת ...
 ראשם] ב: וגו'.

21 מדרש תהלים (פס"ח אות ה).

22 מדרש עשרת הדברות (שם, אות טז).

23 פרקי דרבי אליעזר (מהדורת ר"ש בובר) פי"ד.

24 שמות רבה (פכ"ז אות ט).

25 שבת (שם).

ואין²⁶ מתן שכרה שלתורה בעולם הזה אלא לעולם הבא שנ' (דברים ו ו) אשר אנכי מצוך היום לעשותם²⁷ ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולמחר ליטול שכרן וכן שלמה אומר (משלי לא כה) עוז והדר לבושה ותשתק ליום אחרון. אם מבקש אתה ללמוד מתן שכרן שלמצות בוא ולמד מבשר ודם מה בשר ודם על ידי שאמ' 95 לו ליוסף (בראשית מא מד) אני פרעה כמה גדולה גדלו וכמה כבוד חלק לו אבל הק' שאמ' להם לישראל אני י"י על כל מצוה ומצוה על אחת כמה וכמה ועוד²⁸ אם מבקש את ללמוד למד מעשו הרשע ומה עשו הרשע על ידי שקיים מצות כיבוד גדלו וגשאו הק' על כל אומות העולם וכן²⁹ הגביא אומ' (זכריה ב יב) אחר כבוד שלחני אל הגוים השוללים אתכם אמ' הק' אחר שאני משלם לעשו הרשע שכר מצות כיבוד 1 וקל וחומר ומה³⁰ שאינו מצווה ועושה כך המצווה ועושה על אחת כמה וכמה ללמדך³¹ שאין קץ למתן שכרה שלתורה וכן דוד אומ' (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך וגו' במעשה בראשית אין כתיב בה פעולה אלא מאמר אבל במתן שכרה שלתורה כת' (שם) פעלת לחוסים בכך.

5 וכן³² את מוצא שהק' מראה לעמילי תורה מתן שכרה בעולם הזה ושכך שנו רבותינו³³ ר' אבהו כשהיה מסתלק מן העולם הראו לו י"ג גהרי אפירסמון אמ' להן אילו למי אמרו לו לעדן בהן גופך אמ' להן כל אילו לאבהו (ישעיהו מט ד) ואני אמרתי לריק יגעתי לתהו והבל כוחי כליתי וגו' וכן³⁴ ישעיה אומ' (שם לב כ) אשריכם זרעי על כל מים מהו על כל מים אילו עמילי תורה שנ' (שם נה א) הוי כל צמא לכו 10 למים וגו' אימתי כשיבוא משיח בן יוסף שנמשל כשור שנ' (דברים לג יז) בכור שורו

92. ולא למחר לעשותם] ח' ב.	3. שכרה] ב: שכר.
94. מתן] ח' ב. ולמד] ב: ולמוד.	4. שלתורה] ב מטושטש.
95. לו] ח' ב. אבל] ח' ב.	5. את] ב: אתה. שכרה] ב: שכרן.
97. למד] ב: למוד.	ושכך] ב: שכך.
98. הגביא] ב: הוא.	6. הראו] ב: נראה. י"ג] ב: שלש עשרה.
99. אתכם] ב גו': וגו'. כיבוד] ב: כבוד.	אפירסמון] ב: אפרסמון.
1. וקל] ב: קל. וחומר] ב גו': לבני.	7. אמ' להן] ח' ב.
שאינו] ב: משאינו, — וצ"ל: מי שאינו.	9. מהו... מים] ח' ב. עמילי] ב: עמלי.
2. שכרה] ב: שכרן. דוד] ב: דויד.	10. וגו'] ח' ב. שנ'] ב: וכן הוא אומר.

- 26 תנחומא פרשת בראשית (אות א).
 27 מדרש זה מצוי גם בעירובין (כב א).
 28 הראייה מעשו חסרה בתנחומא (שם).
 29 תנחומא הישן (מהדורת ר"ש בובר) בתוספה לפרשת דברים.
 30 קדושין (לא א).
 31 תנחומא פרשת בראשית (שם).
 32 תנחומא (שם).
 33 מדרש זה מצוי גם בירושלמי עבודה זרה (פ"ב ה"א).
 34 מדרש זה מצוי גם בעבודה זרה (ה ב).

הדר לו וכשיבוא משיח בן דוד דכת' ביה (זכריה ט ט) עני ורוכב על חמור על אותה שעה נאמר (ישעיהו סד ג) ומעולם לא שמעו וגו'.

גדולה³⁵ כחה שלתורה כל המתעסק בה מגדלתו ומרוממתו שני' (משלי ד ח) סלסלה ותרוממך ומשדלתו³⁶ ומכנסתו לגדולה שני' (שם ח טז) כי שרים ישרו ונדיבים וגו' ולא עוד אלא שעושה אותו מלך שני' (שם שם טו) כי מלכים ימלוכו וגו' והיא³⁷ מארכת ימים ומעשרת שני' (שם ג טז) אורך ימים בימינה. ושנו רבותינו³⁸ כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה (דברים כט ח) למען תשכילו את כל אשר תעשון ומתרגמינן בדיל דתצלחון ושנוי בנביאים (יהושע א ח) כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל ומשולש בכתובים דכתי' (תהלים 20 א ג) וכל אשר יעשה יצליח וכן ישעיה אומ' (ישעיהו נג י) וחפץ יי' בידו יצלח מהו וחפץ יי' בידו יצלח שהיא חפץ יי' יצלח בכל.

אשריהן³⁹ שלעמילי תורה שני' (תהלים קיט א) אשרי תמימי דרך אשריהן שלמכבדי תורה שני' (משלי ג יח) עץ חיים היא למחזיקים בה וכן משה מזהיר את ישראל ואומ' להם (דברים יא כב) כי אם שמור תשמרון שמרו עמילי תורה ותהיו משומרים כבוד בעלי תורה ותהיו מכובדים וכן⁴⁰ הוא אומ' (תהלים טו ד) ואת יראי יי' יכבד ומי הן יראי יי' אילו עמילי תורה שהתורה מדרכת אותם למוטב ומרחקת אותם מן העון. שנו רבותינו⁴¹ (דברים ו יג) את יי' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים למה שאין מדה עולה הימנה שני' (משלי ג טו) יקרה היא מפנינים מהו⁴² פנינים יקרה היא מכהן גדול שמשמש לפני לפני.

30 ארבעה⁴³ דברים תשמישו שלעולם אילו הן זהב וכסף וברזל ונחשת וכולם אם

11. לון ב נוי: וגו'. דוד] ב: דויד.	בעושר, — וראה שם הערה נא.
12. שמעון ב נוי: ולא האזינו.	22. שלעמילי] ב: שלעמלי. דרך] ב נוי:
13. גדולה] ב: גדול. כל] ב: שכל.	ההולכים וגו'.
14. ומשדלתו] ב: ומגדלתו. ומכנסתו] ב: ומכניסתו. וגו' ח' ב.	23. בה] ב נוי: וגו'.
16. בימינה] ב נוי: ובשמאלה עושר וכבוד.	24. להם] ב: להן ליש'. עמילי] ב: עמלי.
18. תשכילו] ב בטעות: תשכיל. בנביאים] ב נוי: דכתי'.	26. עמילי] ב: בעלי.
21. תצלח] ב נוי: תורה בידו. בכל] ב:	28. עולה הימנה] ב: כיוצא בה.
	29. שמשמש] ב: ששימש.
	30. אילו] ב: ואילו. וברזל] ב: ברזל.

35 ברייתא קנין התורה (אבות פ"ו) מ"א. עיין גם ברכות (מח א).

36 ילקוט משלי (רמז תקמא). עיין גם גיטין (סב א).

37 ברייתא קנין התורה (אבות פ"ו) מ"ז.

38 עבודה זרה (יט ב).

39 תנחומא פרשת בראשית (אות א).

40 ראייה זו חסרה בתנחומא (שם).

41 דרשה זו מצויה גם בפסחים (כב ב).

42 דרשה זו מצויה גם בסוטה (ד ב).

43 ירושלמי ברכות (פ"ב ה"ח).

אבדו יש להם חליפין אבל תלמידי חכמים אין להם חליפים וכן הוא אומ' (איוב כח יב) והחכמה מאין תמצא מלך⁴⁴ שמת כל ישראל ראויין למלוך שכל ישראל בני מלכים חכם שמת מי יתן לנו כיוצא בו לפיכך נוח לו לאדם למכור כל מה שיש לו ויעסוק בתורה וכך שנו רבותינו⁴⁵ ר' חייא בר אבא היה הולך מטבריא לצפורי כשהיה רואה 35 כרם נאה או שדה היה אומ' שלי היה ומכרתיו ועסקתי בתורה אמ' לו ר' מה הנחת לוקנותיך אמ' לו לא יפה עשיתי שמכרתי דבר ששנה זהובים וקניתי דבר ששנה ארבעים זהובים אמ' לו ר' כיצד הדבר אמ' להם בששה ימים ברא הק' את עולמו וכן הוא אומ' (שמות לא יז) כי ששת ימים עשה יי' וארבעים יום גינתה תורה שני' (שמות לד כח) ויהי שם עם יי' וגו'.

40 ואל⁴⁶ יאמר אדם מניח אני תורה וסוחר שאם איני סוחר מאין לי להתפרנס כבר אמ' שלמה (משלי לא יד) היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לתמה. הראית⁴⁷ מימך ארי סבל או צבי קייץ או שועל חנוני שהן בה מתפרנסין ולא בצער מה אילו שנבראו לתשמישו שלעולם מתפרנסין שלא בצער תלמידי חכמים שנבראו לשבח קונם על אחת כמה וכמה וכן הוא אומ' (ישעיהו מט ג) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך 45 אתפאר לכך אמ' רבותינו⁴⁸ ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ומלמד את בני תורה שכל אומנות שבעולם עומדת לו לאדם בילדותו ובעת זקנתו מוטל באשפה אבל תורה עומדת לו בילדותו ובזקנותו שני' (שם מ לא) וקוי יי' יחליפו כח.

31. חליפין] ב נו': שני' (איוב כח א) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזוקו וכת' (שם פס' ב) ברזל מעפר יקח ואבן יצוק נחושה, — וכן הוא בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ח). חליפין] ב נו': וכן הוא אומ' (קהלת ז יט) החכמה תעז לחכם. וכן הוא אומ' [ב: וכת'.
32. תמצא] ב נו': ואיזה מקום בינה. מלכים] ב נו': דכת' בהם (שמות יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים.
33. נוח] ב: מוטב. ויעסוק בתורה] ב מטושטש.
34. וכך] ב: שכך. כשהיה רואה] ב מטושטש.
35. שדה] ב נו': נאה. מה] ב: ומה.
36. לון] ב: להם. יפה עשיתי] ב: עשיתי יפה. ששנה] ב: ששונה.
38. וכן הוא אומ' [ב: דכת' יי'] ב, א"ק נו': את השמים ואת הארץ. א"ק ממשיך:
- וגו'. וארבעים] ב, א"ק: ובארבעים. גינתה] ב: כתבה. תורה] ב, א"ק: התורה.
39. וגו'] ב, א"ק: ארבעים יום וארבעים לילה.
40. שאם] א"ק: אם. איני] ב בטעות: אני; א"ק: אין אני. כבר] א"ק: שכבר.
41. הראית מימך] ב: מימך הראית; א"ק: המימך ראית.
42. שהן] ב: והן... בצער] ח' א"ק. בה] ח' ב. ולא] ב: שלא. מה] ב: ומה. שנבראו] א"ק: שלא נבראו אילא.
43. מתפרנסין] א"ק: ומתפרנסין. קונם] א"ק: את קונם; ב נו': ולקיים מצוותיה שלתורה.
45. לכך] ב: לכן. נהוראי] א"ק: נהוראי. אני כל] ח' א"ק.
47. באשפה] ב: לאשפה. תורה] א"ק: התורה. כח] ב, א"ק נו': יעלו אבר כנשרים

44. הוריות יג א).

45. שמות רבה (פמ"ז אות יז).

46. בבא מציעא (פד ב).

47. קדושין (פב ב).

48. שם.

ואמ' רבותינו⁴⁹ בא וראה שלא כמדת הק' מדת בשר ודם בשר ודם כשהוא מוכר חפץ לחבירו מוכר עצב ולוקח שמח אבל הק' נתן תורה לישראל ושמח שנאמר (משלי 50 ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. דיו לעבד שיהא כרבו לשעבר⁵⁰ הייתי אני משתעשע בה שנ' (שם ח ל) ואהיה שעשועים יום יום ועכשיו השתעשעו בה אתם וכן הוא אומ' (שם שם לא) משחקת בתבל ארצו ושעשיעי את בני אדם ומי הם בני אדם אילו ישראל וכן הוא אומ'⁵¹ (יחזקאל לד לא) (ואתנה) <ואתן> צאני צאן מרעיתי אדם אתם אני. אומות העולם⁵² כבר נטלו כלמתם מסיני שנ' (ישעיהו ס יב) והגויים חרוב יחרבו 55 מחורב יחרבו אבל⁵³ אתם בניי שמרו חוקתי ומשפטי וכן הוא אומ' (משלי ב א) בני אם תקח אמרי וגו' אם את צופן אמרי אתך נזכה לטוב הצפון וכן הוא אומ' (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך מהו⁵⁴ נגד בני אדם נגד אומות העולם שנקראו אדם כן הוא אומ' (בראשית יא ה) וירד יי' לראות את העיר, ואומ' (תהלים כג ה) תערך לפני שולחן וגו' ואומ' (שם טז ה) יי' מנת חלקי וכוסי. 60 אשרי⁵⁵ מי שגדל בתורה ומי שעמל בתורה וכן התורה אומרת (משלי ח לד) אשרי

- אומות. (א"ק נו': וג') וכת' (א"ק: ואומ') (תהלים צב טו) עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו (א"ק ח' "דשנים... יהיו", ובמקום זה כתוב: וגו'), — וכן הוא בקדושין (פב ב). 48. בשר ודם כשהוא מוכר] א"ק: אדם מוכר. 49. אבל... וגו'] ב מטושטש. 50. לשעבר] א"ק מקדים: אומ' הק' ב'ה'. אג' ה' א"ק. 51. ואהיה] ב, א"ק מקדימים את תחילת הפסוק: ואהיה אצלו אמון. [יום] ב נו': משחקת לפניו בכל עת. בה אתם] א"ק: אתם בה. 52. ושעשיעי] ב: ושעשעי. 53. וכן הוא אומ'] ב: דכת'. ואתן] לשון הפסוק, וכך הוא בב; א"ק בטעות: ואתם. אג' ב נו': (יי') אלהיכם נאם יי' אלהים; א"ק נו': אלהיכם. 54. אומות] ב, א"ק: אבל (א"ק נו': כל) אומות. 55. מחורב] ב: מהר חורב. יחרבו] א"ק: נחרבו. בניי] ב: בני. חוקתי ומשפטי] ב, א"ק: חקתי ומשפטי. וכן הוא אומ'] ב: דכת'. 56. וגו'] ב, א"ק: ומצותי תצפון אתך. את] א"ק: אתה. צופן] א"ק בטעות: צופה. וכן הוא אומ'] ב: שנ'. 57. טובך] ב נו' בטעות: יי'. ליריאיך] ב נו': פעלת לחוסים כך נגד בני אדם. מהו] ב: מהוא; א"ק: מהוא אומ'. 58. כן הוא אומ'] ב: ואומ'. העיר] ב, א"ק נו': ואת המגדל אשר בנו בני האדם. 59. וגו'] א"ק: נגד צור' דשנת' בש' רא' כוסי רוייה. ואומ'] ב: וכת'. וכוסי] ב, א"ק: אתה תומיך גורלי. 60. ומי] א"ק: ואשרי מי. שעמל] ב: ועמלו; א"ק: שעמלו. אומרת] ב: מכרות ואומרת.

49 שמות רבה (פל"ג אות ז), ברכות (ה א).

50 מדרש משלי (פ"ח).

51 יבמות (סא א).

52 שבת (פט ב).

53 דברים רבה (פ"ז אות י).

54 חסר שם.

55 ברכות (יז א).

אדם שומע לי וגו'. וכל ⁵⁶ השומע לתורה אינו ניוזק וכן הוא אומ' (שם א לג) ושומע לי ישכן בטח וגו' ואומ' (שם ו כב) בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמר עליך בהתהלכך ⁵⁷ תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בקבר (שם) והקיצות היא תשיחך לעתיד לבוא מהו תשיחך שבהלכה ⁵⁸ שנסתלק מן העולם הזה היא אומרת לו ⁶⁵ בני נסתלקתה מן העולם הזה בי התחיל ד"א היא תשיחך היא ⁵⁹ מלמדת עליו סניגוריא ד"א היא תשיחך היא ניעשית לו פרקליט גדול אשרי מי שהתורה פרקליט שלו וכן הוא <אומ'> (תהלים קיב א) אשרי איש ירא את יי' וגו' מי הוא ירא יי' מי שהוא חפץ בתורה ובמצות לכך ⁶⁰ בחר הק' בישראל וחפץ לזכותם והרבה להם את התורה וכן הוא <אומ'> (ישעיהו מב כא) יי' חפץ למען צדקי וגו' ואומ' (דברים ד מד) וזאת התורה אשר שם משה.

70 (משלי ח כב) יי' ⁶¹ קנני ראשית דרכו וגו' אמרה תורה עד שלא נברא העולם נבראתי אמ' רב הונא בשם ר' שמעון בן לקיש אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם שני' (שם שם ל) ואהיה אצלו אמון ויומו שלהק' אלף שנים שני' (תהלים צ ד)

61. וגו' ב, א"ק: לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי.
62. וגו' ח' ב, ואומ' ב: וכת' . . . בשכבך . . . אותך ח' א"ק. עליך ב נו': והקיצות היא תשיחך.
64. מהו ב, א"ק: מהוא. שנסתלק א"ק נו': בה.
65. נסתלקתה א"ק: נסתלקתי מן העולם הזה ח' א"ק.
66. עליו סניגוריא ב מטושטש; א"ק: עליך סניגוריה. היא ניעשית ב, א"ק: נעשת. פרקליט ב, א"ק: פרקלט, — וכן להלן. גדול ח' א"ק. שהתורה א"ק נו': נעשת.
67. אומ' ע"פ ב, א"ק. וגו' ב, א"ק: במצותיו חפץ מאד.
68. ירא ב, א"ק נו': את. לכך ב: לפיכך.
69. את ח' א"ק. התורה א"ק: תורה ומצות. אומ' ע"פ ב, א"ק. וגו' ב,
- א"ק: יגדיל תורה ויאדיר. ואומ' ב: וכת'; ח' א"ק.
70. משה ב, א"ק נו': לפני בני ישראל.
71. יי' א"ק מקדים: דב' אח'. וגו' ב, ו: קדם מפעליו מאז. תורה א"ק: התורה.
72. נבראתי א"ק: אני נבראתי. בשם ב: משום. ר' שמעון ב: ריש. אלפים ב, ו, א"ק: שני אלפים. התורה ו: תורה. לברייתו ב: לברייתו; ו: לבריאתו; א"ק: לברייתו.
73. עולם א"ק נו': וברא את העולם שנא' (בראשית א א) בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא תורה שנא' יי' קנני ראשית דרכו וגו'. שני' . . . אמון ח' א"ק, ומובא רק סיום הפסוק: יום יום. אמון ב, ו נו': ואהיה שעשועים יום יום; ו נו': אמון (אמון) <אומן> אמרה תורה אני הייתי כלי אומנותו של הקדוש ברוך הוא בי נסתכל וברא העולם שנאמר יי' קנני ראשית דרכו (השווה לעיל

56 תנחומא פרשת בראשית (אות א).

57 ברייתא קנין התורה (אבות פ"ו מ"ט).

58 מדרש ויכולו המובא בפירושו ר"ש משגן על תורת כהנים פרשת קדושים פ"ט [פייגן] אות י (במדרש ויכולו עצמו חסרה הדרשה).

59 דברים רבה מהדורת ר"ש ליברמן, ירושלים תשל"ד, סוף פרשת ואתחנן.

60 מכות (כג ב).

61 ראה לעיל בתחילת ההקדמה ובמקורות המצוינים שם.

כי אלף שנים בעיניך וגו'. אמ' 62 לה החסד לתורה א'ע'פ' שקדמת אותי אלפים שנה
75 צריכה את אותי שבשבילי נברא העולם שנ' (שם פט ג) כי אמרתי עולם חסד יבנה
וגו' משל לאשה נאה ומשובחת אלא צריכה היא לגדלה בלורית שתקשט אותה כך
אמ' החסד לתורה שנ' (משלי לא כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי 68
יש תורה שהיא של חסד ויש תורה שאינה שלחסד אמ' ר' אלעזר תורה לשמה זו היא
שלחסד ושלא לשמה זו היא שאינה שלחסד.

גו' בטעות ע"פ ו: ד"א תורה שלא ללמדה);
ו גו': דבר אחר תורה שלא ללמדה זו היא
תורה שאינה של חסד תורה ללמדה זו תורה
של חסד. ו, א"ק גו': (מכות כג ב) דרש (א"ק:
זו דרש) רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה
(א"ק: וג'י) מצות גצטו ישראל אמר רב
המנונא מאי קראה (דברים לג ד) תורה צוה
לנו משה תורה בגימטריא הכי הוי (א"ק:
האוי) שש מאות ואחת עשרה הואי (ח' א"ק:
האוי) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום
שלש מאות וששים וחמשה מצות לא תעשה
(א"ק: שלש מאות וארבעים ושש מצות לא
תעשה. — להלן במנין המצוות מנה בעל ה"ג
שלש מאות וארבעים ושמנה ל"ת, יתר הלאוין
נשלמים במנין הפרשיות, ראה לעיל במבוא
עמ' יג) ומאתים וארבעים (א"ק: ומ')
ושמונה מצות (א"ק גו': קום) עשה כל
המקיימם זוכה לעולם הבא וכל העובר עליהן
נידון כשבעה עונשין סקילה שריפה הרג וחנק
מיתה וכתת ומלקות. (בנוסח ו גימנו כאן כל
תרי"ג המצוות, ראה להלן בפרק "מנין
המצוות". בא"ק מצוי המנין בשלמות להלן
בעמ' 17 שו' 8, לפי נוסח ב, ונדפס להלן
בפרק "מנין המצוות". כאן מובא המנין בא"ק
לפי ו, אך בקצרה: אילו הנסקלין הבא על
האם ועל אשת אב ועל הכלה והבא על הזכור
ועל הבהמה ואשה המביאה את הבהמה עליה
ומגדף והעובד עב' זרה והנותן מזרעו למוֹלך
ובעל אוב וידעוני והמחלל את השבת ומקלל
אביו ואמו והבא על נערה המאורשה והמסית
והמדוּח והמכשף ובן סורר ומורה אילו שמנה
עשרה בסקילה. ואילו הן הנישרפין הבא על
אשה ובתה ובת כהן כי תזנה והבא על בתו
ועל בת בתו ועל בת בנו ועל בת אשתו ועל

עמ' 2 שו' 3. וימו] ו: יום יום יומו;
א"ק: יומו. שלהק' ו: של הקדוש ברוך
הוא; א"ק: שלהק' ב'ה'. שנים] א"ק: שנה.
74. וגו'] ב, ו: כיום אתמול. ב ממשיך:
כי יעבור. ו, א"ק גו' (בחלקו נמצא לעיל עמ'
2 שו' 7): וכתוב אחד אומר (תהלים קה ח)
זכר לעולם בריתו (ו' בטעות: בריתו לעולם)
דבר צוה לאלף דור (א"ק במק' לאלף דור:
וג') מלמד שנבראת תורה (א"ק: התורה) תשע
מאות ושבעים וארבעה (א"ק: וע' וד') דורות
עד שלא נברא העולם ועשרים וששה דור'
משנברא העולם מן אדם ועד משה רבינו
וכשאתה (א"ק: כשאתה) מחשב תשע מאות
ושבעים וארבעה (א"ק: ע' וד') דורות לשני
אלפים שנה נמצא כל דור ודור שתי שנים
ותשעה עשר (א"ק: וט' י') יום ואחת עשרה
שעות ושני שלישים וארבעה עשר חלקים וזה
הוא דור. לתורה] ח' ו, א"ק. אותי]
א"ק: את אותי. אלפים שנה] ח' ו, א"ק.
76. וגו'] ו: <שמים> תכין אמונתך בהם.
משל] ו: למה הדבר דומה. נאה] ח' א"ק.
צריכה] ו: שצריכה. היא] ח' ו. לגדלה]
ח' ב (יש ריוח של תיבה אחת); ו: לגודלת.
בלורית] ח' ו.

77. אמ' החסד לתורה] א"ק: אתה חסד
שלתורה. שנ'] ח' ו. פיה] ב: שנ' פיה.
בחכמה] א"ק גו' בטעות: אילא.
78. שהיא] ח' ו. זו היא] ו, א"ק גו':
תורה.
79. ושלא] ו: שלא; א"ק: תורה שלא.
היא] ו, א"ק גו': תורה. שלחסד] ב, א"ק
גו': (סוכה מט ב) דבר אחר תורה ללמדה זו
היא (א"ק גו': תורה) של חסד ושלא ללמדה
זו היא (א"ק גו': תורה) שאינה של חסד (א"ק

80 ב'א"י' 64 א'מ'ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ב'א"י' נתן התורה הערב נא י"י אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפיפיות עמך בית ישראל ב'א"י' נתן התורה.

שבעה 65 ענשין בתורה סקילה שריפה הרג וחנק כרת ומיתה ומלקות שבעים ואחד במיתה מאתים ושבעים ושבעה לוין במלקות מאתים מצות עשה ששים וחמש פרשיות 85 חוקי' ומשפטי' מסורין לציבור הרי כאן ת'ר"י'ג' מצות מפורשות שקבלו ישראל על הר סיני 66 פירוש 67 עונשן ומתן שכרן וגדרשות ב"ג מדות (איוב יא ט) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים.

ישראל] ב נו': ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו עד סוף כל הדורות כולנו יודעי שמך ויראי שמך; א"ק נו': ונהיה אנתי וצאצאינו ומפי צאצאי עמך ישראל ונהיה כולנו לומדי תורתך ויראי שמך; ו שם נו': בצאצאינו ובצאצאי עמך בית ישראל ונהיה כולנו לומדי תורתך.

84. מאתים... במלקות] א"ק: ור' וע' וז' לוין שבמלקות. מאתים] א"ק: ר' ומ' (אולי צריך להוסיף: וח', ראה לעיל במבוא עמ' יב הערה 4). עשה] א"ק: קום עשה.

85. כאן] א"ק: למדנו. ת'ר"י'ג' ב, א"ק: שש מאות ושלוש עשרה (א"ק: וג' י'). שקבלו ישראל] א"ק נו': שפרשו הזקינים לפני משה רבינו ולמדנו אנחנו מפיהם והם קיבלו. על הר] א"ק: מהר.

86. פירוש] א"ק: ופירשו פירוש. ב"ג] ב: בשלש עשרה; א"ק: כנגד ג'י'. מדות] ב, א"ק: מידות. ארוכה] א"ק: שנ' ארוכה.

בת בתה ועל בת בנה ועל חמותו ואם חמתו ואם חמיו אילו ט בשריפה. ואילו הן הנהרגין רוצח ואנשי עיר הנדחת. ואילו הן הנחנקין מכה אביו ואמו וגונב נפש מישאל ווקן ממרא על פי בית דין וגביא השקר והמתנבא בשם עב' זרה והבא על אשת איש וזוממי בת כהן ובעלה אילו ט בחנק. עשרים ושנים בכרת הבא על אחותו וג'. ואילו הן שבמיתה האוכל וג'. ואילו הן לוין שבמלקות וג'. ואילו מצות קום עשה קרית שמע וג'. אילו פרשיות וחקים ומשפטים המסורין לציבור.

80. ב'א"י] ב כאן, ו בתחילת ההקדמה מקדימים: ב' (ו נו': אתה י"י אלהינו מלך העולם) אשר קידשנו (ו: קדשנו) במצוותיו (ו: במצוותיו) וצונו (ו: וציונו) על דברי תורה. ב'א"י'... הערב נא...]. כב כאן, ו שם הסדר: הערב נא... ב'א"י'... א'מ'ה] ב ח' בטעות: העולם.

81. ובפיפיות] ב נו': כל. בית] ח' ב.

64 ברכות (יא ב), והשווה לה"ג הל' קריאת שמע (ח"א עמ' 7, הערה לשו' 50). ע"ע דקדוקי סופרים ברכות (שם), תוספות יום טוב בפתיחה למשניות, צל"ח ברכות (סד א), בחינת המצות (י"מ גוטמן) עמ' 45, שו"ת מגחת יצחק (רי"י ווייס, ירושלים תשל"ט) בהקדמה לח"ו, ר"א אפטוביצר "הוספות ותקונים ל"דרשה בשבח התורה", "סיני" כרך ז (ת"ש—תש"א) עמ' שפא.

65 ראה לעיל במבוא עמ' יב.

66 ראה להלן עמ' 70 הערה 324.

67 ראה לשון ה"ג להלן בסוף מנין המצוות (עמ' 112), ולעיל הל' משמרות (במהדורה זו עמ' 378 שו' 29). והשווה: לפיוט "אז שש מאות" בסוף אזהרות רבינו שמעון (מחזור לשבועות), היידנהיים תקצ"ט) עמ' 155, לסוף מנין תר"י'ג המצוות לרבינו סעדיה גאון (סידור רס"ג) עמ' פג, וכן לאזהרות רבינו אליהו הזקן (קובץ מעשה ידי הגאונים, ח"ב, ברלין תרט"ז) עמ' 72.

יהי רצון מלפניך יי' אלהינו שתזכניני ללמוד וללמד לשמור ולעשות ברוך אלהינו שהודיענו דברי חיים ונתן לנו תורת אמת על ידי משה רבינו.

90 משה⁸⁸ קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה חגי זכריה ומלאכי וסיעתו ומלאכי⁸⁹ הוא עזרא. ומשמתו⁹⁰

מאכלות שלשבת יי' הלכות עירובין יא' היל הפסח יב' היל עצרת יג' היל יום הכפורים יד' היל סוכה טו' היל לולב יז' היל ראש השנה יח' היל הלכות יום טוב יח' היל מיני מאכלות שליום טוב יט' היל הלכות תשעה באב ותעניות כ' היל מגלה כא' היל אבל ופיר' (2) כב' היל טמאה כג' היל כהנים כד' היל צורכי ציבור כה' היל תפילין כז' היל מזוזה כח' היל ציצית כח' היל הלכות יבמות כט' היל הלכות פרק עריות [חסר ל'] לא' היל הלכות עבדים לב' היל דפידוש עריות לג' היל יבום וחליצה לד' היל הלכות מיאון לה' היל סידורא דחליצה לו' היל הלכות גיטין לז' היל הלכות קידושין ליח' היל נשואין וכתובות לט' היל גדרים מ' היל הלכות שבועות מא' היל קצוות דבני מערבא מב' היל הלכות הדינין מג' היל עידות מד' היל נזיקים מה' היל הלכות ריבית מו' היל תוספתא מז' היל נידוי מו' היל הלכות הלואה מט' היל חזקת הבתים נ' היל סדר נחלות נא' היל תוספתא נב' היל כיבוד אב ואם נג' היל מלקות נד' היל הלכות סופרים נה' היל גדה נו' היל יולדת ניז' היל כלאים ניח' היל הלכות ערלה ניט' היל עב' זרה ס' היל יין נסך סא' היל הלכות נזיר סב' היל מתנות כהונה סג' היל בכור אדם ופדיון הבן סד' היל הלכות בכור בהמה טהורה וטמאה סה' היל רביעיות סו' היל שחיטת חולין סז' היל הלכות טרפות סח' היל חגבין סט' היל דגים ע' היל הלכות ביצים עא' היל דם עב' אותו ואת בנו עג' היל הלכות גיד הנשה עד' היל אבר מן החי עה' היל כסוי הדם עז' היל שחיטת קדשים עז' היל סדר מנחות עח' היל הלכות כריתות עט' היל תמורה פ' היל חלה אילו הלכות שעיקר(ו) רן שש מאות וגי' מצות שבתורה.

91. מסרוה] א"ק: מסרו. הגדולה] ח' ב בטעות; א"ק נו': וג'. חגי] א"ק:

88. אלהינו] ב נו': ואלהי אבות'. שתזכניני] א"ק: שזוכה... וללמד] ב מטושטש.
89. יד] ב: יד. רבינו] א"ק נו': אילו הלכות שנמסרו למשה מסיני ולימדם ליהושע ולשבעים זקנים ויהושע מסרן לזקנים שהיו בדורו והזקנים הורישום לנביאים אשר קמו אחריהם מימי יהושע ועד ימי חגי ומלאכי וסיעתו והיתה תורת המשפטים עמם בפה והוא המשנה והיו השופטים סובבים ושופטים אותם כאשר יאמר על שמואל (שמואל-א ז טז) והלך מידי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל. ומיום שנחתם חזון ונתפורו יש' בארצות כתבו את התורה אשר היתה בפה וקראו אותה משנה וכאש' הבינו כי נשתנה לשון יש' ולשון הקודש אל לשון כשדים ביארו את המשנה בלשון כשדים וקראו לה תלמוד לא שאמרו מלבם וזה שכתוב במשנה ובתלמוד כמו שאמר בתורה (במדבר לא כא-כב) ויאמר אלעזר הכהן אל אנ' <וגו'> זא' חק' ה' א' צוה יי' (אל) <את> משה אך את הזהב וא' הכ' וג' ולא מצאנו שזו המצוה נאמרה למשה אילא מחנה(?) שנא' אשר צוה יי' את משה (ראה מדרש הגדול עה"פ שם). ומפני שהיה התלמוד רב וארוך ודברי המשנה עמוקים ואין כל אדם יכול להגיע <אל> סוד התלמוד הוציאו מבין המשנה והתלמוד את אילו הלכות גדולות שהם יי' קנני (במלים אלו פותח בעל ה"ג את הקדמתו, וכנראה לכך כוונתו כאן) להיות כל שומעיהם משכיל בהם והם פ' (=80) הלכות וסימנם כלל (=80). ואילו הם מניינם (ראה מבוא אאמו"ר שליט"א לח"ב עמ' טו, ולח"ג עמ' טז) א' הלכות ברכות ב' הלכות קידוש והבדלה ג' הלכות סדר הבדלות ד' היל סדר תפלות ה' הלכות פירות ו' הלכות שבת ז' הלכות חנוכה ח' הלכות מילה ט' הלכות מיני

68 אבות (פ"א מ"א).

69 מגילה (טו א).

70 סדר עולם רבה (פ"ל). הנוסח "ואעפ"כ היו משתמשין בבת קול" הכתוב בסמוך, מתאים

גביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי בסתלקה רוח הקודש מישראל וא'ע'פ'כ' היו משתמשין
בבת קול מיכן ואילך (משלי כב יז) הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי
לדעתם⁷¹ לא נאמ' אלא לדעתי.

95 חומר⁷² בדברי סופרים מדברי תורה שהאומ' אין תפילין לעבור על דברי תורה
פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. וכל⁷³ העובר על דברי חכמים
חייב מיתה. (שיר השירים א ב) כי⁷⁴ טובים דודיך מיין ר' חנינא בריה דר' אדא בשם
ר' תנחום בר חייה אמ' תביבין דברי סופרים וחמורים מדברי נבואה משל למלך בשר
ודם ששלח פלמנטרון שלו למדינה על אחד מהם <כתב> אם מראה לכם חותם שלי
1 וסימנטרין שלי האמינו לו ואם לאו אל תאמינו לו ועל אחד מהם כתב א'ע'פ' שאינו
מראה חותם שלי וסימנטרין שלי האמינו לו כך בדברי נבואה כתב (דברים יג ב)
כי יקום בקרבך גביא וגו' ובדברי סופרים כתב (שם יז יא) על פי התורה אשר יורוך

חגאי, — וכן להלן. וסיעתו] ב, ו, א"ק :
עזרא (ו: ועזרא) וסיעתו. ומלאכי הוא
עזרא] ח' ו, א"ק.
92. גביאים] ב: הנביאים. אחרונים] ב,
ו: האחרונים; א"ק: האחרנים. הין] ב: הם.
93. מיכן] ו: מכאן.
94. לדעתם... לדעתין] ח' ו. אלא
א"ק: אילא.
95. שהאומ'] ו: האומר.
96. חמש... וכל] ח' ו. חכמים] ו:
סופרים.
97. מיתה] ו, א"ק (וכן ב להלן הערה לשו'
9) נו': (בבא בתרא יב א) אמר רבי אבדימי
(ב: אבדימי; א"ק: אבדימא) דמן חיפא (ב:
חיפא; א"ק: חופא) מיום שחרב בית המקדש
ניטלה תורה (ב, א"ק: נבואה) מן הנביאים
ונתנה (ב, א"ק: וניתנה) לחכמים אטו חכם
לאו נביא הוא (ב נו': אלא) הכי קאמר (ב:
קא אמ'; א"ק: קאמרינן) אף על פי שניטלה
נבואה (א"ק: נבואתם) מן הנביאים חכמה (ח'
א"ק) מן החכמים לא ניטלה אמ' (א"ק: ואמא)
אמימר וחכם (ב, א"ק: חכם) עדיף (א"ק נו':

יותר) מנביא שנאמר (תהלים צ יב) ונביא לבב
חכמה מי נתלה במי קטן נתלה בגדול. כי
ו מקדים: כתיב; א"ק מקדים: שנא'. חנינא
ב: חנינה. בשם] ו, א"ק: משום.
98. חייה] ב, א"ק: חייה. אמ'] ח' ו.
וחמורים] ח' א"ק. בשר ודם] ח' ו.
99. פלמנטרון] ו: שני פלומנטרין; א"ק:
שני מלאכין שלפלטורין. שלו] ח' א"ק.
שלו למדינה] ח' ו. אחד מהם] ב, א"ק:
אחת מהן. כתב] ע"פ יתר הנוסחים. א"ק
נו': ואמ' להם. אם... ואם לאו] ו, א"ק:
אם אינו מראה לכם (ו בטעות: לחכם) חותם
שלי וסימנטרין (א"ק: ושימנטרין) שלי.
1. וסימנטרין] ב: וסימנטריון. מהם]
ב: מהן; ח' א"ק. שאינו מראה] ו: שלא
הראה. ב, ו, א"ק נו': לכם.
2. וסימנטרין]] ב, ו: וסימנטרין; א"ק:
ושימנטרין. נבואה] א"ק: נביאים. כתב]
ב, ו: כתי'; א"ק: כת' — וכן להלן.
3. וגו'] ח' ב; ו: או חולם חלום ונתן אליך
אות או מופת. ובדברי] ו: בדברי.
כתב] ח' ו.

לנוסח שבסדר עולם המובא בספר סדר החכמים וקורות הימים ח"א (אוקספורד תרמ"ח)
עמ' 166, וכן כתוב בסנהדרין (יא א).

71 חגיגה (טו ב).

72 סנהדרין (פח ב).

73 עירובין (כא ב).

74 שיר השירים רבה (פ"א אות יח), ירושלמי ברכות (פ"א ה"ד).

וגו' אשר ⁷⁵ הורוך אין כתיב אלא אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמר לך אין כתיב כאן
 5 אלא אשר יאמרו לך (שם) לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל שאם יאמרו
 לך על הימין שהיא שמאל ועל השמאל שהיא ימין ועל הטמאה ⁷⁶ שהיא טהורה ועל
 הטהורה שהיא טמאה שמע להם וכל שכן שיאמרו לך על הימין שהיא ימין ועל השמאל
 שהיא שמאל ועל הטמאה שהיא טמאה ועל הטהורה שהיא טהורה.
 יתברך ⁷⁷ שמו שלהק' שבחר בישראל משבעים אומות וקידש את שמו ביניהם וכשם ⁷⁸
 10 שנתקדש מלמעלה כך קידש את ישראל מלמטה והזהירן על העריות ואסר עליהם כ"א
 ערוה ואילו הן ⁷⁹ אמו ואשת אביו וכלתו ואחותו <מאמו ומאביו ואחותו> מאמו לא
 מאביו ואחותו מאביו ולא מאמו בתו ובתו ובתו ובתו ובתו ובתו ובתו ובתו ובתו ובתו
 חמותו ואם חמותו ואם חמותו ואם חמותו ואם חמותו ואם חמותו ואם חמותו ואם חמותו
 האב בין מן האם ואשת אחי האב מן האב ואשת אחיו בין מאביו בין מאמו ואחות
 15 אשתו בין מן האב בין מן האם ואשת איש. ומותר ⁸⁰ אדם באשת בן אחיו ובאשת
 בן אחותו.

4. וגו' ח' ביתר הנוסחים. אשר הורוך] 1: תורך, — וכן הוא בשהש"ר (פ"א אות יח);
 א"ק: אשר יגידוך. כתיב] ו' גו': כאן. ועל... לך] ח' א"ק. יאמר] ב: אמרו
 (בשהש"ר שם: תאמר). כאן] ב: כן. 5. לא... ושמאל] ח' ו'; א"ק מקדים: ועל
 המשפט אשר יא' לך תעש'. 6. על] ח' א"ק. הימין... השמאל]
 ו: ימין... שמאל. שהיא] ו: שהוא, —
 וכן בסמוך. ועל הטמאה... טמאה] ח'
 ו, — וכן ח' בשהש"ר (שם). 7. הטהורה] א"ק: הטהרה. שמע...
 טהורה] א"ק: לא תסור מן הדבר שיאמרו
 לך ימין ושמאל. שיאמרו] ו: כשיאמרו.
 הימין... שמאל] ו: ימין ימין ועל שמאל
 שמאל. 8. הטמאה... הטהורה] ו: טמאה...
 טהורה. שהיא טמאה] ב טמאה. טהורה]
 ב, ולפיו בא"ק, מובא כאן מנין תרי"ג
 המצוות. מובא להלן בפרק "מנין המצוות".
 9. יתברך] ב מקדים (וראה לעיל הערה
 לשו' 97): אמ' ר' אבדימי דמן חיפה מיום
 שחרב בית המקדש ניטלה גבואה מן הנביאים

וניתנה לחכמים אטו חכם לאו נביא הוא אלא
 הכי קא אמ' אף על פי שניטלה גבואה מן
 הנביאים חכמה מן החכמים לא ניטלה אמ'
 אממר חכם עדיף מנביא שני' ונביא לבב חכמה
 מי נתלה במי קטן נתלה בגדול. את]
 ח' ב, א"ק. 10. שנתקדש] א"ק גו': שמו. מלמעלה]
 ב: למעלה. כ"א] ב: עשרים ואחת; א"ק:
 אחד ועשרים. 11. ערוה] א"ק: עריות. מאמו...
 ואחותו] ע"פ יתר הנוסחים (בא"ק הסדר:
 מאביו ומאמו). מאמו לא מאביו... מאמו]
 ב, א"ק הסדר: מאביו ולא מאמו ואחותו
 מאמו ולא מאביו. 12. ובה בתה ובה ובה ובה
 ובה. 13. אחות] ב, א"ק: ואחות. בין מן האם
 בין מן האב] א"ק: בין מן האב ובין מן האם.
 14. האב] א"ק: אביו. בין מאביו בין
 מאמו] א"ק: בין מן האב ובין מן האם.
 15. איש] א"ק גו': והגויה, — אולי צ"ל:
 והנדה.

75 שהש"ר (שם).

76 המשפט "ועל הטמאה... שהיא טמאה", וכן בסמוך, חסר שם.

77 תנחומא פרשת נח (אות ג).

78 מדרש לקח טוב סוף פרשת שמיני.

79 השווה לה"ג הל' עריות (ח"ב עמ' 32).

80 מסכת דרך ארץ רבה (פ"א).

אילו שאסר הק'ב'ה' ובאו חכמים ועשו סייג לתורה ואסרו עוד שמונה⁸¹ אם אמו
ואם אביו ואשת אבי אביו ואשת אבי אמו ואשת אחי האב מן האם ואשת אחי
אמו בין מן האם ובין מן האב וכלת בנו וכלת בתו. ומותר אדם באשת חמיו⁸² ובאשת
20 חורגו וחורגו מותר באשתו ובבתו ואסור אדם בבת חורגו.

ושנו חכמים⁸³ אדם שחלץ ליבמתו בפני תמשה זקנים אסור בקרובותיה והיא אסורה
בקרוביו הוא אסור באמה ובאם אביה ובאותה בזמן שהיא קיימת ובבתה
ובבת בנה ובבת בתה והיא אסורה באביו ואבי אביו בבנו ובנן ובנן ובנן ובנן
אבל אחיו שלחולץ מותר בקרובותיה ואחותה מותרת לקרוביו שלחולץ.

25 ואילו⁸⁴ עריות שאסר לנו הק' בתורה וכולן אם אשת איש הם מיתתן בחנק אבל
אם בא על אחת מהן ואינה אשת איש יש מהן בחנק ויש מהן בשריפה ויש מהן בכרת
ויש מהן בסקילה. ואילו הן בסקילה⁸⁵ הבא על האם ועל אשת אב ועל הכלה ועל
נערה מאורסה. בשריפה⁸⁶ הבא על שאר בשרו ועל בתו ועל בת בנו ועל בת אשתו
ועל בת בתה ועל בת בנה ועל חמותו ועל אם חמותו ועל אם חמיו. בחנק⁸⁷ הבא

17. אילו] א"ק גו': הן. הק'ב'ה'] ב,
א"ק גו': בתורה.
18. ואשת אבי אביו ואשת אבי אמו] ב
בטעות: ואשת אם אמו; א"ק: ואשת אבי אמו
ואשת אבי אביו.
19. בין מן האם ובין מן האב] א"ק: בין
מן האב ובין מן האם. וכלת בתו] א"ק
גו': וכלת בת בתו, — והוא טעות, שכן ביבמות
(כא ב) מבואר שלכלת בתו יש הפסק. באשת
חמיו ובאשת חורגו] א"ק: באשת הרגו (כך
הכתיב גם להלן) ובאשת חמיו. חמיו] ב
מטושטש.
21. חכמים] ב מטושטש. ליבמתו] ב,
א"ק: יבמתו.
23. ובבת בנה ובבת בתה] ב, א"ק: ובבת
בתה ובבת בנה. ואבי] א"ק: ובאבי.
24. לקרוביו] א"ק: בקרוביו.
25. עריות] ח' א"ק. וכולן] ב: וכולם;
א"ק: כולה. מיתתן] א"ק: מיתתו. אבל
אם] א"ק: ואם.
26. יש] א"ק: ויש. ויש מהן בכרת...
בסקילה] א"ק: ויש מהן בסקילה ויש מהן
בכרת.
27. בסקילה] א"ק: הגסקליון. הכלה]
א"ק גו': ועל הזכור.
28. מאורסה] ב, א"ק: מאורשה. בשריפה]
א"ק: ואילו הן בשריפה. על שאר בשרו]
ב: על בתו; א"ק גו': ועל בתו. ועל בת
בנו] ב: ובת בנו.
29. ועל בת בתה... בנה] ב: ועל בת
בנה ועל בת בתה. בחנק] א"ק: ואילו הן
בחנק.

81 יבמות (כא א). והשווה לה"ג (שם).

82 בעוד שכאן פסק שמותר באשת חמיו, פסק בהל' עריות (שם) שאסור בה משום מראית
עין, וראה שם הערה 6.

83 יבמות (מ א). והשווה לה"ג הל' יבום וחליצה (ח"ב, עמ' 86).

84 השווה לה"ג הל' עריות (ח"ב, עמ' 35).

85 סנהדרין (נג א).

86 שם (עה א).

87 שם (פד ב).

30 על אשת איש. בכרת⁸⁸ הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל (אחות) אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל אשתו גדה. ושנו חכמים חמשה וששים פרשיות⁸⁹ גופה שלתורה וכל פרשה ופרשה פירשה חכמי ישראל ובכולן לא תמצא שבחן שלתלמידי חכמים יותר בהשפע אלא בפרשת גירושין ויבמין שכל התורה כולה תלוייה ובהם עריות אילו מפורשות. ומרוב אהבתו 35 שלהק'ב'ה' שאהב את ישראל הוזהירן על העריות כדי שיהיו קדושים דכת' (ויקרא יח ו) איש איש אל כל שאר בשרו מהו⁹⁰ אמ' אני יי' אני עתיד ליפרע על העובר באחת מהן דכת' (שם שם כט) כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו'. ושנו חכמים⁹¹ משל דעריות למה הדבר דומה לאדם שמשמר את הפרדס משמרו מבחוץ כולו משתמר כך היו עריות שלתורה שאילמלא היו משמרים עשרים ואחד 40 ערוה בלבד הכתובים בתורה היינו נושאים את (האם ו)אם האם (ואשת) <ואם> אביו ואשת אחי האב מן האם ואשת אחי (האב) <האם> בין מן האב ובין מן האם וכלת (האב) <הבן> וכלת הבת אלא כאן שבאו חכמ' ואמרו שמונה שניות שמרנו את התורה מבחוץ ומבפנים וכן אמ' שלמה בחכמתו (משלי ד טו) פרעהו אל תעבור בו וגו'. אמר ר' אלעזר התורה היתה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ותיקן 45 לה אזנים. וכת' (ויקרא יח ל) ושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרת.

משתמר מיכן ומיכן אינו משתמר; א"ק נו': מפנים אינו משתמר. היון] א"ק: הן. עריות] א"ק: העריות. היון] ב, א"ק: היינו. עשרים ואחד] ב, א"ק: אחד ועשרים. 40. ערות] א"ק: עריות. הכתובים] א"ק: שהכתובים. את] ח' א"ק. האם] נכתב בטעות. ח' ביתר הנוסחים. ואם] ע"פ יתר הנוסחים. 41. אביו] ב, א"ק: האב. ואשת אחי האב... ובין מן האם] ח' א"ק. האם] ע"פ ב. בין מן האב ובין מן האם] ב: מן האב וכן מן האם. 42. הבן] ע"פ יתר הנוסחים. כאן] ח' ב; א"ק: כיון. שבאון] ב: באו. ואמרו] א"ק: ואסרו. 44. וגו'] ב, א"ק: שטה מעליו ועבר. התורה היתה] א"ק: מתחלה היתה התורה. לכפיפה] א"ק: לקפיפה. שלמה] א"ק בטעות: משה. 45. וכת'] א"ק: דכת'.

30. בכרת] א"ק: ואילו בכרת. 31. אחות] נכתב בטעות. ח' ב' וא"ק. גדה] א"ק: כשהיא גדה. 32. וששים] ח' א"ק בטעות. 33. בהשפע] א"ק: בה. בפרשת] א"ק: בפירש. 34. כולה] ח' א"ק. תלוייה] ב, א"ק נו': בה. 35. הוזהירן] א"ק: והוזהירן. קדושים] א"ק: קדשים. דכת'] א"ק: כתוב. 36. בשרו] ב, א"ק נו': לא תקרבו לגלות ערוה אני יי'. מהו] א"ק: מהוא... יי'. ח' ב. אני עתיד] א"ק: עתיד הק'ב'ה'. על] ב: מן. 37. באחת] ב: על אחת. וגו'] ב: האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם; א"ק: האל וגו'. 38. משל דעריות] א"ק: על העריות משל. משמרו] א"ק: אם משמרו. 39. משתמר] ב נו': מבפנים את שלפניו

88 כריתות (ב א).

89 ראה להלן עמ' 94 הערה 421.

90 תורת כהנים על הפסוק.

91 יבמות (כא א).

(משלי יא כב) גזם זהב באף חזיר⁹² ומה יועיל אשה יפה ואין לה טעם וכך אומות העולם (מה יועיל להם המקרא והיא גזם זהב באף חזיר) מה יועיל להם המקרא והיא אשה יפה אבל ישראל קדושים הם וחכמים שהבינו בתורת אלהים חיים ועשו סייג לתורה והוסיפו על כל דבר ודבר לקיים מה שנ' (קתלת יב יב) ויותר מהמה בני הזהר לא נשאר דבר ולא דבר קטן ולא דבר גדול שלא פירשו בעריות אילו שאם יבוא אדם אל אחת מהם הללו אחת ועשרים הולד ממזר שנו חכמ'⁹³ אין ממזר אלא מי שאיסורו איסור ערוה ועגוש כרת אבל הללו שמונה שניות שאם יבוא אדם על אחת מהן אין הולד ממזר. ועריות⁹⁴ דאוריתא שאם יבוא אדם על אחת מהם פסלה מן הכהונה ואסורה >לכהן ואינה אוכלת בתרומה. ועוד⁹⁵ אסר הקב"ה חוץ מאילו אלמנה >לכהן גדול וגרושה וחלוצה< לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל ובת ישראל לממזר ולגתין אם בא על אחת מאילו בודון וישא אחת מאילו מוציאין אותה ממנו בעל כרחו ויתן כתובה שלימה אבל אם יעמד אדם וישא אחת משמונה שניות אין לה כתובה. ואדם⁹⁶ שנשא שומרת יבם בלא חליצה קודם שיחלוץ לה יבם בסנדל בפני חמשה זקנים מוציאין אותה ממנו בעל כרחו והיא תועבה (ואין) <ו>בניה תועיבין וכל ביאה וביאה

46. גזם] ב מקדים: אמר שלמה; א"ק מקדים: ואמר. חזיר] ב גו': אשה יפה וסרת טעם. ואין לה] וסרת. וכך] ב: כך; א"ק: כך הן. 47. מה יועיל... חזיר] נכתב בטעות. ח' בב. א"ק=מ. 48. יפה] ב, א"ק גו': וסרת טעם. וחכמים] ב גו': ומביני מדע; א"ק גו': מבינים הם. 49. כל] ח' ב. שנ'] א"ק: שאמ'. 50. נשאר] ח' א"ק. דבר] ב, א"ק גו': בעולם. ולא דבר קטן... גדול] ב: לא דבר גדול ולא דבר קטן; א"ק: דבר גדול או קטן. גדול] ב גו': שלא יסדוהו. 51. אל] א"ק: על. מהם... ועשרים] ב: מעשרים ואחת עריות הללו; א"ק: מיהן מיהללו העריות שהן כ' ואחד. שגו] ב, א"ק: ושגו. מי] ב: ממי. 52. הללו שמונה שניות] א"ק: אילו השניות. אדם] ח' ב, — וכן בסמוך. 53. פסלה] ב: פסולה.
54. ואסורה לכהן] ח' א"ק. לכהן... וחלוצה] ע"פ ב, א"ק. הושמט מ בגלל שווי הסוף. 55. וגרושה] א"ק. גרושה. לממזר ולגתין] ב: לנתין ולממזר. 56. אם] ח' ב; א"ק: ואם. מאילן] א"ק: מהן, — וכן להלן. וישא] א"ק: ונשא. מוציאין... אחת] א"ק: און, — לפי"ז גם בחייבי לאוין אין לה כתובה, אולם במסכת כתובות (ק ב) מבואר שיש לה כתובה (אא"כ לא הכיר בה). כרחו] ב: כרחה. 57. יעמד] ב: עמד. וישא] ב: ונשא. לה] א"ק: להן. 58. בלא חליצה] ח' א"ק. יבם] ח' ב, א"ק. 59. והיא] א"ק: היא. תועבה] א"ק: תעובה. ובניה] התיקון ע"פ ל, א"ק, וכך הוא בסמוך. תועיבין] א"ק: תעובין ואינו מניחה לחלוץ ליבמה. וביאה] ח' א"ק.

92 לא נמצא מקור.

93 יבמות (מט א).

94 ראה שם (סא א, סח ב). והשווה לה"ג הל' מאי דפש מעריות (ח"ב, עמ' 53).

95 כתובות (ק ב). והשווה לה"ג שם (שם, עמ' 78).

96 יבמות (צב ב). והשווה לה"ג הל' יבום וחליצה (שם, עמ' 91).

60 שיבוא עליה עובר בלא תעשה אבל בניה תועיבין ואינם ממזירין. ואדם⁹⁷ שגירש את אשתו ונישאת לאחר ומת השיני או גירשה וחזר עליה הראשון ונשאה מוציאין אותה ממנו בעל כרחו ובניה כשירין שכך כתיב (דברים כד ד) כי תועבה היא היא תועבה <ואין> (ו) בניה תועבין אבל כשרים. ואדם⁹⁸ שיבוא על שומרת יבם בלא חליצה לשום זנות וילדה היא כפנויה ואם תלד בן כשר הוא בכהנת ואם בת היא כשירה היא ומותרת לכהן. ואם⁹⁹ בא אדם על עריות שבתורה או על שמונה שניות או על שומרת יבם ויש לו ממנה בן בכור נוטל פי שנים שכך כתיב (שם כא טו) כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וגו' שכן שנו חכמ'¹⁰⁰ מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אשת אחיו לייבום חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית ומי שיש לו בן <מכל מקום זוקק לירושה חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית>, וא'ע'פ'כ' לא יוכל לבכר את בן האהובה שכך שנו חכמ'¹⁰¹ וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום אלא שנואה בנישואיה הבא על כל עריות שבתורה, שכל מקום זוקק לירושה חוץ מן השפחה ומן הנכרית.

שאימלא חכמ' לא היינו מבינים דבר בעולם לפי¹⁰² שהק'ב'ה' כתב בתורה (ויקרא יח יח) ואשה אל אחותה לא תקח מן תיבה זו למדנו¹⁰³ חמש עשרה נשים פוטרות

שנואה לפני הק'ב'ה' אלא שנואה בנישואיה ואיזו זו זה הבא על כל עריות שבתורה ואף על פי כן לא יוכל לבכר את בן האהובה שכן שנו חכמים מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אשת אחיו לייבום חוץ למי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית ומי שיש לו בן מכל מקום זוקק לירושה חוץ מי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית; ל': שנואה בנישואיה לא יוכל לבכר את בן האהובה שכן שנו חכמים בן מכל מקום זוקק לירושה חוץ מן השפחה ומן הנכרית. — הנוסח שבנוסחאות אלו מתאים לסוגיא ביבמות (כב א), וכן לה"ג הל' מיאון (ח"ב, עמ' 138), ושמא עפ"ז צ"ל גם כאן.

68. מכל... הנכרית] כצ"ל, וכן הוא ביתר המקורות.

74. תקח] ב גו': לצרר. מן] ב: ומן.

60. בלא תעשה] ל', א"ק: בעשה, — וכן הוא בה"ג הל' יבום וחליצה (ח"ב עמ' 92, וראה שם הערה 30). תועיבין] א"ק: תעובין.

61. ונשאה]] ח' א"ק. ממנו] א"ק: המנו.

62. כתיב] ב גו': בתורה. ואין בניה] התיקון ע"פ ל'.

63. תועיבין אבל] ח' ב.

64. וילדה] ח' ל'. היא] ב גו': נחשבת.

ואם... הוא] ב: אם בן הוא מותר; ל' מטושטש מלבד תיבה אחרונה "מותר". כשירה היא] ח' ב. ומותרת] ב: מותרת.

65. ואם... על] ב: ואדם שיבא על אחת מכל; ל': ואדם שיבא, אח"כ מטושטש עד תיבה "שבתורה".

66. ממנה] ח' ל'. כתיב] ב גו': בתורה.

67. וגו'] ח' ב, ל'. שכן... (שו' 72) הנכרית] ב: וכי יש אהובה לפני הק'ב'ה' ויש

97 שם (יא ב). והשווה לה"ג שם (שם, עמ' 95).

98 סוטה (יח ב). והשווה לה"ג (שם).

99 השווה לה"ג הל' מיאון (שם, עמ' 138).

100 יבמות (כב א).

101 שם (כג א).

102 השווה לה"ג ריש הל' יבום (שם, עמ' 1).

103 יבמות (ב א, ג ב).

75 צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם בתו ובת בתו ובת בנו בת אשתו ובת בנה ובת בתה וחמותו ואם חמיו אחותו מאמו ואחות אמו ואחות אשתו ואשת (אחי אמו) <אחיו מאמו> ואשת אחיו שלא היה בעולמו וכלתו. עשרים¹⁰⁴ וארבעה מתנות כהונה כולם ניתנו לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובברית מלח וכל המקיימן כאילו קיים כלל ופרט וברית מלח וכל העובר עליהן כאילו עובר על 80 כלל ופרט ועל ברית מלח. ואילו הן עשר בגבולין ועשר במקדש וארבעה בירושלם עשר בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז ומתנות ופדיון הבן פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזול הגר ועשר במקדש <חטאת בהמה> חטאת העוף ואשם ודאי אשם תלוי זבחי שלמי ציבור ולוג שמן שלמצורע ושתי הלחם ולחם הפנים שירי מגחות ומותר העומר וארבעה בירושלם הבכורה והביכורים ומורם מתודה 85 ואיל נזיר ועורות קדשים ולהגי כולהי קא קרי להו מתנות כהונה שמע מינה. עשרים¹⁰⁵ וארבעה מקומות יש בבהמה לנקות את הבשר מן החלב מן הדם שני (ויקרא ג יז) כל חלב וכל דם לא תאכלו לרבות כל חלב שנים עשר מקומות ולרבות כל דם שנים עשר מקומות. ואילו הן¹⁰⁶ קרום שלמות¹⁰⁷ ושנים מזרקים שלדם ושני חוטין שללחיים ושני קרמים שלבצים ושני חוטין שלבצים ושני חוטין שלטחול הללו כולם משום דם. ולרבות כל חלב שנים עשר מקומות חמשה חוטין בכסלים שנים משמאל ושלשה מימין שנים משמאל מפורין לשלשה שלשה בימין מפורין לשנים עשר ושני חוטין שלכליות ושני קרמים (שלכליות) ושני קרמים שלכסלים וקרום שלטחול וכולם משום חלב.

75. וצרות צרותיהן] ל' נו': וצרות צרותיהן. העולם] ב: כל הדורות. בתו] ב: ואלו הן בתו. 76. בת אשתו] ב: ובת אשתו. ובת בנה ובת בתה] ב: ובת בתה ובת בנה. ואם חמותו] ח' בטעות ב. 77. אחיו מאמו] ע"פ יתר הנוסחים. 78. עשרים... (שו' 93) חלב] ח' ב. ובניו] ל': ולבניו. 79. וכל] ל': כל. 80. ומתנות] ל' בטעות: ותנופות. פטר חמור] ל': ופדיון פטר. 81. חטאת בהמה] ע"פ הברייתא בבבא קמא (קי ב), ובדומה הוא בה"ג ריש הל' בכורות (ח"ג, עמ' 279). ההשמטה גם בל. 82. חטאת בהמה] ע"פ הברייתא בבבא קמא (קי ב), ובדומה הוא בה"ג ריש הל' בכורות (ח"ג, עמ' 279). ההשמטה גם בל. 83. ואשם... אשם] ל': אשם... ואשם. 84. ומותר העומר] ל' בטעות: מתנות והעומר. והביכורים] ל': והביכורים. 85. קרי] ל': קרו. 86. קרום שלמות] ל': קרום שלמות. ושנים מזרקים] ל': שלשנים, — וכן להלן. ולרבות] ל': כל דם לרבות. 87. לרבות] ל': כל חלב לרבות. שנים] ל': שלשנים, — וכן להלן. ולרבות] ל': כל דם לרבות. 88. ואילו הן] ל': אלו הן שלדם. מזרקים] ל': מזרקין. 89. ושני חוטין שלטחול] ל': ושני צוקין (בב הל' שחיטת חולין, עמ' 519, הגירסה: עוקצין, וראה שם הערה פא, ובמהדורה זו ח"ג, עמ' 129 הערה 78) חוט שלטחול. 90. מקומות] ל' נו': ואלו הן שלחלב. 91. שלשה] ל': ושלשה. ושני] ל': ושנים. 92. שלכליות] ע"פ ל', וכך הוא בה"ג (שם).

104 בבא קמא (קי ב). והשווה לה"ג ריש הל' בכורות (במהדורה זו עמ' 279).

105 השווה לה"ג הל' שחיטת חולין, דפוס ברלין עמ' 519, וראה שם בהערות עה—פד, ובמהדורה זו עמ' 129 הערה 78.

106 חולין (צג א).

107 יתכן שכוונתו להתשיב קרום עליון וקרום תחתון כשני מקומות. לפי הנוסח המובא להלן בהערה לשו' 89, המנין מדוייק.

הקדמת הלכות גדולות

הדרשה — נוסח קצר¹

ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על דברי תורה
הערב נא יי' אלהינו את דברי תורתך בפנינו ובפיפיות עמך בית ישראל בצאצאינו
ובצאצאי עמך בית ישראל ונהיה כולנו לומדי תורתך ברוך אתה יי' גותן התורה
ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו
5 ברוך אתה יי' גותן התורה.

(תהלים כו ד) אחת שאלתי מאת יי' אותה אבקש שבתי בבית יי' כל ימי חיי לחזות
בנועם יי' ולבקר בהיכלו. (שם נא יב) לב טהור ברא לי אלהים רוח נכון חדש בקרבי.
(שם כה ד) דרכיך יי' הודיעני (ו) אורחותיך למדני. (שם קיט ב) ברוך אתה יי' למדני
חוקיך. (שם שם סח) טוב אתה ומטיב למדני חוקך. (שם לט ד) חם לבי בקרבי בהגיגי
10 תבער אש דברתי בלשוני. (שם קיט צג) לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני.
(משלי ח כב) יי' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאן, אמרה תורה עד שלא נברא
העולם נבראתי אמר רב הונא בשם רבי שמעון בן לקיש שני אלפים שנה קדמה תורה
לבריאתו של עולם שנאמר (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשעים יום יום.
אמון (אמון) <אמון> אמרה תורה אני הייתי כלי אומנותו של הקדוש ברוך הוא
15 בי נסתכל וברא העולם שנאמר יי' קנני ראשית דרכו. יום יום של הקדוש ברוך
הוא אלף שנים שנאמר (תהלים צ ד) כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וכתוב אחד
אומר (שם קה ח) זכר (בריתו) לעולם <בריתו> דבר צוה לאלף דור מלמד שנבראת
תורה תשע מאות ושבעים וארבעה דורות עד שלא נברא העולם ועשרים וששה דורו'
משנברא העולם מן אדם ועד משה רבינו וכשאתה מחשב תשע מאות ושבעים וארבעה
20 דורות לשני אלפים שנה נמצא כל דור ודור שתי שנים ותשעה עשר יום ואחת עשרה
שעות ושני שלישים וארבעה עשר חלקים וזה הוא דור.

אמר לה חסד אף על פי שקדמת אותי צריכה את אותי שבשבילי נברא העולם
שנאמר (תהלים פט ג) כי אמרתי עולם חסד יבנה <שמים> תכין אמונתך בהם. למה
הדבר דומה לאשה נאה ומשובחת אלא שצריכה לגודלת שתקשט אותה כך אמר

1 ע"פ דפוס ויניציה-וורשה. מראה מקומות לנוסח הארוך (ראה שם ציוני המקורות ושינויי
הנוסחאות): שו' 1 ברוך — שו' 5 התורה: עמ' 14 שו' 80—82. שו' 6 אחת — שו' 10
חייתני: חסר שם. שו' 11 יי' קנני — שו' 13 יום: עמ' 12 שו' 71—73. שו' 14
אמון — שו' 15 דרכו: עמ' 2 שו' 3—4. שו' 15 יום — שו' 21 דור: עמ' 2 שו' 5—11.
שו' 22 אמר — שו' 28 חסד: עמ' 13 שו' 74—79. שו' 29 דרש — שו' 34 כהלכה: עמ' 6
שו' 66—69: עמ' 14 שו' 83—89 (מנין המצוות חסר). שו' 35 משה — שו' 53 טהורה:
עמ' 15 שו' 90 — עמ' 17 שו' 8.

25 החסד לתורה. (משלי לא כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד אמר רבי אלעזר תורה לשמה זו היא תורה של חסד שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד דבר אחר תורה שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד תורה ללמדה זו תורה של חסד.

דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצות נצטוו ישראל אמר רב המנונא מאי קראה (דברים לג ד) תורה צוה לבו משה תורה בגימטריא הכי הוי שש מאות ואתת עשרה הואי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום שלש מאות וששים ותמשה מצות לא תעשה ומאתים וארבעים ושמונה מצות עשה כל המקיימם זוכה לעולם הבא וכל העובר עליהן נידון בשבעה עונשין...² הרי כאן שש מאות ושלוש עשרה מצות שקיבלו ישראל בסיני יהי רצון שנוכח לקיימן כהלכה.

35 משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה חגי זכריה ומלאכי ועזרא וסיעתו ומשמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואע"פ כן היו משתמשין בבת קול מכאן ואילך (משלי כב יז) הט אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי.

חומר בדברי סופרים מדברי תורה האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור 40 העובר על דברי סופרים חייב מיתה. אמר רבי אבודימי דמן חיפא מיום שחרב בית המקדש ניטלה תורה מן הנביאים ונתנה לחכמים אטו חכם לאו נביא הוא הכי קאמר אף על פי שניטלה נבואה מן הנביאים חכמה מן החכמים לא ניטלה אמ' אמימר וחכם עדיף מנביא שנאמר (תהלים צ יב) וגביא לבב חכמה מי נתלה במי קטן נתלה בגדול. כתיב (שיר השירים א ב) כי טובים דודיך מיין רבי חנינא בריה דרבי אדא משום רבי תנחום בר חייא חביבין דברי סופרין וחמורין מדברי נבואה משל למלך ששלח שני פלומנטרין על אחד מהן כתב אם אינו מראה לחכם חותם שלי וסימנטרין שלי אל תאמינו לו ועל אחד מהם כתב אף על פי שלא הראה לכם חותם שלי וסימנטרין שלי האמינו לו כך בדברי נבואה כתיב (דברים יג ב) כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן עליך אות או מופת בדברי סופרים (דברים יז יא) על פי התורה אשר יורוך תורך 50 אין כתיב כאן אלא אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמר לך אין כתיב כאן אלא אשר יאמרו לך שאם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם וכל שכן כשיאמרו לך על ימין ימין ועל שמאל שמאל ועל שמאל שהוא טמאה ועל טהורה שהיא טהורה.

2 בהמשך מובא במפורט מנין תרי"ג המצוות. ראה בסמוך בפרק "מנין המצוות".

הקדמת הלכות גדולות

מנין המצוות

שבעה עונשין¹ שבתורה ואילו הן: סקילה, שריפה, הרג, וחנק, כרת, מיתה ומלקות. ובסקילה ח"י² ואילו הן: (א) הבא על האם. (ב) ועל אשת אב. (ג) ועל הכלה. (ד) והבא על הזכור. (ה) ועל הבהמה. (ו) ואשה הנרבעת לבהמה. (ז) והמגדף. (ח) והעובד עב' זרה³. (ט) והנותן מזרעו למולך⁴. (י) ובעל אוב. (יא) וידעוני⁵. (יב) והמחלל את

הנוסח נדפס ע"פ כ"י אוקספורד c18 [קטלוג נויבאור מס' 2634 (=א"ק)]. כ"י ואטיקאנא מס' 142 — דפוס ברלין (=ב) מכיל את כל המנין. התשוואה נעשתה עם צילום הכ"י עצמו.

דפוס ויניציאה-וורשה (=1) מכיל את כל המנין. התשוואה נעשתה עם דפוס ויניציאה. כ"י קמברידג' T-S, F10,54 (=ק) מכיל קטע אחד מתוך נוסח ו': מ"רעהו" בדף ג ב שו' 41 עד "וצבא ולא" בדף ג ג שו' 12 (ראה להלן עמ' 52 שו' 85 ואילך). הקטע ברובו קרוע. הצד השני של העמוד אינו קריא.

כ"י א"ק, הנדפס כאן, קרוב לנוסח ב, אך לעתים שולב בו גם מנוסח ו'. כן מצויות בו הוספות שאינן בשאר הנוסחים. ראה במבוא עמ' כא.

בשלשת המקורות הנזכרים, המנין כתוב בתוך החלק האגדתי: בב ובא"ק אחרי הכתוב בעמ' 17 שו' 8, ובו אחרי הכתוב בעמ' 13 שו' 79 (לפיו הובא גם בא"ק שם המנין, אך בצורה מקוצרת).

בכ"י אמברוזיאנו במילנו מס' c116 Sup, שעל פיו נדפס לעיל החלק האגדתי, חסר המנין. לכן הבאנו כאן את המנין כחלק בפני עצמו. מיספור המצוות נוסף על ידנו. ראה במבוא עמ' טז.

1. כרת מיתה] ו: מיתה וכרת, — אבל בכירוט להלן גם ב' הסדר: כרת ומיתה.
2. ובסקילה ח"י ואילו הן] ב: בסקילה שמנה עשר ואילו הן; ו', ולפיו א"ק לעיל עמ' 13 שו' 79: אילו הן (א"ק ח': הן) הנסקליון,
3. הזכור] ב, ו: הזכור. — במשנה (שם) וכך במשנה סנהדרין (פ"ז מ"ד). — המנין נמצא ב', ולפיו א"ק שם, בסוף הפירוט (שו' 6). ו' הל' הספר (עמ' 287) מתחיל: שמונה עשר בסקילה.

1 בהבנת כוונת בעל ה"ג במנותו את העונשין, נחלקו הרמב"ם והרמב"ן. הרמב"ם (בספר המצוות שורש ארבע עשר) הבין שכוונתו למנות את העונשין מצד עצמם במנין הלאוין כשאר הלאוין, והרבה להשיג על כך. הרמב"ן (שם) השיב שכוונתו לאזהרות שעל עבירתן באים העונשים האמורים, עיי"ש בכל דבריהם. ועי"ע מש"כ המפרשים בספר המצוות (שם), רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לא), ובאריכות רי"פ פרלא (בפתיחה למנין העונשין של רס"ג). ראה גם במבוא עמ' יד.

2 ע"פ משנה סנהדרין (פ"ז מ"א).
3 ראה להלן מנין הלאוין הערה 59.
4 ראה להלן מנין הלאוין הערה 225.
5 האזהרות של אוב וידעוני לא נמנו במנין הלאוין, אף שהגשאל בהם הוא באזהרה לבד ולא בסקילה, וכן הוא באזהרות ריב"ר. וראה בהידור זקן (עמ' 59, הערה עו). לעומת זאת,

5 השבת⁶. (יג) והמקלל אביו ואמו. (יד) והבא על גערה מאורשה⁷. (טו) והמסית. (טז) והמדית. (יז) <והמכשף>⁸. (יח) ובן סורר ומורה⁹.
ובשריפה ט'¹⁰ ואילו הן: (יט) הבא על אשה ובתה. (כ) ובת כהן¹¹. (כא) והבא על

הגירסה "זכור", וראה תוס' יו"ט (שם) ונתיב מצותיך (דף ע"א, א). ואשה] ב, ו: והאשה. הנרבעת לבהמה] א"ק לעיל שם, וכן ו' ה' הספד (שם): המביאה את הבהמה עליה. וכך במשנה שם (בלי הסיום "עליה").
5. השבת] ב נו': בזדון. במשנה (שם) כמו כאן. והמקלל אביו ואמו] ב: והמקלל את אביו ואת אמו. במשנה (שם) כמו כאן. ראה מש"כ אבי זקני ר"ע הילדסהיימר (הערה

צט). מאורשה] ב: המאורשה. 6. והמכשף] גו' ע"פ ב, ו' (ומכשף), וכך בא"ק לעיל שם ובמשנה (שם). הושמט כאן בטעות (כך גם באזהרות ריב"ר ונוסף בנתיב מצותיך דף ע"א, ב). ומורה] ו, ולפיו א"ק לעיל שם, נו': אילו שמונה עשר בסקילה. 7. ובשריפה ט' ואילו הן] ב: ובשריפה תשעה; ו, ולפיו א"ק לעיל שם: אילו (א"ק: ואילו) הן הנשרפין, וכך במשנה סנהדרין (פ"ט

באזהרות ר"א הזקן נמנו בשני המקומות (עמ' 67, 68), וראה במתק אזהרות (עמ' קל, הערה עב). כמו כן נמנו פעמיים באזהרות רשב"ג (עמ' 73, וראה שם זהר הרקיע הערה כב, ועמ' 110) ורס"ג (עונשין כו, כז, לא תעשה טו, טז). הרמב"ם במגין הל"ת (ח, ט), מנה אוב וידעוני בשני לאוין, וביאר שאף כי אין הלאוין חלוקים באזהרתם, אינם נחשבים כלאו שבכללות, כיוון שהם חלוקים בעונשם. הרמב"ן (בהשגותיו שם) חלק בזה על הרמב"ם, וכתב כי יש לראותם כלאו שבכללות. אך למעשה אף הוא מנאם בשני לאוין, על יסוד שיטתו כי הדברים שנפרטו בלאו אחד והם משמות חלוקים, יש למנות כל אחד בהם בפני עצמו (ראה בהשגותיו על הרמב"ם בשורש תשיעי). וראה זהר הרקיע (עמ' 110, לאוין, הערה קלב, ובקונטרס שבסוף ספרו), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 46).

6 ראה להלן מגין הלאוין הערה 47.
7 הרמב"ם (בשורש שביעי) השיג שאין למנות שלש מצוות נפרדות: גערה מאורסת (כאן), בת כהן (חייבי שריפה, עונש כ) ואשת איש (חייבי חנק, עונש לה), כיון שאינן אלא דקדוקי המצוה של (ויקרא כ י) "מות יומת הגואף והנואפת". הרמב"ן (בהשגותיו על ל"ת שיה, שיט בסופו) ביאר דעת בעל ה"ג, כי מפני שינויי העונשים בהן, חלוקות במגין. ראה מש"כ במעשה נסים לר' אברהם בן הרמב"ם (סי' ג), זהר הרקיע (עמ' 111, לאוין, הערה קלה), ישיר משה (דף כת, ב), רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לה), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 33; ח"ב, עמ' 262; ח"ג, עמ' 128). וע"ע להלן מגין הלאוין הערה 62.

8 ראה להלן מגין הלאוין הערה 225.
9 ראה להלן מגין הלאוין הערה 138, ומגין הפרשיות הערה 476.

10 במשנה סנהדרין (פ"ט מ"א) נמנו נוסף על הנימנים כאן גם בתו וחמותו, וכך הוא בה"ג נוסח ו' (ולפיו גם לפנינו לעיל עמ' 13 הערה לשו' 79). בנוסח ב נוסף רק חמותו, וחסר בתו. כך גם באזהרות ר' בנימין פייטן ("קובץ על יד", כרך יא, ירושלים תשמ"ה, עמ' 50). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 63), ריב"ר (דף ע"ב, א), רשב"ג (עמ' 112), וכן בס' יראים (סי' ט) ורס"ג (עונש מב) מנו בתו. בגמרא סנהדרין (עה א) מבואר שחמותו היא בכלל אשה ובתה, ומכאן שאין לחשבה במגין. על יסוד זאת מנו הרמב"ם (סנהדרין פט"ו הי"א) ורס"ג (עונשין מב—גא) עשרה חייבי שריפה, אלא שבמקום אשה ובתה מנו חמותו. גם באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ", שנה כ, תש"ט, עמ' 173, שו' רצו) ובפירוש ר' יצחק טודרוס לאזהרות רשב"ג (כתבי"ד פריס מס' Heb 273. דוגמאות מהערות אלו מובאות ב"אגרת בקורת או הערות והוספות לספר קונטרס תרי"ג" מרש"ח [הלברשטם], ליק תרל"ח) המגין הוא עשרה. רא"ש טרויב השמיט מהמגין שבה"ג נוסח ו' בת אשתו, והגיה "עשרה" במקום "תשעה". אולם בכל נוסחי ה"ג כאן כתוב "תשעה",

בת בנו: (כב) ועל בת בתו. (כג) ועל בת אשתו. (כד) ועל בת בנה. (כה) ועל בת בתה. (כו) ועל אם חמותו. (כז) ועל אם חמיו.

10 ובסייף שנים¹²: (כת) רוצח¹³. (כט) ואנשי עיר הנדחת¹⁴.

בחנק ח'¹⁵ ואילו הן: (ל) מכה אביו ואמו. (לא) וגונב נפש מישראל¹⁶. (לב) וזקן

שם, מקדימים: ועל חמותו, וכך במשנה שם (חמותו). ועל אם חמותו ועל אם חמיו ו, ולפיו א"ק לעיל שם: ואם חמותו ואם חמיו (וכך במשנה שם), ומסיימים: אילו תשעה (א"ק: ט') בשריפה. — בג נמנה כאן: ובת כהן. הובא לעיל שו' 7.

10. ובסייף שנים] ו, ולפיו א"ק לעיל שם: אילו (א"ק: ואילו) הן הנהרגין. וכך במשנה סנהדרין (פ"ט מ"א). — המנין "שנים" נמצא בו (ולא בא"ק לעיל שם) לאחר הפירוט. ו ה' הספד (שם) מתחיל: שנים בסייף. ב ה' משמרות (עמ' 634) מקדים בסיכום העונשין חנק לסייף. ראה מש"כ א"ז ר"ע הילדסהיימר (בהערה שם) בדבר שינויים נוספים. רוצח] ב: הרוצח. כך במשנה (שם). הנדחת] ו נוי: שנים.

11. בחנק ח' ואילו הן] ב: בחנק שבעה ואילו הן; ו, ולפיו א"ק לעיל שם: אילו (א"ק ואילו) הן הנחנקין, וכך במשנה סנהדרין (פ"א

מ"ו). — המנין נמצא בו, ולפיו א"ק לעיל שם, בסוף הפירוט (שו' 9). ו ה' הספד (שם) מתחיל: תשע בשריפה. ובת כהן] ח' ב, ונמצא שם בסוף הפירוט (שו' 9). במשנה (שם) כמו כאן. — ו כאן (ולא בהל' הספד שם), ולפיו א"ק לעיל שם, נוי: כי תזנה. במשנה (שם) נוי: שונתה.

7. והבא על בת בנו... ועל בת בתה] ב: ובת בתה ובת בנה והבא על בת בתו ועל בת בנו ועל בת אשתו ועל בת בנה ("ועל בת בנה" נכפל בטעות); ו, ולפיו א"ק לעיל שם ו ה' הספד (שם): ויש בכלל אשה ובתה (ח' א"ק) הבא (א"ק מתחיל: והבא) על בתו ועל בתו ועל בת בנו ועל בת אשתו ועל בת בנה ועל בת בתה (א"ק, ו ה' הספד שם: ועל בת בתה ועל בת בנה). בדומה במשנה (שם): יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה.

9. ועל אם חמותו] ב, ו, ולפיו א"ק לעיל

וכן בהלכות משמרות (לפי נוסח ל' עמ' 378, ולפי ב' עמ' 634) ובהלכות הספד (לפי נוסח ו' עמ' 287). גם באזהרות ר' בנימין פייטן (שם), בפירוש ר"מ בן תיבון לאזהרות רשב"ג (כתב"ד מרסיי-ואלאברג. דוגמאות מהערות אלו ב"אגרת בקורת" הנ"ל) ובתורתן של ראשונים (תרמ"ד, ח"א עמ' 44) כתוב תשעה. בנתיב מצותיך (דף עב, ב; קפה, א) מיושב מנין זה על פי סוגיית הגמרא (שם) בשני צורות. או שבת אשתו ובתו נחשבות כעונש אחד "אשה ובתה", ואין חילוק בין בתו מנשואתו או מאנוסתו, או שבעל ה"ג אינו מחלק בין נשא אשה שקודם לכן נשא בתה לבין נשא אשה שקודם לכן נשא אמה, ו"אשה ובתה" כולל חמותו ובת אשתו. וראה הקדמת א"ז ר"ע הילדסהיימר לה"ג (גרמנית, הערה 1). בהידור זקן (עמ' 37, הערה יג) מבואר שאין הכוונה לכלול כאן במנין את בת כהן, כיון שהיא נכללת בלאו "לא תנאף" הנמנה להלן (במנין הלאוין, ל), וראה שם. — לפי הנוסח שלפנינו מתברר שאין כוונת בעל ה"ג למנות את בתו (כך גם בנוסח ב) וחמותו בפני עצמו, ובכך עולה במדויק המנין תשעה.

11 ראה לעיל הערה 7.

12 ע"פ משנה סנהדרין (פ"ט מ"א).

13 ראה להלן מנין הלאוין הערה 61.

14 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 470.

15 ע"פ משנה סנהדרין (פ"י מ"א). המנין שמונה נמצא כאן בנוסח שלפנינו. לעומת זאת בנוסח ב: שבעה, ובנוסח ו (ולפיו לפנינו לעיל עמ' 14 הערה לשו' 79): תשעה. אולם המנין "שמונה" מצוי גם בנוסח ב' הלכות משמרות (עמ' 634) ובל' הלכות הספד (עמ' 287). כך כתוב גם באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם, שו' ש), ר' בנימין פייטן (שם, עמ' 51), ובפרושי ר"מ בן תיבון ור' יצחק טודרוס לאזהרות רשב"ג (כת"י הנ"ל, ותורתן של

ממרא על פי בית דין. (לג) ונביא השקר¹⁷. (לד) והמתנבא בשום עב' זרה. (לה) והבא על אשת איש¹⁸. (לו) וזוממי בת כהן¹⁹. (לז) ובוועלה.

מ"א). — המנין "תשעה" נמצא בו, ולפיו א"ק (בשום) ח' ב בטעות; ו, ולפיו א"ק לעיל שם, וכן בנוסח הנדפס של ב: בשם. 12. ונביא השקר] ח' ו הל' הספד (שם).
 הספד (שם) מתחיל: שמונה בחנק. וגונב נפש מישראל] ב: וגונב איש מבני ישראל. 13. על אשת איש] ו נו': והיא עמו במשנה (שם) כתוב כמו כאן. (ההוספה אינה בא"ק לעיל שם, בו הל' הספד

ראשונים (עמ' 44). פירוט חייבי החנק תואם את המספר שמונה. נוסח ו, המונה תשעה, מתפרש בכך שהוא כולל באשת איש שני חייבים: הבוועל והנבעלת. לפיכך נוספו שם על "והבא על אשת איש" המלים "והיא עמו". לדעת רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לו) ראה בעל ה"ג לנכון למנות בפני עצמו את עונש האשה, ובהר לעשות כן באשת איש, אף כי בכל מקום השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, כיון שמיתתה נאמרה במפורש בתורה (ויקרא כ י) "מות יומת הנואף והנואפת", כמבואר ברמב"ם ("ל"ת שמו). מטעם זה מנה גם להלן (עונש לו) זוממי בת כהן בפני עצמו, כיון שיש חידוש בכך שהם נידונים כדין בוועלה שהוא בחנק, ולא כדינה שהיא בשריפה. תוספת המלים "והיא עמו" הנזכרת לעיל, אינה במשנה שם, וכן גראה שלא גרסוה אזהרות ר"א הזקן (עמ' 63), ר' בנימין פייטן (שם), ריב"ר (דף עב, ב, וראה בנתיב מצותיך שם, שנכלל בביאורו גם הנבעלת), רשב"ג (עמ' 111) וכן בס' יראים (סי' יח). גם לפנינו לעיל (עמ' 14 שם) לא נוסף "והיא עמו", אף שהסיכום שם ט' בחנק. בנוסח ו הלכות הספד (שם), בו נמנים ח' חייבי חנק, הושמט בפירוט "והיא עמו" וכן "נביא שקר". לפי נוסח ב נמנו כאן ז' חייבי חנק. כנראה החשיב את זוממי בת כהן ובוועלה כאחד, כיון שמדין "כאשר זמם לעשות לאחיו" ולא לאחותו נידונים כדין הבוועל. כמו כן אינו מונה את אשת איש עצמה, מכך שמשמית "והיא עמו". אולם, כאמור, בנוסח ב עצמו בהלכות משמרות, מונה ח' בחנק (בלא פירוט). הרמב"ם (סנהדרין פט"ו הי"ג) וכן רס"ג (עונשין סב—סז) מנו רק ששה חיובים, בהשמיטם אשת איש עצמה, וכן זוממי בת כהן ובוועלה (רס"ג משלים את מנינו בשתי מיתות שע"י פגיעת קנאים: הגונב את הקסוה והבוועל ארמית, כמבואר במשנה סנהדרין פ"ט מ"ו, וראה להלן לאוין סא, פ, ובהערות שם). שיטתם מתבארת, כאמור, בכך שאשת איש עצמה נידונת כאיש כבכל העריות, וזוממי בת כהן נידונים במיתת הבוועל בדין "כאשר זמם". בוועל בת כהן לא נמנה כיון שהוא בכלל בא על אשת איש שדינו בחנק, ולא בשריפה כדין האשה. ראה רדב"ז ולחם משנה על הרמב"ם (שם), גתיב מצותיך (דף עג, א; עד, א), הידור זקן (עמ' 39, הערה יז), רא"ש טרויב (שם), א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה קג, ובהקדמתו לה"ג בגרמנית), רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 59, 178, 180).

16 לשון זה גם בנוסח ו, וכן הוא במשנה סנהדרין (שם). הכוונה לפסוק (דברים כד ז) "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל". לעומת זאת לשון נוסח ב: וגונב איש מבני ישראל, תואם את הפסוק (שמות כא טז) "וגנב איש ומכרו". הנוסח שלפנינו עדיף, שכן הפסוק שבדברים כולל גם אשה, קטן ושאר ענינים שאינם נשמעים מהפסוק שבשמות (ראה סנהדרין פה ב). לפסוק בדברים מתאים יותר הלשון בנוסח ב "מבני ישראל". ראה רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 172). בדומה לנוסחתנו נמצא גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 63), ריב"ר (דף עב, ב), ר"ש (עמ' 147), ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם, שו' רצט), וכן בס' יראים (ריש סי' קעו) ורס"ג (עונש סב). באזהרות רשב"ג (עמ' 113) כתוב: והגונב אדם. וע"ע להלן מגין הלאוין הערה 63.

17 ראה להלן מגין הפרשיות הערה 469.

18 ראה לעיל הערות 7, 15, ולהלן מגין הלאוין הערה 62.

19 ראה לעיל הערה 15.

ובכרת ג'כ' 20 ואילו הן: (לח) הבא על אחותו. (לט) ועל אחות אביו. (מ) ועל אחות אמו. (מא) ועל אחות אשתו. (מב) ועל אשת אחיו. (מג) ועל אשת אחי אביו. (מד) ועל הנדה. (מה) וטמא שאכל את הקודש. (מו) והבא למקדש טמא. (מז) והאוכל חלב. (מח) <ודם>. (מט) ונותר. (נ) ופיגול. (נא) והמפטם את השמן. (נב) והמפטם את הקטרת. (נג) והסך שמן המשחה. (נד) והשוחט. (נה) ומעלה בחוץ. (נו) והאוכל חמץ

- שם, ובמשנה (שם). ובועלה] ב: ובעלה. 1, ולפיו א"ק לעיל שם, נו': אילו תשע (א"ק שם: ט') בחנק.
14. ובכרת ג'כ' ואילו הן] ב: ובכרת עשרים ושלושה; ו: אילו שבכרת. — המנין "עשרים ושתים" נמצא ב' בסוף הפירוט (שו' 20); ו' הל' הספד (שם): עשרים ושלוש בכרת (הפירוט ח'); א"ק לעיל שם: עשרים ושנים בכרת. ועל אחות אביו ועל אחות אמו] ב: ועל אחות אמו ועל אחות אביו. במשנה כריתות (פ"א מ"א) כמו כאן.
15. ועל אשת אחיו] ח' ו. במשנה (שם) כמו כאן. ראה הערה 20.
16. את הקודש] ו: קדש. במשנה (שם) כמו כאן.
17. ודם] ע"פ ב, ו, וכך במשנה (שם). נשמט א"ק בטעות. ונותר] ב: והנותר; במשנה (שם): נותר.
18. ומעלה] ו: והמעלה. ונו' (בטעות): עולה. והאוכל חמץ בפסח... ביום הכפורים] ו: והאוכל והעושה מלאכה ביום הכיפורים והאוכל חמץ בפסח. במשנה (שם) כמו כאן.

20 ע"פ משנה כריתות (פ"א מ"א). אמנם המשנה מונה שלשים ויש חייבי כריתות, זאת כיון שכוללת גם שלש עשרה חייבי מיתות בית דין שיש בהם כרת, כשהיו במזיד בלא התראה, ואילו בה"ג הם נימנים בפני עצמם. הרמב"ם (סנהדרין פ"ט ה"א) מונה עשרים ואחד חייבי כריתות, כיון שאינו כולל במנינו את מי שלא עשה פסח ואת שלא מל, שהם חייבי עשה. המנין כ"ג חייבי כריתות מצוי בה"ג בנוסח ב' כאן ובהלכות משמרות (עמ' 634 וכן בל' עמ' 378), ובנוסח ו' הלכות הספד (עמ' 287), ברס"ג בתחילת מנין העונשין, בספר המצוות המובא ברמב"ם שורש ארבעה עשר (הכוונה לספר המצוות של רב חפץ גאון), באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם, עמ' 174, שו' שח), ר' בנימין פייטן (שם, עמ' 51), בפירושי ר"מ בן תיבון ור' יצחק בן טודרוס לאזהרות רשב"ג (כת"י הנ"ל), בתורתן של ראשונים (ח"א, עמ' 44) ובאבן עזרא (שמות יב מז). אולם לפי ה"ג נוסח ו' כאן (ולפיו לפנינו לעיל עמ' 14 הע' לשו' 79) נמנו רק כ"ב חייבי כריתות, כיון שהושמט (בטעות) אשת אחיו. לכן הוסיף רא"ש טרויב במהדורתו עונש זה למנין (ראה מש"כ בהערות וחדושים, אות ו), ע"ע נתיב מצותיך (דף עג, ב). עוד כתב רא"ש טרויב (הערה יז, וראה בהערות וחדושים שם) שפסח ומילה אינם בכלל המנין, כיון שהם חייבי עשה (לשיטתו מונה בעל ה"ג בסה"כ ע"ג עונשין ולא ע"א, כיון שמונה בחייבי שריפה עשרה ובחייבי חנק תשעה, כמובא לעיל). גם רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 15) כתב שלפי דעת הרמב"ן (בהשגותיו לשורש ארבע עשר) — שאין כוונת בעל ה"ג במנין העונשין למנות עונשין למצוה בפני עצמה אלא למנות את האזהרות שבהם (מובא לעיל הערה 1) — אין למנות ביניהם פסח ומילה, אך הוכיח שכוונת בעל ה"ג לכלול אותם במנין, עיי"ש. בעל נתיב מצותיך (שם) מסביר שכיון שלא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר, יש לכללם במנין זה. ראה מש"כ בזה רי"פ פרלא (שם, עמ' 19). וע"ע י"מ גוטמן, בחינת המצות (עמ' 17) בדבר היחס בין המנין במשנה לבין זה שבה"ג.

בפסח 21, (נז) והאוכל 22, (נח) והעושה מלאכה ביום הכפורים 23, (נט) וטהור שלא עשה
 20 פסח 24, (ס) ושלא מל 25,
 ואילו שבמיתה 26 : (סא) האוכל את הטבל 27, (סב) וכהן טמא שאכל תרומה טהורה 28.

19. וטהור שלא] ו: ושלא, — ונראה שכך כתוב: טהור שלא עשה פסח. ראה רי"פ פרלא עדיף, שכן בפסחים (סט ב) מבואר שגם טמא שלא עשה פסח ענוש כרת. בשאר מנייני המצוות שנכתבו בהתאם לה"ג, כתוב כמו ו. אמנם בפירוש רבנו חננאל לפסחים (צג א) 21. ואילו שבמיתה] ו: אילו שבמיתה. א"ק

21 הרמב"ם במנין הל"ח (קצו—קצט) מנה בענין זה שלשה לאוין: א. אזהרה על אכילת חמץ בעין, בפסוק (שמות יג ג) "ולא יאכל חמץ". ב. אזהרה על אכילת תערובת חמץ, בפסוק (שם יב כ) "כל מחמצת לא תאכלו". ג. אזהרה על אכילת חמץ בערב פסח מו' שעות ולמעלה, בפסוק (דברים טז ג) "לא תאכל עליו חמץ". הרמב"ן (בהשגותיו שם) חלק, וכתב שאין למנות תערובת חמץ, כיון שצריך שיהיה בה כוית כדי אכילת פרס, ובכך נחשב כבר לחמץ גמור, וממילא נכלל באזהרת חמץ. כן חלק בדבר חמץ מו' שעות ולמעלה, שקיי"ל שאינו עובר עליו. וראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ג), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 352).

22 ראה להלן מנין העשין הערה 366.

23 ראה להלן מנין הלאוין הערה 52.

24 ראה לעיל הערה 20.

25 ראה שם.

26 ע"פ ברייתא סנהדרין (פג א). כן מובא בשינוי סדר בתוספתא זבחים (קרבנות, פ"ב ה"ח), וכריתות (פ"א ה"ב). ובזבחים וכריתות חסר טמא ששימש במקדש, ובכריתות חסר גם שלא רחוק ידיים ורגלים. לפנינו מנויים אחד עשר חייבי מיתה, וכן הוא הסיכום בנוסחים ב ו' (כאן), ובהלכות משמרות בב' (עמ' 634) ובב' (עמ' 378). כן הוא באזהרות ר' בנימין פייטן (שם, עמ' 51), בתורתן של ראשונים (ח"א, עמ' 44) ובפירוש ר"מ בן תיבון לאזהרות רשב"ג (כת"י הנ"ל). — הרמב"ן (בהשגותיו לעשה לג) מביא שבעל ה"ג מנה מחוסר בגדים ששימש. בפירוט בנוסח ב חסר מחוסר בגדים, ובכל זאת גם שם הסיכום הוא י"א. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 59) מבאר בדוחק את שיטתו, בכותבו שבעל ה"ג כיוון ב"כהן טמא שאכל תרומה טהורה" לשגי עונשין: טמא שאכל, וטבול יום שאכל (ראה תוס' סנהדרין פג ב ד"ה ויליף), כשם שבסמוך מנה טמא ששימש במקדש, וטבול יום ששימש במקדש. מחוסר בגדים לא נמנה בפני עצמו, כיון שאין בו לאו מפורש, כפי שדורשת הגמרא בסנהדרין (שם) מהפסוק (שמות כט ט) "וחגרת אותו באבנט", שכשארין בגדיהם עליהם, אין כהונתם עליהם, נמצא שהוא בכלל זר ששימש. ראה מש"כ בדברי הר"א בן הרמב"ם במעשה נסים (סי' ג). גם באזהרות ריב"ר חסר מחוסר בגדים (אמנם בישיר משה דף לא, ב ובנתיב מצותיך דף עז, ב הוסיפוהו). כן חסר במנין חייבי מיתה בידי שמים שבס' יראים (עמ' 320), וראה שם בתועפות ראם הערה א שכתב כי מש"כ בס' יראים בס' רפה "מחוסר בגדים", הוא טעות). גם רס"ג השמיט במנין העונשין מחוסר בגדים, ומשום כך מנה שם רק עשרה חייבין. גם בפירוש ר' יצחק טודרוס לאזהרות רשב"ג (כת"י הנ"ל) המנין הוא עשרה. לעומת זאת באזהרות ר"א הזקן (עמ' 64), רשב"ג (עמ' 115), ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם עמ' 172 שו' שיא), ר' בנימין פייטן (שם), והרמב"ם בפירוט חייבי מיתה (סנהדרין פ"ט ה"ב) נמנה מחוסר בגדים (בדבר חייבי מיתות שהוסיף הרמב"ם שם על שגמנה בה"ג, ראה נתיב מצותיך דף עז, א, הידור זקן עמ' 41 הערה ל, א"ו ר"ע הילדסהיימר הערה קו, רי"פ פרלא שם, עמ' 163). הרמב"ם (בשורש

(סג) וזר שאכל תרומה²⁹. (סד) וזר ששימש במקדש. (סה) וטמא ששימש. (סו) וטבול³⁰.
 (סז) ומחוסר בגדים³¹. (סח) ומחוסר כפורים. (סט) ושלא רחוק ידיים ורגלים מן הכיור.
 (ע) ושתוי יין. (עא) ופרועי הראש ששימשו במקדש. הרי אילו ע' ואחת מצות שבמיתת
 25 עונשין.

ואילו הן לזין שבמלקות³²: (א) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה³³. (ב) פסח

ח' ו', וכן בברייתא (שם).
 24. הראש] ב', ו': ראש, וכן בברייתא (שם).
 ששימשו במקדש] ח' ב', וכן בברייתא (שם). —
 ב', ו' נו': אילו אחד עשר (ו': אחת עשרה)
 במיתה. הרי אילו... עונשין] ח' ב'; ו':
 הרי אילו שבעים ואחת מצות שבמיתות ששה
 עונשין. — והיינו, פרטי שש סוגי עונשין מן
 השבעה שכתב בריש המנין, ואח"כ מנה את
 סוג העונש השביעי: מלקות. ראה לעיל במבוא
 עמ' כו.
 26. ואילו הן לזין שבמלקות] ב' נו': מאתים
 ושבעים ושבעה; ו': אילו לאוין שבמלקות
 ארבעים. על כן] ח' ו'.

לעיל שם: ואילו הן שבמיתה, וכך בברייתא
 סנהדרין (פג א); ב': במיתה אחד עשר. בב',
 ו' נמצא המנין לאחר הפירוט (ש' 24). בא"ק
 לעיל שם ח' המנין. בו הל' הספד (שם) ח'
 חייכי מיתות בידי שמים.
 22. במקדש] ח' ב', וכן בברייתא (שם).
 וטבול... ומחוסר כפורים] ב': וטבול יום
 ששימש ומחוסר כיפורים (ח' ומחוסר בגדים);
 ו': ומחוסר ששימש ומחוסר כיפורים וטבול יום
 ששמש. בברייתא (שם) הסדר כמו כאן: וטבול
 יום ששימש ומחוסר בגדים ומחוסר כפרה.
 23. ושלא רחוק] ב': ושלא רחוק; ו': ולא
 רחוק. בברייתא (שם) כמו בב'. מן הכיור]

ארבע עשר) מביא ספר המצות (הכוונה לספר המצוות של רב חפץ גאון) שמנה רק תשעה
 חייבי מיתה בידי שמים. רי"פ פרלא (שם, עמ' 60) מסביר כי מלבד שלא מנה מחוסר
 בגדים, לא מנה גם מחוסר כפורים, כיון שסובר שאינו במיתה, ראה שם בביאורו.

27 ראה להלן מנין הלאוין הערה 309.

28 ראה להלן מנין הלאוין הערה 307.

29 הרמב"ם (ל"ח קלד) מנה בפני עצמו גם את הלאו הכתוב בהמשך הפסוק (ויקרא כב י'
 "תושב ושכיר לא יאכל קדש". כן נמנה לאו זה באזהרות רשב"ג (עמ' 102) ובס' יראים
 (סי' ס). בעל ה"ג לא מנאו במנין הלאוין. בנתיב מצותיך (דף קסו, ב) מוסבר בכך שלא
 זה הוא בכלל (ויקרא כב טו) "ולא יחללו את קדשי בני ישראל", אשר מנאו בסוף מנין
 הלאוין (רעז). ראה גם רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 312).

30 ראה להלן מנין הלאוין הערה 295.

31 ראה לעיל הערה 26. הרמב"ם (עשה לג) מנה גם עשה של "ללבוש בגדים". הרמב"ן
 (בהשגותיו שם) ביאר שבעל ה"ג לא מנאו, כיון שלבישת הבגדים מהווה רק הכשר
 עבודה, ולפיכך היא חלק ממצות העבודה. ועיין רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות יד).
 וע"ע להלן מנין הפרשיות הערה 429.

32 אף שלא כל הלאוין שמנה הם במלקות, כגון לאו שאין בו מעשה, לאו הניתק לעשה
 וכדומה, מכל מקום כוונתו במש"כ "לזין שבמלקות" למעט חייבי כרתות וחייבי מיתה
 בידי שמים שמנאם לעיל במנין העונשין. למרות שגם דינם במלקות, עיקר העונש שלהם
 הוא בכרת ומיתה בידי שמים. ואילו חייבי לאוין שמנאם כאן, אין בהם יותר מאשר
 עונש מלקות. ראה רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 182, וביאור נוסף בח"א, עמ' 154). וע"ע נתיב
 מצותיך (דף עח, ב וקפה, ב).

33 בראשית לב לג.

כל ערל לא יאכל בו³⁴. (ג) <כל בן נכר לא יאכל בו>³⁵. (ד) אל תאכלו ממנו נא³⁶.
 (ה) תושב ושכיר לא יאכל בו³⁷. (ו) לא תשחט על חמץ³⁸. (ז) לא ילין לבקר³⁹. (ח) לא
 ילין חלב חגי⁴⁰. (ט) ולא ילין מן הבשר⁴¹. (י) ולא תוציא מן הבית מן הבשר⁴². (יא) ולא
 30 תותירו ממנו עד בקר⁴³. (יב) ועצם לא תשברו בו⁴⁴. (יג) שאר לא ימצא בבתיכם⁴⁵.
 (יד) ולא יראה לך חמץ⁴⁶. (טו) לא תעשה כל מלאכה בשבת⁴⁷. (טז) ובראשון⁴⁸.

27. כל בן נכר לא יאכל בו] ע"פ ב, ו;
 הושמט א"ק בגלל שיווי הסוף. אל תאכלו
 ... לא יאכל בו] ב, ו הסדר: תושב ושכיר
 לא יאכל בו אל תאכלו ממנו נא; ו נו': ובשל
 מבושל במים.
 28. על חמץ] ב, ו נו': דם זבחי. לא
 ילין לבקר ... מן הבשר] ב: ולא ילין לבקר
 ולא ילין מן הבשר ולא ילין חלב חגי; ו: לא
 ילין חלב חגי עד בקר לא ילין לבקר זבח
 חג הפסח לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב

(כך גם הסדר בס' יראים סי' רצה—רצז).
 29. מן הבית] ח' ב. הבשר] ו נו': חוצה.
 ולא תותירו ... לא תשברו בו] ו: ועצם לא
 תשברו בו לא תותירו ממנו עד בקר (אולם
 הסדר בתורה כמו כאן. כך גם בס' יראים סי'
 רצט, ש; ב ח': ועצם לא תשברו בו (ח'
 רק באזהרות ר"א הזקן). ראה מש"כ א"ז ר"ע
 הילדסהיימר (הערה קח).
 30. שאר לא ימצא] ו מקדים: שבעת ימים.
 31. ולא יראה לך חמץ] ב ממשיך: שמנת

34 שמות יב מח.

35 שמות יב מג.

36 שמות יב ט.

37 שמות יב מה.

38 שמות לד כה.

39 שמות לד כה. ראה הערה סמוכה.

40 שמות כג יח. הרמב"ם (ל"ח קטז) מנה את שני הלאוין "לא ילין לבקר" ו"לא ילין חלב
 חגי" בלאו אחד, כיון שסובר ששניהם מתייחסים לחלבי קרבן הפסח. ראה משנה למלך
 (הלכות קרבן פסח פ"א ה"ז). אולם בעל ה"ג מנאם בשני לאוין נפרדים, וכן הוא
 באזהרות רשב"ג (עמ' 81) ובס' יראים (סי' רצה, רצו). רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 461)
 מבאר, שהלאו "לא ילין לבקר" עוסק במותר אימורי הפסח, ואילו הלאו "לא ילין חלב
 חגי" עוסק במותר אימורי חגיגת ט"ו, ולכך מנאום בשנים. וראה עוד נתיב מצותיך
 (דף פ, א).

41 דברים טז ד.

42 שמות יב מו.

43 שמות יב י.

44 שמות יב מו.

45 שמות יב יט.

46 שמות יג ז. בנוסח א מובא גם המשך הפסוק "ולא יראה לך שאר". בס' יראים (עמ' 323,
 ברשימת הלאוין בעמוד ז ריש ו"ו החמישי), וכפי מה שמבואר גם בתועפות ראם (סי'
 שא, שב, הערה א), נמנו בזה שני לאוין, וכן נראה מאזהרות ר"א הזקן (עמ' 68). אולם
 הרמב"ם (ל"ת ר) כתב שאין למנותם בשני לאוין נפרדים, כיון שהם ענין אחד. בנתיב
 מצותיך (במנין המצוות לבה"ג שבסוף הספר, ל"ת יד) כתוב שגם בנוסח א הכוונה היא
 למנות שניהם בלאו אחד. באזהרות רשב"ג (עמ' 81) נמנה רק "ולא יראה לך שאר",
 ובוהר הרקיע (שם, הערה מד) מבואר שכוונתו לכלול בלאו זה גם "לא יראה לך חמץ".
 וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 357).

47 שמות כ י. הרמב"ם (בשורש ארבע עשר) תמה על בעל ה"ג שמנה לאו זה כאן במנין

(יז) ובשביעי שלפסח⁴⁹. (יח) ובעצרת⁵⁰. (יט) וביום הזכרון⁵¹. (כ) וביום הכפורים⁵².
(כא) ובראשון⁵³. (כב) ובשמיני שלחג⁵⁴. (כג) ולחם וקלי וזרמל לא תאכלו⁵⁵.

(צ"ל: שבעת) ימים; בו מובא גם המשך
הפסוק: ולא יראה לך שאר. לא תעשה כל
מלאכה בשבת] 1: ולא תעשה מלאכה דלאו
מאבות מלאכות בשבת. ובראשון] 1: ומלאכת
עבודה בראשון.
32. ובעצרת] 1: ושל עצרת.
33. ובשמיני] 1: ושמיני. שלחג] 2, 1
נר: הסכות. ולחם וקלי... לא יעבד
עוד] ח' 1 כאן, אבל מובא להלן, ולפיו נכפל
גם בא"ק: ולחם וקלי (בעמ' 47 שו' 73),

הלאוין, אף שמנאו לעיל במנין העונשין (בתייבי סקילה, עונש יב). הרמב"ן (בהשגותיו שם) השיב שכוונת בעל ה"ג מבוארת בגוף הדברים, שכן הביא לאו זה במנין הלאוין בלשון זה: "לא תעשה מלאכה דלאו מאבות מלאכה". היינו, שאין בכך חזרה על מה שמנה בתייבי סקילה, באשר כאן כוונתו ללאו שעל מחמר אחר בהמתו, שאין בו עונש מיתה, כדרשת חז"ל מפסוק זה בשבת (קנ"ד א). והנה, נוסח זה של הרמב"ן בה"ג נמצא רק בנוסח 1, בעוד שבנוסח 2, שהוא גם כנוסח שלפנינו, מובא בסתם "לא תעשה מלאכה בשבת". ברור שלפני הרמב"ם היה נוסח זה, ולפיכך תמה על הכפילות במנין שבה"ג. ראה במבוא לעיל עמ' כג. באזהרות ריב"ר נמנה ג"כ חילול שבת פעמיים, במנין העונשין (דף ע"א, א) ובמנין הלאוין (דף פ, א). במנין הלאוין כותב: "דקדוק הלכות שבת הזהר ממצוא ולדבר חפצי חשק דרישת חפצי למצוא ולדבר". זו אזהרה שלא לדבר בשבת בעסקי רשות, כמבואר בשבת (ק"א). גם באזהרות רשב"ג (עמ' 86, 109) ורס"ג (ל"ת קנ"ג, עונש מ) נמנו פעמיים. לעומת זאת באזהרות ר"א הזקן נמנה רק במנין העונשין (עמ' 62). ראה מש"כ בזה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 9; ח"ג, עמ' 11). ר"א ש טרויב (הערות וחדושים, אות לא, לב) כותב שאין כוונת בעל ה"ג להתשיב לאו זה במנין הלאוין, ראה במבוא עמ' טו הערה 20. באזהרות ריב"ר (דף פו, ב), רשב"ג (עמ' 105) וכן רס"ג (ל"ת קע"ט) נמנה לאו נוסף (שמות טז כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", כלומר איסור תחומין. גם הרמב"ם (ל"ת שכ"א) מנה לאו זה. אולם הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שאין למנותו, עיי"ש. בה"ג לא נמנה לאו זה, וכן הוא באזהרות רשב"ג. ראה רי"פ פרלא על רס"ג (שם).

48 ויקרא כג ז.

49 ויקרא כג ח.

50 ויקרא כג כא.

51 ויקרא כג כה.

52 ויקרא כג כח. מלאכה ביוה"כ מנה בעל ה"ג לעיל במנין העונשין (בתייבי כרת, עונש נח). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 12) מבאר הכפילות על יסוד דברי הרמב"ן המובאים לעיל בהערה 47, בכך שגם כאן הכוונה היא ללאו מתמר ביוה"כ. באזהרות ר"א הזקן נמנית מלאכה ביוה"כ רק פעם אחת, במנין הלאוין (עמ' 65), בהתאם לשיטתו שמנה גם מלאכת שבת רק פעם אחת, ראה הערה הנ"ל. אמנם בכת"י ב"מ המובא במתק אזהרות (עמ' קב, הערה מג) מנה ר"א הזקן מלאכה ביוה"כ גם במנין העונשין. ר"א ש טרויב (הערות וחדושים, אות לב) כותב שגם לאו זה אין להתשיבו במנין הלאוין, כנ"ל במלאכת שבת, עיי"ש.

53 ויקרא כג לה.

54 ויקרא כג לו.

55 ויקרא כג יד. הרמב"ם (ל"ת קפט—קצ"א) מנה בזה שלשה לאוין נפרדים, כיון שחילקם הכתוב לענין מלקות בכך שלוקים על כל אחד ואחד בפני עצמו. ראה דברי הרמב"ם בשורש תשיעי. אולם לדעת הרמב"ן (בהשגותיו שם), יש למנותם רק בלאו אחד, כיון שלכולם שם אחד, איסור חדש. ראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 346).

(כד) לא יעבד עוד⁵⁶. (כה) ולא יראו פני ריקם⁵⁷. (כו) לא תוסיפו לראותם⁵⁸.
35 (כז) לא יהיה לך אלהים⁵⁹. (כח) לא תשא את שם יי"י אלהיך לשוא⁶⁰. (כט) לא

לא יעבוד עוד (בעמ' 50 שו' 83). (באזהרות ב נו': עוד; ו גר': עוד עד עולם.
ריב"ר דף פא, א מקומו כאן). 35. לא יהיה לך אלהים] ח' ב; ו ח':
34. לא יעבד עוד] ו שם מקדים: לוי. אלהים. את... לשוא] ח' ו. לשוא
תוסיפו] ו בטעות: תוסיף. לראותם] ח' ב.

56 במדבר ח כה: "ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד", הנאמר בלוי. הרמב"ם (בשורש שלישי) כתב שאין למנות לאו זה, כיון שאינו נוהג לדורות אלא במדבר בלבד. הרמב"ן (בהשגותיו שם) השיב, שמצוה זו נוהגת לדורות, שכן כל זמן שיצטרכו לשאת משא בכתף אפילו בשילה ובבית עולמים, נוהג האיסור, עיי"ש. הרמב"ן עצמו מנאו בסוף מנין המצוות שלו. ראה גם מש"כ ר"ד הבבלי במעשה גסים לרא' בן הרמב"ם (סי' ב), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 471). בתועפות ראם (סי' שנו הערה ב), מוסבר שכוונת סי' יראים (שם) בלאו זה היא לפסוק הסמוך "ושרת את אחיו וכו' ועבדה לא יעבד", כלומר שזו אזהרה למשורר ומשוער שלא יעבדו בשל חבריהם, וזו מצוה הנוהגת לדורות.

שמות כג טו.

57 שמות יד יג. ראה להלן מנין הלאוין הערה 221.

58 שמות כ ג. הרמב"ם (בראש מנין הל"ת) מנה בדיבור זה ארבעה לאוין: לא יהיה לך (ל"ת א), לא תעשה לך (ל"ת ב), לא תשתחוה להם (ל"ת ה), לא תעבדם (ל"ת ו). לעומתו מנה בעל ה"ג בדיבור זה רק שני לאוין: לא יהיה לך (כאן), "והעובד עב' זרה" (לעיל במנין העונשין, בחייבי סקילה, עונש ח). הרמב"ן (בסוף השגתו לעשה א) מבאר בדעתו, ש"לא יהיה לך" ו"לא תעשה לך" לאו אחד הם, להזהיר על קיום הצלמים ועשייתם, וכן "לא תשתחוה להם" ו"לא תעבדם" ג"כ לאו אחד הם, להזהיר על עבודה זרה. לפי נוסח ב' גמנה בה"ג רק לאו אחד בחייבי סקילה, ולא הוסיף למנות לאו גם במנין הלאוין. נמצא בדיבור זה לאו אחד בלבד, להזהיר על עבודה זרה, וכדעת הרמב"ן (בהשגתו על ל"ת ה). רס"ג מנה כרמב"ם ארבעה לאוין (ל"ת א—ד). בדעת אזהרות רשב"ג ראה זהר הרקיע (בראש מנין הל"ת, עמ' 67, הערות ז, ח). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 62) וריב"ר (דף עא, ב) גמנה האיסור רק בחייבי סקילה. בנתיב מצותיך (דף פא, א) הוסיפו מדעתו באזהרות ריב"ר גם במנין הלאוין. בהידור זקן (עמ' 64, הערה קיא) מוסבר שהכוונה באזהרות ר"א הזקן היא לחזור ולישנות איסור זה גם במנין הלאוין, אולם רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 144) השיג על כך, ועיין גם דבריו בראש מנין הלאוין. וע"ע בדברי א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה קט). — הרמב"ם מנה (בעשה א) את הדיבור (שמות כ ב) "אנכי ה'" כמצות עשה, ואילו בעל ה"ג לא מנאו. הרמב"ן (בהשגתו שם) מבאר שהאמנה היא השורש שממנו נולדו המצוות, ולכן אין למנותו בפני עצמו. ועוד, הכתוב לא נאמר בלשון עשה, כי אם בדרך הודעה בעלמא, עיי"ש. למעשה מנאו גם הרמב"ן, כפי שכתב בהשגתו לל"ת ה ובפירושו לתורה (שמות שם). אבן עזרא בספרו יסוד מורא (שער שביעי) מנאו, אך מפירושו לתורה שמות (כ א) ודברים (ה טז), משמע שאינו מונאו. וראה רשב"ן בזהר הרקיע (עמ' 25, הערה יא) ובשו"ת (ח"א סי' קלט), ישיר משה (דף ו, א), נתיב מצותיך (דף כג, א), "דבר מצוה" לר' ברוך בן אליהו (מנין הרמב"ם עשה א, מנין הרמב"ן ל"ת א), אברבנאל (לשמות כ ב, בהיתר שאלה ז), מלבי"ם (שם פס' ג), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 143). וע"ע הערה 182 ומנין העשין הערה 335.

שמות כ ז.

תרצח⁶¹. (ל) לא תנאף⁶². (לא) לא תגנוב⁶³. (לב) לא תענה⁶⁴. (לג) לא תחמד⁶⁵.
 (לד) לא תתאוה⁶⁶. (לה) לא תבנה אתהן גזית⁶⁷. (לו) לא תעלה במעלות⁶⁸. (לז) לא

37. לא ימשול... לא יגרע] ח' ב, אבל הובא להלן (עמ' 45 שו' 68) בסדר הפוך :

61. שמות כ יג. גם לעיל במנין העונשין (חייבי סיף, עונש כח) נמנה רוצח. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 181) מיישב הכפילות על יסוד דברי הרמב"ם בל"ת זה (רפט), שכאן זו אזהרה לדיין שלא יהרוג נקי וזכאי, ולא זו אינו בכלל חייבי סיף. עוד הוסיף (שם, עמ' 13) שכאן הכוונה למקום שאין בו מיתת בית דין, כגון בהורג עצמו (כדרך יישוב הרמב"ן, לעיל, הערה 47), ובדומה כתוב בנתיב מצותיך (דף פא, ב). יישוב נוסף כתב רי"פ פרלא בת"ב עמ' 55, ראה להלן מנין הלאוין הערה 181. רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לב) מבאר שאין כאן הכוונה להחשיב לאו זה במנין הלאוין, ראה במבוא עמ' טו הערה 20. באזהרות ריב"ר נמנית רציחה רק בחייבי סקילה (דף עב, ב), ולא במנין הלאוין. אמנם בנתיב מצותיך (דף פא, ב) הוסיפה.

62. שמות כ יד. לעיל במנין העונשין (בחייבי חנק, עונש לה) נמנה בא על אשת איש. גם הסמ"ק (סי' רצב) מנה לאו לא תנאף, והוא מבאר ע"פ דרשת תו"ל שהכוונה להשתחח זרע, הרחה מבשמים של ערוה, עיקוב אחר המנאף (ראה שבועות מזו ב, גדה יג ב, מכילתא שמות כ יד). במקרים אלו אין חיוב מיתה, ולכן אינם נכללים בחייבי חנק שנמנו במנין העונשין. מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 68) עולה שהכוונה לעוקב אחר המנאף. ראה מש"כ בזה בזה הרקיע (עמ' 69, לאוין, הערה יא), ישיר משה (דף לג, ב), נתיב מצותיך (דף פא, ב), רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לד), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 260; ח"ג, עמ' 12). רא"ש טרויב (שם, אות לב) כותב עוד, שאין כוונת בעל ה"ג לכלול לאו זה במנין הלאוין, וראה במבוא עמ' טו הערה 20.

63. שמות כ טו. לעיל במנין העונשין (בחייבי חנק, עונש לא) מנה גונב נפש מישראל, להלן במנין הלאוין (פד) נמנה "לא תגנובו". הענין מוסבר ע"פ הגמרא בסנהדרין (פו א), שבמנין העונשין המדובר בגונב נפש. להלן במנין הלאוין המדובר בגונב ממון. כאן המדובר במקרה שאין חיוב מיתה, כגון באופן המבואר בסנהדרין (פה ב) שאינו חייב מיתה עד שיכניסנו ברשותו, ישתמש בו, וימכרנו לאחרים. ראה מש"כ בזה בנתיב מצותיך (דף פא, ב), רא"ש טרויב (הערות וביאורים, אות לב), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 224; ח"ג, עמ' 13). רא"ש טרויב (שם) כותב עוד, שאין כוונת בעל ה"ג כאן לכלול את הלאו במנין הלאוין, עיי"ש. לדעת ר' מאיר שמחה הכהן בהערה לאזהרות ר"א הזקן (בסוף הביאור הידור זקן, עמ' 76) ר"א הזקן מנה את הלאו פעמיים במנין הלאוין. ראה מש"כ בעל צפנת פענח (הערה מא) ורי"פ פרלא (הערה נט) על ביאור זהר הרקיע לאזהרות רשב"ג לאוין אות יא (ההערות נדפסו בסוף מהדורת ירושלים, תשל"ז). באזהרות ריב"ר נמנה איסור גניבה רק במנין העונשין (דף עב, ב), אולם בנתיב מצותיך (דף פא, א) הוסיפו גם למנין הלאוין. ראה רי"פ פרלא על רס"ג (שם).

64. שמות כ טז.

65. שמות כ יז.

66. דברים ה, יח. הרמב"ם (ל"ת רסו) מנה לאו זה, אף שמנה קודם לכן (ל"ת רסה) לא תחמוד, בהסבירו כי לא תחמד הוא אזהרה שלא לעשות תחבולה כדי לקנות את שיש לזולתו. לא תתאוה זו אזהרה על מחשבת החימוד עצמה. לעומתם בסמ"ג (לאוין קנח), סמ"ק (סי' יט) וס' יראים (סי' קטו) נכללו שני הלאוין בלאו אחד, כיון שהתאוה והתמדה אחת היא. באזהרות ריב"ר (דף פב, א) נמנה רק לא תחמוד, אולם בנתיב מצותיך (שם) נוסף גם לא תתאוה.

67. שמות כ כה. ראה להלן מנין הלאוין הערה 285.

68. שמות כ כו.

ימשול למכרה⁶⁸. (לח) שארה כסותה ועונתה לא יגרע⁷⁰. (לט) וגר לא תונה⁷¹. (מ) ולא תלחצנו⁷². (מא) כל אלמנה ויתום לא תענון⁷³. (מב) לא תהיה לו כנושה⁷⁴. (מג) לא תשימון עליו נשך⁷⁵. (מד) כספך לא תתן לו בנשך⁷⁶. (מה) ובמרבית לא תתן אכלך⁷⁷.

שארה כסותה... לא ימשל למכרה (הסדר 39. לא תשימון עליו נשך] ח' ב.
בתורה כמו כאן, וכן בס' יראים סי' קטז, קיז). 40. כספך] ב, ו: את כספך. ובמרבית לא
בא"ק נכפל הלאו "לא ימשל למכרה" להלן תתן אכלך] ח' ב.
(עמ' 46 שו' 70), לפי ב.

69 שמות כא ה. מהרמב"ם (בשורש שמיני) והרמב"ן (בהשגותיו שם) נראה שבנוסח ה"ג שהיה לפניהם נמנה גם הלאו שבפסוק הקודם "לא תצא כצאת העבדים", וכן מנאוהו אזהרות ר"ש (עמ' 147) ורשב"ג (עמ' 100), וכן מובא בשם ה"ג בזהר הרקיע שם, הערה קא). אולם בכל נוסחי ה"ג שבידינו לא נמנה הלאו. כן חסר הוא באזהרות ר"א הזקן, ריב"ר, ס' יראים ורס"ג. הרמב"ם (שם) כתב שאין למנות לאו זה, כיון שאינו אזהרה אלא שלילה, לומר שאין בעבד עברי יציאה בראשי אברים כפי שנוהג בעבד כנעני. הרמב"ן (שם) השיב שלדעת בעל ה"ג אין צורך במובן זה של שלילה, אלא המדובר באזהרה על האדון או האב שלא יוציאו את האמה בראשי אברים, וראה גם בפירושו על התורה (שם). אולם למעשה מסכים הרמב"ן עם הרמב"ם שאין לכלול לאו זה במנין. וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 696).

70 שמות כא י. באזהרות ריב"ר (דף כט, ב) נמנים שאר כסות ועונה במנין העשין, ולא במנין הלאוין, וכן הוא ברס"ג (עשין ע—עב). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 401, 562) מבאר שכוונתם לפסוק הקודם "כמשפט הבנות יעשה לה", וכאילו נפרטו הלאוין בעשה זה. וראה עוד ישיר משה (דף ז, ב), נתיב מצותיך (דף כט, ב). באזהרות ר"ש (עמ' 148) נמנה גם עשה וגם לאו, וראה רי"פ פרלא (שם).

71 שמות כב כ.

72 שמות כב כ. ראה להלן מנין הלאוין הערה 167.

73 שמות כב כא. בעל ה"ג מנה אלמנה ויתום בלאו אחד, וכן מנאם הרמב"ם (ל"ת רנו), כיון שהוא לאו שבכללות ולפיכך נמנים פרטיו באחד. אולם הרמב"ן בסוף מנין המצוות שלו, מנאם בשנים, וכך הוא בסמ"ק (סי' פו, פז) וברס"ג (ל"ת פ, פא). כן ביאר בעל הידור זקן (עמ' 46, הערה יא) בדעת אזהרות ר"א הזקן. כך גם משמע מאזהרות ר' בנימין פייטן ("קובץ על יד", כרך יא, ירושלים תשמ"ה, עמ' 54). הרמב"ן (בהשגתו על ל"ת רנו) מבאר שיש למנותם בשנים, כיון שבפסוק הסמוך נאמר "אם ענה תענה אותו" לשון יחיד, הרי שחילקם הכתוב. וראה דרך מצותיך (ח"ב) על הסמ"ג (סי' ח), המפרשים על הרמב"ם בספר המצוות (שם), זהר הרקיע (עמ' 70, לאוין, הערה יג), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 187, 221).

74 שמות כב כד.

75 שמות כב כד.

76 ויקרא כה לו.

77 ויקרא כה לו. הרמב"ם (ל"ת רלה) מנה את שני הלאוין "את כספך לא תתן לו בנשך" ו"במרבית לא תתן אכלך" בלאו אחד כיון שנשך ותרבית ענין אחד הם (ע"פ בבא מציעא ס ב). וכך גם ה"ג לפי נוסח ב' בו לא נמנה לאו "ובמרבית לא תתן אכלך". הנוסח שלפנינו, שהוא גם נוסח א', בו נמנו שני לאוין, מתבאר ע"פ ב"מ (שם), שלאור אחד הוא לנשך כסף, ולאור שני לנשך אוכל. רס"ג אינו מונה את שני הלאוין, וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 297).

(מו) אלהים לא תקלל⁷⁸. (מו) ונשיא בעמך לא תאר⁷⁹. (מח) מלאתך ודמעך לא תאחר⁸⁰. (מט) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו⁸¹. (נ) לא תשא שמע שוא⁸². (נא) אל תשת ירך⁸³. (נב) לא תהיה אחרי רבים לרעות⁸⁴. (נג) לא תענה על ריב⁸⁵. (נד) ודל לא תהדר בריבו⁸⁶. (נה) לא תטה משפט⁸⁷. (נו) ונקי וצדיק אל תהרג⁸⁸. (נז) ושם 45 אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך⁸⁹. (נח) לא תבשל גדי בחלב א'⁹⁰.

42. (ובשר בשדה) ח' ו. אל תשת ירך] שם מנה שוב "לא תטה משפט", הכוונה לפסוק בדברים (טו יט). אמנם בב' נז': אביונך בריבו, לא כאן, רק שם. מכאן שלפיו שם הכוונה לפסוק בשמות, וכאן לפסוק בדברים. מהקשר הפסוקים נראה כגרסת ו.
43. על ריב] ו' נז': עם רשע.
44. בריבו] ח' ב. לא תטה משפט] ו' נז': אביונך בריבו, ומכאן שהכוונה לפסוק 45. בחלב א' ח' ב.

78 שמות כב כו.

79 שמות כב כו.

80 שמות כב כח.

81 שמות כב ל. להלן (ל"ת קטז) נמנה "נבלה וטרפה לא יאכלו". לפי הגוסס שלפנינו, שהוא גם גוסס ב', שנמנה כאן "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", יש לפרש שהכוונה היא לבישר שיצא חוץ למחיצתו (ראה חולין סח א), ולהלן הכוונה לאיסור אכילת טריפה. כך גם עולה מאזהרות ר"א הזקן שנמנה שם בגפרד "בשר בשדה טרפה" (עמ' 65), וטרפה (עמ' 66), וכן הוא ברס"ג (ל"ת סה, עא). לעומת זאת מלשון אזהרות ריב"ר (דף פג, א) נראה שלדעתו גם כאן הכוונה לאיסור טריפה עצמה, וכן הוא בה"ג נוסח ו' שמנה כאן רק "טרפה לא יאכל". בנתיב מצויתך על ריב"ר (שם) מבואר שבמקום השני הכוונה היא לאיסור אכילת נבלה (דברים יד כא) "לא תאכלו כל נבלה", וכך כתב ר"ש טרויב (הערה נז), ויש לברר מדוע לא נמנה זה בפירושו. באזהרות רשב"ג (עמ' 76) נמנה רק פעם אחת איסור "ולא תאכל טריפה", ובוהר הרקיע (שם, הערה ל) מוסבר שכוונתו לכלול בזה לאו של טרפה עצמה וגם בשר שיצא מחוץ למחיצתו. וכן הוא ברמב"ם (ל"ת קפא) ובס' יראים (סי' סו). וראה מש"כ בזה ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' 126). ע"ע הידור זקן (עמ' 48, הערה כה), מתק אזהרות (עמ' קיט, הערה לד; עמ' קכ, הערה לח), וראה להלן מנין הלאוין הערה 148.

82 שמות כג א.

83 שמות כג א.

84 שמות כג ב.

85 שמות כג ב.

86 שמות כג ג. ראה להלן מנין הלאוין הערה 126.

87 שמות כג ו. ראה שינויי נוסחאות, ולהלן מנין הלאוין הערה 270.

88 שמות כג ז.

89 שמות כג יג. מלשון בה"ג לא ברור אם כוונתו למנות כאן שני לאוין או לאו אחד. הרמב"ם (ל"ת יד, טו) מנה שני לאוין, ע"פ המבואר בסנהדרין (סג ב) "שם אלהים אחרים לא תזכירו" — "אזהרה מהשבע בע"ז, ואפילו לעובדיה לא ישביע אותם בם", "לא ישמע על פיך" — "אזהרה למסית לע"ז. מההולכים בדרכו של בה"ג נראה שמנו רק לאו אחד: אזהרות ר"א הזקן (עמ' 67, אמנם בהידור זקן עמ' 56, הערה סג, ומתק אזהרות

(נט) כמעשה הגוים לא תעשו⁹¹. (ס) ובחקותיהם לא תלכו⁹². (סא) לא תתחתן בהם בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנד⁹³. (סב) לא תכרת להם ולא להיהם ברית⁹⁴.

46. כמעשה הגוים לא תעשו] ב: כמעשה (כג כד). ובחקותיהם לא תלכו] ח' ב. ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו 47. לא תכרת להם ולא להיהם ברית] פסוק (ויקרא יח ג); ו: לא תעשה כמעשיהם (שמות) זה (שמות כג לב) נמנה גם ב, וכן באזהרות

עמ' קלט, הערה קא, מבואר שכוונתו למנות שני לאוין). ריב"ר (דף פד, א, ועיי"ש בנתיב מצותיך לפיו הכוונה היא למנות שנים), ר"ש (עמ' 146), רשב"ג (עמ' 74), ס' יראים (סי' רמת), רס"ג (ל"ת ז). וראה רי"פ פרלא (ח"ב, דף יב, ב). הרמב"ם (ל"ת טז— כא) מנה מלבד לאו זה, ששה לאוין נוספים במסית: ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה (דברים יג יב), לא תאבה לו (שם פס' ט), ולא תשמע אליו (שם), ולא תחוס עינד עליו (שם), ולא תחמול (שם), ולא תכסה עליו (שם). בעל ה"ג וכן רס"ג לא מנו כלל לאוין אלו. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 70) נמנו ארבעה לאוין: ולא תחמול, ולא תכסה עליו, לא תאבה לו, ולא תשמע אליו. באזהרות רשב"ג (עמ' 73) וכן ס' יראים (סי' רלו, רלח) נמנה לאו אחד בלבד: ולא יוסיפו לעשות. ראה רמב"ן (בהשגותיו על ל"ת כח), זהר הרקיע (עמ' 74, לאוין, הערה כג), נתיב מצותיך (דף צד, א; קמה, א), הידור זקן (עמ' 65, הערה קיד), מתק אזהרות (עמ' קסח, הערה קצו), רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 116). שמות כג יט; שם לד כו; דברים יד כא. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 72) נמנו שלשה לאוין, על פי הגמרא בהולין (קטו ב): איסור בישול, אכילה, הנאה. גם בס' יראים (סי' סג, קו, שיב) נמנו שלשה לאוין. הרמב"ם (ל"ת קפו, קפז) מנה שני לאוין: איסור בישול ואיסור הנאה, בכותבו שאין למנות איסור אכילה בפני עצמו, כיון שהוא מין ממניי ההנאה. ראה זהר הרקיע (עמ' 92, לאוין, הערה עד), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 120). בעל ה"ג מנה לאו אחד בלבד, וכן הוא בספרי האזהרות (פרט לאזהרות ר"א הזקן כנ"ל) ורס"ג (ל"ת סט). ראי"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לה, הערה ג) כתב שיתכן כי הלאו השני הוא בכלל (דברים יד ג) "לא תאכל כל תועבה" שנמנה בה"ג להלן (ל"ת רמ), וכרב אשי בחולין (קיד ב). וראה רי"פ פרלא (שם).

91 ע"פ ויקרא יח ג "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו". ראה הערה סמוכה.
92 ויקרא יח ג. בעל ה"ג מנה שני לאוין: כמעשה ארץ מצרים וכו' לא תעשו (הלאו הקודם), ובחוקתיהם לא תלכו (כאן). כך גם בנוסח א, אלא שבמקום הלאו כמעשה ארץ מצרים וכו', נמנה בו הלאו (שמות כג כד) "ולא תעשה כמעשיהם". כן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 66), ורשב"ג (עמ' 90, 94) ע"פ ביאור רי"פ פרלא (שם, הערות פת, צ, ובביאורו לרס"ג ה"ב, דף יט, ב), שלא כביאור זהר הרקיע (שם, הערות ע, פ). בס' יראים (סי' שיג) נמנו שני הלאוין יחדיו. רי"פ פרלא (על רס"ג שם) מבאר, שהלאו "לא תעשה כמעשיהם" לדעת בעל ה"ג מוסיף אזהרה שלא לעבוד את ה' בעבודה שדרך עובדי ע"ז לעשותה. באזהרות ריב"ר (דף צח, א) נמנה, כבנוסח ב, רק הלאו כמעשה ארץ מצרים וכו', ולא בחוקתיהם לא תלכו (אמנם בנתיב מצותיך [שם] נאמר שהכוונה היא לכלול גם את הלאו השני). הרמב"ם (ל"ת ל) מנה רק את הלאו השני, אך לא הביא את הפסוק שצויין בה"ג, אלא (ויקרא כ כג) "ולא תלכו בהקות הגוים". כן לא מנה את הלאו "כמעשה ארץ מצרים וכו' לא תעשו", וכן נראה מרס"ג (ל"ת יב). הרמב"ם (ל"ת שג) מבאר שהלאו כמעשה ארץ מצרים וכו' הוא אזהרה כללית על העריות, וכיון שהוא מן הלאוין הכפולים אין למנותו בפני עצמו. ראה רי"פ פרלא (שם).

93 דברים ז ג. הרמב"ם (ל"ת נב) מנה בפסוק זה לאו אחד, וכן הוא באזהרות רשב"ג (עמ' 94) ורס"ג (ל"ת יד). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 66, 69) נמנו שני לאוין: לא תתחתן, ובתך לא תתן וכו', וביאורו ע"פ יבמות (עו א) עבודה זרה (לו ב) שהפסוק לא תתחתן נאמר

(סג) ולא תחנם⁹⁵. (סד) לא ישכו בארצך⁹⁶. (סה) לא יסורו ממנו⁹⁷. (סו) לא יזח החשן⁹⁸. (זז) מעיל לא יקרע⁹⁹. (סח) בכנפיו לא יבדיל¹⁰⁰. (סט) כל שאר וכל דבש

רשב"ג (עמ' 94) ובס' יראים (סי' שיד). לעומת זאת כתוב בב: לא תכרת להם ברית. פסוק זה, הכתוב בדברים (ז ב), מתאים לפסוקים הסמוכים לו. לאו זה מנה גם הרמב"ם (ל"ת מח), וכן משמעות אזהרות ר"א הזקן (עמ' 66), ריב"ר (דף פד, א), ר"ש (עמ' 148) וכן רס"ג (ל"ת יג). באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 167 שו' קכא) כתוב רק "לא תכרות להם".

48. לא יסורו ממנו לא יזח החשן ח' ב, אבל נמנה שם להלן (עמ' 54 שו' 92) ובסדר הפוך: ולא יזח החשן ולא יסורו ממנו (הסדר בתורה כפי שהוא כאן. וראה הערה שם).

49. מעיל לא יקרע ח' ב, ו. בכנפיו... לא תקטירו ח' ב, אבל נמנה להלן עמ' 65 שו' 28: ושסע אותו בכנפיו לא יבדיל, ולהלן עמ' 55 שו' 95: כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו. בכנפיו... אש] ו: לא תבערו

בו' אומות, בגירותם, וסיום הפסוק מכוון לכל המסירים ("כי יסיר את בנך וכו') בגיותם. ראה מתק אזהרות (עמ' קס, הערה קסו), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 46; ח"ג, עמ' 59), מ. צוקר "על תרגום רס"ג לתורה" (גיו יורק, תשי"ט) עמ' 417. תע"ע ביאור נוסף בהידור זקן (עמ' 63, הערה צט). בנתיב מצותיך (דף פה, ב) מבואר שכוונת בעל אזהרות ריב"ר (שם), למנות בפסוק זה שלשה לאוין: לא תחתון, בתך לא תתן וכו', ובתו לא תקח וכו'. בה"ג הובא כאן הפסוק בשלמותו, ואין לקבוע אם לדעתו יש למנות לאו אחד כרמב"ם (כהבנת רא"ש טרובי, בל"ת סא), או שני לאוין (כהבנת בעל נתיב מצותיך במנין המצוות לבה"ג שבסוף ספרו [ל"ת נט, ס] — בעוד שבביאורו כתב שהכוונה לשלשה לאוין, כנ"ל — הידור זקן שם, רי"פ פרלא שם).

94 שמות כג לב. ראה שינויי גוסחאות.

95 דברים ז ב.

96 שמות כג לג.

97 שמות כה טו.

98 שמות כה כח.

99 שמות כה לב. לאו זה נמנה רק בנוסח ה"ג שלפנינו, וחסר בנוסח ב וז. בגמרא ביומא (עב א) מובא: אמר רחבא אמר רב יהודה המקרע 'בגדי כהונה לוקה, שנאמר לא יקרע. בהמשך מבואר בגמ', שאין לומר ש"לא יקרע" הוא נתינת טעם לעשיית השפה למעיל, אך אינו משמש לאזהרה, שכן לא נאמר "שלא יקרע, כי אם "לא יקרע. כך כתבו הריטב"א (בחידושי שם) והרמב"ם (בהשגותיו ריש שורש שמיני), וכן מנאו הרמב"ם (ל"ת פח). וראה רש"י בפירושו לתורה (שם), ובמש"כ במרגניתא טבא ולב שמח על הרמב"ם (שם). בס' יראים (סי' שיח) נמנה לאו זה, ומסתבר שהמחבר מצא כן בגוסח ה"ג שהיה לפניו. לעומת זאת לא נמנה לאו זה באזהרות ר"א הזקן, ריב"ר ורשב"ג (במנין שבזהר הרקיע, ל"ת רפח, הוסיפו). בהן נמנו הלאוין הסמוכים: לא יסורו ממנו, לא יזח, והיינו ע"פ גוסחי ב וז שנשמט בס הלאו האמור. וראה הידור זקן (עמ' 49, הערה לאות כט), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 476) מש"כ על הסברו של ר' חיים מדעי בהגותיו "חיים מדבר" על הריטב"א ביומא (שם). וע"ע "דבר מצוה" לר' ברוך בן אליהו (מנין הרמב"ם ל"ת פח), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 25; ח"ג, עמ' 292).

100 ויקרא א יז. פסוק זה נאמר בעולת העוף, ואילו את הפסוק שנאמר בחטאת העוף (ויקרא ה ח) "ומלק את ראשו וכו' ולא יבדיל" לא מנה בעל ה"ג. הרמב"ם (ל"ת קיב) מנה את הלאו שבחטאת, ולא מנה את הלאו שבעולה. בשורש שמיני מבאר ע"פ הגמרא בזבחים (סה ב), שהפסוק שבעולה הוא רק שלילה ולא מניעה, ובדיעבד אם הבדיל כשר, ולפיכך אין למנותו במנין המצוות, ואילו הפסוק שבחטאת הוא לאו גמור, ואף אם בדיעבד הבדיל פסול, ולפיכך יש למנותו. ראה השגת הרמב"ם (שם בתחילה השורש). בס' יראים (סי'

50 לא תקטירו¹⁰¹. (ע) לא תחיה כל נשמה¹⁰². (עא) לא תבערו אש¹⁰³. (עב) וחיה ובהמה שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה לא תאכלו¹⁰⁴. (עג) כל עוף טמא לא תאכלו¹⁰⁵.

קדשי בני ישראל נבילה וטריפה לא יאכל. — כל זה כתוב בא"ק להלן (עמ' 65 שו' 27 — עמ' 68 שו' 36), לפי ב, מלבד "לא יפרע ולא יפרום" שחסר שם, בדומה לב (וראה שם הערה 289). סדר הפסוקים בתורה מתאים לנוסח ו'. הלאו "נבלה וטרפה לא יאכל" נמנה בא"ק להלן, לפי ב, בעמ' 45 שו' 68. בטעות מנאו גם בעמ' 68 שו' 36, לפי גירסת ו' הנ"ל. 50. וחיה... לא תאכלו ב: וחיה שאינה מעלה גרה וכל מפרסת (כנראה צ"ל: ומפרסת) פרסה; ו: לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה. 51. כל עוף טמא לא תאכלו ו: תשקצו מן העוף לא יאכלו.

אש בכנפיו לא יבדיל כל שאר וכל דבש לא תקטירו. הפסוק "לא תחיה כל נשמה" נמנה בו להלן (עמ' 58 שו' 3). ו נו': מנחת כהן לא תאכל ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו לנפש לא יטמא בעמיו לא יטמא בעל בעמיו להחלו לא יקרחו קרחה ופאת זקנם לא יגלחו לא ישרטו שרטת לא יחללו שם אלהיהם אשה זונה וחללה לא יקחו גרושה מאישה לא יקחו וכהן גדול אלמנה לא יקח לא יפרע ולא יפרום ומן המקדש לא יצא ולא יחלל שם אלהיו ולא יחלל זרעו בעמיו לחם אלהיו לא יגש להתקריב אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש בקדשים לא יאכל היא בתרומת הקדשים לא תאכל ולא יחללו את

שיט) נאמר ששני הפסוקים הם לאוין גמורים, אלא שבשיסוע עולת העוף יש גילוי שבדיעבד כשר. וראה ראיות לכך בתועפות ראם (שם, הערה ד) ורי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 449). רא"ש טרובי (הערות וחדושים, אות כג) מיישב דעת בעל ה"ג בכך, שבחטאת — בה ההבדלה היא במליקה המהווה את עיקר הכשר הקרבן — כלול האיסור במנין הפרשיות (פרשה ז), ואילו בעולה — בה האיסור הוא רק בהקטרה לאחר שהקרבן הוכשר — ראה בעל ה"ג לנכון למנותו כאן בפני עצמו.

101 ויקרא ב יא. נראה שכוונת בעל ה"ג היא למנות איסור הקטרת שאור ודבש בלאו אחד, וכן דעת בעל סי' יראים (סי' שכ). הרמב"ם (ל"ת צח) שג"כ מנה בזה לאו אחד, מנמק (שם, וכן בשורש תשיעי) ע"פ הגמרא במנחות (נח ב) בכך, שהלאו הוא לאו שבכללות. הרמב"ן (בהשגותיו שם) דוחהו, מכיון שבחמץ ישנה אזהרה בפני עצמה. כמו כן נמנו שני לאוין בסמ"ג (ל"ת שיח, שיט), רס"ג (ל"ת קצה, קצו), וכן באזהרות ר"א הזקן, כמבואר בהידור זקן (עמ' 51, הערה לו). כך גם משמע מאזהרות ר' בנימין פייטן ("קובץ על יד", כרך יא, ירושלים תשמ"ה, עמ' 54). גם במנין שבזר הרקיע (ל"ת קפג, קפד) נמנו שני לאוין, וראה דבריו (בעמ' 89, לאוין, הערה סח). אמנם ממש"כ בסוף הספר נראה שהסכים למנות בלאו אחד.

102 דברים כ טז.

103 שמות לה ג. הרמב"ם (ל"ת שכב) מבאר ע"פ המכילתא (שם), שזו אזהרה לבית דין שלא ימיתו חייבי מיתות בית דין בשבת. רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 393) כתב שבעל ה"ג מנאו במנין הלאוין ולא להלן במנין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שאזהרה זו נובעת מאיסור שבת, ואיסור זה נוהג ביחיד כבציבור. ראה גם רא"ש טרובי (הערות וחדושים, אות ו).

104 ע"פ ויקרא יא ג ואילך. הרמב"ם מנה במנין העשין (קמט—קנב) בדיקת סימני בהמות, עופות, דגים וחגבים כדי להתירם באכילה, ע"פ דרשת הספרי (שם): אותה תאכלו, אותה באכילה ואין טמאה באכילה (בחגבים מנה רק עשה ולא לאו, ראה הערה בסמוך). בה"ג לא נמנו. הראב"ד (בהשגותיו על עשה קמט) והרמב"ן (בהשגותיו תחילת שורש ששי) מבארים שהסיבה לכך היא, כיון שזה לאו הבא מכלל עשה, מכאן שאין בהם קום עשה, והמניעה כבר נמנתה כאן במנין הלאוין (עב ואילך), לכן אין לחזור ולמנותם. גם הרמב"ן במנינו השמיט עשין אלו. ע"ע מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' י).

105 ע"פ ויקרא יא יג.

(עד) דג שאין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו¹⁰⁶. (עה) חגבין שאין להן ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסוליו וכנפיו חופין את רובו לא תאכלו¹⁰⁷. (עו) ושקץ העוף לא תאכלו¹⁰⁸. (עז) שרץ הארץ¹⁰⁹. (עח) לא תטמאו בשרץ¹¹⁰. (עט) ולא תשקצו את

52. דג שאין לו: כל אשר אין לו. חגבין
 ... לא תאכלו] ב: חגבין שאין להן ארבעה
 סימנין לא תאכלו; ו במק' חגבין שאין להן: שרץ העוף שרץ המים שרץ ארץ לא תאכלו.
 וכל אשר אין לו.

106 ע"פ ויקרא יא יא.

107 בה"ג נמנה לאו של חגבים בפני עצמו, וכך גם בסמוך לאו של שרץ העוף. כן הוא באזהרות ריב"ר (דף פו, א), בס' יראים (סי' סט, עב) ובסמ"ק (סי' רח, רט), וראה מה שדן בדבריו רי"פ פרלא ח"ב, עמ' 127). אולם הרמב"ם (ל"ת קעה) מנה רק את הלאו שבשרץ העוף ולא זה של חגבים. בהלכות מאכלות אסורות (פ"ב ה"ח) מבאר שחגבים טמאים בכלל שרץ העוף. במגיד משנה (שם) מובא מקור לכך מהספרי: וכל שרץ העוף וכו' לא יאכלו (דברים יד יט), אלו חגבין טמאין וכו'. בס' יראים בו נמנו, כאמור, שני הלאוין, מבוואר כי אף שחגבים הם בכלל שרץ העוף, יש להחשיבם כמנין בפני עצמו (אמנם הביא את הפסוק שבשרץ העוף "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ", ויקרא יא מג, וראה רי"פ פרלא שם). בנתיב מצותיך (דף קנו, א) מוסבר שלמעשה אין כוונת בעל ה"ג להחשיב לאו זה בפני עצמו במנין, וכן כתב בדעת אזהרות רשב"ג (שם). ראי"ש טרויב (הערות וחדושים, אות ו בהערה) כתב גם הוא שיתכן כי זו הכוונה בה"ג. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 72), ר"ש (עמ' 150) ורס"ג (ל"ת עה) נמנה רק איסור חגבים ולא שרץ העוף. באזהרות ר"ש (עמ' 145) נמנה גם עשה שבחגבים "ולאכול מנתר", וראה מה שדייק בדבריו רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 130). וע"ע ישיר משה (דף לב, ב), נתיב מצותיך (דף פו, א).

108 ע"פ ויקרא יא כ; דברים יד יט. ראה הערה קודמת.

109 ראה בסמוך.

110 הרמב"ם (ל"ת קעו—קעה) מנה שלשה לאוין בשרץ הארץ: (ויקרא יא מא) "וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל", אזהרה בדבר שרצים הפרים ורבים, (שם פס' מד) "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ", אזהרה בדבר שרצים המתהווים מהעיפוש ואינם פרים ורבים, וכן (שם פס' מב) "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום", אזהרה בדבר תולעת הפירות. הרמב"ן (בהשגותיו על שורש חשיעי) הוכיח כי במנין שבה"ג כולל הלאו "ולא תטמאו וכו' הרומש על הארץ" גם את השרצים שאינם פרים ורבים. וכן כתב שאין למנות איסור תולעת הפירות כלאו בפני עצמו. וראה זה הרקיע (עמ' 90, לאוין, הערה עב). ואמנם הרמב"ן במנינו השמיט לאוין אלו (לפי הדפוסים שלפנינו השמיט לאו קעו, אולם לפי כת"י המובאים במהדורת רח"ד שעוועל, ירושלים תשמ"א, השמיט לאו קעו). בה"ג לפי נוסח א' נמנה בסמוך לאו זה של "לא תטמאו את נפשותיכם", וראה תמיהת רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 185). וע"ע "העמק שאלה" (ויקרא, שאילתא פד, אות א). לעומת זאת בנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, חסר לאו זה, אלא כתוב "לא תטמאו בשרץ". רי"פ פרלא (שם) מבאר את נוסח ב שאין הכוונה ללאו הנ"ל "ולא תטמאו וכו' בכל השרץ הרומש על הארץ", שהרי לא כתוב "בשרץ הארץ", אלא הכוונה ללאו שבפסוק הקודם (פסוק מג) "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם". לכן כתוב "אל תטמאו בשרץ", כדי להבדיל מהלאו המובא להלן (קכ) "ולא תטמאו את הארץ", האמור אצל רוצח. גם באזהרות ר"א הזקן המכוון ללאו זה במש"כ

55 נפשתיכם¹¹¹. (פ) ולא יבואו לראות כבלע א'¹¹². (פא) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל¹¹³. (פב) לא תכלה פאת שדך¹¹⁴. (פג) ולקט קצירך לא תלקט¹¹⁵. (פד) לא

55. נפשתיכם] ו' נו' ההמשך (פס' מד): 49 שו' 79), ולפיו נכפל גם בא"ק שם. ולא תטמאו את נפשתיכם. ולא יבואו א' [ח' ב, ו' שם. והבשר] ח' ו'. לראות כבלע] ח' ו', אבל נמנה שם להלן (עמ')

(עמ' 70) לא "תטמאו בהם", וכן הוא ברס"ג (ל"ת עח). בה"ג הלכות דגים (עמ' 195) מבואר ע"פ הגמרא במכות (טז ב) שזו אזהרה לאכילת מיני השקצים, וא"כ אין זה אלא מן הלאוין הכפולים ואין למנותו בפני עצמו. ראה גם רמב"ם (ל"ת קעט) שפירש בצורה שונה את הסוגיא שם, והשגת הרמב"ן עליו (בשורש תשיעי). הרמב"ם (בשורש חמישי) כתב שאין למנות לאו זה כיון שאינו מגיעה אלא טעם, והוא שאכילה זו מביאה לידי טומאת הנפש (מהרמב"ם שם משמע שבנוסח ה"ג שהיה לפניו נמנה לאו זה. הרמב"ן בהשגותיו שם אינו מתייחס ללאו זה). ר"פ פרלא (שם) מבאר ע"פ הגמרא ביומא (פ ב) שזו אזהרה לטומאת הגוף ע"י אוכלין טמאים, ולכן בעל ה"ג מנאו בפני עצמו. וע"ע להלן מגין העשין הערה 397.

111 ע"פ ויקרא יא מג (מסתבר שהכוונה לפסוק זה, ולא לפסוק בויקרא כ כה, ולפ"ז צ"ל "אל" במקום "ולא"). הרמב"ם (ל"ת קעט) מבאר שיש בלאו זה אזהרה לשרץ המים. ביאור זה מתאים גם לה"ג לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, בו אינו מונה שרץ המים במפורש. ראה מש"כ א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה ד). לפי נוסח ו, נמנה כבר קודם לכן שרץ המים. אמנם רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות ו בהערה) מבאר גם נוסח זה כמכוון לשרץ המים, והובא כאן, בשנית, כיון ששרץ המים אינו מפורש בפסוק, אבל אין הכוונה להחשיבו שוב במגין. הרמב"ן (בהשגותיו לשורש תשיעי) כתב שאין למנות שרץ המים בפני עצמו, כיון שהוא נכלל באזהרת דגים טמאים, ולכן השמיט לאו זה במגין הלאוין שלו. ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' 128) מבאר ע"פ הגמרא במכות (טז ב) שזו אזהרה לשיקוץ הגוף בדברים המאוסים אף שאין בהם איסור אכילה, וכן כתוב בס' יראים (סי' עג). ראה גם זהר הרקיע (עמ' 91, לאוין, הערה עב).

112 במדבר ד כ. הרמב"ם (בשורש שלישי) השיג על בעל ה"ג שאין למנות לאו זה כיון שנהג רק במדבר ולא לדורות, והדרשה בסגהדרין (פא ב) שזו אזהרה לגונב את הקסוה (כלי שרת), אינה אלא אסמכתא. הרמב"ן (בהשגותיו שם) יישב דעת בעל ה"ג, והוכיח שאיסור גניבת קסוה נלמד מדרשה גמורה, ולכן מנאו גם הוא במגין המצוות שלו. מאזהרות ריב"ר (דף פז, א), רשב"ג (עמ' 103) וס' יראים (סי' שנב) שגם בהם נמנה לאו זה, עולה שהבינו את האזהרה כפשוטה, וכן כתבו ביסוד משה (דף לו, א) ובנתיב מצותיך (דף פז, ב) בדעת ריב"ר (שם). מהנאמר בס' יראים (שם) משמע שמצוה זו נוהגת לדורות, בכך שנועדה להעניק כבוד לכלי הקדש (ראה תועפות ראם שם, הערה א). כן כתב שבאזהרה זו נכלל גונב את הקסוה, ולפיכך זו דרשה גמורה. ראה גם זהר הרקיע (עמ' 103, לאוין, הערה קיג). ועיין מש"כ ר"א בן הרמב"ם במעשה נסים (סי' ב) שמצוה זו נוהגת לדורות, כל זמן שיהיה הכרח לשאת את הכלים. וראה מש"כ בזה ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' 466) בביאור דעת רס"ג שמנה לאו זה (ל"ת ריג), וכן ביאורו (ח"ג, עמ' 56) בדעת בעל ה"ג שלא מנה אזהרת גונב את הקסוה במגין העונשין בהייבי מיתה, כפי שמנאה רס"ג (שם).

113 ויקרא ז יט.

114 ויקרא יט ט. ראה להלן מגין הלאוין הערה 273.

115 ויקרא יט ט.

תגנבו¹¹⁶. (פה) ולא תכחשו¹¹⁷. (פו) ולא תשקרו¹¹⁸. (פז) ולא תשבעו בשמי לשקר¹¹⁹.
 (פח) לא תעשק את רעך¹²⁰. (פט) ולא תגזול¹²¹. (צ) ולא תלין פעולת שכיר¹²².
 (צא) לא תקלל חרש¹²³. (צב) ולפני עור לא תתן מכשול¹²⁴. (צג) לא תעשו עול
 60 במשפט¹²⁵. (צד) לא תשא פני דל¹²⁶. (צה) ולא תהדר פני גדול¹²⁷. (צו) לא תלך
 רכיל בעמך¹²⁸. (צז) לא תעמוד על דם רעך¹²⁹. (צח) לא תשנא את אחיך¹³⁰. (צט) לא
 תשא עליו חטא¹³¹. (ק) לא תקם¹³². (קא) ולא תטר¹³³. (קב) בהמתך לא תרביע

57. ולא תשקרו] ב, ו גו': איש בעמיתו. 61. בעמך] ח' ו. אחיך] ו גו': בלבבך.
 58. את רעך] ח' ו. 62. ולא תטר] ו גו': <את> בני עמך.
 59. ולפני עור] ח' ו.

116 ויקרא יט יא. ראה לעיל מנין הלאוין הערה 63.
 117 ויקרא יט יא.
 118 ויקרא יט יא.
 119 ויקרא יט יב.
 120 ויקרא יט יג. ראה להלן מנין הלאוין הערה 267.
 121 ויקרא יט יג.

122 ויקרא יט יג. ראה להלן מנין הלאוין הערה 268.
 123 ויקרא יט יד. נראה שבס' יראים (סי' קכט) נמנה גם מקלל עצמו, ע"פ הגמרא בשבועות
 (לו א) הדורשת זאת מהפסוק (דברים ד ט) "רק השמר לך ושמור נפשך מאד". כן נמנה
 בסמ"ג (לאוין ריב) וסמ"ק (סי' קכז), ובמנין המצוות שבזהר הרקיע (ל"ת רצא). כן
 הוסיפו בעל הידור זקן (עמ' 46, הערה טו) לאזהרות ר"א הזקן (שם). בה"ג וברמב"ם לא
 נמנה, וראה זהר הרקיע (עמ' 106, לאוין, הערה קיח), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 81).

124 ויקרא יט יד.
 125 ויקרא יט טו. בס' יראים (סי' קצד) נמנה לאו זה, ובסוף הדברים נאמר שלא זו נכלל
 בפסוק (דברים טו יט) "לא תטה משפט" (מגאו גם בעל ה"ג להלן ל"ת קפא, וראה הערה
 270), ונכתבו כדי להרבות בלאוין. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 307; ח"ב, עמ' 76) כתב, שכאן
 הכוונה לעיוות דין, כמש"כ בחינוך (מצוה רלג). וכן הוסבר במתק אזהרות (עמ' קנג,
 הערה קלט) דעת אזהרות ר"א הזקן (שם).

126 ויקרא יט טו. לעיל (ל"ת נד) מנה גם את הלאו "ודל לא תהדר בריבו". הרמב"ם (ל"ת
 רעז) כתב ששני לאוין אלו הם מהלאוין הכפולים, ולפיכך מנה רק אחד מהם. רא"ש
 טרויב (הערה לט) ביאר דעת בעל ה"ג ע"פ המכילתא (עה"פ): "לפי שנאמר לא תשא פני
 דל ולא תהדר פני גדול, הילופיהו מגלן, ת"ל דל לא תהדר בריבו". לכן נמנו פעמיים.
 ראה גם נתיב מצותיך (דף פד, א). מבין ההולכים בדרך ה"ג נראה שרק באזהרות
 רשב"ג (עמ' 78) נמנו שני הלאוין, כמש"כ בנתיב מצותיך (דף קמח, ב). וראה זהר הרקיע
 (שם הערה לח), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 76).

127 ויקרא יט טו.
 128 ויקרא יט טז.
 129 ויקרא יט טז.
 130 ויקרא יט יז.
 131 ויקרא יט יז.
 132 ויקרא יט יח.
 133 ויקרא יט יח.

כלאים¹³⁴. (קג) שדרך לא תזרע כלאים¹³⁵. (קד) שעטנו לא יעלה עליך¹³⁶. (קה) שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל¹³⁷. (קו) לא תאכלו על הדם¹³⁸. (קז) לא תנחשו¹³⁹. 65 (קח) ולא תעוננו¹⁴⁰. (קט) לא תקיפו פאת ראשכם¹⁴¹. (קי) ולא תש' א' פא' וקנך¹⁴².

63. שעטנו] ב, ו מקדימים: ובגד כלאים. 65. א'ן ח' ו.
שלוש שנים יהיה לכם] ח' ו.

134 ויקרא יט יט.

135 ויקרא יט יט.

136 ויקרא יט יט. לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, לא נמנה הלאו הנוסף שבכלאים (דברים כב יא) "לא תלבש שעטנו". גם באזהרות ריב"ר (דף צב, ב), ר"ש (עמ' 142). רשב"ג (עמ' 89), וכן בס' יראים (סי' שלג) ורס"ג (ל"ת קכ) נמנה כלאים רק בלאו אחד. גם הרמב"ם (ל"ת מב) מנה רק את הלאו "לא תלבש שעטנו". הרמב"ן (בתחילת שורש תשיעי), וכן הרשב"ן (בהקדמה לזהר הרקיע, שורש תשיעי, ועמ' 89, לאוין, הערה סח) מבארים ששני הלאוין לא באו אלא להשלים את דיני המצוה, ומשום כך נמנו כאחד. זאת על יסוד המבואר ביבמות (ד ב) שאם כתב "לא יעלה" הו"א כל דרך העלאה אסר רחמנא ואפילו מוכרי כסות, ואם כתב "לא תלבש" הו"א דוקא לבישה דנפיש הגייתה, אבל העלה לא, לכן כתב שניהם ללמד דבעינן העלאה כעין לבישה שיש בה הנאה. אולם בה"ג נוסח ו נמנה מלבד הלאו "לא יעלה עליך", גם הלאו השני "לא תלבש שעטנו" (להלן עמ' 59 שו' 8), וכן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 70). רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 295) מבאר בדעתם, שהלאו "לא יעלה" מזהיר על העלאה שיש בה הנאה גם בלא לבישה, ולכן נמנה בפני עצמו. וראה גם נתיב מצותיך (דף צג, א). לדעת רא"ש טרויב (הערה ק) הלאו "לא תלבש" נמנה כיון שיש בו חומרה, שכן גם המלביש את חבירו כלאים חייב, וכן השוהה כשהוא לבוש ואינו פושט את הבגד חייב על כל התראה, כמבואר ברמב"ם (הלכות כלאים פ"י ה"ל, ו"א).

137 ויקרא יט כג. ראה להלן מנין הפרשיות הערה 442.

138 ויקרא יט כו. הרמב"ם (ל"ת קצה) מבאר ע"פ סנהדרין (סג א) שזה אזהרה על בן סורר ומורה. בשורש תשיעי כתב, שעל אף שבגמרא (שם) נלמדו דרשות רבות מהפסוק, מנה לאו אחד בלבד, כיון שענינים רבים הכלולים בלאו אחד נמנים כאחד. הרמב"ן (בהשגותיו על ל"ת קצה) כתב, שהיה לרמב"ם למנות בבו סורר שתי אזהרות, ע"פ סנהדרין (עא א), האחת על אכילה ראשונה במלקות, והשניה על אכילה שניה במיתת בית דין. ואמנם בזהר הרקיע (במנינו, ל"ת קיח, קיט) נמנו שתיהן, וראה ביאורו (בעמ' 82, לאוין, הערה מח, ובעמ' 109, שם, הערה קלא), וצפנת פענח (שם, הערה צא). אולם הרמב"ן עצמו מנה רק לאו אחד, כפי שמוכח ממנינו בו לא נכלל לאו זה, וראה גם דבריו בהשגותיו (סוף שורש תשיעי). מכאן שהשגתו היתה רק על הרמב"ם לשיטתו, וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 120). עיין גם תועפות ראם (סי' רעה, הערה א). רא"ש טרויב (הערה סד) כתב שכאן הכוונה בה"ג לשאר איסורים הגלמדים מהפסוק, שכן בן סורר ומורה נמנה כבר לעיל (במנין העונשין, חייבי סקילה, עונש יח). בנתיב מצותיך (דף קנא, א) מבואר לשון אזהרות רשב"ג (עמ' 82) "ולא תאכל על דם תמידי הנקדם", שהכוונה לדרשה בברכות (י ב) "לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם", ומנאה בפני עצמה כיון שהוא מין ממניי הכישוף. ראה זהר הרקיע (שם), תועפות ראם (סי' עז, הערה ב).

139 ויקרא יט כו. ראה להלן מנין הלאוין הערה 225.

140 ויקרא יט כו. ראה להלן שם.

141 ויקרא יט כו.

142 ויקרא יט כו. ראה להלן מנין הלאוין הערה 293.

(קיא) ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם¹⁴³. (קיב) וכת' קעקע לא תתנו בכם¹⁴⁴. (קיג) אל תחלל את בתך להזנותה¹⁴⁵. (קיד) ולא (תקיא) <תזונה> הארץ¹⁴⁶. (קטו) ולא תעשו עול במשפט במ' במש' ובמש'¹⁴⁷. (קטז) נבלה וטרפה לא יאכל¹⁴⁸. (קיוז) ולא תתורו

66. לנפש] ח' ו'. בכם] ב נו': אני י"י.
67. תזונה] ע"פ ב, ו'. — אי אפשר לפרש שהכוונה לפסוק "ולא תקיא הארץ אתכם" (ויקרא יח כח), כיון שאין לו שייכות לכאן. גם כל ההולכים בשיטת ה"ג לא מנאוהו. כמו כן הרמב"ן (בהשגותיו לשורש חמישי) נקט בפשיטות שאין לאו זה נמנה.
68. ובמש'] ח' ב. נבלה וטרפה לא יאכל] ח' ו', אבל נמנה שם לעיל עמ' 39 שו' 49 (ראה שם); ב (בטעות) במק' יאכל: תאכל. ולפיו נכפל בא"ק שם. ולהלן עמ' 49 שו' 79: ולא יהיה כקרח. ולהלן עמ' 61 שו' 16: ולא תחניפו את הארץ ולא תטמא את הארץ, — אך בסדר הפוך (סדר הפסוקים בתורה הוא כמו כאן), ולפיו נכפל בא"ק שם.

143 ויקרא יט כח. ראה להלן מנין הלאוין הערות 189, 294.

144 ויקרא יט כח.

145 ויקרא יט כט. הרמב"ם לא מנה לאו זה, וביאר (בל"ת שנה) שאזהרה זו היא בכלל (דברים כג יח) "לא תהיה קדשה", הנבעלת בלא כתובה וקדושין, שנמנה גם בה"ג להלן (ל"ת רכא). הרמב"ן (בהשגותיו על הרמב"ם שם ובשורש חמישי, וכן בפירושו עה"ת בפסוק זה) כתב שזה אזהרה לאב שלא יפקיר בתו לזנות. בעל נתיב מצותיך (דף קסב א) דייק כך גם בלשון אזהרות רשב"ג (עמ' 97) "ואל תחלל בתך להזנות מדעתך", ראה גם מש"כ בדף צ, א. ע"ע זהר הרקיע (עמ' 97, לאוין, הערה צא, ועמ' 99, שם, הערה צד), תועפות ראם (סי' רצד, הערה א). גם הסמ"ג (ל"ת פ, פה) ורס"ג (ל"ת קיא, קיד) מנו את שני הלאוין בפני עצמם. אולם הרמב"ן עצמו הסכים לדעת הרמב"ם שלא למנות לאו זה בנפרד, ומשום כך לא כללו במנין המצוות שלו.

146 ויקרא יט כט. הרמב"ם אינו מונה לאו זה, ומבאר (בשורש חמישי) שאין זו אזהרה אלא טעם לאיסור אל תחלל בתך וכו', כדי "ולא תזנה הארץ". הרמב"ן כלל לאו זה במנין המצוות שלו, וביאר (בהשגותיו על הרמב"ם שם, וכן בפירושו עה"ת בפסוק זה) שאין זה טעם כי אם אזהרה על המזנים עצמם. עוד כתב (בסוף השגותיו לשורש חמישי) שלא זו מוסיף אזהרה מיוחדת בארץ ישראל עצמה.

147 ויקרא יט לה.

148 ויקרא כב ה. לפי ה"ג (סוף הלכות שחיטה, עמ' 128) נלמד מפסוק זה איסור אכילה, אף שבהמשכו מדובר על טומאה "לטמאה בה", ראה מנחות (מה א). כך מבואר גם בס' יראים (סי' סח) וראה בתועפות ראם (שם, הערה א), ובמה שתמה בזה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 114). באזהרות ר"א הזקן נמנו בנפרד טרפה (עמ' 66) ונבלה (עמ' 67), והכוונה לפסוק (דברים יד כא) "לא תאכלו כל נבלה". וכך הוא באזהרות רשב"ג (עמ' 76) ורס"ג (ל"ת סד, סה), וראה לעיל מנין הלאוין הערה 81. ברמב"ם (ל"ת קפ) ובס' יראים (שם) נמנה לאו של נבלה בפני עצמו. בה"ג הובא כאן פסוק הכולל נבלה וטרפה כאחד. רי"פ פרלא (שם, עמ' 126) מבאר שעיקרו של הלאו הוא על טרפה, ונבלה שנזכרת כאן, מרמזת על הלאו המיוחד שבספר דברים הנ"ל.

אחרי לבבכם¹⁴⁹. (קית) ולא יהיה כקרח¹⁵⁰. (קיט) ולא תחניפו את הארץ¹⁵¹. (קכ) ולא
70 תטמא את (האדמה) <הארץ>¹⁵² (לא תגרע ממנו ולא תוסיף לא ימשל למכרה).
(קכא) אותו ואת בנו לא תשחטו¹⁵³. (קכב) ולא תחללו את שם קדשי¹⁵⁴. (קכג) עורת

69. אחרי לבבכם] ו שם גו': ואחרי עיניכם.
כקרח] ב שם גו': וכעדתו. [הארץ] ח' ב.
70. הארץ] כצ"ל, וכן הוא בו שם. הלאו
שנאמר לגבי איסור הלנת המת (דברים כא
כג) "ולא תטמא את אדמתך", אינו גמנה
במניני המצוות של ההולכים בשיטת ה"ג.
גם הרמב"ם לא מגאו, רק הרמב"ן הוסיפו
במנין המצוות שלו, וראה מש"כ בסוף שורש
חמישי. גם הרשב"ץ במנינו שבתחילת זהר
הרקיע מגאו (ל"ת קעג), וראה דבריו בזהר
הרקיע (עמ' 88, לאוין, הערה סד), ומה

שהעיר בזה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 201); ח'
ב שם, א"ק שם. לא תגרע ממנו ולא
תוסיף] גמנה בא"ק להלן עמ' 52 שו' 86,
לפי ב, ו' הח' כאן. לא ימשל למכרה]
גמנה בא"ק לעיל עמ' 35 שו' 37, לפי ו'
הח' כאן.
71. לא תשחטו] ו גו': ביום אחד. עורת
... (שו' 73) לא יהיה בן ח' ב, אבל גמנה
שם להלן עמ' 55 שו' 95. עורת או
שבור לא תקריבו] ב שם: לא תקריבו אלה
לי' (והוא סיום הפסוק).

149 במדבר טו לט. בה"ג נוסח ו' מובא גם סיום הפסוק "ואחרי עיניכם". בברכות (יב ב)
מבואר ע"פ הספרי (שם): "אחרי לבבכם" זו מינות, "ואחרי עיניכם" זו זנות. לפי בעל
הידור זקן (עמ' 61, הערה פה) הכוונה באזהרות ר"א הזקן (שם) למנות שני לאוין אלו
בנפרד. וראה זהר הרקיע (עמ' 107, לאוין, הערה קכה) ונתיב מצותיך (דף קע, א) שכתבו
כי מן הראוי היה למנותם בשני לאוין. אולם גם הרמב"ם (ל"ת מז) מנה בזה רק לאו אחד.
150 במדבר יז ה. הרמב"ם לא מנה לאו זה, וביאר (בשורש שמיני) שאין זה מניעה אלא
שלילה, לפיה כל שיחלוק על הכהונה לא יארע לו כדוגמת קרת בבליעה ושריפה, אלא
עונשו יהיה צרעת. והכתוב בגמרא בסנהדרין (קי א) כי המחזיק במחלוקת עובר בלאו
זה, אינו אלא אסמכתא. ראה גם דבריו בל"ת מה. הרמב"ן (בהשגותיו לשורש שמיני)
השיב כי הכתוב בעיקרו נועד להזהיר שאין לערער על הכהונה, וכן כתוב בס' יראים
(סי' שנו). הרמב"ן מנה לאו זה במנינו, וכן הסמ"ג (סי' קנו, קנו). וראה מתק אזהרות
(עמ' קנח, סוף הערה סד).

151 במדבר לה לג. לדעת הרמב"ן (בהשגותיו לשורש חמישי) לא החשיב בעל ה"ג פסוק זה
כטעם לאיסור לקחת כופר מרוצה, אלא מגאו כלאו, מפני שבספרי מבואר שפסוק זה
הוא אזהרה לחנפים, וכן הוא בס' יראים (סי' רמח). עוד כתב הרמב"ן (בסוף דבריו שם)
שלאו זה מוסיף אזהרה בארץ ישראל עצמה. עם זאת הרמב"ן עצמו לא מגאו במנין
המצוות. גם הרמב"ם לא מנה לאו זה, וראה בהערה הסמוכה.

152 במדבר לה לד. הרמב"ם לא מנה לאו זה, וביאר (בשורש חמישי) שאין זו אזהרה אלא
טעם לכך שאין ליקח כופר מרוצה, כיון ששפיכות דמים מטמאת את הארץ. הרמב"ן
(בהשגותיו שם) הוכיח שאין המדובר בטעם כי אם באזהרה, המוסיפה לאו בארץ ישראל.
עם זאת הרמב"ן עצמו לא מנה לאו זה במנינו. באזהרות רשב"ג (עמ' 107) נמנה רק
הלאו הקודם "ולא תחניפו", ולא לאו זה. רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 200) מבארו ע"פ ס'
יראים (סי' רמט), שגם לאו זה מזהיר על חנופה ולעבור עליו בשני לאוין, ולכן סובר
רשב"ג שאין זה אלא כשאר הלאוין שנכפלו, ומנה רק "לא תחניפו". ראה גם תועפות
ראם על ס' יראים (שם, הערה א).

153 ויקרא כב כח.

154 ויקרא כב לב.

או שבור לא תקריבו¹⁵⁵. (קכד) ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו¹⁵⁶. (קכה) ובארצכם לא תעשו¹⁵⁷. (קכו) ומיד בן נכר לא תקריבו¹⁵⁸. (קכז) כל מום לא יהיה בו¹⁵⁹. (ולחם

72. ומעוך וכתות... לא תקריבו] ח' ב שם. 73. ולחם... תאכלו] נמנה בא"ק לעיל עמ' 33 שו' 33 לפי ב.

155 ע"פ ויקרא כב כב. הרמב"ם (ל"ת צא—צד) מנה ע"פ הגמרא בתמורה (ו ב) ארבעה לאוין: א. "כל אשר בו מום לא תקריבו" (שם פס' יט) [נמנה בה"ג להלן במנין הלאוין (רעא)]—הקדשת בעל מום. ב. "לא תקריבו אלה לה'" (סיום הפס' שלפנינו)—שחיתת בעל מום. ג. "לא תקריבו לה'" (פס' כד, סיום הפס' שבסמוך)—זריקת דם בעל מום. ד. "ואשה לא תתנו מהם" (פס' כב)—הקטרת בעל מום. (בדבר הלאו שמנה הרמב"ם בל"ת צה "לא תזבח לה' אלקיך שור ושה אשר יהיה בו מום", דברים יז א, ראה להלן במנין הלאוין ל"ת קצב). הרמב"ם הוסיף לבאר (בל"ת צד) שאף שבתמורה (שם) מבואר שיש לאו נוסף על הקטרת מקצתו, אין למנותו. כיון שלהלכה קי"ל שאין לוקין על לאו שבכללות, וראה מש"כ בזה הרמב"ן (בהשגותיו לשורש תשיעי), מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ד), זהו הרקיע (עמ' 79, לאוין, הערה לט), המפרשים בשהמ"צ על הרמב"ן (שם), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 455). הרמב"ן (בסוף מנין המצוות שלו) חלק על הרמב"ם, וכתב שהקדשת בעל מום, שחיתתו, זריקת דמו והקטרתו, נמנים בלאו אחד בלבד, כיון שכולם מהוים מניעת בעל מום מלהקריב למזבח. לפי המבואר בנוסח שלפנינו, נמנו בה"ג שלשה לאוין: הקדשה, שחיטה וזריקה, ונראה שזריקה והקטרה בכלל אזהרה אחת הן. כך מבואר בנתיב מצותיך (דף ק, ב) ורי"פ פרלא (שם), ראה שם הטעם. גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 72, 67) ורס"ג (ל"ת רא—רג) נמנו שלשה לאוין. וראה זהו הרקיע (עמ' 77, לאוין, הערה לט), נתיב מצותיך (דף קמט, א; קסז, א), מתק אזהרות (עמ' קלז, הערה פט), הידור זקן (עמ' 70, הערה קלת), תועפות ראם (סי' שמא, הערה א; שמב, הערה א), רי"פ פרלא (שם). בה"ג נוסח א' נמנו כאן שני לאוין: עורת וכו', ומעוך וכו', ולא נמנה להלן "כל אשר בו מום". רא"ש טרויב (הערה סז) מבאר שאין הכוונה כאן למנות לאו של זריקה והקרבנות בעל מום, שכן הם נכללים להלן במנין הפרשיות (יו) פרשת "מומי בהמה", כיון שהן מצוות המוטלות על הציבור. כאן הכוונה לאיסור הקדשת בעל מום המוטל על היחיד. הפסוק ומעוך וכתות וכו', הובא משום שניתן היה להניח שמומים אלו לא יפסלו, כיון שהם חסרון מבפנים, או שהינם מומים בלתי גלויים (ראה בכורות לט ב). וראה להלן במנין הפרשיות (שם, הערה 443). בה"ג נוסח ב' לא נמנו כאן הלאוין, אלא להלן (עמ' 55 שו' 95) הובא סיום פסוק כב "לא תקריבו אלה לה'", וכן נמנה להלן, כמו שהוא לפנינו, הלאו "כל אשר בו מום".

156 ויקרא כב כד. ראה הערה קודמת.

157 ויקרא כב כד.

158 ויקרא כב כה. הרמב"ם (ל"ת צו) ביאר, ע"פ הגמרא בתמורה (ז א), שזו אזהרה שלא לקבל קרבנות בעלי מומים מנכרים כדי להקריבם על גב המזבח. בס' יראים (סי' שמג) הובא מהספרא שזו אזהרה שלא לקבל שקלים מנכרים לצורך קרבנות ציבור, וראה תועפות ראם (שם, הערה א). כן כתוב גם בסמ"ג (לאוין שיד). גם הרמב"ן (בלאוין שהוסיף, ל"ת ח) מנה לאו זה של קבלת שקלים בפני עצמו, וראה מה שזן בדבריו רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 300). כך גם נראה מאזהרות ר"א הזקן (עמ' 67) ורשב"ג (עמ' 84), בהם נכתבה אזהרה זו בסתם, משמע שהמדובר גם בקרבנות תמימים, דהיינו לענין שקלים. כך הוסיפה כוונת אזהרות ר"א הזקן בהידור זקן (עמ' 55, הערה ס). וראה זהו הרקיע (עמ' 84, לאוין, הערה נא), מתק אזהרות (עמ' קלט, הערה צה) המגיהים את הלשון. כך ביאר גם רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 302; ח"ב, עמ' 463) בדעת רס"ג (ל"ת ריא).

159 ויקרא כב כא. הרמב"ם (ל"ת צו) ביאר ע"פ הספרא שזו אזהרה שלא להטיל מום בקדשים.

וקלי וכרמל לא תאכלו). (קכח) בשבעית שדך לא תו' 160. (קכט) וכרמך לא תומר 161.
 75 (קל) את ספיח קצי' לא תקצור 162. (קלא) וא' ענבי נזירך לא תבצר 163. (קלב) ביובל
 לא תורעו 164. (קלג) ולא תקצרו א' ספיחיה 165. (קלד) ולא תבצרו א' נזיריה 166.
 (קלה) אל תונו איש את אחיו 167. (קלו) ולא תונו איש א' עמיתו 168. (קלז) ולא תרדה
 בו בפרך 169. (קלח) לא תעבד בו עבד עבד 170. (קלט) לא ימכרו ממכרת עבד 171.

74. בשבעית] ח' ב.
 75. את] ח' ו. וא'] ח' ו. [ביובל] סדר הפסוקים בתורה כמו כאן. ולא תרדה
 ח' ב. ... ממכרת עבד] ח' ב, ולהלן עמ' 53 שו'
 77. אל תונו איש את אחיו] ח' ו. בב כתוב 89 מנה רק ולא תרדה בו בפרך. בו מקדים

בס' יראים (סי' שמד) גם כן נמנה לאו זה, אולם בחיבורי האזהרות וכן ברס"ג לא נמנה,
 וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 697). במנין המצוות שבוהר הרקיע (ל"ת צה) נוסף הלאו.
 160 ויקרא כה ד.

161 ויקרא כה ד. גם הרמב"ם (ל"ת רכא) מנה לאו זה בפני עצמו, אף שמנה גם הוא,
 באזהרה הקודמת, לאו "שדך לא תורע", וכן הוא בסמ"ג (לאוין רעב-רעד), וראה במעשה
 נסים (סי' ד) תמיהת ר' דניאל הבבלי ע"פ המבואר במועד קטן (ג א) שזמירה בכלל
 זריעה היא, ועיי"ש בתשובת ר"א בן הרמב"ם. וראה מש"כ בזה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ'
 335). רס"ג לא מנה לאו זה, אמנם באזהרותיו שע"פ עשרת הדברות (בדבור זכור) מנאו.
 הדברים הנ"ל אמורים גם לגבי הלאוין "ואת ענבי נזירך לא תבצר", ו"לא תבצרו את
 נזיריה" הנמנים בסמוך, שכן בגמרא (שם) מבואר שגם בצירה בכלל זריעה היא.

162 ויקרא כה ה.

163 ויקרא כה ה. ראה לעיל הערה 161.

164 ויקרא כה יא.

165 ויקרא כה יא.

166 ויקרא כה יא. ראה לעיל הערה 161.

167 ויקרא כה יד. לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, נמנו שני לאוין: "אל תונו איש
 את אחיו", ובסמוך "ולא תונו איש את עמיתו". כן הוא גם ברמב"ם (ל"ת רב, רנא),
 המבאר ע"פ הגמרא בבבא מציעא (גח ב) שהלאו הראשון מכוון להונאת ממון, והשני
 להונאת דברים, בדומה לשני הלאוין שמנה לעיל (לט, מ) בגר. כך נראה גם מאזהרות
 ריב"ר (דף צ, ב, וראה נתיב מצותיך שם), רשב"ג (עמ' 72, וראה זהר הרקיע שם, הערה
 יט, נתיב מצותיך דף קמג, א) וס' יראים (סי' קכו, קפ, וראה תועפות ראם סי' קפ,
 הערה א, וסי' ריג, הערה ב). לעומת זאת בה"ג נוסח א נכללו שני הלאוין באזהרה אחת
 "ולא תונו איש את עמיתו", וכן נראה מאזהרות ד"א הזקן (עמ' 70), ר"ש (עמ' 151)
 ורס"ג (ל"ת פה). וראה מש"כ רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 189) ומתק אזהרות (עמ' קמא,
 הערה קו) בביאור שיטה זו לפיה נמנה כאן לאו אחד בלבד, ולעיל, לגבי גר, שני לאוין.

168 ויקרא כה יז. ראה הערה קודמת.

169 ויקרא כה מג. ראה הערה בסמוך.

170 ויקרא כה לט. לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח א, נמנה גם הלאו "לא תעבד בו
 עבודת עבד" וגם הלאו הקודם "ולא תרדה בו בפרך". כן הוא גם ברמב"ם (ל"ת רנז,
 רנט), המבאר ע"פ הספרא, שהלאו "ולא תרדה בו בפרך" הינו אזהרה שאין להעביד
 עבד עברי עבודה שאין לאדון צורך בה, כגון שאמר לו החם לי הכוס והוא אינו צריך לו,
 ואילו הלאו "לא תעבד בו עבודת עבד" מכוון לעבודה של שפלות, כגון שאמר לו
 טול אחרי כלי לבית המרחץ. שני הלאוין נמנו גם באזהרות רשב"ג (עמ' 99, 93) וס'

(ולא יבאו לראות כבלע א'). (קמ) ואבן משכית לא תתנו¹⁷². (קמא) יין לא ישתה¹⁷³.
80 (קמב) וכל משרת ענבים לא ישתה¹⁷⁴. (קמג) וענבים לחים ויבשים לא יאכל¹⁷⁵.

"לא ימכרו ממכרת עבד" ל"לא תעבד בו" לא תתנו¹ ו' נו': בארצכם. ב' נו': ולא יהיה כקרח וכעתו, הכתוב לעיל עמ' 46 שו' 69. יין לא ישתה² ב: חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה; ו' נוזר יין ושכר וחומץ יין לא ישתה. 80. וענבים³ ח' ו'.

79. ולא יבאו לראות כבלע א' נמנה בא"ק לעיל עמ' 42 שו' 55, לפי ב' הח' כאן. ו' מקדים את הלאו הסמוך אבן משכית וכו' ללאו ולא

יראים (סי' קצט, רא). לעומת זאת בה"ג נוסח ב' נמנה רק הלאו "ולא תרדה בו בפרך", וכן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 66), ריב"ר (דף צו, ב), ורס"ג (ל"ת רע"ג). רי"פ פרלא (על רס"ג שם) כתב שלשיטה זו יש לומר ששני הלאוין נכללו באזהרה אחת, שכן גם עבודת פרך אסורה משום בויון. עוד העיר, שבה"ג וברמב"ם הובא הלאו "ולא תרדה בו בפרך", וכן משמעות אזהרות ריב"ר (שם), ולעומתם בסמ"ג (לאוין קעד) ובס' יראים (שם) הובא הלאו המאוחר יותר (פס' מו) "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך", וכן משמעות אזהרות רשב"ג (שם, וראה זהר הרקיע שם, הערה צו) ורס"ג (שם).

171 ויקרא כה מב. לאו זה שנמנה בה"ג לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ו', מנה גם הרמב"ם (ל"ת רנת), וכן הוא באזהרות רשב"ג (עמ' 100) ובס' יראים (סי' ר). לעומת זאת בה"ג נוסח ב' לא נמנה, וכן חסר ביתר האזהרות. גם רס"ג לא מגאו, וראה מה שביאר בזה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 226). א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה טו) כתב שיתכן כי גם בנוסח ב' נמנה לאו זה, אם נגיה במקום מש"כ להלן (עמ' 61 שו' 17) "לא ימכר" — "לא ימכרו" (ראה שם הערה 263).

172 ויקרא כו א.

173 במדבר ו ג. בה"ג נמנו ארבעה לאוין באיסור היוצא מן הגפן לנזיר: א. שתית יין. ב. שתית משרת ענבים. ג. אכילת ענבים לחים ויבשים. ד. אכילת חרצנים וזג. לדעת בעל הידור זקן (עמ' 68, הערה קכב) כוונת בה"ג (לפי נוסח ו') למנות בפני עצמו "חומץ יין לא ישתה". הרמב"ם מנה חמשה לאוין: א. ל"ת רב: איסור שתיה (יין ומשרת ענבים). ב. ל"ת רג: איסור אכילת ענבים לחים. ג. ל"ת רד: איסור אכילת צמוקים (ענבים יבשים). ד. ל"ת רה: איסור אכילה חרצנים. ה. ל"ת רו: איסור אכילת זג. רא"ש טרויב (הערה ע) תמה על בעל ה"ג כי לשיטתו היה גם לו למנות בנפרד ענבים לחים, יבשים, חרצנים וזג. מדברי הרמב"ן (בהשגותיו סוף שורש תשיעי) נראה שהגיעה לידו נוסחה ראשונה של ספר המצוות של הרמב"ם, לפיה לא מנה הרמב"ם בזה אלא אזהרה אחת, וכן היא דעת הרמב"ן למנות לאו אחד, לאיסור על הנזיר כל אשר יצא מן הגפן. ראה זהר הרקיע (עמ' 87, לאוין, הערה ג), והמפרשים בסה"מ צ (שם). מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 69) נראה שמנה שני לאוין בלבד: א. איסור שתיה. ב. איסור אכילה, וכן הוא בס' יראים (סי' עט, פ) וברס"ג (ל"ת רמג, רמד). ראה רי"פ פרלא (שם, וכן בח"א, עמ' 676) שביאר שיטת הסמ"ק שלא מנה בזה שום לאו. מאזהרות ריב"ר (דף צה, א) משתמע שמנה חמשה לאוין כרמב"ם, שכן כתב שם: "ושמונה לאוין נזיר", ובכך נכללו גם שלשת הלאוין שבסמוך. אמנם בנתיב מצותיך (שם) מוגה "ושבעת" במקום "ושמונת", כדי להשוות מנינו למנין בה"ג. ראה גם ישיר משה (דף לט, ב). וע"ע להלן מגין הפרשיות (הערה 458).

174 במדבר ו ג.

175 במדבר ו ג.

(קמד) מחרצנים ועד זג לא יאכל¹⁷⁶. (קמה) (ועל כל נפשות) <ועל נפש> מת לא יבא¹⁷⁷. (קמו) לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא¹⁷⁸. (קמז) תער לא יעבר על ראשו¹⁷⁹. (לא יעבוד עוד). (קמח) לא תגסו את יימי אלהיכם¹⁸⁰. (קמט) לא תחוס

81. ועל נפש... תער לא יעבר על ראשו] בו הסדר: "תער לא יעבר על ראשו" ואח"כ "ועל נפש וכו'". וכן סדר הפסוקים בתורה. ועל נפש] כצ"ל, וכן הוא בל. הגירסה "ועל כל נפשות", הכתובה גם בב, היא טעות, שכן כך נאמר לגבי כהן גדול (ויקרא כא יא), ואין ענינו כאן לגבי גזיר. הלאוין שבכהן גדול נמנים בא"ק, לפי ב, להלן בסוף מנין הלאוין.

82. לאחיו ולאחותו] ח' ב. אם הכוונה בגירסת ב "לאביו ולאמו לא יטמא" לפסוק שנאמר לגבי כהן גדול (ויקרא שם), הוא טעות כנ"ל. לא יטמא] ו ג': להם.

83. לא יעבוד עוד] נמנה בא"ק לעיל עמ' 34 שו' 34, לפי ב הח' כאן. ו ג': כאן: לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ולא יהיה כקרח לא תחניפו את הארץ ולא תטמא את

176 במדבר ו ד.

177 במדבר ו ו. וראה הערה סמוכה.

178 במדבר ו ז. לאו זה וכן הלאו הקודם, נמנו גם ברמב"ם (ל"ת רז, רח) ובס' יראים (סי שגד, שנה). כן משמע גם מאזהרות ריב"ר (דף צה, א). ראה לעיל סוף הערה 173. לעומת זאת מאזהרות ר"א הוקן (עמ' 71), רשב"ג (עמ' 87) וסמ"ק (סי' צ) עולה שמנו אזהרה אחת בלבד. רס"ג לא מנה כלל לאוין אלו, וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 672).

179 במדבר ו ה.

180 דברים ו טז.

181 בנוסח א נוספה המלה "עליהם". הכוונה לפסוק (דברים ז טז) "לא תחוס עיניך עליהם" האמור בשבע האומות. לאו זה נמנה בפירוש בס' יראים (סי' שסב), וכפי שנראה גם באזהרות רשב"ג (עמ' 93). שאר מוני המצוות לא מנאוהו. בזהר הרקיע (עמ' 94, לאוין, הערה פ) מבואר כי לא מנו לאו זה כיון שנכלל בלאו (דברים כ טז) "לא תחיה כל גשמה". רס"ג לא מנה את שני הלאוין, ולפי ביאורו של רי"פ פרלא (ח"ב, דף כ, ב) מפני ששני הלאוין נכללים בלאו (דברים ז ב) "לא תכרות להם ברית". בנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, לא כתובה המלה "עליהם". יתכן שהכוונה לפסוק שנאמר ברוצח (דברים יט ג) "לא תחוס עיניך עליו", שהרמב"ם (ל"ת רעט) מנאו, וכן הרמב"ן הוסיפו במנינו (מצוה יג), וכפי שהעיר בזהר הרקיע (שם), מפני שכנראה לא נכללה מצוה זו בנוסח הרמב"ם שהיה לפני הרמב"ן. וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 201). באזהרות ריב"ר (דף צה, א) כתוב "ופן תחוס עיניך עליו חסון". הכוונה לפסוק הנ"ל שנאמר ברוצח, וראה גתיב מצותיך (שם). אולם בשאר האזהרות לא נמנה. רי"פ פרלא (שם, עמ' 54) מסביר שיטתם וכן נוסח א הנ"ל, שלאו זה "לא תחוס עיניך" שנאמר ברוצח, נכלל במש"כ לעיל (במנין העונשין, חייבי סייף, עונש כח) רוצח, והלאו של רציחה נמנה לעיל במנין הלאוין (ל"ת כט).

182 לאו זה נכפל בפרשת ואתחנן (דברים ו יב) ועקב (שם ח יא). בנוסח ב נוספה המלה "אלהיך", ומסתבר שהכוונה ללאו הנמנה בפרשת עקב. אמנם הרמב"ן (במנין הלאוין, מצוה א) ציטט את הפסוק שבפרשת ואתחנן, אף שהוסיף את המלה "אלהיך". בס' יראים (סי' שס) נאמר במפורש שהמדובר בפסוק שבואתחנן, וראה תועפות ראם (שם, הערה א) שהעיר כי בכת"י נוספה המלה "אלהיך". הרמב"ם לא מנה לאו זה, ואילו הרמב"ן, כנ"ל, הוסיפו במנין הלאוין שלו, וביאר שלאו זה מוסיף על "אנכי ה' אלהיך" אזהרה שלא לשכוח האלוקות, וראה זהר הרקיע (עמ' 105, לאוין, הערה קיח). בס' יראים (שם) מבואר כי לאו זה הינו אזהרה שאדם לא ישכח לקבל עליו עול מלכות שמים, ויקרא קריאת שמע מידי יום, ו"פן תשכח" לאו הוא. וראה ירושלמי ברכות (פ"א ה"ד) כי מי שלא קרא

עינך 181. (קג) פן תשכח את יי'י 182. (קנא) (פן) <אל> תאמר בלבבך 183. (קנב) פן
85 תשכח את הדברים 184. (קנג) לא תוכל לאכול בשעריך 185. (קנד) והלוי לא תעזבנו 186.

דארץ, — כתוב בא"ק לעיל עמ' 45 שו' 68. שו' 92. יי'י' ב, ו: יי', — וכן להלן.
לא תגורו מפני איש, — כתוב בא"ק להלן
עמ' 55 שו' 95. לא תנסו... פן תשכח
את הדברים] בו הסדר: פן תשכח את הדברים
פן תשכח את יי' לא תנסו את יי' לא תחס
עינך עליהם, וכך סדר הפסוקים בתורה. הלאו
"אל תאמר בלבבך" נמנה בו להלן עמ' 54

שו' 92. יי'י' ב, ו: יי', — וכן להלן.
אלהיכם] ח' ו.
84. עינך] ו גו': עליהם (ראה הערה 181).
יי'י' ב גו': אלהיך. אל] כצ"ל, וכך בו
ובא"ק להלן עמ' 54 שו' 92. בלבבך]
ו להלן שם, ולפיו גם בא"ק שם גו': בהדף.
85. לא תוכל לאכול בשעריך... (עמ' 55

קריאת שמע עובר בעשה, וגירסת רבינו חננאל (מובאת בסוף אוצר הגאונים לברכות, על
ברכות י ב) שעובר בלאו. ראה תועפות ראם (שם, הערה ד), רי"פ פרלא (ח"א, עמ'
152), ובמש"כ (שם) בביאור רס"ג שלא מנה לאו זה. בסמ"ג (לאוין סד) נמנה הלאו,
ומבואר ע"פ הגמרא בסוטה (ה א) שזו אזהרה על גסות הרוח. ראה להלן מגין העשין
הערה 398.

183 דברים ט ד. הרמב"ם לא מנה לאו זה. בסמ"ק (סי' יד) נמנה, ומבואר כי זו אזהרה
לאדם שלא יהא צדיק בעיניו. בס' יראים (סי' רנא) מבואר ש"הזהיר הכתוב בנפול
רשעים ביד צדיקים שלא יתפארו צדיקים לומר צדקותינו גרמה לנו וכו'". וראה מתק
אזהרות (עמ' קסג, הערה קעו) על אזהרות ר"א הזקן (שם) שגם כן נמנה לאו זה.

184 דברים ד ט. הרמב"ם לא מנה לאו זה. הרמב"ן הוסיפו במגין הלאוין שלו (מצוה ב),
וביאר כי זו אזהרה שאין לשכוח מעמד הר סיני, וכן כתב בפירושו עה"ת (בפסוק זה).
וראה מגלת אסתר על הרמב"ן (במנינו שם) בביאור דעת הרמב"ם. בסמ"ג (לאוין יג),
סמ"ק (סי' טו, וראה גם סוף סי' קה) וס' יראים (סי' שנט) נמנה הלאו, וביארו ע"פ
המשנה באבות (פ"ג מ"ח, וראה גם מנחות צט ב) שזו אזהרה שלא לשכוח את התורה.
וראה זהר הרקיע (עמ' 105, לאוין, הערה קיח), תועפות ראם על ס' יראים (שם, הערה
א), מתק אזהרות (עמ' קלח, הערה צג). וע"ע רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 252) מש"כ
בביאור רס"ג שלא מנה לאו זה.

185 דברים יב יו. הרמב"ם מנה בפסוק זה, ע"פ הגמרא במכות (יו א) וכריתות (ד ב),
שמונה אזהרות לאכילה מחוץ למקום הראוי. ל"ת קמא—קמג: מעשר שני של דגן, תירוש
ויצהר חוץ לירושלים. ל"ת קמד: בכור חוץ לירושלים. ל"ת קמה: חטאת ואשם חוץ
לעזרת. ל"ת קמו: עולה. ל"ת קמז: קדשים קלים לפני זריקת דמים. ל"ת קמט: בכורים בחוץ.
הרמב"ם (בשורש תשיעי, וכן בל"ת קמג) מבאר שמנה במעשר שני שלשה לאוין, כיון
שהמגין הוא כפי מגין המלקות שבפרטים אלו. הרמב"ן (בהשגותיו בסוף שורש תשיעי,
וכן בסוף מגין הלאוין שלו) כתב, שיש למנות שלשת הלאוין של מעשר שני בלאו אחד,
כיון שהם בענין אחד. בה"ג נמנו כל הלאוין באזהרה אחת, לפי שכולם באים בכלל
לאו אחד, וכן הוא בס' יראים (סי' פב). וראה זהר הרקיע (עמ' 81, לאוין, הערה מז,
וכן בהקדמתו בסוף שורש תשיעי, ובסוף ספרו), נתיב מצותיך (דף צו, ב), רי"פ פרלא
(בביאורו לרס"ג, ל"ת ריז, ריח, שמנה במעשר שני שני לאוין, דגן ותירוש, וכן
ביתר דבריו שם).

186 ע"פ דברים יד כו. הרמב"ם (ל"ת רכט) מנה אזהרה זו מפסוק הכתוב מוקדם יותר (שם,
יב יט) "השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך". רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 185)
מבאר שבה"ג, וכן ברס"ג (ל"ת עט), הובא הפסוק המאוחר, כיון שהלאו בו מפורש יותר
מאשר בקודמו, וכן (שם, עמ' 333) מפני שהוא כולל גם את חוץ לארץ, בעוד
שבפסוק הראשון מדובר רק "על אדמתך". בה"ג נוסח ב, נמנו שני הלאוין השמר לך
וכו', והלוי לא תעזבנו, ואין כן באזהרות, וראה רי"פ פרלא (שם, עמ' 186).

(קנה) ולא תוסיף עליו¹⁸⁷. (קנו) ולא תגרע ממנו¹⁸⁸. (קנו) לא תתגודדו¹⁸⁹. (קנה) ולא תשימו קרחה¹⁹⁰. (קנט) לא יגש את רעהו¹⁹¹. (קס) ולא תאמץ את לבבך¹⁹². (קסא) ולא תקפץ את ירך¹⁹³. (קסב) ולא ירע לבבך¹⁹⁴. (לא יקרחו קרחה). (קסג) לא תשלחנו

שו' 95) לא תשמע אל דברי הנביא ההוא] הסדר ב: לא תחמד כסף וזהב עליהם... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. לא תוכל לאכול בשעריך... לא ידבק בידך מאומה. כך הסדר בקטע קמברידג' 54, F10, T-S (=), המתחיל במלה "רעהו" (שו' 87), ומסתיים במלים "בצבא ולא" (עמ' 61 שו' 17). והלוי לא תעזבנו] ב: והלוי אשר בשעריך לא תעזבנו, והוא לשון הפסוק. וגו': השמר לך פן תעזב את הלוי (דברים יב יט).

86. ולא תוסיף... ולא תשימו קרחה] בו הסדר: לא תתגודדו ולא תשימו קרחה לא תאכל כל תועבה (כתוב בא"ק להלן עמ' 63 שו' 21, לפי ב) לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. סדר הפסוקים בתורה כמו כאן. ולא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו] ב: לא תוסיפו על הדבר ולא תגרעו ממנו (דברים ד ב). 87. את לבבך] ח' ו. 88. את ירך] ח' ו. לבבך] ב גו': בתתך לו. לא יקרחו קרחה] ח' ב, ו. גמנה שנית

187 דברים יג א.

188 דברים יג א.

189 דברים יד א. הרמב"ם לא מנה לאו זה בפני עצמו, אלא כללו (בל"ת מה) עם הלאו (ויקרא יט כח) ושרט לנפש לא תתנו וכו', וכדעת רבי יוסי במכות (כא א) ששריטה וגדידה אחת היא (גמנה לעיל במנין הלאוין קיא). באזהרות רשב"ג (עמ' 85) נמנה רק הלאו של שריטה, והכוונה היא גם ללאו של גדידה, כך מבואר בזהר הרקיע (שם, הערה גה) ובנתיב מצותיך (דף קנב, ב). כן הוא ברס"ג (ל"ת כט), וראה רי"פ פרלא (שם). לעומת זאת בה"ג נמנה בנפרד גם הלאו של גדידה, וכן הוא בסמ"ק (סי' עה), אזהרות ר"א הזקן (עמ' 68), ריב"ר (דף צו, ב) וס' יראים (סי' שסט). בסמ"ק (שם) מבואר הטעם, לפי שבמחלוקת במכות (שם) אין הלכה כר"י אלא כת"ק, כלומר, ששריטה ביד וגדידה בכלי. ועוד, שלפי דרשת חז"ל (יבמות יד, א) בא הלאו לא תתגודדו ש"לא תעשו אגודות אגודות". ראה דינא דחיי על הסמ"ג (לאוין סב), ישיר משה (דף מ, א), נתיב מצותיך על אזהרות ריב"ר (שם), רא"ש טרויב (הערה פג). רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 58) מבאר שהלאו של גדידה כולל גם אזהרת גדידה על עבודה זרה, ואילו הלאו של שריטה הוא רק אזהרה על מת. והוסיף, שכן משתמע מלשון אזהרות ר"א הזקן (שם), וראה מתק אזהרות (עמ' קמא, הערה קז).

190 דברים יד א. ראה להלן מנין הלאוין הערה 292.

191 דברים טו ב. הרמב"ם (עשה קמב) מנה ע"פ הספרי גם את העשה שבפסוק הסמוך "את הנכרי תגש". בה"ג לא נמנה, והסכים עמו הרמב"ן (בהשגותיו על שורש ששי), כיון שהוא לאו הבא מכלל עשה. ראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' י), זהר הרקיע (עמ' 40, עשין, הערה לז), ובמפרשים על שורש ששי. בנתיב מצותיך (דף קמו, ב) הובן מלשון אזהרות רשב"ג (שם) שבדעתו למנות עשה זה.

192 דברים טו ז. ראה הערה סמוכה.

193 דברים טו ז. הרמב"ם לא מנה לאו זה בפני עצמו, רק מנה (ל"ת רלב) "הוהרנו שלא למנוע צדקה וכו' והוא אמרו לא תאמץ את לבבך". בזהר הרקיע (עמ' 93, לאוין, הערה עח) מבואר, שכשם שיש מצוות רבות במצות צדקה, כן יש אזהרות רבות על ההמנעות ממנה. מלשון בה"ג לא ברור אם כוונתו למנות שני לאוין או לאו אחד בלבד. גם באזהרות ריב"ר (דף צב, א) ור"ש (עמ' 150) נכתבו שני הלאוין בסמוך. בס' יראים (סי' רב) נמנה לאו אחד, וכן ע"י רס"ג (ל"ת פו), אשר חזר בו ממנותו אותם באזהרותיו על עשרת הדברות (דיבור כבד) בשני לאוין. לעומת זאת באזהרות ר"א הזקן (עמ' 66, 72) ורשב"ג (עמ' 81, 93) נמנו בשני מקומות נפרדים. בסמ"ק (סי' כ, רנו) נמנו שני

ריקם¹⁹⁶. (קסד) לא יקשה בעיניך¹⁹⁸: (קסה) לא תעבד בבכר שורך¹⁹⁷. (קסו) ולא
90 תגונו בכור צאנך¹⁹⁸. (קסז) לא תוכל לזכות את הפסח¹⁹⁹. (קסח) לא תבנה עוד²⁰⁰.
(קסט) לא ידבק בידך מאומה²⁰¹. (קע) לא תחמד כסף וזהב עליהם²⁰². (קעא) לא תביא

בא"ק להלן עמ' 66 שו' 29, לפי ב, ומקומו תרדה בו בפרך. כתוב בא"ק לעיל עמ' 48
שם מתוך ההקשר. בו מובא לעיל עמ' 40 שו' 77.
שו' 49. 90. לא תוכל... בידך מאומה] ח' ק; ב
89. בעיניך] ב גו': בשלחך. וממשיך: לא גו': מן החרם.

לאוין, ומבואר שם שהלאו "לא תאמץ" הוא אזהרה על הצדקה, והלאו "לא תקפוץ" הוא
לענין הלואת עני. רא"ש טרויב (הערות פד, פה) ורי"פ פרלא (ח"א, עמ' 338; ח"ב,
עמ' 222) ביארו ע"פ הספרי: "לא תאמץ את לבבך — יש בן אדם שמצער אם יתן אם לא
יתן, ולא תקפוץ את ירך — יש בן אדם שהוא פושט ידו וחוזר וקופצה". בנתיב מצותיך
(דף קנח, ב) מוסבר שכוונת בה"ג היא למנות לאו אחד בלבד, וכן כתב במנין המצוות
לבה"ג שבסוף ספרו (ל"ת קצא), וראה הידור זקן (עמ' 71, הערה קמ).

194 דברים טו י. הרמב"ם וכן רס"ג לא מנו לאו זה. הרמב"ן (בלאוין הנוספים לדעתו, ל"ת
יז) מגאו, וביאר כי זו אזהרה שלא ליתן צדקה בעין רעה. גם בסמ"ג (סי' כא) נמנה
לאו זה. הרמב"ם (ל"ת רלא) מנה לאו אחר הכתוב בפסוק הקודם "השמר לך פן יהיה דבר
עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וכו'". בה"ג לא מגאו. רא"ש טרויב (הערה
פה) ורי"פ פרלא (ח"א, עמ' 338; ח"ב, עמ' 336) מבארים שלא קיימת מחלוקת ביניהם,
שכן הרמב"ם ובה"ג כיוונו לאותו לאו, ו"שלא ירע לבבך" הוא סיום האזהרה של "השמר
לך וכו'". הכוונה היא לאיסור מניעת הלואה עקב השמיטה. כן משתמע מאזהרות ר"א
הזקן (עמ' 66) וריב"ר (דף פב, ב, וראה נתיב מצותיך שם). בזהר הרקיע (עמ' 93,
לאוין, הערה עט) הובא פירוש זה ונדחתה, וראה מה שדן בזה רי"פ פרלא (שם).

195 דברים טו יג.

196 דברים טו יח. הרמב"ם לא מנה לאו זה. הרמב"ן (בלאוין הנוספים לדעתו, ל"ת טז)
מגאו, וביאר שזו אזהרה "שלא יחר בעינינו בשלחנו העבדים חפשים בשנה השביעית".
בס' יראים ורס"ג לא נמנה לאו זה. לפי זהר הרקיע (עמ' 86, לאוין, הערה גז) שכח
הרמב"ם למנות הלאו, וראה מגלת אסתר על הרמב"ם (שם). רי"פ פרלא (ח"א, עמ'
340) מבאר כי המשמיטים לאו זה סוברים, שאין זו אזהרה אלא תנחומים והבטחה,
שבעבור זה יתברך בכל אשר יעשה. ראה גם רשב"ם (על פסוק זה).

197 דברים טו יט.

198 דברים טו יט.

199 דברים טז ה. הרמב"ם וסיעתו לא מנו לאו זה, לבד מס' החינוך (מצוה תפז), וכנראה
מצא כן במהדורה הראשונה של ספר המצוות, וראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי'
ב), הקדמת ר"ח העליר לסהמ"צ של הרמב"ם במהדורתו (הערה 1). בעל המשנה למלך
בהגותו על החינוך (שם) כתב שאין למנות לאו זה, שכן נהג דוקא בשעת היתר הבמות.
אף שהותר או להתקרב בבמת יחיד, הקרבת קרבן פסח לא הותרה אלא בבמה גדולה.
אבל לאחר שנבנה הבית, אין הבדל בין קרבן זה לבין שאר הקרבנות. מדברי בעל ס' החינוך
עולה שלגבי קרבן פסח קיים לאו בפני עצמו, בנוסף על עונש הכרת שנאמר לגבי כלל
הקרבנות, ועיי"ש שתמה עליו. וראה ספרי (על פסוק זה), וכן גמרא פסחים (צא א).
עיי' מה שדנו בזה מעשה נסים (שם), זהר הרקיע (בפתיחה, וכן בעמ' 80, לאוין, הערה
מ, ובעמ' 84, הערה נב), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 361; ח"ג, עמ' 94).

200 דברים יג יז.

201 דברים יג יח.

202 דברים ז כה.

תועבה²⁰³. (אל תאמר בלבבך בהדף). (קעב) וערפכם לא תקשו²⁰⁴. (קעג) השמר בנגע הצרעת²⁰⁵. (קעד) לא יעבד בו ולא יזרע²⁰⁶. (קעה) לא (תעשה) <תעשון> כן²⁰⁷. (קעו) לא תאכל הנפש²⁰⁸. (קעז) לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים²⁰⁹. (קעח) לא

92. תועבה] ב גו': אל ביתך. אל תאמר בלבבך בהדף] נמנה בא"ק לעיל עמ' 51 שו' 84, לפי ב הח' כאן. וערפכם לא תקשון] ח' ב, אבל מנאו להלן עמ' 59 שו' 9, ולפיו נכפל בא"ק שם. בב (להלן שם), ו גו': עוד; בב (כאן) גו': ולא יזח החשן ולא יסורו ממנו, — כתוב בא"ק לעיל עמ' 39 שו' 48. לפי הקשר הפסוקים אין מקומם של לאוין אלו כאן. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 25) יישב גירסת ב ע"פ הגמרא במכות (כב א) שהלאוין נימנו כאן מפני שלאוין גמורים הם ללקות עליהם,

כשאר הלאוין הסמוכים להם. השמר בנגע הצרעת] ח' ו. 93. לא יעבד בו ולא יזרע] ח' ו, אבל נמנה להלן עמ' 58 שו' 4. תעשון] כך נראה לתקן ע"פ ו: "לא תעשון כן לי" (דברים יב ד). וכן נראה מסיום הפסוק המובא בב: "לא תעשה כן לי" אלהיכם, בעוד שסיום הפסוק בדברים (יב לא) שונה: "לא תעשה כן לה' אלהיך". לפי"ז גם בב צ"ל: "לא תעשון כן וכו'". גם הרמב"ם (ל"ת סה) מנה לאו זה. 94. הנפש] ב, ו גו': עם הבשר. לא

203 דברים ז כו.

204 דברים י טז. הרמב"ם לא מנה לאו זה, וביאר (בשורש רביעי) שזו מצוה הכוללת את כל התורה, ולכן אינה באה במגין. הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב, שאין זו אזהרה כוללת כי אם אזהרה פרטית, שנצטוו לשמוע לנביאים "ולא יתקשו עוד בשאלות האותות מהם". בסמ"ק (סי' ט) נמנה לאו זה, ומבואר שנועד להזהיר שאין למאוס בתוכחות. בס' יראים (סי' שסה) מבואר שזו אזהרה שלא יקשה עורף ויחשוב בלבו שלא לשוב ליוצרו. הרמב"ן (בביאורו לפסוק) כתב, שזו אזהרה שלא להאמין שיש תועלת בעבודת המלאכים וצבא השמים. רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 98) ביאר באזהרות ר"א הזקן (עמ' 71), כי זו אזהרה שלא להיות מחרחר ריב ומדגים, כמשמעות דברי הרמב"ם במורה נבוכים (תלק ג, פרק לג). 205 דברים כד ה. לאו זה שנמצא גם בנוסח ב, חסר בנוסח א. ההולכים בדרך ה"ג מנו לאו זה. דעת הרשב"ג באזהרותיו אינה ברורה. ראה זהר הרקיע (עמ' 88, לאוין, הערה סה) ובהערות צפנת פענח (שם, הערה עד), נתיב מצותיך (דף קנד, ב). הרמב"ם (בל"ת שח) שמנה לאו זה, הוסיף (בל"ת שז) את הלאו (ויקרא יג לג) "ואת הנתק לא יגלה". הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שיש למנות שניהם באזהרה אחת לפי שענינם אחד, שלא לקוץ סימני טומאה. ראה גם רמב"ן בביאורו עה"ת (דברים כד ט), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 316).

206 דברים כא ד. מלשון בה"ג אין ברור אם כוונתו למנות כאן שני לאוין או לאו אחד. וכן אין זה ברור בלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 66). הרמב"ם (ל"ת שט) כתב ע"פ הגמרא במכות (כב א) שיש למנות בזה אזהרה אחת בלבד. וכן הוא בס' יראים (סי' שפג) וברס"ג (ל"ת רסט). כן כתבו בדעת בה"ג תועפות ראם על ס' יראים (שם, אות א) ובנתיב מצותיך (במגין המצוות לבה"ג שבסוף ספרו, ל"ת ריט). לעומת זאת לדעת רא"ש טרויב (ל"ת רכ, רכא) מונה בה"ג כאן שני לאוין, וביאר זאת (בהערה צז) ע"פ הברייתא בסוטה (מו ב) מה ת"ל ולא יזרע, לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע וכו'. כן נקט גם רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 657) וביאר בדומה גם את הנאמר באזהרות ריב"ר (דף צז, ב). באזהרות רשב"ג הושמט לאו זה, וראה מה שתמה על זה בזהר הרקיע (עמ' 95, לאוין, הערה פה), והוא עצמו מנאו (ל"ת רכא), ועיין רי"פ פרלא (שם, עמ' 658).

207 דברים יב ד.

208 דברים יב כג.

209 דברים יב ה. הרמב"ם לא מנה לאו זה, כיון שחל רק בזמן היתר הבמות, ואין למנות

95 תגור ממנו²¹⁰. (קעט) לא תגורו מפני איש²¹¹. (קפ) לא תשמע אל דברי הנביא
ההוא²¹². (קפא) לא תטה משפט²¹³. (קפב) ולא תכיר פנים²¹⁴. (קפג) ולא תקח
שוחד²¹⁵. (קפד) לא תסור מן הדבר²¹⁶. (קפה) ולא יזידון עוד²¹⁷. (קפו) לא ירבה

תגור ממנו... הנביא ההוא] בב הסדר: לא תגורו מפני איש לא תשמע אל דברי הנביא ההוא לא תגורו ממנו. וכך סדר הפסוקים בתורה. לא תגור ממנו] ב (בטעות): לא תגורו ממנו; ח' ו, אבל מנאו להלן עמ' 58 שו' 3.

95. לא תגורו מפני איש] ח' ו, אבל מנאו לעיל עמ' 51 שו' 83. הנביא ההוא] ב גו' (אחרי "לא תגורו ממנו"): לא תקריבו אלה לימי' ובארצכם לא תעשו מיד בן נכר לא תקריבו כל מום לא יהיה בו, — כתוב בא"ק

מצוה שאינה נוהגת לדורות, כמו שביאר בשורש שלישי. רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 375) ביאר דעת בעל ה"ג ע"פ דברי הרמב"ן על פסוק זה, לפיהם עיקר הלאו נועד להזהיר שלא ימנעו מלעלות לרגל ולהביא נדרים ונדבות וכדומה, ומצוה זו נוהגת לדורות. בתועפות ראם (סי' שסו, הערה ב) מבואר ע"פ דברי ס' יראים (שם), שיש בלאו זה אזהרה לדורות שלא לשרוף וכן לנהוג פסול בקרבנות כשרים. ראה רא"ש טרויב (הערה פ).

210 דברים יח כב.

211 דברים א יז.

212 דברים יג ד. לפי הרמב"ם (ל"ת כח) וס' יראים (סי' שסח) לאו זה הוא אזהרה שלא לשמוע למתנבא לעבוד עבודה זרה, וכן משמעות הכתוב באזהרות ריב"ר (דף צו, ב). הרמב"ן (בהשגותיו על הרמב"ם שם) כתב שאין למנות אזהרה זו, וכאן הכוונה לאזהרה שלא לשמוע למתנבא לעקור דבר מן התורה. רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 310) ביאר לשון רס"ג (ל"ת קכט), שזו אזהרה שלא לקבל כלל נבואות שקר, והוסיף שכן גם משמעות לשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 65), ר"ש (עמ' 146) ורשב"ג (עמ' 73).

213 דברים טז יט. ראה להלן מנין הלאוין הערה 270.

214 דברים טז יט. הרמב"ם לא מנה לאו זה, אלא הביא (בל"ת רפד) הלאו המוקדם (שם א יז) "לא הכירו פנים במשפט", וכן הוא בה"ג לפי נוסח ב, בעוד שנוסח א הוא כנוסח שלפנינו. וראה תועפות ראם (סי' רד, הערה ב), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 76).

215 דברים טז יט.

216 דברים יז יא. בה"ג מנה שני לאוין בזקן ממרא: "לא תסור" (כאן), "ולא יזידון עוד" (בסמוך). עוד מנה לעיל (במנין העונשין, חייבי חנק, עונש לב) "זקן ממרא". הרמב"ם (ל"ת שיב) מנה רק את הלאו "לא תסור". אזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 172 שו' רנה, רע, עמ' 173 שו' רצט) זהה בזה לבה"ג. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 67) כתוב "ולא עוד הזדה", ומסתבר שהכוונה ללאו "ולא יזידון עוד". אמנם במתק אזהרות (עמ' קלו, הערה פ), ובביאור ר' מאיר שמחה הכהן (המובא בסוף הפירוש הידור זקן, עמ' 76) הועלה פירוש אחר בדבריו, ואם כן לא נמנה כלל לאו. וראה דחיית הפירוש בהידור זקן (שם). באזהרות ריב"ר (דף פד, ב) נאמר "פן יסור ופן יזיד", ונראה שכוונתו לשני הלאוין האמורים. פירוש שונה הועלה ביסוד משה (דף לה, א) ובגת"ב מצותיך (שם), ולפיו גם בו לא נמנה כלל לאו. באזהרות ר"ש (עמ' 141) נמנה רק העשה (דברים יז י) "ושמרת לעשות ככל אשר יורוך", ומנאו גם

לו נשים²¹⁸. (קפז) ולא יסור לבבו²¹⁹. (קפח) וכסף וזהב לא ירבה לו²²⁰. (קפט) ולא ירבה לו סוסים²²¹. (קצ) ולא תטע לך אשרה²²². (קצא) ולא תקים לך מצבה²²³.

סדר הפסוקים בתורה. מן] ב: מכל. נשים... ולא ירבה לו סוסים] בב, ו הסדר: לדעת רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 78) זאת טעות סופר, שכן הלאו (דברים כח יד) "ולא תסור מכל הדברים" מנאו להלן (ל"ת רגד). גם מסמיכות לאו זה ללאו "ולא יזידון עוד" משמע שהכוונה ללאו האמור בזקן ממרא. הדבר] ק נו': אשר יגידו לך. לא ירבה לו

נשים... ולא ירבה לו סוסים] בב, ו הסדר: ולא ירבה לו סוסים ולא ירבה לו נשים וכסף וזהב לא ירבה לו. וכן סדר הפסוקים בתורה. 98. ולא יסור לבבו] ח' ב, ו. ו] ו (ולא ק) נו': מאד. 99. סוסים] ו נו': לא ישיב את העם לא תוסיפון לשוב. אשרה] ח' ק.

הרמב"ם (עשה קעד), אולם בה"ג לא נמנה (ושמא זאת משמעות ה"ג לפי נוסח ב במה שנמנה להלן עמ' 85 שו' 71 "לשמוע לדברי חכמים". וראה עוד להלן מנין העשין הערה 389). באזהרות רשב"ג (עמ' 114) כתוב "ואיש אונו יאטם למשפט המורים", והכוונה היא לזקן ממרא. ראה זהר הרקיע (שם, הערה קמת), והערת רי"פ פרלא (שם, הערה קח). רס"ג לא מנה את הלאו "לא תסור", ומנה (בל"ת מו) את הלאו "ולא יזידון עוד", ובמנין הפרשיות (פרשה ד) את העשה, ואילו באזהרותיו שעל עשרת הדברות (דבור לא תשא) מנה רק את העשה, ולא את הלאוין. בס' יראים (סי' שצח) נמנה הלאו "לא תסור". כך מסתבר מדבריו בהמשך, וראה תועפות ראם (עמ' קסג, הערה ח). ראה עוד ביאורו של רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 78) לשיטות השונות.

217 דברים יז יג. ראה הערה קודמת.

218 דברים יז יז.

219 דברים יז יז. לאו זה מצוי רק בנוסח שלפנינו, וחסר בנוסחים ב וז. כן לא מנאו הרמב"ם. אבן עזרא (לשמות כ א, ד"ה דבור הראשון אנכי) מצא לאו זה במנין המצוות של ה"ג. וזה לשונו: "וכן לא ירבה לו נשים, והזכיר למה, ולא יסור לבבו, ולא שהיא מצוה בפני עצמה, כאשר היה כתוב בהלכות שמעון בן קיירא [= ה"ג]". באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם, עמ' 172 שו' רמט) מובא הפסוק. גם בנאמר באזהרות ריב"ר (דף פה, א) "פן יסור", הכוונה היא ללאו זה, לפי הביאור בנתיב מצותיך (שם), וראה לעיל הערה 216, ועייני גם בנתיב מצותיך לאזהרות רשב"ג (דף קסג, ב). הרמב"ן (בהשגותיו תחילת שורש חמישי) כתב ע"פ הגמרא בסנהדרין (כא א), כי אף ש"לא תסור" הוא טעם לאיסור "לא ירבה לו נשים", מכל מקום למדים דין חדש מטעם זה, וראה המפרשים בספר המצוות (שם).

220 דברים יז יז.

221 דברים יז טז. בה"ג נוסח ו נמנו כאן שני לאוין נוספים הכתובים בהמשך הפסוק: "ולא ישיב את העם" — אזהרה על המלך שלא ישיב את העם למצרים, ו"לא תוסיפון לשוב" — אזהרה על העם. לאוין אלו חסרים בנוסח שלפנינו ובנוסח ב. בה"ג מנה לעיל (במנין הלאוין, כו), לפי כל הנוסחאות, את הלאו (שמות יד יג) "לא תוסיפו לראותם". במכילתא (שם) נאמר: בשלשה מקומות הזהיר המקום לישראל שלא לחזור למצרים, שנאמר "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עד עולם", ואמר "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד", ואומר "בדרך אשר אמרתי לך [לא תוסיף עוד לראותה]" (דברים כח סח). הרמב"ם (ל"ת מו) מנה רק את הלאו "לא תוסיפון לשוב". זאת כשיטת בה"ג לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, שמנה לאו אחד בלבד, וכן הוא באזהרות ריב"ר (דף פה, א). גם בס' יראים (סי' שט) נמנה רק הלאו "לא תוסיפון לשוב". רס"ג (ל"ת רלה) מנה רק את הלאו שעל המלך "ולא ישיב את העם מצרימה". לעומת זאת באזהרות

1 (קצב) לא תזבח ליימי' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום²²⁴. (לא תסור). (קצג) לא ימצא בכך (ערות דבר) מעביר בנו ובתו באש²²⁵. (קצד) לא תסיג גבול רעך²²⁶. (קצה) לא יקום עד אחד באיש²²⁷. (לא יקום עד חמס). (קצו) לא תשחית את (עיצים)

1. ליימי' ב, ו: ליימי'. שור ושה אשר יהיה בו מום] ח' ב, ו. [לא תסור] נמנה לעיל עמ' 55 שו' 97. כאן חזר למנות בטעות לפי 1.
2. ערות דבר] נכתב בטעות. ח' בב ו. הלאו "לא יראה בכך ערות דבר" כתוב להלן עמ' 60 שו' 12. מעביר בנו ובתו באש ח' ק. באש ח' ב. [תסיג] ב, ו: תשיג. הכתיב בפסוק כמו כאן. [רעך] ח' 1.
3. לא יקום עד אחד באיש לא יקום עד חמס] ב: לא יקום עד חמס לא יקום עד אחד. באיש ח' ב, ק. לא יקום עד חמס] כך

ר"א הזקן (עמ' 65, 67) נמנו שני לאוין: לא תוסיפון לשוב בדרך, לא תוסיפו לראותם. כמו כן באזהרות רשב"ג (עמ' 90, 99) נמנו, לפי ביאור רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 511), שני לאוין: אזהרה לעם ואזהרה למלך, אולם לפי זהר הרקיע (עמ' 100, לאוין, הערה צז) נמנה רק הלאו שעל העם. ראה ביאור השיטות השונות ברי"פ פרלא (שם). וע"ע נתיב מצותיך (דף פה, א), מתק אזהרות (עמ' קיו, הערה לא), מ. צוקר "על תרגום רס"ג" (ניו יורק תשי"ט) עמ' 424.

222 דברים טז כא.

223 דברים טז כב.

224 דברים יז א. הרמב"ם (ל"ת צה) ביאר ע"פ הספרי (שם) שזו אזהרה שלא להקריב על המזבח בעל מום עובר, וראה לעיל מגין הלאוין הערה 155. הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שאין למנות מום עובר כלאו בפני עצמו. הוא עצמו מנה לאו זה במנינו (ל"ת ד) וביאר כי זו אזהרה שלא ישחט במחשבת פיגול ושאר פסולין. ראה גם ס' יראים (סי' שעת). רס"ג לא מנאו, וראה הסברו ברי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 374). וע"ע רא"ש טרויה (הערה צ).

225 דברים יח י. הרמב"ם (ל"ת ז) מנה באיסור העברה למולך את הפסוק (ויקרא יח כא) "ומזרעך לא תתן להעביר למולך", וכתב שנכפלה אזהרה זו בפסוק "לא ימצא בכך מעביר בנו וכו'". בהמשך הפסוק שלפנינו: "קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף" מנה הרמב"ם (ל"ת לא—לד) ארבעה לאוין. בה"ג מנה לעיל במנין העונשין, חייבי סקילה (עונש ט) "והנותן מזרעו למולך", (עונש יז) "והמכשף", ובמנין הלאוין לעיל (קז) "לא תנחשו", (קח) "ולא תעוננו". על יסוד כך מסיק רא"ש טרויה (הערות סה, צג; הערות וחדושים, אות לב) שכאן הכוונה היא לאזהרת קוסם, שלא נמנתה במקום אחר. וראה נתיב מצותיך (דף קב, א; קנט, ב), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 56). רי"פ פרלא (שם, עמ' 293) סבור שגם כאן כוונת בה"ג לאיסור העברה למולך אף שמגאה כבר בחייבי סקילה. זאת ע"פ הירושלמי לסנהדרין (פ"ז ה"י), שהפסוק "ומזרעך לא תתן למולך" הינו אזהרה על מסירה בלא העברה, ואילו הפסוק "לא ימצא בכך וכו'" הוא אזהרה על העברה בלא מסירה, וראה צפנת פענח על אזהרות רשב"ג (הערה סח). עוד ביאר רי"פ פרלא (שם) ע"פ הספרי, שהפסוק "לא ימצא וכו'" הינו אזהרה לבית דין, והפסוק "ומזרעך לא תתן למולך" מזהיר את המעביר עצמו. גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 62, 69) ורשב"ג (עמ' 86, 93) הכוונה לשני לאוין אלו, וראה הידור זקן (עמ' 61, הערה פט), מתק אזהרות (עמ' קנה, הערה קמט). באזהרות רשב"ג (עמ' 109) חזר ונמנה במנין העונשין הנותן מזרעו למולך. ראה זהר הרקיע (שם, הערה קל), צפנת פענח (שם, הערה צ), רי"פ פרלא (שם, וע"ע ח"ג, עמ' 135).

226 דברים יט יד.

227 דברים יט טו.

<עצה> 228. (קצו) לא תראה את שור אחיך 229. (קצח) לא תראה את חמור אחיך 230.
5 (קצט) לא תוכל להתעלם 231. (ר) לא יהיה כלי גבר על אשה 232. (רא) ולא ילבש

כתוב ב', והעיר שם א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה יא) שצ"ל "אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס" (שמות כג א). לאו זה נמנה בא"ק לעיל עמ' 37 שו' 42, לפי ו' ה' כאן, ולפיכך מחקנוהו. ו' כאן גו': לא תגור ממנו — כחוב בא"ק לעיל עמ' 54 שו' 94. לא תחיה כל נשמה, — כתוב בא"ק לעיל עמ' 40 שו' 50.
4. עצה] ע"פ ב, ו, — והוא לשון הפסוק. ו' נו' (המשך הפסוק): ואותו לא תכרת. עוד נו': לא יעבד בו ולא ירע, — כתוב בא"ק לעיל עמ' 54 שו' 93. לא תראה את שור אחיך... (שו' 7) לא תלין נבלתו: לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה לא תלין נבלתו לא תראה את שור אחיך... ולא ילבש גבר. וכן סדר הפסוקים בתורה. את שור אחיך] ו: שור נדחים. את חמור אחיך] ו: חמור נפלים.
5. לא תוכל להתעלם] ו מקדים: וכל אבידה. על אשה] ח' ב, ו.

228 דברים כ יט. בה"ג נוסח ו' נמנה לאו נוסף בהמשך הפסוק "ואותו לא תכרות". אולם בנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, לא נמנה. הרמב"ם (ל"ת נו) מנה את שני הלאוין כאחד, והיינו כיון ששניהם על ענין אחד באו להזהיר. וכן מבואר בס' יראים (סי' שפב), בזהר הרקיע (עמ' 97, לאוין, הערה צ) בביאור אזהרות רשב"ג (שם), וכן הוא באזהרות ר"ש (עמ' 147) ורס"ג (ל"ת רמט). את נוסח ו', בו נמנה בפני עצמו גם הלאו "לא תכרות", מבארים רא"ש טרויב (הערה צה) ורי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 517) כך, ש"לא תשחית" הינו אזהרה על השחתה דוקא, בה נכלל כל דבר שמשחית, ואילו "לא תכרות" אזהרה על כריתת עצי פרי אף שלא בדרך השחתה, כגון שצריך לקרקע שתחתיהן וכדו'. הרמב"ן (במנין העשין שלו, מצוה ו) הביא מהספרי "ואותו לא תכרות" לא תעשה. כך גמצא במהדורת ר"א פינקלשטיין (ניו יורק תשכ"ט). בנוסח שלפנינו חסר, וראה בתועפות ראם (סי' שפב, הערה ד). וע"ע מכות (כב א). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 67) כתוב "לא תשחית ותכרות עץ מאכל וחרוב", ולפי הביאור בהידור זקן (עמ' 54, הערה נא) ורי"פ פרלא (שם) הכוונה היא למנות בזה שני לאוין, וראה בכותק אזהרות (עמ' קלד, הערה פג). באזהרות ריב"ר לא הובאו שני הלאוין, ונוספו בנתיב מצותיך (דף קג, א). הרמב"ן (במנינו, שם) מנה גם עשה בפסוק זה "כי ממנו תאכל", כן נמנה בזהר הרקיע (במנינו, עשה רל), וראה דבריו (עמ' 63, עשין, הערה עז). בה"ג וכן הרמב"ם לא מנאוהו. בדרך מצותיך (ח"א) כתוב שהרמב"ן עצמו בסיכום מנינו לא מנה עשה זה, באשר אינו אלא לאו הבא מכלל עשה. וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 647; ח"ב, עמ' 419).

229 דברים כב א. ראה להלן הערה 231.

230 דברים כב ד.

231 דברים כב ג. בה"ג מנה בענין זה שני לאוין: לא תראה את שור אחיך וכו' נדחים והתעלמת וכו' (לעיל ל"ת קצו), לא תוכל להתעלם (כאן). גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 65) ובס' יראים (סי' רז, רט) נמנו שניהם. הרמב"ם (ל"ת רסט) כתב ששני הלאוין הם אזהרה כפולה ולכן מנאם רק באחד. כן משמע מאזהרות ריב"ר (דף צב, א), וראה נתיב מצותיך (שם), רשב"ג (עמ' 89) ורס"ג (ל"ת קכא). מס' יראים, שכאמור מונה את שני הלאוין, גראה, שאזהרה אחת מוסבת על אבידה בעלי חיים, והאחרת על אבידת שאר דברים שאינם בעלי חיים. רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 296) כתב, שעל יסוד הספרי, הפסיקתא זוטרתא והסוגיא בבבא מציעא (כו ב), מסתבר שהמדובר בשני לאוין נפרדים, וראה רא"ש טרויב (הערה צט).

232 דברים כב ה.

גבר שמלת אשה²³³. (רב) ומכר לא תמכרנה בכסף²³⁴. (רג) לא תתעמר בה²³⁵.
 (רד) לא תלין נבלתו²³⁶. (רה) לא תקח האם על הבנים²³⁷. (רו) לא תשים דמים²³⁸.
 (רז) לא תחרש בשור ובח' ²³⁹. (רח) לא תזרע כרמך²⁴⁰. (רט) מוציא שם רע לא יוכל
 לשלחה²⁴¹. (רי) אונס לא יוכל לשלחה²⁴². (לא תתורו אחרי לבבכ' וערפכם לא תקשו).
 10 (ריא) <לא יבא פצוע דכא>²⁴³. (ריב) <לא יבא ממזר>²⁴⁴. (ריג) <לא יבא עמוני

6. שמלת אשה] ח' ב, ו. ומכר] ח' ב, ו.
 7. על הבנים] ח' ו. דמים] ב נו': בביתך.
 8. ובח' ח' ו. כרמך] ו נו': (דברים כב יא) לא תלבש שעטנו (ראה הערה 136). מוציא שם רע לא יוכל לשלחה] ו: ומוציא שם רע וענשו אותו מאת כסף לא יוכל לשלחה.
 9. אונס לא יוכל לשלחה] ב: לאונס לא יוכל; ו: ואונס לא יוכל לשלחה. תתורו אחרי לבבכ'] נמנה לעיל עמ' 45 שו' 68; ח' ו, אבל מנאו לעיל עמ' 50 שו' 83.
 10. לא יבא פצוע דכא... לא יבא להם עד עולם] נו' ע"פ ו; ח' גם בב. בו הוקדם: (דברים כג א) לא יגלה כנף אביו. — לא ראינו להוסיפו כאן, שכן נפסק כרבנן ביבמות (צו א) שלא זו אינו אמור באנוסת אביו כדעת ר' יהודה, אלא בשומרת יבם של אביו, והעובר עליו חייב בשני לאוין משום דודתו ומשום כנף אביו. כיון שבה"ג כבר נמנה לעיל במנין העונשין בחייב כריתות (עונש מג) אשת אחי אביו, אין לחזור ולשנותו כאן.

233 דברים כב ה.
 234 דברים כא יד.
 235 דברים כא יד.
 236 דברים כא כג.
 237 דברים כב ו.
 238 דברים כב ח.
 239 דברים כב י.
 240 דברים כב ט.

241 דברים כב יט. בנוסח א הגירסה: "ומוציא שם רע וענשו אותו מאת כסף לא יוכל לשלחה". בנתיב מצותיך (דף צט, א) מבואר שכוונת בה"ג לפי גירסה זו היא, למנות שני לאוין: א. "וענשו אותו מאת כסף", אזהרה שלא יוציא שם רע, שכן לא ענש אלא אם כן הזהיר. ב. "לא יוכל לשלחה". כך נקט גם במנין המצוות לבה"ג שבסוף ספרו (ל"ת רלג, רלד). בדרך זו מבואר שם גם הכתוב באזהרות ריב"ר (שם) "ותורת מוציא שם רע", וכן כתב בישיר משה (דף מ, ב). אולם רא"ש טרויב (ל"ת רלה) סבור כי בגירסת א הכוונה היא למנות לאו אחד בלבד "לא יוכל לשלחה", דוגמת מנין הרמב"ם (ל"ת שנט). וראה עוד להלן מנין הפרשיות הערה 477.

242 דברים כב כט. באזהרות רשב"ג לא נמנה לאו זה, ונוסף בזהר הרקיע (עמ' 107, לאוין, הערה קכג) ובנתיב מצותיך (דף קסט, ב). ע"ע להלן מנין הפרשיות הערה 478.

243 דברים כג ב. בס' יראים (סי' כה, כט) ודס"ג (ל"ת רנה, רנט) נמנו בזה שני לאוין: פצוע דכא, כרות שפכה (ראה תועפות ראם סי' כה, הערה ד, רי"פ פרלא על רס"ג, שם), וכן משמע מאזהרות ריב"ר (דף פט, ב, אמנם בנתיב מצותיך שם חשבם ללאו אהד) ור"ש (עמ' 142). כן מנאוהו בשני לאוין הסמ"ג (ל"ת קיח, קיט) וסמ"ק (סי' רצו, רצח). אולם הרמב"ם (ל"ת שס) מנה רק לאו אחד. וכן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 70, ראה הידור זקן עמ' 64, הערה קח) ורשב"ג (עמ' 100, ראה זהר הרקיע שם, הערה ק).
 244 דברים כג ג.

לא יבא להם עד עולם > 245. (ריד) לא תדרש שלומם 246. (רטו) אל תתעב אדמי 247. (רטז) לא תתעב מצרי 248. (ריז) לא יבא אל תוך המחנה 249. (ריח) ולא יראה בך ערות דבר 250. (ריט) לא תסגיר עבד אל אדוניו 251. (רכ) לא תוננו 252. (רכא) לא תהיה קדשה 253. (רכב) ולא יהיה קדש 254. (רכג) לא תביא אתנן זונה 255. (רכד) לא תשיך

מסיבה זו השמיט בעל נתיב מצותיך מצוה זו ממנין המצוות של בעל ה"ג המובא בסוף ספרו. גם ההולכים בשיטת בעל ה"ג וכן הרמב"ם וסיעתו לא מנאוהו. הסמ"ק (סי' רצו) מנאו, בצייגו שזאת לפי ר' יהודה המעמיד לאו זה באנוסת אביו. ראה מש"כ א"ן

ר"ע הילדסהיימר (הערה יד), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 262).
 11. שלומם] ו' נו': וטובתם.
 12. לא יבא] ו' נו': בעל קרי.
 13. אל אדוניו] ח' ב, ו.
 14. זונה] ו' נו': ומחיר כלב.

245 דברים כג ד. בה"ג גמנה עמוני ומואבי בלאו אחד. כן הוא ברמב"ם (ל"ת נג) וכפי שביאר (בשורש תשיעי) שזה לאו שבכללות. הרמב"ן (בהשגותיו בסוף השורש התשיעי) כתב, שכיון שהם גופים מחולקים יש למנותם בשני לאוין, וכן הוא בסוף מנינו. וראה זהר הרקיע (עמ' 95, לאוין, הערה פו). גם בס' יראים (סי' לא, לב), סמ"ג (ל"ת קיג, קיד) ורס"ג (ל"ת רסא, רסב) נמנו שני לאוין. בהידור זקן (עמ' 52, הערה מ) מבואר שגם באזהרות ר"א הזקן (שם) נמנו שני לאוין. סיום הפסוק "לא יבא להם עד עולם", לא גמנה על ידי מוני המצוות כלא תעשה בפני עצמו, שכן אין בו אזהרה נוספת. אמנם לדעת רא"ש טרויב (ל"ת רמא) ובעל נתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, ל"ת רלט) כוונת בה"ג, לפי נוסח ו', היא למנותו בפני עצמו.

246 דברים כג ז.

247 דברים כג ה.

248 דברים כג ח.

249 דברים כג יא. ראה להלן מנין הפרשיות הערה 453.

250 דברים כג טו. הרמב"ם לא מנה לאו זה. בנתיב מצותיך (דף צט, ב) הוסבר בדעת הרמב"ם, שאין זו אזהרה כי אם טעם לחיוב לקיחת יד ויתר למחנה. הרמב"ן (במנינו, ל"ת יא) הוסיף מצוה זו, וביאר שנועדה למנוע, בזמן יציאה למלחמה, כל עבירה הגורמת לסילוק השכינה, כגון שפיכות דמים. והסכים עמו בעל מגלת אסתר (שם). הסמ"ק (סי' פד), שגם כן מנה לאו זה, ביאר ע"פ ברכות (כה ב) שהלאו מזהיר שלא לדבר דברי תורה כשרואה ערוה, וכן משמעות ס' יראים (סי' שצב), ראה תועפות ראם (שם, הערה א), זהר הרקיע (עמ' 88, לאוין, הערה סה). רס"ג מנה לאו זה במנין הפרשיות (פרשה ו), וראה רי"פ פרלא (שם, ובח"ב, דף ו, ב).

251 דברים כג טז. ראה להלן מנין הפרשיות הערה 450.

252 דברים כג יז. ראה להלן שם.

253 דברים כג יח. הרמב"ם (ל"ת שנה) ביאר שזו אזהרה שלא לבעול אשה בלא כתובה וקידושין, ובכללו הלאו (ויקרא יט כט) "לא תחלל את בתך להזנותה". הרמב"ן (בהשגותיו שם, וכן בשורש חמישי) ביאר, שאיסור זה אינו אלא במי שאין קדושין תופסים בו, והלאו "לא תהיה קדשה" מהווה אזהרה לבית דין שלא יניחו להיות קדשה. ראה לעיל מנין הלאוין הערה 145. ראה גם רש"י ורמב"ן (על הפסוק). לפי תרגום אונקלוס (על הפסוק), זו אזהרה לאשה שלא תנשא לעבד.

254 דברים כג יח. הרמב"ם לא מנה לאו זה. כפי שביאר (בל"ת שג) זו אזהרה למשכב זכר, שמנאה כבר בלאו (ויקרא יח כב) "ואת זכר לא תשכב וכו'", ואינה אלא אזהרה כפולה. גם בה"ג מנה (במנין העונשין, חייבי סקילה, עונש ד) משכב זכור. הרמב"ן (ראה הערה

15 לאחיד²⁵⁶. (רכה) לא תאחר לשלמו²⁵⁷. (רכו) ואל כליך לא תתן²⁵⁸. (רכז) וחרמש לא תניף²⁵⁹. (רכח) לא יוכל בעלה²⁶⁰. (רכט) לא תחטיא²⁶¹. (ולא תטמא ולא תחגיפו את הארץ). (רל) לא יצא בצבא²⁶². (רלא) ולא יעבר עליו לכל דבר²⁶³. (רלב) ולא

16. בעלה] ב, ו נוי: הראשון. לא 17. לכל דבר] ח' ג. נוסף בו: לא ימכר תחטיא] ו נוי: את הארץ. ולא תטמא (ראה הערה 263). ולא ימס לא יחבל ולא תחגיפו את הארץ] נמנה בא"ק לעיל עמ' רחים ורכב] ו: ולא יחבל רחים ולא ימס. סדר הפסוקים בתורה כמו כאן. ולא ימס] שו' 69, לפי ו הח' כאן. ח' ב; ו נוי: את לבב אחיו.

קודמת) כתב שזו אזהרה לבית דין שלא יניחו להיות קדש. מתרגום אונקלוס (על הפסוק) עולה שזו אזהרה לאיש שלא ישא שפחה. 255 דברים כג יט. בנוסח ו מובא גם המשך הפסוק "ומחיר כלב". הרמב"ם (ל"ת ק) מנה אתנו זונה ומחיר כלב בלאו אחד, וכן כתב בשורש תשיעי. אולם הרמב"ן (בסוף מנינו) מנאם בשני לאוין, וראה בהשגותיו (בשורש תשיעי). כן מנאום בשני לאוין הסמ"ג (ל"ת שטז, שיז) ורס"ג (ל"ת רח, רט).

256 דברים כג כ.

257 דברים כג כב.

258 דברים כג כה.

259 דברים כג כו.

260 דברים כד ד. גם הרמב"ם (ל"ת שנו) מנה בפסוק זה לאו אחד בלבד, אזהרה למחזיר גרושתו משנשאת. הרמב"ן (במנין המצוות שהוסיף מצוה טו) מנה לאו נוסף, אזהרה למחזיר אשתו שזנתה, וכן כתב בפירושו על הפסוק. כן הוסיף עוד לבאר במנינו (שם), שהרמב"ם לא מנה את הלאו הנוסף, בהתאם לשיטתו שיש למנות לאו שבכללות בלאו אחד. ראה מגלת אסתר (שם), זהר הרקיע (עמ' 98, לאוין, הערה צא). לדעת בעל מתק אזהרות (עמ' קג, הערה קמג), יתכן כי גם באזהרות ר"א הזקן (שם) הכוונה היא למנות שני לאוין. וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 266).

261 דברים כד ד. הרמב"ם לא מנה לאו זה, וביאר (בשורש חמישי) שאין זו אזהרה, אלא טעם לאיסור מחזיר גרושתו. הרמב"ן (בהשגותיו שם) הביא מהספרי שזו אזהרה, ממש"כ "ולא תחטיא את הארץ" להזהיר בית דין על כך. ועוד כתב בסוף דבריו, שפסוק זה מוסיף אזהרה לאו בארץ ישראל. לכן הוסיף לאו זה למנינו. ראה במפרשים על שורש חמישי (שם), נתיב מצותיך (דף צו, א), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 280).

262 דברים כד ה.

263 דברים כד ה. הרמב"ם לא מנה לאו זה, ומנה (בל"ת שיא) רק את הלאו הקודם, בכותבו שאלו שני לאוין כפולים. הרמב"ן (בהשגותיו שם) ביאר דעת בה"ג, ע"פ הגמרא בסוטה (מד א), שהבא במערכה עובר על שני לאוין, והמספק מזון רק על "לא יעבור עליו", לפיכך מנאם בשני לאוין. אולם הרמב"ן עצמו לא הוסיף לאו זה למנינו. וראה זהר הרקיע (עמ' 102, לאוין, הערה קז), תועפות ראם (סי' רכה, הערה ה), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 338). בנתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, ל"ת רנה) נמנה לאו אחד בלבד. בסוף המנין כתב, שלא נודע לו אם כוונת בה"ג למנות שני לאוין, או לאו אחד. וראה בהידור זקן (עמ' 53, הערה ג) שתמה עליו. — בה"ג נוסח ב נמנה כאן גם "לא ימכר". המשמעות אינה ברורה. אפשרות אחת היא שהכוונה לפסוק שנאמר בחרמי כהן (ויקרא כז כח) "אך כל חרם וכו' לא ימכר ולא יגאל". הרמב"ם (ל"ת קי, קיא) מנה בה"ג ע"פ הספרי שני לאוין: "לא ימכר", "ולא יגאל", ואילו בה"ג מנה לאו אחד בלבד "לא ימכר".

ימס²⁶⁴. (רלג) לא יחבל רחים ורכב²⁶⁵. (רלד) לא תבא אל ביתו²⁶⁶. (רלה) לא תעשק שכיר²⁶⁷. (רלו) ולא תבא עליו השמש²⁶⁸. (רלז) לא יומתו אבות על בנים ובנים לא

18. ורכב] ח' ב, ו. אל ביתו] ו נו': 19. על בנים ובנים לא יומתו על אבות] לעבט עבוטו. ומוסיף: (דברים כד יב) לא ח' ו. תשכב בעבוטו.

א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה טו) כתב שבה"ג השמיט "ולא יגאל", כיון שהוא סיום הפסוק, וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 500). לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ו, כלל לא מנה בה"ג לאו זה. לדעת רא"ש טרויב (בסוף הערות וחדושים) ובעל נתיב מצותיך (דף קסט, א) הסיבה לכך היא, שהלאו האמור נכלל במנין הפרשיות (פרשה כו) מקדיש וחרמים. בחיבורי ה"אזהרות" לא נמנה הלאו, לבד מאזהרות ר"א הזקן, לפי אחד הביאורים במתק אזהרות (עמ' קפא, הערה רלה). וראה זהר הרקיע (עמ' 106, לאוין, הערה קיט). רס"ג (ל"ת רל) מנה לאו "ולא יגאל", ראה רי"פ פרלא (שם). אפשרות נוספת לבאר כוונת בה"ג היא, כפי שכתב רי"פ פרלא (שם, דף רס, ב), שהמדובר בלאו שנאמר בשדה הלויים (ויקרא כה לד) "ושדה מגרש עריהם לא ימכר". מנאוהו הרמב"ם (ל"ת רכח), אזהרות רשב"ג (עמ' 106), אזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 171 שו' רלח), רס"ג (ל"ת רנא). בשאר חיבורי ה"אזהרות", וכן רס"ג באזהרותיו על עשרת הדברות, לא נמנה רא"ש טרויב (שם) ובעל נתיב מצותיך (שם) ביארו, שלא זו נכלל במנין הפרשיות (פרשה כד) ממכר וכו'. א"ז ר"ע הילדסהיימר (שם) הוסיף, כי יתכן שיש לגרוס "לא ימכרו" במקום "לא ימכר", והכוונה היא לפסוק הנאמר בעבד עברי (ויקרא כה מב) "לא ימכרו ממכרת עבד". בנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ו, נמנה הלאו לעיל במנין הלאוין (קלט), וחסר שם בנוסח ב, עיי"ש בהערה 171.

264 דברים כ ה. לאו זה נמנה גם בנוסח ו. בנוסח ב חסר. גם הרמב"ם לא מנאו. הרמב"ן (במנינו, ל"ת י) הוסיף מצוה זו, וביאר שזו אזהרה שלא יבא רך הלבב במלחמה, ושכן בה"ג מנה לאו זה. כך כתב גם בפירושו על הפסוק. במגילת אסתר (בסהמ"צ, שם) מבואר שהרמב"ם לא מנאו, לפי שזו שלילה ולא מניעה. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 65), ריב"ר (דף צב, ב), ר"ש (עמ' 142) וס' יראים (סי' רטו) נמנה הלאו. באזהרות רשב"ג לא נמנה, והוסיפו בעל זהר הרקיע במנינו (ל"ת שין, וראה מש"כ בעמ' 109, הערה קכז). כן לא מנאו רס"ג. הרמב"ם (ל"ת נח) מנה בענין זה לאו אחר (דברים ז כא) "לא תערוץ מפניהם". בה"ג לא מנאו. הרמב"ן והראב"ד (בהשגותיהם, שם) ביארו שאין זו מניעה כי אם הבטחה. וראה כסף משנה (על השגות הראב"ד, שם), ישיר משה (דף לה, ב), נתיב מצותיך (דף צג, א), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 307).

265 דברים כד ו.

266 דברים כד י. בנוסח ו נמנה גם (שם פסוק יב) "לא תשכב בעבטו". כן הוא ברמב"ם (ל"ת רמ), ס' יראים (סי' קלג), אזהרות רשב"ג (עמ' 108, לפי זהר הרקיע שם, הערה קכז). בנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, לא נמנה, וכן חסר באזהרות ר"א הזקן, ריב"ר, רס"ג (ראה אודותיו מש"כ רי"פ פרלא, ח"א, עמ' 559).

267 דברים כד יד. לעיל (במנין הלאוין, פח) נמנה "לא תעשק את רעך". הרמב"ם (ל"ת רמז) מנה רק לאו אחד, וכתב שהאחר הוא אזהרה שנכפלה. גם בס' יראים (סי' קלד) ורס"ג (ל"ת נ) נמנה לאו אחד בלבד. באזהרות ריב"ר (דף פז, א; קא, א) ורשב"ג (עמ' 72) נמנו שני לאוין (אמנם לפי זהר הרקיע, שם, הערה יח, יש למנות רק לאו אחד). רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 100) ביאר ע"פ הספרי (המובא בפירושו רש"י על הפסוק), כי "לא תעשק את רעך" מוסב לעשיר, ואילו "לא תעשק שכיר" לעני ולאביון. וראה גם בבא מציעא (קיא א). וע"ע נתיב מצותיך (דף קא, א), "העמק שאלה" (דברים, שאילתא קנו אות א), "דבר מצוה" לר' ברוך בן אליהו (ל"ת רמז).

268 דברים כד טו. לעיל (במנין הלאוין, צ) נמנה "ולא תלין פעולת שכיר". הרמב"ם (ל"ת

20 יומתו על אבות²⁶⁹. (רלה) לא תטה משפט גר יתום²⁷⁰. (רלט) ולא תחבל בגד אלמנה²⁷¹. (רמ) לא תאכל כל תועבה²⁷². (רמא) לא תפאר אחריו²⁷³. (רמב) לא תשוב (לקחתה) <לקחתו>²⁷⁴. (רמג) לא תעולל אחי²⁷⁵. (רמד) ארבעים יכנו לא יוסיף²⁷⁶.

20. על אבות] ח' ב. לא תעולל. לא תפאר אחריו] ו: זיתך
 21. אלמנה] ח' ו. לא תאכל כל לא תפאר.
 תועבה] ח' ו, אבל מנאו לעיל עמ' 52 שו' 22. לקחתו] ע"פ ב, ו, — והוא לשון
 86. לא תפאר אחריו... ארבעים הפסוק. לא תעולל אחי] ו: כרמך לא
 יכנו לא יוסיף] ו: לא תשוב לקחתו תעולל.
 ארבעים יכנו ולא יוסיף זיתך לא תפאר כרמך

רלה) מנה שני הפסוקים בלאו אחד, וביאר ששני הלאוין משלימים דין המצוה לידע מועד זמן הפרעון, ששכיר יום גובה במשך שעות הלילה, ושכיר לילה כל שעות היום (כבא מציעא קי ב). בה"ג חשבון לשתי מצוות. ראה זהר הרקיע (עמ' 73, לאוין, הערה כא), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 101).

269 דברים כד טז.

270 דברים כד יז. בה"ג מנה בענין זה שלשה לאוין: "לא תטה משפט גר יתום" (כאן), "לא תטא משפט אבינך בריבו" (לעיל ל"ת נה), "לא תטה משפט" (לעיל ל"ת קפא). בדבר הלאו הנוסף "לא תעשו עול במשפט", ראה לעיל ל"ת צג, ושם בהערה 125. הרמב"ם (ל"ת רעה, רפ) מנה רק את שני הלאוין הראשונים, והשמיט את הלאו "לא תטה משפט". וראה זהר הרקיע (עמ' 75, לאוין, הערה כז), נתיב מצותיך (דף קמו, א). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 68) נמנה רק "לא תטה משפט גר יתום". רס"ג (ל"ת לט) מנה רק "לא תטה משפט", לפי שהוא כולל את כל האופנים, ראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 307; ח"ב, עמ' 75).

271 דברים כד יז.

272 דברים יד ג. ראה לעיל מנין הלאוין הערה 90.

273 דברים כד כ. הרמב"ם לא מנה לאו זה, וביאר (בשורש תשיעי) שהוא אזהרה אחת עם הלאו "לא תעולל אחריו" (נמנה גם בה"ג בסמוך, ל"ת רמג), ע"פ המבואר במסכת חולין (קלא א) שאיסור בכרם ובשאר אילנות ענין אחד הם, שהתורה הביאה שתי דוגמאות, האחת בענבים (עוללות) והאחרת בזיתים (פאר). וראה גם מש"כ בעשה קכג ובל"ת ריב. הרמב"ן (בהקדמתו לפרטי המצוות, בתחילת מנין העשין) כתב שעיקר אזהרת "לא תעולל" היא על עוללות ממש, שכל שאין לה כתף ונטף שייכת לעניים, והגדרש בחולין (שם) מהמשך הפסוק מהמלה "אחריו", שכחה ופאה, היינו שכלול בו גם ענין זה, אך עיקרו לעוללות. ראה הגהה בשורש תשיעי (שם), מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם סי' ד, רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 336). וע"ע רי"פ פרלא (שם, עמ' 337) שתמה, ע"פ המבואר בגמרא חולין (שם), שעיקר הפסוק "זיתך לא תפאר אחריו" נאמר לגבי פאה "שלא תטול תפארתו ממנו", הרי פאה נמנתה לעיל בל"ת פב. והשיב, שפאת הזית נמנתה כאן בפני עצמה, כיון שהתורה הקפידה שיונח דווקא ראשו העליון שהוא תפארתו, בעוד שבשאר פאות אין הגבלה. ראה גם זהר הרקיע (עמ' 72, לאוין, הערה יט), נתיב מצותיך (דף קמב, ב), ולהלן מנין העשין הערה 345.

274 דברים כד יט.

275 דברים כד כא. ראה לעיל הערה 273.

276 דברים כה ג. הרמב"ם (ל"ת ש) ביאר שזו אזהרה שלא להוסיף להכות את הנלקה בבית דין על מה שהיבוהו, ומכל שכן להכות איש מישראל, כמבואר בסנהדרין (פה א). וראה רש"י (על הפסוק) שכתב שמפסוק זה למדים אזהרה שלא להכות את חברו. כן

(רמה) לא תחסום שור בדישו²⁷⁷. (רמו) לא <תהיה> אשת המת החוצה²⁷⁸.
 (רמו) וקצתה את כפה לא תחוס עיניך²⁷⁹. (רמח) לא יהיה לך בכיסך²⁸⁰. (רמט) לא
 25 יהיה לך בביתך²⁸¹. (רנ) לא אכלתי באני ממנו²⁸². (רנא) ולא בערתי ממנו
 בטמא²⁸³. (רנב) ולא נתתי ממנו למת²⁸⁴. (רנג) לא תניף עליהן ברזל²⁸⁵. (רנד) לא

23. בדישון ח' ו'. תהיה ע"פ ב', ו'. — 25. בביתך ב גו': איפה ואיפה; ו גו':
 והוא לשון הפסוק. החוצה ח' ב', ו'. איפה. ממנו ח' ב'.
 24. בכיסך ב גו': אבן ואבן.

הובא פסוק זה באזהרות רשב"ג (עמ' 107) ורס"ג (ל"ת רנ), לעומתם הובא באזהרות
 ר"א הזקן (עמ' 68) רק המשך הפסוק "פן יוסיף", כאזהרה לחובל בחבירו, כמבואר
 בכתובות (לג א). וראה סמ"ע (חושן משפט סי' תכ סק"א). באזהרות ריב"ר (דף צט, א)
 כתוב "ופן תוסיף להכות כמצות תמים דעים", ובאזהרות ר' יצחק אבן ג'קטילה (שם, עמ'
 169 שו' רצט) "ואל תוסף להלקות אח פן יקלה בכלימה". רבינו יונה (בשערי תשובה, שער
 שלישי, סי' עז. מביאו גם רבינו בחיי על הפסוק) כתב שהמכה חבירו עובר בשני לאוין,
 האחד "לא יוסיף" והאחד "פן יוסיף". וראה ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 67), מתק אזהרות (עמ'
 קמג, הערה קיג).

277 דברים כה ד.

278 דברים כה ה.

279 דברים כה יב. ראה להלן מנין הפרשיות הערה 482.

280 דברים כה יג. ראה הערה סמוכה.

281 דברים כה יד. הרמב"ם (ל"ת רעב) מנה לאו זה עם קודמו בלאו אחד, כיון ששניהם
 מפרשים את מיני השיעור במשקל ובמידה (אבן ואיפה). לעומת זאת מלשון בה"ג נראה
 שמנה שני לאוין. לפי ביאורו של ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' 332) אין הכוונה למנות את
 המידה והמשקל בשני לאוין, כי אם את הכיס והבית, דהיינו איסור אחד "לא יהיה
 לך בכיסך", גם כשאינו משתמש בהם, ואיסור שני "לא יהיה לך בביתך", אף שמשתמש
 בהם רק לצרכי הבית. כך ביאר גם את דברי רס"ג (ל"ת קמא, קמב), ואזהרות ר"ש
 (עמ' 145), אף שמדברי אזהרות ר"א הזקן (עמ' 72), ריב"ר (דף צד, א) ורשב"ג (עמ'
 76, 106) לא משמע כך. ראה גם ס' יראים (סי' ריח). לפי נתיב מצותיך (במנין המצוות
 לבה"ג, ל"ת רעב) בעל ה"ג מנה את שני הלאוין כאחת, וראה מש"כ בפירושו (דף צד,
 ב; קמז, א; קסט, א). גם בזהר הרקיע (במנינו, ל"ת עז) נמנה לאו אחד בלבד, וראה
 בביאורו (עמ' 76, לאוין, הערה ל; עמ' 106, שם, הערה קכ).

282 דברים כו יד. ראה להלן הערה 284.

283 דברים כו יד. ראה הערה סמוכה.

284 דברים כו יד. הרמב"ם (ל"ת קנ—קנב) מנה אף הוא את שלושת הלאוין האחרונים, וביאר
 (בסוף שורש שמיני) כי למרות שהם לא נאמרו בלשון אזהרה, אלא בדרך וודוי, יש
 לראותם כלאוין גמורים. הרמב"ן (בהשגותיו, שם) דחה הסבר זה וכתב שאין למנותם
 כאזהרות, ולכן השמיטם במנינו. ראה גם סמ"ג (ל"ת רנט) וס' יראים (סי' פז, ושם
 בתועפות ראם, הערה ג; סי' שצו). וע"ע ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' רסא).

285 דברים כז ה. לעיל (במנין הלאוין, לה) נמנה גם הלאו "לא תבנה אתהן גזית". הרמב"ם
 (ל"ת עט) מנה רק את הלאו לא תבנה וכו' ולא את הלאו לא תניף וכו'. לפי זהר הרקיע
 (עמ' 107, לאוין, הערה קכד) לאו זה הוא אזהרה כפולה ללאו הראשון, ולכן יש למנותם
 כאחת. ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' 441) ביאר שלדעת בה"ג הלאו לא תניף וכו' הוא אזהרה
 להניף גם אם לא בנה. הלאו לא תבנה וכו' הוא אזהרה לבונה על אף שלא הוא

תסור מכל הדברים²⁸⁸. (רנה) מנחת כהן לא תאכל²⁸⁷. (רנו) ראשיכם לא תפרעו²⁸⁸. (רנו) ובגדיכם לא תפרמו²⁸⁹. (רנח) לנפש לא יטמא <בעמיו>²⁹⁰. (רנט) <לא יטמא>

שכאן המדובר באיסור שעל הנבעלת לפסול לה לאכול תרומה, ולהלן לאיסור שעל החוזרת אל בית אביה לאכול חזה ושוק, שכן כל הנאמר בלאו אחד אין דרכו של בעל ה"ג למנות בשניים.

28. לא תפרמו] ב גו': ולא תמותו. ונו' עוד: ושסע אותו בכנפיו לא יבדיל, — נמנה בא"ק לעיל עמ' 39 שו' 49, לפי ו. בעמיו לא יטמא] ע"פ ב ו' שם. הושמט כאן בגלל שיווי הסוף.

27. מנחת כהן לא תאכל... (עמ' 68 שו' 36) לא יאכל] ח' ו', אבל מנאם לעיל עמ' 40 שו' 49 (בשינויים המפורטים שם). מנחת כהן לא תאכל] ב: מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, — והוא לשון הפסוק, ב מקדים: (ויקרא כב יג) ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים (כך בכת"י, בנדפס בטעות: הכהנים) לא תאכל. — והוא מיותר, שכן מנאו — גם ב — להלן עמ' 68 שו' 35. וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 499) שכתב שאין ליישב ע"פ הגמרא ביבמות (סח א)

הניף אלא אחר. ראה גם מתק אזהרות (עמ' קסט, הערה קצח). בנתיב מצותיך (דף קסט, ב) מוסבר שהרמב"ם מנה את הלאו לא תבנה וכו' ולא את הלאו לא תגיה וכו', מפני שהלאו הראשון נאמר במזבח דורות, ואילו השני רק במזבח הר גריזים והר עיבל ולא נהג לדורות.

286 דברים כח יד. הרמב"ם לא מנה לאו זה. הרמב"ן (בהשגותיו לסוף שורש רביעי) כתב, כי למרות שלא זו כולל את התורה כולה ואין למנות לאוין כוללים, מנאו בה"ג מפני חומרתו בכך שמוסיף לאו על מצוות עשה בכללותם. הרמב"ן ציין שהוא עצמו לא מנאו במנינו, כיון שאין זה אזהרה אלא הבטחה בכלל שאר הברכות הכתובות שם. והוסיף שאם נחשיבו כלאו, יהיה זה אזהרה לגבי עבודה זרה בלבד, וראה גם בפירושו על התורה (בפסוק זה). ע"פ רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 23).

287 ע"פ ויקרא ו טו.

288 ע"פ ויקרא י ו. ראה הערה סמוכה.

289 ויקרא י ו. שני הלאוין האחרונים נאמרו לכהנים בפרשת המילואים. בה"ג נוסח ו נמנה לעיל (ראה בשינויי נוסחאות, להלן שו' 31), לבד מלאוין אלו, גם הלאוין שנאמרו לגבי כהן גדול (ויקרא כא י) "לא יפרע" ו"לא יפרום", שלא נמנו כלל לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב. הרמב"ם (ל"ת קסג, קסד) מנה את שני הלאוין שנאמרו בכהנים "ראשיכם לא תפרעו ובגדיכם לא תפרמו" (ראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם סי' א), והוסיף שנכפלו אזהרות בכהן גדול. עיי"ש וכן בל"ת קסה הסברו בדבר הכפילות. הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שבכהן הדיוט נאמר הלאו רק בפרשת מילואים, ושם בא בהוראת שעה שלא יתאבלו, משום שימי המילואים היו להם זמן שמחה ויום טוב (ראה גם דבריו בהשגותיו ריש שורש שמיני), או כפי שכתב בתורת האדם (שער הקריעה) שלא היה זה משום אבילות כי אם אזהרה לעבודה, שלא יעבדו קרועי בגדים ופרועי ראש, וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 492). יצויין כי הרמב"ן (בסוף השגתו במגין הלאוין, שם) כתב שבעל ה"ג מנה, בדומה לרמב"ם, רק את הלאוין שנאמרו בכהנים "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו", ומכאן שלפני הרמב"ן לא היה נוסח ו של ה"ג, כי אם נוסח ב, שהוא — כאמור — כנוסח שלפנינו (ראה לעיל במבוא עמ' כד). בס' יראים (סי' שכא) נמנו רק הלאוין שנאמרו בכהן גדול, והוסבר בדומה לרמב"ן, כי הלאוין שנאמרו בפרשת המילואים היו הוראות שעה, וראה תועפות ראם (שם, הערה א). גם רס"ג (ל"ת רכד, רכה) מנה רק לאוין אלו, עיין רי"פ פרלא (שם). וראה עוד אזהרות ר"א הזקן (עמ' 66), ריש (עמ' 144) ורשב"ג (עמ' 101, רעיי"ש בוהר הרקיע, הערה קה).

290 ויקרא כא א.

בעל בעמיו²⁹¹, (רס) לא יקרחו קרחה²⁹², (רסא) ופאת זקנם לא יגלחו²⁹³, (רסב) ובבש'³⁰ לא יש' שרטת²⁹⁴, (רסג) ולא יחללו שם אלהיהם²⁹⁵, (רסד) אשה זנה וחללה לא יקחו²⁹⁶, (רסה) וא' גרוש' מא' לא יקחו²⁹⁷, (רסו) אלמנה וגר' לא יקח²⁹⁸, (רסז) לאביו

29. בעל בעמיו] ב, ו שם נו': להחלו. — ואמנם "וגר'" הכתוב כאן בא"ק מיותר, שכן קרחה] ב נו': בראשם. ובבש' ח' ו שם. הוא בכלל כהן הדיוט. לאביו ולאמו לא 31. וא' ח' ו שם. אלמנה וגר' לא יקח] יטמא] ח' ו שם. לעומת זאת נו': (ויקרא כא ב, ו שם: כהן (ו: וכהן) גדול אלמנה לא יקח. (י לא יפרע ולא יפרום (וראה הערה 289).

291 ויקרא כא ד. הרמב"ם לא מנה לאו זה. בדומה לכך רוצה בעל נתיב מצותיך (דף קסו, א) להגיה בלשון בה"ג כאן, במקום "לא יטמא בעל בעמיו": "לאביו ולאמו לא יטמא", שנאמר בכהן גדול (שם, פס' יא). אולם לאו זה חסר רק בה"ג נוסח א, אבל בנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, נמנה להלן (ל"ת רסז, וראה שם הערה 299).

292 ויקרא כא ה. כאן נמנה הלאו שנאמר בכהנים, ולעיל (ל"ת קנח) נמנה הלאו שנאמר בישראל (דברים יד א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". הרמב"ם (ל"ת קעא) מנה את שניהם בלאו אחד, וביאר, ע"פ הגמרא במכות (כ א), ששני הלאוין משלימים זה את זה, לחייב על הראש כבין העינים, ולחייב קרחה על המת בלבד. בס' יראים (סי' שכג, שע) נמנה כבה"ג שני הלאוין. אבל באזהרות ר"א הזקן (עמ' 70), ריב"ר (דף צו, ב), ר"ש (עמ' 144), רשב"ג (עמ' 85) וכן רס"ג (ל"ת כו) נמנה לאו אחד בלבד. וראה רי"פ פרלא (על רס"ג, שם).

293 ויקרא כא ה. כאן נמנה הלאו שנאמר לגבי כהנים, ולעיל (ל"ת קי) נמנה הלאו שנאמר לגבי ישראל (שם, יט כו) "ולא תשחית את פאת זקנך". הרמב"ם (ל"ת מד) מנה רק את הלאו שנאמר אודות ישראל, בהסבירו (בל"ת קעא) ע"פ הגמרא במכות (כא א), ששני הלאוין משלימים זה את זה. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 70), ריב"ר (דף צו, ב), וראה נתיב מצותיך (שם), ר"ש (עמ' 144), רשב"ג (עמ' 93) וכן רס"ג (ל"ת כח) נמנה לאו אחד בלבד. אולם בס' יראים (סי' שכה, שלו) נמנו כבה"ג שני הלאוין בנפרד, וראה רי"פ פרלא (על רס"ג, שם).

294 ויקרא כא ה. כאן נמנה הלאו שנאמר לגבי כהנים, ולעיל (ל"ת קיא) הלאו שנאמר לגבי ישראל (שם, יט כח) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם". הרמב"ם (ל"ת מה) מנה שניהם בלאו אחד, וכן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 66), ריב"ר (דף צד, א), ר"ש (עמ' 144), רשב"ג (עמ' 85) וכן רס"ג (ל"ת כט). בזהר הרקיע (עמ' 85, לאוין, הערה נה) מבואר ע"פ הגמרא במכות (כ ב) ששני הלאוין משלימים את דין המצוה, ולכן נמנים באחד. אולם בס' יראים (סי' שכד, שלו) נמנו כבה"ג שני הלאוין בנפרד, וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 57, 58).

295 ויקרא כא ו. הרמב"ם (ל"ת עו) מנה לאו זה, וביאר ע"פ הגמרא בסנהדרין (פג ב) כי זו אזהרה לכהן טבול יום שלא יעבוד, אע"פ שגטהר, עד שיעריב שמשו. אולם בה"ג מנה לעיל (במגין העונשין, חייבי מיתה, עונש סו) טבול יום ששימש. בתועפות ראם (סי' שכו, הערה א) מבואר שלדעת בעל ס' יראים (שם) שמנה כבה"ג את שני הלאוין — הפסוק ולא יחללו וכו' כולל לבד מהאזהרה לטבול יום, גם אזהרה לכהן שלא יחסר מקדושת עצמו. וראה עוד רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לד).

296 ויקרא כא ז. הרמב"ם (ל"ת קנח, קנט) מנה זונה וחללה בשני לאוין, וכן הוא בס' יראים (סי' לח, לט). הרמב"ם (בסוף שורש שמיני) כתב שכוונת בה"ג היא לכלול בלאו זה גם גרושה שמנה בסמוך. וראה מה שתמה עליו (שם), ובמש"כ בנתיב מצותיך (דף קסה, ב). הפסוק מובא כלשונו בה"ג. החלוקה שלפנינו היא בהתאם לחלוקה של מפרשי ה"ג.

297 ויקרא כא ז. ראה הערה קודמת.

298 ע"פ ויקרא כא יד. ראה להלן הערה 302.

ולאמו לא יטמא²⁹⁹, (רסח) ומן המקדש לא יצא³⁰⁰. (רסט) ולא יחלל את מקד'³⁰¹. (ולא יחללו את קדשי בני ישראל). (רע) ולא יחלל זרעו בעמיו³⁰². (רעא) כל אשר בו מום³⁰³. (רעב) לא יגש להקריב³⁰⁴. (רעג) אך אל הפרכת לא יבא³⁰⁵. (רעד) ואל

32. את מקד' ב גו': אלהיו; ו שם (בטעות): מקומו. כל אשר בו מום] ב גו': לא תקריבו; שם אלהיו. ח' ו.

33. ולא יחללו את קדשי בני ישראל] ח' 34. לא יגש להקריב] ו מקדים: לחם אלהיו. ג, ו שם, אבל נמנה להלן שו' 36, ושם אדך] ח' ו שם.

299 ויקרא כא יא. הרמב"ם (ל"ת קסז, קסח) מנה בפסוק זה שני לאוין: "ועל כל נפשות מת לא יבא", "לאביו ולאמו לא יטמא", וביאר שהלאו ועל כל נפשות וכו' מזהיר על טומאת אהל, והלאו לאביו ולאמו וכו' על טומאת מגע ומשא. בנוסח שלפנינו בה"ג, שהוא בנוסח ב, נמנה לאו אחד. כן הוא באזהרות ריב"ר (דף קג, ב), ר"ש (עמ' 146), ס' יראים (ס' שכז, נמנה לאו זה יחד עם הלאו "ומן המקדש לא יצא" שבסמוך), וכן רס"ג (ל"ת רכח), וראה גתיב מצותיך (על אזהרות ריב"ר שם), רי"פ פרלא (על רס"ג, שם), מ. צוקר "על תרגום רס"ג לתורה" (ניו יורק תשי"ט) עמ' 389. באזהרות רשב"ג (עמ' 102) נמנו, לפי ביאור זהר הרקיע (שם, הערה קי) ונתיב מצותיך (דף קסז, א-ב), שני לאוין כדעת הרמב"ם, ולביאור רי"פ פרלא (שם) לאו אחד בלבד. בנוסח ו לא נמנה כלל לאו לגבי כהן גדול, וכן הוא באזהרות ר"א הזקן ורס"ג באזהרותיו על עשרת הדברות (דבור כבוד). רי"פ פרלא (שם) ביאר שלשיטה זו כהן גדול נכלל בלאו של טומאת כהן הדיוט. וראה עוד לעיל הערה 291.

300 ויקרא כא יב. הרמב"ם (ל"ת קסה) מנה אזהרה כללית לגבי כהנים שלא יצאו מהמקדש בשעת עבודה, ע"פ הפסוק שנאמר בפרשת מילואים (שם ח לג) "ומפתח אהל מועד לא תצאו וכו'", וכתב שלא זו נכפל לגבי כהן גדול בפסוק "ומן המקדש לא יצא". עוד כתב, ע"פ הגמרא בסנהדרין (יט א), שיש בכהן גדול תוספת בלאו זה, שלא יצא אחר המיטה של אביו ואמו. ראה בהשגות הרמב"ן (שם, וכן בשורש חמישי) ובביאורו על התורה (בפסוק זה). וראה עוד בהערה סמוכה.

301 ויקרא כא יב. הרמב"ם לא מנה לאו זה, וביאר (בל"ת קסה) שאין זו אזהרה כי אם שלילה, שלא תהא עבודתו חולין למרות שהוא אונין. עוד כתב (שם) שלפי הפשט "ולא יחלל וכו'" הוא טעם לאזהרה האמורה בתחילת הפסוק "ומן המקדש לא יצא" (וכן כתב בשורש חמישי). אבל הרמב"ן (בהשגותיו לשורש חמישי, וראה גם מש"כ בהשגותיו לל"ת קסה ובביאורו לפסוק) הוכיח שגם "ולא יחלל וכו'" הוא אזהרה לכהן גדול שלא יחלל, וכן אזהרה לכל כהן המניח עבודה ויוצא, ולא מחמת אוננות בלבד, כי המחלל אותה בלי סיבה כ"ש שחילל, עיי"ש שהאריך בזה. הרמב"ן הוסיף לאו זה במנינו. וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 25; ח"ב, עמ' 480). בס' יראים (ס' שכח) נמנה לאו זה, ומבואר שיש בכך אזהרה לכהן גדול כי ישמור עצמו בקדושה, ויזהר מכל האמור בפרשה. אם לא עשה כן, נקרא מחלל אלקיו. ועיין בתועפות ראם (שם, הערה א). וע"ע להלן מנין העשין הערה 397.

302 ויקרא כא טו. לעיל (ל"ת רסז) נמנה גם הלאו שבפסוק הקודם "אלמנה וכו' לא יקח". כן הרמב"ם (ל"ת קסא, קסב) מנה את שני הלאוין, וביאר, ע"פ הגמרא בקדושין (ע"א א), ש"לא יחלל וכו'" מוסיף אזהרה לכהן גדול שלא יבוא על אלמנה אפילו בלא קדושין.

303 ויקרא כב יט. ראה לעיל מנין הלאוין הערה 155.

304 ויקרא כא כא. הרמב"ם (ל"ת ע, עא) מנה שני לאוין בכהן בעל מום המקריב, האחד בבעל מום קבוע, והשני בבעל מום עובר. הרמב"ן (בהשגותיו לל"ת עא) כתב, שהכתוב מנע כל בעל מום, ולפיכך יש למנות את שני הלאוין באזהרה אחת. לכן השמיט במנינו את ל"ת עא. וראה זהר הרקיע (עמ' 83, לאוין, הערה ג).

305 ויקרא כא כג. ראה הערה סמוכה.

35 המזבח לא יגש³⁰⁶. (רעה) בקדשים לא יאכל³⁰⁷. (רעו) היא בתרומת הקדשים לא תאכל³⁰⁸. (רעו) ולא יחללו את קדשי בני יש³⁰⁹. (גבלה וטרפה לא יאכל). הרי ר' וע' וז' לויז הן, וע' ואחת עבירות שבמיתות וששה עונשין, הרי אילו ש' ומ' וח' מצות שלא תעשה. ואילו הן מצות קום עשה: (א) קרית שמע³¹⁰, (ב) ותפילין³¹¹, (ג) ומוזזה. (ד) וציצית³¹².

35. לא יגש] ב' נו': כי מום בו.
 36. גבלה וטרפה לא יאכל] נמנה בא"ק לעיל עמ' 45 שו' 68, לפי ב' הח' כאן. הרי ר' וע' וז'... וח' מצות שלא תעשה] ב: הרי מאתים ושבעים ושבעה לווין ושבעים ואחת עבירות שבתורה הרי אלו שלש מאות וארבעים ושמונה; ו' אילו מאתים ושבעים ושבעה לאוין ושבעים ואחת עבירות שבמיתות ששה עונשין הרי אילו שלש מאות וארבעים

ושמונה מצות לא תעשה. — י"מ גוטמן (בחינת המצות, עמ' 36) סבור שנוסח ב' הוא המדויק בכך שאינו מסיים "מצות לא תעשה", שכן חייבי כרת כוללים גם (עונשין בט, ס) פסח ומילה, שהם עשין ולא לאוין. לפיכך מדויק גם לשון ה"ג (לפי כל הנוסחים) "שבעים ואחת עבירות...". ולא "לאוין".
 39. הן] ח' ו'. קרית] ו': קריאת.

306 ויקרא כא כג. הרמב"ם (ל"ת סט) מנה רק את הלאו הקודם "אל הפרוכת לא יבא", וביאר ששני האוין באו כאחד להשלמת הדין, כלומר, לאסור כניסת בעל מום בין המזבח לבין האולם והמזבח וההיכל — אף בלא עבודה. כן מבואר בס' יראים (סי' של, שלא), אלא ששני הלאוין נמנו שם בנפרד. הרמב"ן (בהשגותיו על הרמב"ם, שם) כתב שמן התורה אין איסור כניסה לבעל מום, וכי שני הלאוין נועדו לאסור עבודה בעל מום בשני ענינים נפרדים. "אל הפרוכת לא יבא" אוסר הזאות על הפרוכת, ו"ואל המזבח לא יגש" אוסר עבודות שעל המזבח. הרמב"ן ציין גם לפירוש רש"י על התורה (בפסוק זה). אמנם הוא עצמו השמיט במנינו לאוין אלו, כיון שהם בכלל בעל מום שעבד. וראה זה הרקיע (עמ' 83, לאוין, הערה ג), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 415).

307 ויקרא כב ד. הרמב"ם (ל"ת קלו) ביאר, ע"פ הגמרא במכות (יד ב), שלא זה הינו אוהרה לכהן טמא האוכל תרומה. בה"ג מנה לעיל (במנין העונשין, חייבי מיתה בידי שמים, עונש סב) כהן טמא שאכל תרומה טהורה. רא"ש טרויב (הערה נה) ביאר, ע"פ הגמרא בסנהדרין (פג א), כי יתכן שכאן המדובר בתרומה טמאה שהאוכלא אינו חייב מיתה, אלא רק עובר על לאו, לכן חזר למנותה גם במנין הלאוין. בס' יראים (סי' גד) נלמד איסור אכילת תרומה ע"י כהן טמא מפסוק אחר (פס' ו) "נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים", וראה תועפות ראם (שם, הערה ב).

308 ויקרא כב יב.
 309 ויקרא כב טו. הרמב"ם (ל"ת קגג) ביאר, ע"פ הגמרא בסנהדרין (פג א), שזו אוהרה על אכילת טבל. לעיל בה"ג מנה (במנין העונשין, חייבי מיתה בידי שמים, עונש סא) האוכל את הטבל. לפי רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לג), המביא תורת כהנים לפסוק, הלאו הוא אוהרה על הסך והשותה תרומה. וראה לעיל מגין העונשין הערה 29.

310 הרמב"ן (בהשגותיו לסוף שורש אחד עשר — לפי מהדורות ר"ח העליר ור"ד שעוועל; בדפוסים הרגילים: סוף שורש תשיעי, וכן במנינו שבסוף הספר) כתב שיש למנות כאן שני עשין: קריאת שמע של שהרית וקריאת שמע של ערבית, כיון שאינן מעכבות זו את זו, וזמנן שונה. כן מנאה רס"ג בשני עשין ג. ד). אולם בה"ג והרמב"ם (עשה י) מנו קריאת שמע בעשה אחד. וראה זה הרקיע (עמ' 27, עשין, הערה יב), גתיב מצותיך (דף כד, ב), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 155).

311 הרמב"ם (עשין יב, יג) מנה בזה שני עשין: תפילין של ראש ותפילין של יד, והסכים

40 (ה) ומילה. (ו) וכדיון הבן³¹³. (ז) ופדיון פטר חמור³¹⁴. (ח) (והפרת) <והפרשת> בכורות שור כשב ועז³¹⁵. (ט) ופריה ורביה³¹⁶. (י) תרומה גדולה. (יא) ותרומת מעשר.

40. ופדיון פטר חמור] ב: ופטר חמור. 41. שור כשב ועז] ח' ב; ו: שור וכשב והפרשת] ע"פ ב ו'. או עז. תרומה גדולה ותרומת מעשר ומעשר

עמו הרמב"ן במנינו, וראה בהשגותיו לשורש אחד עשר (לפי מהדורות ר"ח העליר ורח"ד שעוועל; בדפוסים הרגילים: סוף שורש תשיעי) שביאר כי בה"ג מנאם בעשה אחד, כיון שיש בהם ענין אחד "למען תהיה תורת ה' בפנינו שומה כנגד הלב והמוח משכנות המחשבה". וראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ה). בעל אזהרות ר"א הזקן (עמ' 56) מנה — לפי ביאור הידור זקן (עמ' 5, הערה יח) ורי"פ פרלא (ח"א, עמ' 161) — שני עשין. אמנם במתק אזהרות (עמ' יט, הערה לח) כתב שאין הכרעה ברורה בדעתו. גם רס"ג ורב חפץ בן יצליח (מ. צוקר, "הדואר", גליון כג, ניסן תשכ"ג, "מלואים לספר המצוות של רב חפץ בן יצליח", עמ' 386. וראה בהערה שם עמ' 388) מנו שני עשין. כן משמע מס' המכריע (סי' פז). לעומת זאת מנאום בעשה אחד: אזהרת ריב"ר (דף לג, א) — לדעת רי"פ פרלא (שם), לעומת דעת בעל נתיב מצותיך (שם) שמנאם בשני עשין — רשב"ג (עמ' 31) וראה בזהר הרקיע (שם, הערה יח, ובסוף הספר), וכן ס' יראים (סי' שצט). ראה רי"פ פרלא (שם) במה שדו בכך.

312 בה"ג מנה בציצית עשה אחד, ולא מנה בנפרד תכלת ולבן. כן הוא ברמב"ם (עשה יד) שהביא דרשת הספרי על הפסוק (במדבר טו לט) "והיה לכם לציצית" ששניהם מצוה אחת הן. ראה גם מש"כ בשורש אחד עשר. הרמב"ן (בהשגותיו שם — לפי מהדורת ר"ח העליר ורח"ד שעוועל; בדפוסים שלפנינו: סוף שורש תשיעי) ביאר "שבית שלום התכלת והלבן תשלם לנו הכונה במצוה הזאת לזכור את כל מצות ה' ולעשותם". וראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ה), וזה הרקיע (עמ' 33, עשין, הערה כ), נתיב מצותיך (דף קיד, ב), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 185). בנתיב מצותיך (דף כז, א) מבואר שבאזהרות ריב"ר (דף קיד, א) נמנו שני עשין, אולם רי"פ פרלא (שם, עמ' 190) כתב שהדבר אינו מוכרע.

313 בדבר מתנות כהונה הנמנים מכאן ואילך, ראה להלן מגין הפרשיות הערה 454.
314 הגירסה "ופדיון פטר חמור" נמצאת גם בנוסח ו'. בנוסח ב' כתוב "ופטר חמור". א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה יט) כתב שגירסה זו עדיפה, שכן כלולה בה גם מצות עריפת פטר חמור. הרמב"ם (עשין פא, פב) מנה שני עשין נפרדים: פדיון, עריפה. הראב"ד (בהשגותיו להלכות בכורים פי"ב ה"א) כתב שעריפה אינה מצוה בפני עצמה, לפי שהעורף הפסיד ממון כהן בכך שלא פדה, ומשום כך מוטלת עליו חובת העריפה, וראוי יותר לקרותה עבירה ולא מצוה. באזהרות ר"ש (עמ' 150), רשב"ג (עמ' 31) וס' יראים (סי' קמא) כתוב רק פדיון, ואילו באזהרות ר"א הזקן (עמ' 57) וריב"ר (דף כח, ב) כתוב בלא פירוט. רס"ג (עשה פ) פירט פדיון ועריפה. ראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ג), וזה הרקיע (עמ' 31, עשין, הערה יט), נתיב מצותיך (דף כט, א) א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערות ותקונים שבסוף הספר, עמ' 140), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 32, 582).

315 בנוסח ב' כתוב רק "הפרשת בכורות". א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה כ) כתב שנוסח ו' (שהוא כנוסח שלפנינו) עדיף, שכן פדיון אדם ופדיון פטר חמור נמנים לעיל בסמוך, ולפיכך כאן מפורט (ע"פ במדבר י"ז) שור כשב ועז. והכוונה היא להפרשת בכור בהמה טהורה. בנתיב מצותיך (דף כט, א; קטו, ב) מבואר שמהלשון "הפרשת בכורות" משמע שבבכור בהמה נמנתה רק ההפרשה ולא הנתינה לכהן, וכן הוא ברמב"ם (עשה עט). כן ציין להשגות הרמב"ן (לשורש שנים עשר). ראה גם ישיר משה (דף ז, א).

316 ראה להלן מגין הפרשיות הערה 479.

(יב) ומעשר ראשון. (יג) ומעשר שיני 317. (יד) <ומעשר עני>. (טו) וראשית הגז. (טז) והמתנות 318. (יז) וחלה. (יח) והבכורים 319. (יט) ושקלים. (כ) ועורות קדשים 320. (כא) (והתורם) <ומורם> מתודה 321. (כב) וחזה ושוק 322. (כג) ואהבת השם. 45 (כד) ויראת השם. (כה) וברכת המזון. (כו) ותלמוד תורה 323. (כז) ומאה ברכות בכל יום 324. (כח) וקידוש השם. (כט) לעבוד לשם 325. (ל) לישבוע לשם 326. (לא) לידבק

ראשון] ב: ונתנת תרומה (ומעשרות) [ותרומת מעשר, — כך הגיה א"ז ר"ע הילדסהיימר] ומעשר ראשון; ו: תרומה גדולה ומעשר ראשון תרומת מעשר. 42. ומעשר עני] ע"פ ב, ו (ראה הערה 346). 43. והמתנות וחלה] ב: מתנות חלה; ו: והמתנות חלה. ועורות קדשים] ח' ב. 44. ומורם מתודה] ע"פ ב (שם בטעות: ומתודה), ובדומה בברייתא חולין (קלג ב); ו: והמורם תרומה מתודה. ואהבת השם... וקידוש השם] ב, ו: וברכת המזון... וקידוש השם ואהבת השם ויראת השם. 45. בכל יום] ב נו': מצות הגוף. 46. לישבוע לשם] ב, ו: ולישבוע (ו): להשבוע) בשם: לידבק לשם] ב, ו: ולידבק (ו: ולדבק) בשם.

317 ראה להלן מנין העשין הערה 373.

318 הכוונה לזרוע לחיים וקיבה (חולין קלג ב). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 641) מסביר כי מצות ראשית הגז הוקדמה לזרוע לחיים וקיבה, ע"פ הנאמר בספרי (במדבר יח יב) "ראשיתם אשר יתנו", ראשיתם — זו ראשית הגז, אשר יתנו — זה הזרוע לחיים וקיבה.

319 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 483.

320 הכוונה לעורות קדשי קדשים שנותן ישראל לכהן (חולין קלג ב). מתנה זו, הנמנית בברייתא (בחולין שם), מצויה בה"ג בנוסח שלפנינו, שהוא בנוסח א, וחסרה בנוסח ב. הרמב"ם לא מנה עשה זה וכן את שגי העשין הסמוכים (להמי תודה וחזה ושוק), וביאר (בשורש שנים עשר) שאינם אלא חלק מחלקי הקרבן, והשיג על בה"ג שמנה את שלושתם. הרמב"ן (בסוף השגותיו, שם), הסכים עם הרמב"ם, אמנם מטעם אחר, והוא, שלא קיימת מצוה לגבי ישראל לתת מתנות לכהנים במקדש, אלא הם זוכים משולחן גבוה, ולכן אין למנותם כמצוות עשה. ראה משי"כ ביישוב דעת בה"ג, רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות ד) ורי"פ פרלא (ח"א, עמ' 41, 720).

321 הכוונה לארבע החלות שבקרבן תודה הניתנות לכהן (חולין קלג ב). ראה הערה קודמת.

322 ראה לעיל הערה 320.

323 בה"ג מנה בענין תלמוד תורה מספר עשין (להלן עשין מ—מג, עד—עו). בהידור זקן (עמ' 19, הערה סד) מוסבר, שכאן הכוונה היא לציווי (יהושע א ח) "והגית בו יומם ולילה". אף שהכתוב הוא מדברי קבלה, הינו שגור בפי תנאים ואמוראים. משמעותו, שילמד במשך כל היום כולו. אין בכך ענין למצוה "וללמוד" שנמנתה להלן (מ), ששם הכוונה ללימוד בהבנה ובסברא. וראה להלן בהערות לעשין אלו.

324 ע"פ מנחות (מג ב). הרמב"ם לא מנה עשה זה, והשיג (בשורש ראשון) על בה"ג שמנה מצוה זו ומצוות רבנן גוספות (ראה להלן הערות 329, 358, 367, 378, 420 ועוד), שכן בגמרא במכות (כג ב) כתוב: "תרי"ג מצוות נאמרו למשה בסיני", ואם כן, רק מצוות דאורייתא במנין. כן תמה מדוע לא מנה מצוות דרבנן גוספות, כגון שניות וכדומה, עיי"ש. הרמב"ן (בהשגותיו, שם) השיב, שבנוסח ה"ג לא היה כתוב "נאמרו למשה בסיני", אלא "נצטוו ישראל" (יצוין, שבנוסח הגמרא שלפנינו כתוב רק "נאמרו לו למשה"). ואמנם כן הוא בנוסח א בהקדמה (עמ' 4, טור ב; מובא לעיל עמ' 24 שו' 29). אך גם שם, אחר מניין המצוות (עמ' 6 טור ב; מובא שם שו' 34) נאמר:

"... שקיבלו ישראל בסיני". בנוסח שלפנינו, אחר מנין המצוות (להלן עמ' 112 שו' 24), שהוא כנוסח ב (עמ' 15), כתוב: "... שקיבלו ישראל על הר סיני". בכל הנוסחאות, לבד מנוסח ו, גם לפני מנין המצוות כתוב נוסח זה, ראה לעיל עמ' 14 שו' 85. עוד הוסיף הרמב"ן, שאת הנוסח "נאמרו למשה בסיני" יש לפרש, כיון ששם נצטוו כי יקבלו עליהם מצוות חכמים, ניתן לומר שכולם נאמרו למשה בסיני, עיי"ש גם בהמשך דבריו. וראה מש"כ בזה המפרשים (שם), וכן זהר הרקיע (עמ' 30, עשין, הערה יז), ר"ח העליר (בספר המצוות לרמב"ן שבמהדורתו, שורש ראשון, הערה 1), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 17). וע"ע ר"י רייפמן ("המגיד", שנה ה', גליון 44, יא כסלו תרכ"ב, עמ' 293) ולעיל במבוא עמ' יב הערה 4. על קושית הרמב"ם מדוע לא מנה בעל ה"ג שאר מצוות דרבנן, השיב הרמב"ן, כי מצוות שגזרו חכמים כסייג לתורה, כמו שניות לעריות, לא מנאם בה"ג בפני עצמן, כיון שאינן אלא גדר למצוות התורה, ובכללן הן. בה"ג כלל במנין המצוות רק מצוות שאין בהן משום סייג והרחקה, כגון מאה ברכות, עיי"ש בכל דבריו, ובמש"כ המפרשים (שם). עם זאת, הסכים הרמב"ן למעשה עם הרמב"ם שאין למנות כלל מצוות דרבנן. — מצוה זו, מאה ברכות, נמנתה באזהרות ר"א הזקן (עמ' 56), ריב"ר (דף לו, ב, ראה נתיב מצותיך שם) ובס' יראים (סי' רנה). רס"ג לא מנאה, וכן רשב"ג באזהרותיו (אמנם לפי נתיב מצותיך דף קיג, ב, נמנתה שם), וראה מש"כ בזה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 108). לדעת בעל הידור זקן (עמ' 5, הערה טו) הכוונה בס' יראים (שם) למנות את המצוה כמצות עשה מדאורייתא. בס' המנהיג (בתחילת הלכות תפלה) כתוב: "ודבר זה מסורת בידינו מאבותינו למשה מסיני, שיש עלינו מאה ברכות בכל יום מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים... ונראים הדברים שאחר שיסדם משה רבינו שכהם וחזר דוד ויסדם לפי שהיו מתים מאה בכל יום". וראה ר"י רייפמן (קול מבשר, פראג תרי"ט) שהעיר עליו מהגמרא בברכות (לג א) "אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות". ראה גם מתק אזהרות (עמ' יז, הערה לב). וע"ע בהערה הסמוכה. — בנוסח ב ההמשך "מצות הגוף". בזהר הרקיע (עמ' 55, עשין, הערה נח) נאמר שפירוש הדבר אינו ברור, ויתכן כי הכוונה היא להזהיר את האדם שיהא זריז בקיום המצוות, כמאמר חז"ל (עבודה זרה כ ב) זהירות מביאה לידי זריזות וכו'. ובכך הוסברה גם כוונת אזהרות רשב"ג (שם) במש"כ "זרוז מתנים" (ביאורים נוספים ברשב"ג, ראה זהר הרקיע שם, צפנת פענח שם הערה כב, נתיב מצותיך דף קכה, ב). באזהרות ריב"ר (דף לג, א) כתוב "פאר מצות הגוף", וראה ישיר משה (דף ט, א), נתיב מצותיך (דף לג, א). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 663) סבור שאין כוונת בה"ג למנות "מצות הגוף" כמצוה בפני עצמה, אלא מלים אלו מתקשרות למצוה הקודמת "ומאה ברכות בכל יום מצות הגוף". המובן, אין מספר קצוב לברכות שאדם יכול להתחייב בהן במשך היום, אלא שבמאה ברכות מתחייב הוא תדיר מבלי שיעשה לשם כך פעולות מיוחדות. גופו מצד עצמו מתחייב בהן. אולם רי"פ פרלא הוסיף, שמלשון אזהרות ריב"ר (שם) לא משמע כן. ראה גם "תרי"ג מצוות לרס"ג" מהדורת ר"י מיללער (פריס, תרנ"ו, עמ' 59 הערה 3).

325 בס' יראים (סי' תו) נמנה עשה זה, והתבאר שם ענינו ע"פ דרשת הספרי (דברים יא יג) "ולעבדו בכל לבבכם" זו תלמוד וכו', דבר אחר זו תפלה וכו'. הרמב"ם (עשה ה) כתב כי למרות שפסוק זה (וכן פסוקים אחרים באותו ענין) הוא מהצוויים הכלליים, מכל מקום יש בו יחוד לגביל התפילה, ולפיכך מנאו במנין העשין. הרמב"ן (בהשגותיו, שם) כתב, כי תפילה אינה אלא מדרבנן, ודרשת הספרי היא רק אסמכתא. משמעות הפסוק היא שתהא כל עבודתנו בכוונה הרצויה לשמו. עוד הוסיף, כי יתכן שמצוה זו תכלול במנין, כיון שיש בפסוק ענין חדש "להיות כל לבבנו מיוחד אליו בענין עשיית המצוות... ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מן התורה, נמנה אותה... ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא יתעלה שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וזעקה". עם זאת הרמב"ן במנינו השמיט עשה זה. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 106) כתב כי יתכן שכוונת בה"ג במש"כ "לעבוד לשם" היא לביאור שכתב הרמב"ן, ואת התפילה עצמה כלל במאה ברכות שמנה לעיל (עשה כז). אם כך, יתכן שבה"ג סובר שתפילה היא מדרבנן ולכן כללה

לשם³²⁷, (לב) ללכת בדרכיו³²⁸, (לג) להלביש ערומים³²⁹, (לד) ולקבור מתים³³⁰.

שם. או שכוונתו כאן לתפילה, ולפי"ז יסבור שתפילה היא דאורייתא, ולכן מנאה בפני עצמה. וראה עוד בהמשך דבריו. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 56) נמנו תפילה ומאה ברכות, אך לא עבודה, כיון שסובר שעבודה זו תפילה. באזהרות ריב"ר נמנו תפילה (דף כב, ב), עבודה (דף לה, א) ומאה ברכות (דף לו, ב). באזהרות רשב"ג נמנו תפילה (עמ' 27) ועבודה (עמ' 28), אבל לא מאה ברכות (ראה הערה קודמת). רס"ג מנה רק תפילה (עשה ב). וראה ביאור השיטות השונות ברי"פ פרלא (על רס"ג, שם). ע"ע זהר הרקיע (עמ' 27, עשין, הערה יב), ישיר משה (דף ט, ב), גתיב מצותיך (דף כג, ב; לה, א), הידור זקן (עמ' 4, הערה יג). רא"ש טרויב (הערות ג, ד; הערות וחדושים, אות לז) סבור שב"מאה ברכות" מתכוון בה"ג בעיקר לתפילה הכלולה בהם, שהיא מדאורייתא, ובעבודה (כאן) לדרשת הספרי "ולעבדו בכל לבבכם וכו'", מה ת"ל והלא כבר נאמר "בכל לבבך", להלן ליחיד כאן לצבור, להלן לתלמוד כאן למעשה.

326 הרמב"ם (עשה ז) מנה עשה זה. הרמב"ן (בהשגותיו, שם) כתב שאין למנותו, כיון שאינו חובה כי אם רשות. ואם נחשיבהו כאיסור, לאסור להשבע בשם אלהים אחרים, על יסוד הפסוק "ובשמו תשבע" (דברים ו יג), — ולא בשם אחרים, אין זה אלא לאו הבא מכלל עשה, ואין למנותו. וראה גם השגת הראב"ד (שם), תשובת מהר"י קארו על הראב"ד (שם), המפרשים על הרמב"ן (שם), רש"י ורא"ם על הפסוק. וע"ע זהר הרקיע (עמ' 29, עשין, הערה יד), גתיב מצותיך (דף לד, א; קיב, ב), תועפות ראם (סי' רסו, הערה א), מתק אזהרות (עמ' לה, הערה סז), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 818), מ. צוקר "על תרגום רס"ג לתורה" (ניו יורק תשי"ט) עמ' 416.

327 הרמב"ם (עשה ו) מנה עשה זה, וביאר ע"פ הספרי (דברים י כ) שזו מצוה להתדבק בחכמים. הרמב"ן (בהשגותיו לעשה ז) כתב, שכלול בכך המצוה "שנשבע בשמו לקיים מצותיו". וראה גם בביאורו על הפסוק. בס' יראים (סי' תז) נכללת בכך גם ההליכה בדרכי המקום, ע"פ הגמרא בסוטה (יד א), וראה להלן הערה 329. ועיי"ש בתועפות ראם (הערה א), סביב ליראיו (מצוה ג, ד), מתק אזהרות (עמ' סה, הערה קמג), וע"ע זהר הרקיע (עמ' 28, עשין, הערה יג), גתיב מצותיך (דף לה, ב), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 817).

328 ראה הערה סמוכה.

329 הרמב"ם (בשורש ראשון) השיג על בה"ג שמנה מצוה זו וכן את המצוות הסמוכות לקבור מתים, לנחם אבלים ולבקר חולים, אף שהן מצוות דרבנן, וראה לעיל הערה 324. עוד כתב שבה"ג מנה הלבשת ערום ע"פ הפסוק (ישעיה נח ז) "כי תראה ערום וכסיתו". הרמב"ם חולק עליו, לפי שהכל נכלל במצות התורה (דברים טו ח) "די מחסורו אשר יחסר לו". בבארו (בשורש שני) שאין למנות את שלמדים מי"ג המידות, כתב כי בה"ג מנה ביקור חולים, ניחום אבלים וקבורת מתים, ע"פ דרשת חז"ל (בבא מציעא ל ב) מהפסוק (שמות יח כ) "והודעת להם את הדרך ילכו בה", את הדרך — זו גמילות חסדים, ילכו — זו ביקור חולים, בה — זו קבורת המת. והשיג על כך, שכל הפרטים הנזכרים נכללים במצות התורה (ויקרא יט יח) "ואהבת לרעך כמוך", ראה שם דבריו, וכן במש"כ בהלכות אבל (פי"ד ה"א), ובמה שביארו המבי"ט בקרית ספר (שם). הרמב"ן (בהשגותיו לשורש ראשון, תשובה ג) כתב, שדאי דרשת חז"ל מהפסוק והודעת וכו' אינה אלא אסמכתא מדבריהם, ובלאו הכי אין למנות מפסוק זה מצוה כל שהיא, כיון שאינו אלא אזהרת יתרו למשה בדרך עצה טובה. וביאר שבה"ג למד מצוות אלו מהפסוק (דברים כח ט) "והלכת בדרכיו", שהוא מצוות עשה, ומנאה גם הרמב"ם (עשה ח). זאת על יסוד דרשת חז"ל (סוטה יד א) "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (דברים יג ה), מה הקב"ה מלביש ערומים אף אתה מלביש ערומים, מה הקב"ה מבקר חולים אף אתה וכו', מה הקב"ה קובר מתים אף אתה וכו', מה הקב"ה מנחם אבלים אף אתה וכו', וכולן מצוה אחת הן,

(לה) ולנחם אבלים³³¹. (לו) לבקר חולים³³². (לז) ואהבת שלום³³³. (לח) וצדק³³⁴.

48. לבקר^ל: ביקור. ואהבת שלום^{לז}: בהבאת שלום.

הנכללת במצוה "ואהבת לרעך כמוך" עיי"ש במפרשים. רא"ש טרוב מנה בתחילה, במנין המצוות, כל מצוה בפני עצמה (ראה שם בהערותיו), אך בהערות וחדושים (אות ב) כתב ע"פ הגמרא בסוטה (שם), שכוונת בה"ג היא רק למנות את העשה "ללכת בדרכיו", והנמנים לאחריו הם פרטי המצוה, ואינם מן המנין. לפי בעל הידור זקן (עמ' 3, הערה יא) אין לפרש שהרמב"ן הבין את הכתוב בה"ג שלפיו כל המצוות הן בכלל "ללכת בדרכיו", וניתן להוכיח זאת מאזהרות ר"א הזקן, ריב"ר ורשב"ג (וכן ס' יראים, וראה גם תועפות ראם ס' תח, הערה א) שמנו את המצוות במפורש. כוונת הרמב"ן היא, שאין בה"ג מונה אותן כמצוות מדאורייתא, אלא כמצוות מדרבנן, בהתאם לשיטתו למנות גם מצוות מדרבנן. כל מצוה נמנתה בפני עצמה, שכן הן נדרשות מהפסוק "והודעת להם" כל אחת בפני עצמה. וראה עוד זהר הרקיע (עמ' 28, עשין, הערה יג, ועמ' 35, שם, הערה כה), ישיר משה (דף יד, א), נתיב מצותיך (דף לה, ב), מתק אזהרות (עמ' סה, הערה קמג). וע"ע רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 288) מש"כ בדעת רס"ג שלא מנה כלל מצוות אלו.

330 ראה הערה קודמת. הרמב"ן (בהשגותיו לשורש ראשון) תמה על הרמב"ם במיוחד במצוה זו, שכן הוא עצמו מנה (בעשה רלא) קבורת הרוגי בית דין, על יסוד הפסוק (דברים כא כג) "כי קבור תקברנו", וביאר הרמב"ם (שם) שמצוה זו חלה לאו דוקא בגתלה המפורש בפסוק, כי אם בכל המתים. נמצא שזו מצוה עשה מדאורייתא, ולזאת גם כוון בה"ג במנותו כאן עשה זה. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 290) העיר כי הכתוב בס' יראים (ס' קנד) אינו מכוון לפסוק "כי קבור תקברנו", כי אם לדרשות חז"ל שבסוטה ובבא מציעא (המובאות בהערה קודמת). עיי"ש גם מש"כ בדעת רס"ג שלא מנה עשה זה. לפי בעל תועפות ראם (ס' קנד, הערה ג) נראה מס' יראים (שם), בו נמנה עשה זה בין "איסורי ממון", כי הכוונה לכך שיפזר ממון בעבור צרכי קבורת המת, ואין לכך קשר לפסוק "כי קבור תקברנו". וראה עוד ישיר משה (דף י, א), ובמה שנדחה בנתיב מצותיך (דף לה, ב). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 788) ביאר שבה"ג לא מנה עשה של טומאת קרובים, שמנה הרמב"ם (עשה לז), כיון שנכלל בעשה זה של קבורת מתים, ע"פ ביאור הרמב"ן הנ"ל.

331 ראה לעיל הערה 329.

332 ראה שם.

333 בנוסח א' הגירסה: ואהבת שלום וצדק אמת. רא"ש טרוב (עשה לז) סידרם בעשה אחד, וביאר זאת (הערה יא) ע"פ הפסוק (שמות יח כג) "כל העם הזה על מקומו יבא בשלום". בהידור זקן (עמ' 26, הערה פד) הוסבר "וצדק אמת", ע"פ מאמר חז"ל (שם י א) כל דיין שדן אמת לאמתו וכו'. בכך הוסברה (שם) משמעות הנאמר באזהרות ר"א הזקן (עמ' 59) "זהירים במשפט לאמתו מצדיקים". לעומת זאת בנתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, עשין לו—לט) נמנו שלוש מצוות נפרדות: הבאת שלום, וצדק, ואמת. "הבאת שלום" הוסבר שם (דף מה, ב) ע"פ המשנה בפאה (פ"א מ"א) הבאת שלום בין אדם לחברו. וראה הערות סמוכות. — במקום "ואהבת שלום", כפי שכתוב לפנינו, בהתאם לנוסח א', כתוב בנוסח ב': "והבאת שלום". בנתיב מצותיך (במנין המצוות, שם) הוגה כד בנוסח א'. יצויין כי גם באזהרות ר"ש (עמ' 153) כתוב "אוהב שלום".

334 בנתיב מצותיך (דף מה, ב) מבואר שהכוונה היא לשאת ולתת בצדק, וזאת גם משמעות הנאמר באזהרות ריב"ר (שם) "טוב לגבר כי ישא ויתן בצדק". ראה הערה קודמת.

(לט) ואמונה³³⁵. (מ) וללמוד³³⁶. (מא) וללמד. (מב) לשמור. (מג) ולעשות. (מד) מוצא
50 שפתיך תשמר ועשית³³⁷. (מה) מורא. (מו) וכיבוד אב ואם. (מז) ומוראת מקדש³³⁸.
(מח) <ושמירת> שבת³³⁹. (מט) ושמחת שבת³⁴⁰. (נ) ועינוגה³⁴¹. (נא) החיית את³⁴².

49. ואמונה] ו: אמת. לפיו נכפל בא"ק שם (במק' "עינוגים", בא"ק
51. ושמירת] ע"פ ב; ו: ושמור. ושמחת שם: תענוגים); ו: ושמחת שבת ועינוג.
שבת ועינוגה] ח' ב, אבל נמנה להלן עמ' 89 החיית] ו: והחיאת.
שו' 78: ולשמוח בשבת ולענגה בכל עינוגים.

335 "ואמונה" בנוסה שלפנינו, שהוא כנוסה ב, כתוב גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 57)
"אמונה מגידים", באזהרות ריב"ר (דף מה, ב) "והאמונה אזור חלציו" (וראה גתיב
מצותיך, שם), ובאזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ'
163, שו' א). לעומת זאת כתוב בנוסה ו "אמת". בהידור זקן (עמ' 11, הערה לו)
נאמר כי יתכן שהכוונה היא למצות האמנת השם ויחודו, שמנה הרמב"ם (עשה א, ב),
וראה לעיל מגין הלאוין הערה 59, ו"אמת" היא מלה נרדפת ל"אמונה". בכך ביאר גם
כוונת אזהרות ר"א הזקן (שם). עוד ראה לעיל הערה 333.

336 לדעת רא"ש טרוב (הערה יב) כוונת בה"ג היא — ע"פ המבואר בסוטה (לו א) — למנות
כאן ארבעה עשין: ללמוד, ללמד, לשמור, לעשות. וכן הוא במנין המצוות לבה"ג שבנתיב
מצותיך (עשין מ—מג). כך כתוב גם בהידור זקן (עמ' 25, הערה פ), ומבואר שזו גם
המשמעות באזהרות ר"א הזקן (עמ' 59). לעומתם נאמר בזהר הרקיע (עמ' 30, עשין,
הערה יז) שכוונת בה"ג היא למנות כולם במצוה אחת. כלומר, ללמוד על מנת ללמד
לשמור ולעשות, כמבואר באבות (פ"ד מ"ה), וראה את המובא שם (הערה טו) מהגמרא
בסוטה (שם). רס"ג (עשין יד, טו) וסמ"ק (סי' קה, קו) מנו שני עשין: ללמוד וללמד,
וראה גם ס' יראים (סי' רנו, רנז). עיין גתיב מצותיך (דף מא, א), "דבר מצוה" לר' ברוך
בן אליהו (בסוף הזספר, השמטות למ"ע יא), תועפות ראם (סי' רכה, הערה א), רי"פ פרלא
(על רס"ג שם). הרמב"ם (עשה יא) מנה בתלמוד תורה עשה אחד בלבד, וכתב כי בענין זה
מצויין עשין כפולים, וכן כתב הסמ"ג (עשה יב). וראה לעיל מגין העשין הערה 323.

337 דברים כג כד. ראה להלן מגין העשין הערה 403.

338 הרמב"ם (עשה כב) מנה עשה נוסף: שמירת המקדש. כן הוא במנין זהר הרקיע (עשה
קטו), וראה את הכתוב שם (בעמ' 45, עשין, הערה מז). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 226)
ביאר שעשה זה (שמירת המקדש) כלול בעשה של מורא המקדש.

339 בס' יראים (סי' תיא) נמנה עשה זה, ומבואר שהכוונה היא לשביתה ממלאכת שבת —
נוסף למשמעות אחרת שהיא שמירת בלב, כמו "ואביו שמר את הדבר" (בראשית לו
יא), וראה תועפות ראם (שם, הערה א). גם בזהר הרקיע (עמ' 31, עשין, הערה יט)
מבואר שמשמעות הנאמר באזהרות רשב"ג (עמ' 31) היא לעשה בדבר שביתה ממלאכה.
רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 377) דייק כך גם מלשון אזהרות ר"ש. שכן בתחילה כתב (עמ'
145) "חק שמירת שבת", ושם הכוונה לשביתה ישראל עצמו. לאחר מכן, נמנו (עמ' 152)
בעשה של שביתה שבת, רק עבדו אמתו ובהמתו (וכן הוא בה"ג להלן עשה קל). וכך
מפרש גם רי"פ פרלא בדעת רס"ג (עשה לד). אולם העיר שבדעת בה"ג ביאור זה מוקשה,
שכן לפי נוסח ו (שהוא כנוסה שלפנינו) נמנה להלן (עשה צא) "שבות שמנת ימים"
הכולל גם את יום השבת, ויתכן שגם בנוסח ב הכוונה היא לעשה של שביתה (עיי"ש
בהערות 364, 365). גם אם הכוונה כאן היא לעשה זה, אינו מובן מדוע נמנתה רק
שביתה שבת ולא שביתה שאר המועדים. לפיכך מבאר רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 372)
שכוונת בה"ג כאן היא למצות קידוש היום, ע"פ הפסוק (דברים ה יב) "שמור את יום
השבת לקדשו", וראה להלן הערה 364. וע"ע מש"כ א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה כד). רא"ש

(גב) והלואת אביון³⁴³. (נג) והשבת העבוט. (נד) הפקר דייש ושביעית לעניים³⁴⁴.
(נה) ולקט. (נו) ושכחה. (נז) ופיאה בתבואה. (נח) ושכחה. (נט) ופיאה באילן.

52. הפקר... ופיאה בכרם] ב: הפקר ושביעית לעניים ולקט שכחה ופיאה בתבואה
שביעית לעניים ושכחה ופיאה בתבואה; ו: ושכחה באילן ופרט ועוללות.
ושכחה ופיאה בכרם הפקר שביעית דייש

טרויב (הערה יג) ביאר דברי בה"ג כאן, ע"פ הגמרא בשבת (קיג ב), שלא יהא הלוכך
ודבורך של שבת כשל חול. וראה ביאור גוסף בנתיב מצותיך (דף מט, א). בס' יראים
(סי' תי) נמנה גם מורא שבת, וראה תועפות ראם (שם, הערה א), רי"פ פרלא (ח"א,
עמ' 233).

340 בספרי (פרשת בהעלותך) מבואר ששמחה נאמרה גם בשבת. כך דרש מהפסוק (במדבר י
י) "וביום שמחתכם" אלו השבתות. דברי הספרי הובאו גם בס' המנהיג הלכות שבת (סי' א).
וראה הגהת הגר"א על הספרי (שם), ו"תורה שלמה" (בראשית, כרך ב, ירושלים תרצ"ו,
עמ' קצ). אולם רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 512) הוכיח שבה"ג סובר ששמחה נאמרה רק
ביום טוב ולא בשבת, שכן כתב בהלכות אבל (במהדורה זו, ח"א עמ' 424) "והילכתא
שבת עולה ואינה מפסקת, מאי טעמ', עונג כת' בה (ישעיה נח יג), הרגלים מפסיקין ואין
עולין, מאי טעמ', שמחה כתי' בהו". בנתיב מצותיך (דף מט, א) מבואר שכוונת בה"ג
כאן היא למצות קידוש על היין, ולדעתו נועדה המצוה לשמח את האדם לקראת השבת,
שכן היין משמח את הלב. וראה להלן מנין העשין הערה 364.

341 בזהר הרקיע (עמ' 36, עשין, הערה כח) מבואר שמצוה זו היא מצות עשה מדברי קבלה
(ישעיה נח יג) "וקראת לשבת עונג" (וראה רמב"ם הלכות שבת פ"ל ה"א), ובה"ג מנאה
בהתאם לשיטתו לפיה מנה גם מצוות דרבנן, ראה לעיל הערה 324. במנין המצוות שבוהר
הרקיע נשמטה המצוה מסיבה זו. וע"ע ישיר משה (דף טו, ב), בנתיב מצותיך (דף מט,
ב; קיז, ב), ובאריכות בתועפות ראם (סי' תיב, הערה א).

342 לדעת הרמב"ן (במנין המצוות שהוסיף על הרמב"ם, עשה טז) כוונת בה"ג כאן היא
לפסוק (ויקרא כה לה) "וכי ימוך אחיך וכו' גר ותושב וחי עמך". משמעות המצוה היא
להחיות גר תושב, וכל שכן ישראל או גר צדק. והוסיף, שהרמב"ם לא מנאו בפני עצמו,
אלא כללו (בעשה קצה) במצוות צדקה, ע"פ הפסוק (דברים טו ח) "פתוח תפתח את
ידך". אולם לדעתו הן שתי מצוות נפרדות. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 333, 347, 606) סבור
שלשון "החיות את" בה נקט בה"ג, אינה מכוונת לגר תושב, שכן הוא נמנה להלן (עשה
קמא) "וליתן גבלה לגר תושב". כוונת בה"ג כאן היא לפסוק הסמוך שנאמר לגבי ישראל
"אל תקח מאתו נשך וכו' וחי אחיך עמך", וראה מש"כ עוד בדברי הרמב"ן. הרמב"ן מנה
פסוק זה (בעשה יז), וביארו ע"פ הגמרא בבבא מציעא (סב א) לענין חיוב החזרת ריבית.
בס' יראים (סי' קנה) מפורש שהכוונה היא לפסוק זה, והוסיף שבכלל המצוה גם פדיה
מן השבוי. וראה זהר הרקיע (עמ' 40, עשין, הערה לו; עמ' 41, שם, הערה לט), ומה
שהעירו בזה רי"פ פרלא (שם, עמ' 333), בנתיב מצותיך (דף קיט, ב; קכ, ב), הידור
זקן (עמ' 22, הערה עא), מתק אזהרות (עמ' מז, הערה פו).

343 הרמב"ם (עשה קצז) מנה עשה זה ע"פ הפסוק (שמות כב כד) "אם כסף תלוה את עמי
את העני עמך וכו'", וכמבואר במכילתא (עה"פ) שזה חובה. וראה להלן מנין העשין
הערה 353.

344 בדומה הגירסה בנוסח א: "הפקר שביעית דייש ושביעית לעניים". רא"ש טרויב ציין לפי
נוסח א (שם) שני עשין שמנאם גם הרמב"ם (עשין קלד, קלה): הפקר שביעית לעניים,
השמטת שביעית. נראה שכך הבין בכוונת בה"ג (ראה מש"כ בהערות וחדושים אות א,
ח), ולא ברור היכן מרומז בדברי בה"ג השמטת קרקעות. וראה להלן מנין הפרשיות

(ס) ופרט³⁴⁵. (סא) ועוללות. (סב) ושכחה. (סג) ופיאה בכרם. (סד) ומתנתך כמתנת
55 ידך³⁴⁶. (סה) והוכח תוכיח³⁴⁷. (סו) והשמטת כספים. (סז) ושילוח עבדים³⁴⁸.

54. ומתנתך] ב, ו: ומתנה. כמתנת] ו: במתנת.

הערה 447. לעומת זאת בנוסח ב כתוב רק "הפקר שביעית לעניים". א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה כה) הצדיק גירסה זו, שכן למלים "דייש ושביעית" אין מובן, וכן כתוב בנתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, עשה נו). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 533) הגיה בנוסח א: "הפקר שביעית זית וספיחים לעניים", וביאר כי בפסוק (שמות כג יא) "והשביעית תשמטנה וכו' כן תעשה לכרמך לזיתך", מצינו הפקר שביעית בשדה (לפי שתחילת הפסוק "והשביעית תשמטנה וכו'") הוא המשך הפסוק הקודם "ושש שנים תורע את ארצך וכו'"), בכרם ובזית (הכתובים בסוף הפסוק). כך ניתן לפרש את דברי בה"ג: הפקר שביעית — בפירות הכרם (הסמוכים, לפי נוסח א, ל"שכחה ופאה בכרם"), זית — הפקר פירות הזית, וספיחין — תבואת השדה, והסמיד לאחר מכן את מצות לקט שכחה ופאה בתבואת השדה. לפי ביאור זה, מנה בה"ג בהפקר שביעית שלש מצוות עשה: בשדה, בכרם ובזית, בדומה למנותו בפני עצמו במצות שכחה ופאה — שדה, כרם ושכחה באילן. סימוכין להגהתו מצא בנאמר באזהרות ר"ש (עמ' 152) "ספיחי שביעית ופרט כרם וזית לשכיר ולתושב ויתרם לחיה", וכן באזהרות רשב"ג (עמ' 40) "ובשביעית תשמיט ספיחים ונוזירים". אמנם מדברי רשב"ג משמע שכוונתו למנות הכל במצוה אחת. כן משמע מדברי בעל אזהרות ר"א הזקן (עמ' 56) שכתב פירות שביעית סתם. ע"ע רי"פ פרלא (שם) שביאר שיטת בה"ג והאזהרות בנקטם הפקר לעניים בלבד, ולא גם לעשירים. בה"ג לפי נוסח א מנה גם עשה "ביעור שביעית" (להלן עמ' 87 שו' 76), וכן מבוארת בתועפות ראם (סי' קנח, הערה ב) דעת ס' יראים (שם). אולם בה"ג לפי הנוסח שלפנינו, שהוא כנוסח ב, השמיט עשה זה. כן השמיטוהו בעלי האזהרות (אמנם בנתיב מצותיך דף מב, ב נוסף העשה לאזהרות ריב"ר שם) והרמב"ם. וראה רי"פ פרלא (שם, עמ' 532), מתק אזהרות (עמ' יט, הערה מ).

345 בנוסח ב נמנו במתנות עניים רק שכחה ופאה בתבואה. א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה כו) העיר ש"לקט" נשמט. בנוסח א נמנה, נוסף ללקט שכחה ופאה בתבואה, גם שכחה פאה פרט ועוללות בכרם, ושכחה באילן, אך נשמט פאה באילן, כפי שהעירו רא"ש טרויב (הערה יט), א"ז ר"ע הילדסהיימר (שם) ונתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, עשה סא). הנוסח שלפנינו הוא מדוקדק, שכן בו נמנה גם פאה באילן, וכך מבואר בחולין (קלא א): ארבע מתנות עניים שבכרם, הפרט והעוללות והשכחה והפאה, ושלושה שבתבואה הלקט והשכחה והפאה, שנים שבאילן השכחה והפאה. הרמב"ם (עשין קכ, קכב) מנה מצוה אחת בפאה, וכן מצוה אחת בשכחה, וראה מש"כ בשורש תשיעי. ע"ע מעשה גסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ד), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 336).

346 בס' יראים (סי' קסב) מבואר שהכוונה היא למצות הענקה אשר נאמרה בעבד עברי (דברים טו יב—יד) "כי ימכר לך אחיך העברי וכו' הענק תעניק לו מצאנך וכו' אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו", ודרשו חז"ל (קדושין יז ב) הכל לפי הברכה תן לו. בעל ס' יראים ראה למנות מצות הענקה פעם שניה (סי' קסג), ונימק בכך ששנה עליו הכתוב לעבור עליו בשני עשין. גם בה"ג מנה להלן (עשה סח) מצות הענקה. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 422) כתב כי לא מסתבר שיש למנות שני עשין נפרדים כששנה עליו הכתוב, ופירש (שם, עמ' 409) שכאן הכוונה היא לעולת ראייה. מתאימה לכך הלשון "כמתנת ידך", שנאמר בה (שם טז יז) "איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך" (ראה חגיגה ח ב). הגם שבה"ג מנה להלן (עשה קכד) מצות ראייה, נראה שהוא מנה מצות ראיית קרבן בפני עצמה על יסוד הפסוק "איש כמתנת ידו", ומצות ראיית פנים בעזרה

(סח) והענק תעניק³⁴⁹. (סט) ואהבת לרעך כמוך³⁵⁰. (ע) פתוח תפתח את ירך לו³⁵¹.
(עא) נתון תתן לו³⁵². (עב) והעבט תעביטנו³⁵³. (עג) ולמד לבניך תורה ומצוות³⁵⁴.

56. והענק תעניק ואהבת לרעך כמוך] ו': (המוזכר קודם לכן), הענקה. כמוך] ח' ב.
ואהבת לרעך כמוך הענק תעניק. סדר הפסוקים. את ירך לו] ח' ו'; ב ח' לו.
בתורה (דברים טו) כמו כאן: שילוח עבדים 57. לו] ח' ו'. לבניך] ו': בנך.

בפני עצמה על יסוד הפסוק (שמות כג יז) "יראה כל זכורך". הרמב"ם (עשה נג) מנה ראיית פנים ועולת ראייה במצוה אחת. רא"ש טרויב (הערה כ) כתב כי יתכן שכוונת בה"ג כאן היא למעשר עני הנחלק בתוך הבית, ואשר התורה יחדה לו פרשה בפני עצמה. כך מבואר בנדריים (פד ב): כאן במעשר עני המתחלק בתוך הבית, דכתיבא ביה גתינה (דברים כו יב) "ונתת ללוי", כאן במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות, דכתיב ביה (שם יד כת) "והנחת בשעריך", ודינו משונה שיש בו טובת הנאה לבעלים ומתחלק ע"י רצונו. (לפי ביאור זה, שיש שתי מצוות במעשר עני, מובן מדוע חזר בה"ג למנות מצוה זו כאן, אף שמנאה — לפי נוסח ב' ו' — לעיל בעשה יד. יצויין כי בנוסח שלפנינו חסר שם).

347 ויקרא יט יז.

348 מלשון ס' יראים (סי' קסו) משמע שהמדובר בשילוח עבדים בשמיטה, שכן כתב "בהגיע שמיטה ויובל שישלח אדם חופשי עבדו וכו'", וכן נראה מהנאמר באזהרות ר"א הזקן במנין הלארין (עמ' 68) "השביעית לא תגוש לעבד לזה חפשי". רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 544) הוכיח זאת מדברי תרגום יונתן לשמות (כא, ז) וספר הקנה לר' אבירגדור קרא (ח"ב). מהמשנה במסכת קדושין (יד ב) ובמקומות נוספים, מוכח שהשילוח הוא בשנה השביעית לקניית העבד. וראה רי"פ פרלא (שם, וכן בעמ' 551) ובתועפות ראם על ס' יראים (שם, הערה א), שכן עולה מהנאמר בס' יראים עצמו. כך גם מורה לשון אזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 166 שו' עא). וראה "תורה שלמה" (חי"ו, שמות כא ב, עמ' כ אות ע). ע"ע להלן מנין הפרשיות הערה 424. לדעת רא"ש טרויב (עשה סה) כוונת בה"ג כאן היא לשילוח עבדים ביובל, שמנאה הרמב"ם (עשה קלו), וראה רי"פ פרלא (שם, עמ' 551) ולהלן מנין הפרשיות הערה 448.

349 דברים טו יד. ראה לעיל הערה 346.

350 ויקרא יט יח.

351 דברים טו ח. הרמב"ם (עשה קצה) כתב שמצוה זו היא בכלל מצות צדקה, הגמנית להלן (עשה קמו). רא"ש טרויב (הערה כא) ונתיב מצותיך (דף מ, ב; קטז, א) ביארו שבה"ג מנה מצוה זו בפני עצמה על יסוד דרשת הספרי (על פסוק זה) שחייב ליתן לו אפילו מאה פעמים. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 334) כתב שדרשה זו אינה באה להשמיענו מצוה חדשה, וביאר (וכן נתיב מצותיך דף קטז, א) ע"פ דרשה אחרת של הספרי (על פסוק זה) ש"פתוח תפתח" מלמדנו שיש לתת צדקה אף כשהעני מתבייש לבקש. עוד ביאר, ש"פתוח תפתח" זו מצות צדקה כפשוטה, ו"לעשות צדקה" זו עשיית צדקה בדברים, וכן הוא משמעות הנאמר בס' יראים (סי' קסז), וראה מתק אזהרות (עמ' נה, הערה קיז).

352 דברים טו י. מצוה זו לא מנאה הרמב"ם בפני עצמה, ראה הערה קודמת. רא"ש טרויב (הערה כב) ונתיב מצותיך (דף מ, ב; קטז, א) ביארו שבה"ג מנה עשה זה בפני עצמו על יסוד דרשת הספרי (על פסוק זה) נתון תתן אפילו מאה פעמים. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 334) כתב שדרשה זו אינה כוללת מצוה חדשה, וביאר (וכן נתיב מצותיך דף קטז, א) שפסוק זה מתייחס לפסוק הקודם "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וכו' קרבה שנת השבע וכו'", כלומר, המדובר במי שמונע עצמו מלהלוות סמוך לשנת השמיטה. וכן כתב הסמ"ג (לאוין, סי' רעא). עוד הביא רי"פ פרלא (שם, עמ' 337) דרשת הספרי (על פסוק

(עד) ושנתם³⁵⁵. (עה) ושמתם את דברי אלה על לבבכם³⁵⁶. (עו) וקביעות ראשי חדשים³⁵⁷, (עז) וחישוב תקופות³⁵⁸, (עח) וספירת העומר³⁵⁹, (עט) לעשות הפסח³⁶⁰.

58. ושנתם] ב גו': לבניך ודברת במ על לבבכם] ב: ושמתם על לבבך; ו: ושמתם (ראה הערה 355). ושמתם את דברי אלה את דברי. וקביעות] ב: קביעות.

(זה) "נתון תתן לו" בינך לבינו, דהיינו שכשנתון צדקה יתננה באתר, וכן כתוב בסמ"ק (סי' רמז). והוסיף כי פירוש זה מדויק לפי נוסח ב, שהוא כנוסח שלפנינו, בו כתובה גם המלה "לו", שכן עיקר הדרשה מבוססת עליה, וכן הוא באזהרות ריב"ר (דף מ, ב). אמנם בנוסח ו, וכן באזהרות ר"א הזקן (עמ' 59) ורשב"ג (עמ' 36), חסרה המלה "לו".

353 דברים טו ח. לעיל במגין העשין (נב) גמנה הלואת אביון. הרמב"ם (עשה קצו) כלל מצות "העבט תעבטנו" במצות "אם כסף תלוה את עמי", וכן משמע מדברי ס' יראים (סי' קנו). אולם בעלי האזהרות חילקום לשני עשין. בנתיב מצותיך (דף מא, א; מב, א; קכ, א) מבואר ש"אם כסף תלוה" מכוון להלואה בלא משכון, ו"העבט תעבטנו" להלואה על משכון, ובשני סוגי המשכון יש חידוש, לכן גמנו בשנים. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 333) ביאר ש"אם כסף תלוה" מדובר בעני שעדיין לא הוצרך לבריות, ולוה על מנת לפרוע, ו"העבט תעבטנו" בעני שכבר הוצרך ליטול צדקה מהבריות, אלא שמתבייש לקבל במתנה כי אם בהלואה, והכתוב צוה להלוות לו על מנת שלא יפרע, ראה כתובות (סו ב).

354 הרמב"ם (עשה יא) מנה בענין תלמוד תורה עשה אחד בלבד, ואילו בה"ג כמה עשין, ראה המצוות שבסמוך, ולעיל הערות 323, 336. בס' יראים (סי' רכה) מבואר על יסוד הפסוק (דברים יא יט) "ולמדתם אותם את בניכם לדבר במ", שבלימוד תורה לבנים יש חיוב יותר מאשר לשאר התלמידים. משום כך יש למנות מצוה זו בפני עצמה. ראה תועפות ראם (שם, הערה א), נתיב מצותיך (דף מא, א; קיג, ב), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 235), הידור זקן (עמ' 18, הערה סד). עוד נכתב בהידור זקן (עמ' 22, הערה עה) כי יתכן שכוונת בה"ג במלה "ומצות" היא למצות חינוך הבן המוטל על האב (שהרי הפסוק "ולמדתם אותם וכו'" עוסק רק בדברי תורה). לכך נרמז גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 59). אמנם במתק אזהרות (עמ' סה, הערה קמה) הוסברו דבריו בצורה שונה.

355 דברים ו ז. ראה הערה קודמת. בס' יראים (סי' רכה) נאמר שמהפסוק "ושנתם" לומדים חיוב לימוד תורה לתלמידים, וכן (סי' רנח) יש הלומדים מפסוק זה שיהיו דברי תורה מחודדין על פיך, ראה קדושין (ל א). בנוסח ב הובא גם המשך הפסוק "ודברת במ", וכן משמע מאזהרות ריב"ר (דף מ, ב) ורשב"ג (עמ' 30). א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה כז) כתב שכנראה אין הכוונה בכך למנות זאת כעשה בפני עצמו, אלא הובא סיום הפסוק לרווחא דמילתא. וכן כתוב בנתיב מצותיך (דף מא, ב), אמנם במקום אחר (דף קיג, א) כתב שהמדובר במצות עשה בפני עצמה: להגות בתורה. ראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 252).

356 דברים יא יח. ראה לעיל הערה 354. בס' יראים (סי' תיד) מבואר שזו מצות עשה: "שיזכור דברי תורה וישימם על לבו תמיד ויהגה בהם בלבבו וכו'". וראה תועפות ראם (שם, הערה ב).

357 הרמב"ם (עשה קנג) מנה עשה זה, והביא את דרשת חז"ל (ראש השנה כב א) על הפסוק (שמות יב א) "החדש הזה לכם" עדות זו תהא מסורה לכם. וראה הערה סמוכה.

358 הרמב"ם (שורש שני) כתב שכוונת בה"ג כאן היא למצות חישוב תקופות ומזלות, כמבואר בשבת (עה א): מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות, שנאמר (דברים ד ו) "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים, הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות. כן כתוב בס' יראים (סי' רס), וכן

60 (פ) לשומרו שבעת ימים³⁶¹. (פא) לאוכלו צלי³⁶². (פב) לאוכלו על מצות ומרורים³⁶³.

60. לאוכלו צלין] ו: לאכל פסח צלי. לאוכלו על מצות ומרורים] ב: לאכל מצה ומרור.

משמע מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 56): "עבור ותקופה בחשבון הודעתים לחכמים יודעי העתים", ומאזהרות ריב"ר (דף מב, א): "ולחשוב תקופות ומזלות". וכן נראה מהסמ"ג (עשין מז) והסמ"ק (סי' קג). הרמב"ם (שם) השיג על בה"ג וכתב שאין למנות מצות זו, כיון שהיא נלמדת רק בדרך דרש, וכן (שורש ראשון) שהיא מצוה מדבריהם. הרמב"ם (שורש ראשון, תשובה ג) השיב, שאין כלל כוונת בה"ג לפירוש זה, שכן מצוה זו נועדה רק לזרו את שיעודע בחכמה זו שיעסוק בה, כדי שיודיע העתידות לשאר האומות. כוונת בה"ג היא למצות עיבור שנים על התקופה, הנדרשת בראש השנה (כא א) מהפסוק (דברים טז א) "שמור את חדש האביב". הרמב"ם (עשה קנג) מנה קידוש החודש ועיבור השנים במצוה אחת. אולם הרמב"ן (בהשגותיו שם, וכן במנינו) הסכים לדעת בה"ג שיש למנותם בשני עשין. ראה המפרשים על ספר המצוות שורש ראשון, זהר הרקיע (עמ' 53, עשין, הערה נה), ישיר משה (דף יג, א), נתיב מצותיך (דף מג, א; קכד, ב), תועפות ראם (סי' רס, הערה א), הידור זקן (עמ' 5, הערה יז), מתק אזהרות (עמ' יח, הערה לז), רי"פ רפלא (ח"א, עמ' 466, ועיין בעמ' 471 בדבר אי מניית מצוה זו במנין הפרשיות המסורות לציבור).

359 באזהרות ר"ש (עמ' 141) ורס"ג (עשה נא) מותרת רק ספירת השבועות, ואילו מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 56) נראה שהמדובר בספירת הימים בלבד ולא השבועות. בלשון כללי "ספירת העומר", כמש"כ בה"ג, נקטו גם אזהרות ריב"ר (דף מז, א), רשב"ג (עמ' 58) וכן ס' יראים (סי' רסא). וראה רי"פ פרלא (על רס"ג שם) ומתק אזהרות (עמ' יח, הערה לה). הרמב"ם (עשה קמ) מנה גם ספירת שמיטין וזבלות, אך בה"ג לא מנאה, וראה זהר הרקיע (עמ' 62, עשין, הערה עג), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 457).

360 בס' יראים (סי' תטו) מבואר שהכוונה היא לשחיתת הפסח, ונמנית בפני עצמה כיון שזמן השחיתה הוא ביום י"ד, והאכילה בליל ט"ו. גם הרמב"ם (עשה נה) מנה את השחיתה בפני עצמה. ראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ה), תועפות ראם על ס' יראים (שם, הערה א), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 423). בהידור זקן (עמ' 24, הערה עח) נאמר שבאזהרות ר"א הזקן הושמט עשה זה, כיון שמנאו במנין העונשין, בחייבי כריתות. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 14) תמה על בה"ג שמנאו גם במנין העונשין, בחייבי כריתות (עונש נט). וע"ע לעיל מנין העונשין הערה 20, ולהלן מנין הפרשיות הערה 455.

361 בס' יראים (סי' תטז) מבואר שהכוונה היא להוסיף אזהרה כללית לכל המצוות הפרטיות שנאמרו בשבעת ימי הפסח, וז"ל: "צוה הב"ה שישמרו ישראל כל חוק שבעה ימי פסח באיסור חמץ ומלאכה וכל האמור בהם, דכתי' בפ' בא אל פרעה אחר כל הלכות הפסח (שמות יג י) "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה", כלל בזה המקרא כל חוק שבעה ימים וכו'". בתועפות ראם (שם, הערה א) ורי"פ פרלא (ח"א, עמ' 405) נאמר שבמסכת עירובין (צו א) מבואר שדרשה זו נאמרה רק לגבי עשיית הפסח. רא"ש טרויב (הערה כח*) כתב, כי יתכן שכוונת בה"ג היא למצוה להשמר מחימוץ, על יסוד הפסוק (שמות יב יז) "ושמרתם את המצות", וכמבואר ברמב"ם (הלכות חמץ פ"ה ה"ט) שכתוב זה נועד להזהיר כי ישמרו את המצוה מכל חימוץ. כך מבואר גם בנתיב מצותיך (דף מז, ב; קכא, א). בעל זהר הרקיע במנינו (סי' פח) מנה "אכילת לא חמץ", ובביאורו (עמ' 42, עשין, הערה מ) הביא ירושלמי (פסחים פ"א ה"ד) בו נדרש הפסוק (דברים טז ג) "שבעת ימים תאכל עליו מצות" ללא הבא מכלל עשה באכילת חמץ. רא"ש טרויב (שם) ורי"פ פרלא (שם) כתבו שאי אפשר לפרש כן את כוונת בה"ג, שכן אין דרכו

(פג—צ) וקידוש שמנה ימים³⁶⁴. ושבות שמנת ימים: (צא) <שבת>³⁶⁵. (צב) ראשון.

61. וקידוש שמנה ימים] ב: ושמונה ימים שבת] ע"פ ב. כצ"ל כדי להשלים המגין. ח' קודש. וגו': ואילו הן שמנה ימים. ושבות גם בו (וראה הערה 365). שמנת ימים] ח' ב; א: שבות שמנה ימים.

למנות לאו הבא מכלל עשה. רי"פ פרלא (שם, עמ' 498) מסביר כי בפסוק "שבעת ימים תאכל מצות" נכללת גם מצות אכילת מצה בלילה ראשון, שהיא חובה בקום ועשה. לפיכך כלל בה"ג שני פרטים במצוה אחת. במש"כ "לשומרו שבעת ימים" כוונתו לשמור לאכול בלילה ראשון, וכן להשמר שלא לאכול בשאר הימים פת זולת מצה. וראה תורה שלמה (כרך יא, עמ' רל, אות יב), ולהלן הערה 363. עוד פירש (שם, עמ' 405) ע"פ הגמרא במסכת הגיגה (יה א) שכוונת בה"ג היא לאיסור מלאכה בחול המועד, כפי שנדרש שם מהפסוק (שמות כג טו) "את חג המצות תשמור", לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. זו גם כוונת בעל אזהרות ר"ש (עמ' 142) במש"כ "זכרון חק לחוג כל שבעת הימים" (המהדיר שם כתב שהכוונה לסיפור יציאת מצרים). למרות ששיטת בה"ג בתחילת הלכות מועד (במהדורה זו, ח"א, עמ' 412, ראה שם הערה 3) היא שמלאכת חול המועד אסורה מדרבנן, מכל מקום דרכו למנות גם מצוות מדבריהם, וראה לעיל הערה 324. אמנם במגיד משנה (הלכות יו"ט פ"ז ה"א) ובנמוקי יוסף (ריש מועד קטן) נאמר שלא מצינו לאחד ממוגי המצוות שימנו כמצוה איסור מלאכה בחול המועד. וראה שר"ת רמ"ע מפאנו (סי' קח). ע"ע הידור זקן (עמ' 24, הערה עח).

362 ראה הערה סמוכה.

363 כן הוא הנוסח בן, ובדומה כתוב גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 59) "על מצות ומרורים אכילתו תקבע". מנוסח זה משמע שהכוונה היא למנות רק את העשה בדבר אכילת הפסח, ולא את העשה לגבי אכילת מצה ומרור. הרמב"ם (עשה נו) מנה העשה בדבר אכילת הפסח על יסוד הפסוק (שמות יב ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו", וביאר שאכילת המרור טפלה לאכילת הפסח, ואין למנותה בפני עצמה. את העשה לגבי אכילת מצה מנה (עשה קנח) על פי פסוק אחר (שם פס' יח) "בערב תאכלו מצות". וראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' ו), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 429). בה"ג, לפי נוסח זה, לא מנה, כאמור, אכילת מצה. בעל נתיב מצותיך (דף מו, ב) וא"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה כט) תמהו על כך. ר"ש טרוב (הערה כז) כתב שמצות אכילת מצה כלל בה"ג כאן במצוות הפסח. וע"ע הידור זקן (עמ' 23, הערה עח). באזהרות ר"ש (עמ' 142), ס' יראים (סי' צא) ורס"ג (עשה מח) נמנה עשה זה בפני עצמו. ראה לעיל הערה 361, שלפי אחד הביאורים, גם בה"ג כוון לעשה זה במש"כ (שם) "לשומרו שבעת ימים". — לפי נוסח ב, מנה כאן בה"ג "לאכל מצה ומרור", משמע שכוונתו למנות מצה ומרור כל אחד מהם כמצוה בפני עצמה (אף שמרור בזמן הזה מדרבנן, מכל מקום דרכו של בה"ג היא למנות גם מצוות מדבריהם, ראה לעיל הערה 324). כן גם משמעות הלשון באזהרות ריב"ר (דף מו, ב), רשב"ג (עמ' 42, וראה שם זחר הרקיע הערה מ) וכן רס"ג (עשה מח, מט). גם ס' יראים (סי' צד) מנה אכילת מרור בפני עצמה. וראה תועפות ראם על ס' יראים (שם, הערה ה), א"ו ר"ע הילדסהיימר (הערה כט), רי"פ פרלא (שם, עמ' 498), מ. צוקר "על תרגום רס"ג לתורה" (ניו יורק תשי"ט) עמ' 322. עוד דקדק רי"פ פרלא (שם) מלשון בה"ג לפי נוסח א, שהוא — כאמור — כנוסח שלפנינו: "לאוכלו על מצות ומרורים", כי כוונתו כנראה למצות אכילת פסח שני, שכן הפסוק שם כתוב בלשון זה (במדבר ט יא) "על מצות ומרורים יאכלוהו". כך גם לשון הרמב"ם במגינו הארוך והקצר במנותו העשה בדבר פסח שני (עשה גח). וראה להלן מגין הפרשיות הערה 455. בה"ג מנה פסח ראשון במצוה הקודמת, בכותבו "לאוכלו צלי".

(צג) ושביעי שלפסח. (צד) ויום עצרת. (צה) ויום הזכרון. (צו) ויום הכפורים. (צז) וראשון. (צח) ושמיני שלחג הסכות. (צט) ותקיעה בראש השנה. (ק) ועינוי נפש ביום הכפורים³⁶⁸. (קא) וסוכה. (קב) ומצות לולב. (קג—קכא) וחיי ימים ולילה אחת 65 לגמור בהן את ההלל³⁶⁷. (קכב) לעבוד בעבד כנעני לעולם³⁶⁸. (קכג) מעשר בהמה.

62. ויום עצרת] ב, ו: ועצרת. שמנה עשר ולילה אחד. כ"ה בחי' רמב"ן
63. נפש] ח' ו. לפסחים קיז ד"ה ומצאתי.
64. וסוכה ומצות לולב] ב: מצות סוכה 65. מעשר בהמה... ושמתה] ב: וראייה
ולולב; ו: וסוכה ולולב. וחיי ימים ולילה אחת] ב: ושמונה עשר ימים ולילה; ו: וימים

כוונתו שם לפסוק שנאמר בפסח ראשון (שמות יב ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש". לפי ביאור זה מובן שאין כאן כפילות, אף שברור הוא שמצוה אחת היא לאכול את הפסח צלי על מצות ומרורים.

364 כן הוא בנוסח ו'. בדומה כתוב בס' יראים (סי' תיז): "קדש שמונה ימים", ומובאים שם דברי המכילתא (ויקרא כג ז) "ביום הראשון מקרא קדש, במה אתה מקדשו, במאכל ובמשתה ובכסות נקיה וכו', וכשם שצוה הכתוב לקדש ראשון ושביעי, כך צוה לקדש חולו של מועד וכו'". על יסוד זה מוסברת בתועפות ראם (שם, הערה א) כוונת בה"ג, לפיה שמונת הימים הם שבעת הימים שמנה בסמוך לענין שבות (ראשון ושביעי של פסח, עצרת, יום הזכרון, יום הכפורים, ראשון ושמיני של סוכות), והשמיני הוא חולו של מועד. אף שבעל ס' יראים מסופק אם חול המועד הוא מדאורייתא או מדרבנן, דרכו של בה"ג למנות גם מצוות דרבנן, ראה לעיל הערה 324. רא"ש טרוב (הערה כח) ביאר, שב"קידוש" הכוונה לקידוש היום, והיום השמיני, הגוסף לשבעת הימים הנ"ל, הוא שבת. אם כך, סבור בה"ג שגם קידוש יום טוב הוא מדאורייתא, לעומת הרמב"ם הסובר שרק קידוש בשבת הוא מדאורייתא, ולפיכך מנה (בעשה קנה) רק קידוש שבת. — בנוסח ב הגירסה: "ושמונה ימים קודש ואילו הן שמנה ימים שבת וראשון ושביעי שלפסח ועצרת ויום הזכרון ויוה"כ וראשון ושמיני שלחג הסכות". א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה ל) כתב שאין הכרח לומר שהכוונה בה"ג היא לקידוש, ובכך מוכח שבה"ג סובר שקידוש ביו"ט הוא מדאורייתא, כי יתכן שהמדובר בשביתה ממלאכה. וראה ה"ג ריש הלכות קידוש והבדלה (במהדורה זו, ח"א עמ' 58, ועיי"ש בהערה 3), שו"ת ר"ע הילדסהיימר (חאה"ע"ו — חו"מ סי' רז), הידור זקן (עמ' 23, הערה עו), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 370), ולעיל מנין העשין הערות 339, 340. באזהרות ריב"ר ובס' יראים לא נמנה קידוש היום, וראה ביאור שיטה זו ברי"פ פרלא (שם, עמ' 376). ע"ע גתיב מצותיך (דף מז, א, ובמנין המצוות לבה"ג שם, עשה צח).

365 תוספת זו "שבת" הכרחית, כדי להשלים את מנין שמונת הימים, וכן הוא בנוסח ב, אלא ששם חסר "ושבות", וראה הערה קודמת והערה 339. ע"ע להלן מגין הפרשיות הערה 465. 366 כאן נקט בה"ג לשון כללי "ועינוי נפש ביום הכפורים". משמע שכולל את כל חמש העינויים. לעיל במנין העונשין (חייבי כרת, עונש נז) נקט רק "והאוכל וכו' ביום הכפורים" (כלשון המשנה בריש כריתות). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 77) ביאר שבה"ג הולך לשיטתו בהביאו בהלכות יוה"כ (במהדורה זו, ח"א, עמ' 322) את הברייתא (יומא עד א) שאע"פ שאמרו אסור בכולן לא אמרו עונש כרת אלא על האוכל ושותה וכו'. וראה מש"כ (שם) בביאור שיטתו ההפוכה של רס"ג. וע"ע להלן הערה 408.

367 ע"פ ירושלמי סוכה (פ"ד ה"ה), ושם מפורט: שמונת ימי החג (סוכות), ושמונת ימי החנוכה, ויר"ט של עצרת, ויר"ט הראשון של פסח ולילו. באזהרות ר"ש (עמ' 153) נוסף על דברי בה"ג: "ובגולה עשרים ואחד יום ושני לילות", ראה תענית (כח ב). הרמב"ם (בשורש ראשון) השיג על בה"ג בכתבו שאין למנות "קריאת ההלל ששבח בו

(קכד) שלוש רגלים ראייה חגיגה.³⁶⁸ (קכה) חגיגה. (קכו) ושמחה.³⁷⁰ (קכז) ולשרוף ולגדוע

66. שלוש רגלים ראייה חגיגה ושמחה] ראייה וחגיגה ושמחת שלוש רגלים.
ב: וראייה חגיגה ושמחה שלוש פעמים; ו:

דוד", לפי שהיא מצוה מדרבנן. הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שעל עיקר ההלל נצטוה משה בסיני שישראל יאמרו שירה במועד, ובא דוד ותיקן הלל זה שישירו בו, עיי"ש. בהמשך דבריו ביאר שהלל הוא מן התורה, או הלכה למשה מסיני, או בכלל השמחה שנצטוונו בה מהכתוב (במדבר י') "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצוצרות וכו'", שעיקר השמחה בפה. ומה שמצינו הלל מדרבנן, יתכן שהוא מוסב לימי חנוכה ולימים שאין יחיד גומר בהם את ההלל. שיטת בה"ג היא למנות גם מצוות דרבנן מסוימות, ראה לעיל הערה 324. הרמב"ן עצמו לא מנה מצוה זו, מפני שהיא, כאמור, חלק ממצוות השמחה. וראה זהר הרקיע (עמ' 33, עשין, הערה יט). בדומה כתב ר"א בן הרמב"ם (מעשה נסים סי' א) שגם אם נאמר שהלל הוא מן התורה, אין למנותו בפני עצמו, כיון שהוא בכלל במצוות התפילה "וענין חיובה כולל שבת והגדלה ובקשה וכדומה". ועיין במפרשים על ספר המצוות (שם), "דבר מצוה" לר' ברוך בן אליהו (בתחילת הספר, שורש א אות ב). בספר יראים (סימן רסב) מבואר שקריאת ההלל היא מדאורייתא. אף שבגמרא בערכין (י ב) למדים מהפסוק בישעיה (ל כט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" לילה המקודש לחג טעון שירה וכו', הרי "עד דלא אתא נביא גמרא גמירי לה, ואתא נביא ואסמכי אקרא". עוד הוסיף "וח' ימי חנוכה דרבנן נינהו, והואיל וכללם ר' שמעון (=בה"ג) בחשבון, כללתיים גם אני במצוות עשה דאורייתא". וראה תועפות ראם (שם, הערה ב). בסמ"ק (סי' קמו) מובא כמקור לאמירת הלל מדאורייתא הפסוק (דברים י כא) "הוא תהלתך והוא אלהיך", וכן הביאו ר"א אבן עזרא (ביסוד מורא, שער שישי) בשם רבינו בחיי. בזהר הרקיע (עמ' 32, עשין, הערה יט) כתוב שמצוה זו היא בכלל הכתוב (ויקרא יט כד) "קודש הלולים לה" שמשם נצטוונו להלל השם כשתגדל שמחתנו ברבוי הפירות והוא הדין בכל יום שמחתנו". רבינו דניאל הבבלי (מעשה נסים סי' א) הביא הפסוק (שם יח כא) "ולא תחלל את שם אלהיך", ודרש הספרא (אמור פ"ט) ממשמע שנאמר "לא תחלל" אמור קדש, "וע"כ נתחייב לפרסם הנסים בכל מקום שנעשו בו". וראה רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות ל"ז), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 508), תורה שלמה (כרך יא, מילואים, סי' כה; כרך יב, מילואים, סי' יב). ע"ע נתיב מצותיך (דף מה, א, ובמנין המצוות לבה"ג שם, עשה קכא) והידור זקן (עמ' 9, הערה לו) מש"כ בדבר חשבון מספר העשין הגמנים במצוות ההלל.

368 הכוונה לעשה (ויקרא כה מו) "לעולם בהם תעבדו", שמנה הרמב"ם (עשה רלה), וכלל במצוה זו גם יציאת העבד בראשי איברים. הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שיש למנות בכך שני עשין נפרדים, וכן הוא במגינו. באזהרות ריב"ר מנה שניהם, במנין העשין (דף לט, ב) עשה לעבוד בעבד כנעני לעולם, ובמנין הפרשיות (דף נה, א) יציאת העבד בראשי איברים. בה"ג מנה רק עשה אחד, וכן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 57). באזהרות ר"ש (עמ' 147) ורס"ג (פרשה טז) נמנתה רק יציאת העבד בראשי איברים. וראה זהר הרקיע (עמ' 31, עשין, הערה יח), נתיב מצותיך (דף מ, א; קיג, ב), תועפות ראם (סי' קסו, הערה א), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 818; ח"ג, עמ' 264).

369 ראה מנין העשין הערה 346. וראה רא"ש טרויב (הערות וביאורים, אות ג).

370 ראה להלן מנין העשין הערה 375.

עב' זרה³⁷¹. (קכח) ולאכל קדשים³⁷². (קכט) ומעשר שיני בירושלים³⁷³. (קל) להשבית
עבדך ואמתך ובהמתך כמוך³⁷⁴. (קלא) לשמח לוי גר יתום ואלמנה בשלש רגלים³⁷⁵.

67. להשבית] ו: לשבות. בהמתך ועבדך ואמתך. כן הסדר באזהרות
68. עבדך ואמתך ובהמתך כמוך] ב: ר"ש (עמ' 152), רשב"ג (עמ' 54) ואזהרות

371 מלשון בה"ג אין הכרעה אם כוונתו למנות שריפה וגידוע בשני עשין או בעשה אחד. בנתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, עשה קכז) נמנה עשה אחד, ואילו רא"ש טרויב (עשין קכה, קכו) מנה שני עשין: לשרוף צורות אלילים, לגדע אשרות אלילים, וביאר (הערה לא) ע"פ הספרי (דברים יב, ג, וראה עבודה זרה מת א): מכאן אמרו שלש אשירות הם, אילן שנטעו מתהילה הרי זה אסור, שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", החליף, נוטל מה שהחליף, שנאמר "ופסילי אלהיהם תגדעון" וכו'. בס' יראים (סי' תכח) הובאה גם כן דרשה זו, וראה בתועפות ראם (שם, הערה ג) מש"כ על דברי רא"ש טרויב. הרמב"ם (עשה קפה) מנה בעשה אחד כל עניני איבוד עבודה זרה. הסמ"ק (סי' לז—מג) מנה שבעה עשין, ובכללם עשה לגדע אשירה ע"פ הפסוק (דברים ז ה) "ואשירהם תגדעון", ושריפת אשירה על יסוד הפסוק (שם יב ג) "ואשריהם תשרפון". בעל הידור זקן (עמ' 7, הערה כה) הסתפק אם בה"ג מונה עשה אחד או שני עשין. וכתב שמלשון אזהרות ר"א הזקן (שם) משמע שכוונתו למנות שני עשין, וראה ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 265).

372 הרמב"ם (עשין פח, פט) מנה אכילת קדשים ע"י כהנים בשני עשין, אכילת שיירי מנחה, אכילת קדשי קדשים. אכילת קדשים קלים ע"י הבעלים לא מנה בפני עצמה, אלא כללה בעשה בדבר אכילת קדשי קדשים, וראה רמב"ן (במנינו, מצוה א). בס' יראים (סי' צז, צח) נמנו אכילת קדשי קדשים ושיירי מנחות, וכן (סי' צה) אכילת קדשים קלים בכורים ובמורות ומעשר בהמה. בזהר הרקיע (עמ' 39, עשין, הערה לה) ובנתיב מצותיך (דף קיט, ב) הוסבר שדברי בה"ג "לאכל קדשים" מוסבים לאכילת קדשים קלים ע"י הבעלים. כן ביארו הם מש"כ באזהרות רשב"ג (שם). גם רא"ש טרויב (הערה לב, וראה הערות ובאורים, אות ה) ביאר כך כוונת בה"ג. לפי"ז לא מנה בה"ג אכילת קדשים ע"י הכהנים. באזהרות ר"א הזקן, ריב"ר ור"ש לא נמנה כלל עשה בדבר אכילת קדשים. ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 751) כתב כי יתכן שכוונת בה"ג היא לכלול כאן בעשה אחד כל אכילות קדשים: קדשי קדשים, קדשים קלים ומנחות.

373 הרמב"ם (עשה קכח) מנה במעשר שני מצות ההפרשה, ואילו את מצות האכילה לא מנה בפני עצמה, אלא כללה עם ההפרשה. הרמב"ן (בעשין הנוספים לדעתו, מצוה א) כתב שגם האכילה היא מצוה בפני עצמה, והוסיף שכוונת בה"ג במש"כ "ולאכול קדשים ומעשר שני בירושלים" היא למנות שני עשין: אכילת קדשים, אכילת מעשר שני (הרמב"ן, שם, מנה שניהם בעשה אחד). אם כך הרי שבה"ג מנה אכילת מעשר שני כמצוה בפני עצמה, שכן כב"ל לעיל (במנין העשין, יג) מנה מעשר שני. כמו כן נמנית מצות אכילה בפני עצמה באזהרות ר"א הזקן (עמ' 59, וראה הידור זקן עמ' 22, הערה עד, מתק אזהרות עמ' סה, הערה קמד). ריב"ר (דף לט, א, וראה שם נתיב מצותיך), ר"ש (עמ' 152), רשב"ג (עמ' 39, וראה זהר הרקיע שם, הערה לה) וס' יראים (סי' צו, וראה תועפות ראם שם, הערה א). רס"ג (עשה פט) מנה רק מצות אכילה וכלל בה הפרשה, וראה ר"פ פרלא (שם). לעומת זאת בנתיב מצותיך (מנין המצוות לבה"ג, עשה קכח) נכללה אכילת קדשים ומעשר שני במצוה אחת, וכן כתב בפירושו (דף קיט, ב).

374 הרמב"ם (עשה קנד) כלל עשה זה בשביתת עצמו. וראה לעיל מנין העשין הערה 339.

375 הרמב"ם (עשה נד) כלל עשה זה בשמחת הרגלים, שמנה בה"ג לעיל (עשה קכו). וראה

(קלב) והשב אבידה. (קלג) ושילום גזל. (קלד—קלת) (וחומש) <וחמשה> חומשים³⁷⁶.
70 (קלט) ונר שבת³⁷⁷. (קמ) ונר חנוכה³⁷⁸. (קמא) וליתן נבלה לגר תושב³⁷⁹.

ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 164 שו' כו). סדר הפסוקים בתורה (שמות כ י; דברים ה יד) כמו כאן. לשמח] 1: שמח. לוי גר יתום ואלמנה בשלש רגלים] 2: גר יתום ואלמנה והלוי בשלשה רגלים. סדר הפסוקים בתורה (דברים טז; יא, יד) כמו כאן (וכך בס' יראים, סי' רכז, ואזהרות ר' יצחק בן ג'יקטילה, שם, עמ' 163, שו' ג). בשלש] 1: בשילוש. 69. וחמשה] ע"פ 1; 2: וחמש. חומשים] 2: חומשי. 70. וליתן] ח' 1.

רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות ג), תועפות ראם (סי' תכז, הערה ה), ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 401).

376 היינו חמשה מקרים בהם מוסיפים חומש, כמבואר במשנה בבא מציעא (פ"ד מ"ח): חמשה חומשין הן (א) האוכל תרומה, ותרומת מעשר, ותרומת מעשר של דמאי, והתלה והבכורים מוסיף חומש. (ב) והפודה נטע רבעי ומעשר שני שלו מוסיף חומש. (ג) הפודה את הקדשו מוסיף חומש. (ד) הנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש מוסיף חומש. (ה) והגזול את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו מוסיף חומש. בזהר הרקיע (עמ' 54, עשין, הערה ג) גמצא סימוכין לפירוש זה בדברי בה"ג, בהסמיכו עשה זה להשבת אבידה וגזילה, בדומה למשנה (שם). לפי בעל הידור זקן (עמ' 13, הערה מ) זאת היא גם כוונת ר"א הזקן באזהרותיו (עמ' 57) שהסמיך עשה זה לתשלומי כפל. וראה תועפות ראם (סי' קסט, הערה א). לא ברור אם כוונת בה"ג היא למנות כאן חמשה עשין נפרדים, או לכללם בעשה אחד. ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 781) מסופק בדבר. הרמב"ם (עשה קיח) מנה חומש של מעילה ותרומה, אך את שאר החומשים לא מנה בפני עצמם, מפני שהם פרטי המצוות. רא"ש טרויב (עשין קלג—קלז) ובעל הידור זקן (שם) הבינו שכוונת בה"ג היא למנות כאן חמשה עשין. בנתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, עשה קלג) נמנה עשה אחד. בזהר הרקיע (שם) הוסבר שהנאמר באזהרות רשב"ג (שם) "להנעים חומשים" (בדומה גם הלשון באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה [תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 164 שו' ל]: "להנעימך חומשין"), מוסב למצות כתיבת ספר תורה (חומשים) — חמשה חומשי תורה, שיכתבה בנעימות. מצות הוספת החומש מנה רשב"ג בהמשך (עמ' 56, וראה זהר הרקיע שם, הערה סב). בישיר משה (דף ו, א) ובנתיב מצותיך (דף כו, א) הוסבר כי כוונת בה"ג היא למצות תלמוד תורה או לכיבוד ספר תורה.

377 ראה הערה סמוכה.

378 הרמב"ם (בשורש ראשון) תמה על שבה"ג מנה נר חנוכה, אף שהיא רק מצוה מדרבנן, שקבעה חכמים בימי בית שני (הרמב"ם לא השיג בדבר מניית נר שבת. נראה כי במנין בה"ג שהיה לפניו, לא נמנתה מצוה זו. ר"י רייפמן (קול מבשר, פראג תרי"ט, עמ' 29) כתב שאין לגרוס נר שבת, כיון שהוא נכלל בעונג שבת, שמנה בה"ג לעיל עשה נ. עיין רמב"ם הלכות שבת פ"ה ה"א, וראה בסמוך). הרמב"ן בהשגותיו (שם) כתב כי מצוות דרבנן שהם רק גדרים וסייגים למצוות התורה, כגון שניות לעריות, לא מנאן בה"ג. לעומת זאת מנה מצוות שחדשו אותן סופרים ונביאים, ואשר אין להן סרך דאורייתא, כגון נר חנוכה. ראה לעיל, הערה 324. וראה רא"ש טרויב (הערות וחדושים, הערה לו). בס' יראים (סי' תכט) נאמר שעיקר כוונת בה"ג היא למנות נר שבת שהוא מדאורייתא, ואגב כך הזכיר נר חנוכה, אך אינו נכלל במנין. ומבואר שם: "ויען אמרו נביאים (ישעיה נח יג) "וכבדתו מעשות דרכיך" אמרו חכמים וצוו להדליק נר בשבת לכבוד שבת ואסמכוהו אקרא (איוב ה כד) "וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוד ולא תחטא" ובשבת פ' ב"מ (לד א) מפרש ליה בנר שבת... ועד דלא אתא ישעיהו גמרא גמירי ליה ואסמכוהו

(קמב) לאהב גר צדק³⁸⁰. (קמג) (לאוהב) <לאהוב> משפט³⁸¹. (קמד) לצדק הדין³⁸².

71. לאהב גר צדק] ב נו': לשמע לדברי ב, ו (אהוב). לצדק] ו: צדוק. חכמים (ראה הערה 216). [אהוב] ע"פ

אקרא וכו'". וראה תועפות ראם (שם, הערה א). גם בתנחומא (פרשת נת א) מבואר שגר שבת הוא מדאורייתא, על יסוד תחילת הפסוק בישעיה (שם) "וקראת לשבת עונגי". וראה בתועפות ראם (שם, הערה ב). כך גראה גם מ"פירוש מדרשי לשיר השירים מימי הגאונים" ("קובץ על יד", כרך ח', ירושלים תשל"ו, עמ' 159. וראה מ"ש"כ המו"ל מ. ב. לרנר, במבוא שם עמ' 145). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 57) ור' יצחק אבן ג'יקטילה (שם שו' כו) נמנו גר שבת וחנוכה יחדיו, ויתכן שהכוונה כמ"ש"כ בס' יראים. אולם באזהרות ריב"ר (דף כה, ב; לב, ב) ורשב"ג (עמ' 53, 50) נפרדות המצוות, ומסתבר שהכוונה למנותן כשתי מצוות נפרדות. באזהרות ר"ש (עמ' 153) ורס"ג (עשה ס) נמנה רק גר חנוכה. וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 507) שהאריך בזה. בהמשך דבריו (עמ' 515) דן גם במ"ש"כ רבנו דניאל (מעשה נסים סי' א). ע"ע מ. צוקר במאמרו "עיונים והערות", PAAJR חלק 49 (1982), עמ' 97-100.

379 בסמ"ק (סי' רלט) נמנה עשה זה, והובאה דרשת חז"ל על הפסוק (דברים יד כא) "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה" להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי, שנאמר (ויקרא כה לה) "גר ותושב וחי עמך" (ראה פסחים כא ב), וראה ס' יראים (סי' קעב). ע"ע רמב"ן (מצוות הנוספות לדעתו, עשה טז), ולעיל הערה 342. הרמב"ם לא מנה עשה זה. ר"א אבן עזרא (יסוד מורא, שער שני) השיג שאין למנותו שכן הוא רשות. גם בזהר הרקיע (עמ' 63, עשין, הערה עז) נאמר שאין בזה מצוה, "אלא להקדים נתינה לגר למכירה לכות". רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 605) הוכיח שהקדמת הגר לנכרי היא עצם המצוה (ראה גם בהערותיו על אזהרות רשב"ג הערה נא). באזהרות ר"ש (עמ' 140) נמנה כעשה גם המכירה לנכרי. כן עולה מ"ש"כ באזהרות רשב"ג (עמ' 63) "ותת נבלה לגר ומכור לנכרים". וראה רי"פ פרלא (שם, עמ' 608). בדומה הלשון באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם, שו' לד) "לגר תושב תת נבלה ומכור לנכרי להאפילו [=להאכילו]".

380 באזהרות ריב"ר (דף מו, א) נכלל בעשה זה גם מצות קבלת גרים. בעל זהר הרקיע (עמ' 37, עשין, הערה כח) תמה על שמוני המצוות לא מגו מצוה זו בפני עצמה. בסוף ספרו (עמ' 118) כתב, שקבלת גרים נכללת במצות מילה וטבילה של בן ישראל. רי"פ פרלא (שם הערה קיא, ובביאורו על רס"ג ח"א, עמ' 294) השיג עליו, והסיק (שם, עמ' 295) שמצוה זו היא בכלל מצות אהבת השם.

381 בנתיב מצותיך (דף נא, א) מבואר שכוונת העשה היא, שיש לדון את הדין כפי דין תורה, על פי הטענות או העדויות. ואח"כ מנה "לצדק הדין" (העשה הסמוך) פירושו כשהדין יוכח שיש צד מרומה, עליו לעשות כל מאמץ במגמה להוציא את הדין לאמיתו, למרות שלפי טענות הבעל-דין או העדים אין הדין כן. וראה הערה סמוכה. הרמב"ם לא מנה ענין זה בפני עצמו.

382 בסמ"ג (עשין יז) ובסמ"ק (סי' ה) נמנה עשה זה, ומבואר שהכוונה לכך שהאדם יצדיק דין שמים על כל העובר עליו ויחבב היסורין, כמ"ש"כ (דברים ח ה) "יודעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרד". הרמב"ם לא מנה מצוה זו. משמעות זו עולה מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 56) "ולצדק מפעלי", ורשב"ג (עמ' 29) "לצדק דינתו". אולם בזהר הרקיע (עמ' 30, עשין, הערה טו) נדחה הסבר זה, כיון שצווי זה נכלל בכתוב (דברים ו ה) "ואהבת את ה' וכו'", כדרשת חז"ל (ברכות גר א) "בכל מאדך" בכל מדה ומדה שהוא מודד לך (וראה השגה על דבריו במתק אזהרות עמ' כד, הערה נא). לדעתו הכוונה היא לדון את הדין בצדק, כמ"ש"כ (ויקרא יט טו) "בצדק תשפוט

(קמה) להיות תמימים³⁸³. (קמו) לעשות צדקה³⁸⁴. (קמו) לרדוף צדק³⁸⁵. (קמח) ולגמול חסד³⁸⁶. (קמט) לשמח כלה³⁸⁷. (קנ) לתת שכר (שכר) <שכיר> ביומו. (קנא) לטעון. (קנב) ולפרוק עם חבירך. (קנג) לשלוח הקן. (קנד) להכין יתד על אונך³⁸⁸. (קנה) ליראה

72. תמימים] ב, ו: תמים. לעשות שכיר] ע"פ ב, ו.
 צדקה] ב נו': בהצנע. 74. ולפרוק] ב, ו: ולפרק. לשלוח]
 73. לשמח] ו: שמחת. לתת] ח' ו. ב: לשלח; ו: שלוח. להכין] ו: והכן.

עמיתך". גם הרמב"ם (עשה קעז) מנה עשה זה. בדומה נאמר בס' יראים (סי' תל) "עוה הב"ה לצדק את הדין דכתיב בפ' משפטים (דברים טז) "ושפטתם צדק" פי' שיעשה הדין צדקה בדין". וראה תועפות ראם (שם, הערה א). ע"ע בנתיב מצותיך (דף קיב, ב) שדייק כן מהמשך לשון אזהרות רשב"ג (שם) "ולרדוף צדקהו", ישיר משה (דף טז, א) ונתיב מצותיך (דף נא, א) שדייקו כן מלשון אזהרות ריב"ר (שם). ע"ע הידור זקן (עמ' 7, הערה כו), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 306, 648).

383 הרמב"ם לא מנה עשה זה. הרמב"ן (במצוות הגוספות לדעתו, עשה ח) מנאו, וביאר שהכוונה היא לפסוק (דברים יח יג) "תמים תהיה עם ה' אלהיך". כלומר, שנאמין בו לבדו, וממנו גדרוש את הבאות באמצעות נביאיו או אורים ותומים, ולא מהוברי שמים וכדומה. ראה גם ביאורו על התורה בראשית (יז א) ודברים (שם). גם בסמ"ק (סי' י) נמנה עשה זה, והוסבר באופן זה. כן הוא בס' יראים (סי' תלא), וראה בתועפות ראם (שם, הערה א). בזהר הרקיע (עמ' 38, עשין, הערה לא) הקשה על ביאור זה, וביאר שהכוונה היא לפסוק שנאמר לאברהם (בראשית יז א) "התהלך לפני והיה תמים". כלומר שלא יתשל במצות המילה. אמנם במנין המצוות שבזהר הרקיע לא נכללה מצוה זו, כפי שכתוב בסוף הספר (עמ' 118). ועיין נתיב מצותיך (דף קיח, ב) דחיית ביאור זה. וראה עוד ישיר משה (דף טז, א), הידור זקן (עמ' 2, הערה ז), רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 48).

384 ראה לעיל מנין העשין הערות 351, 352.

385 הרמב"ם לא מנה עשה זה. בזהר הרקיע (עמ' 30, עשין, הערה טו) מבואר שהכוונה היא לעשה (דברים טז ב) "צדק צדק תרדוף", וכדרשת חז"ל (סנהדרין לב ב) הלך אחר בית דין יפה. בזהר הרקיע עצמו לא נמנתה המצוה, כיון שהיא מהווה חלק ממצות הדיינים. ראה גם נתיב מצותיך (דף לח, א; קיב, ב). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 306) ביאר שהכוונה לדרשת חז"ל בסנהדרין (שם) "צדק צדק תרדוף" אחד לדין ואחד לפשרת.

386 ע"פ דרשת חז"ל (בבא מציעא ל ב) על הפסוק (שמות יח כ) "את הדרך" זו גמילות חסדים. וראה לעיל מנין העשין הערה 329.

387 בס' יראים (סי' רכח) מבואר שהכוונה היא למצוה (דברים כד ה) "כי יקח איש אשה חדשה וכו' נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח", ומנאו גם הרמב"ם (עשה רד). וראה תועפות ראם (שם, הערה ה, ובהקדמה לפירושו). כן מורה גם הלשון באזהרות ר"ש (עמ' 141): "נקיות לבית לבא לשמות בכלה", ובאזהרות רשב"ג (עמ' 66): "וחתן כל שנתו נקי לביתו". וראה זהר הרקיע (שם, הערה פד), נתיב מצותיך (דף קלב, א). רא"ש טרויב (הערה מ) ביאר שהכוונה היא למצוה לשמח כלה, וכדרשת חז"ל (ברכות סא א) על הפסוק (בראשית ב כב) "ויביאה אל האדם", מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור גדול עם קטן בשושבינות, ראה לעיל הערה 329. הסבר זה עולה מלשון אזהרות ר"א הוקן (עמ' 57): "שמח כלה בהטיית חנה" (ראה הידור זקן עמ' 8, הערה ל, מתק אזהרות עמ' כט, הערה נה), ואזהרות ריב"ר (דף מז, ב): "ולשמח חתנים היות שמחת עולם בראשם" (ראה נתיב מצותיך שם). ע"ע רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 339).

388 הכוונה לפסוק (דברים כג יד) "ויתד תהיה לך על אונך", שמנאו הרמב"ם (עשה קצג). נוסף לכך מנה הרמב"ם (עשה קצב) גם את הפסוק הקודם "ויד תהיה לך מחוץ למחנה".

75 מן החכמים³⁸⁹. (קנו) מצות חליצה³⁹⁰. (קנו) ויבום³⁹¹. (קנח) לצדק (דינין) <הינין>³⁹². (קנט) לשלם מידות³⁹³. (קס) ביעור מעשר³⁹⁴. (קסא) וידוי מעשר. (קסב) ומקרא

75. לצדק] ו: צדק. הינין] ע"פ ב, ו. רבעי, וראה להלן מנין הפרשיות הערה 442.
לצדק הדין נמנה בא"ק לעיל שו' 71. ביעור מעשר] ח' ב, ו. בו כתוב: ביעור
76. לשלם] ב, ו: ושילום. ב נו': נטע שביעית, וראה לעיל הערה 344.

בסמ"ג (עשין קיט) נכללו שניהם בעשה אחד. רא"ש טרויב (הערות וחדושים, הערה כא) ביאר שבה"ג השמיט "ויד תהיה לך" כיון שזו מצוה המוטלת על הציבור כולו, ומנה רק "ויתד תהיה לך" המוטלת על כל יחיד. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 56). ריב"ר (דף מז, ב), ר"ש (עמ' 151) ובס' יראים (סי' תלב) נמנה רק העשה "ויתד תהיה לך". וראה תועפות ראם (שם, הערה א), הידור זקן (עמ' 4, הערה יב). בעל נתיב מצותיך (דף מח, א; קכו, א; מנין המצוות לבה"ג עשה קנ) כתב שזו השמטת סופר בה"ג ובאזהרות ריב"ר, וגם לדעתם יש למנות שני עשין. וראה ישיר משה (דף טו, א). מלשון אזהרות רשב"ג (עמ' 58) "ויד ויתד לחפור" משמע שנמנו שני העשין. וראה זהר הרקיע (שם, הערה סז). רס"ג מנה במנין הפרשיות (פרשה ו) קדושת המחנה, אך במנין העשין לא כלל את העשין הנזכרים. רי"פ פרלא (שם) ביאר ששני העשין הם כדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על כל כיוצא בו, כמו שסיים הכתוב (שם פסוק טו) "והיה מתניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך".

389 ע"פ דרשת חז"ל בפסחים (כב ב): (דברים י כ) "את ה' אלהיך תירא" לרבות תלמידי חכמים. הרמב"ם (שורש שני) השיג שאין למנות בין מצוות דאורייתא את שנדרש באחת מי"ג מידות. ועוד תמה שע"פ דרכו של בה"ג היה לו למנות גם כיבוד בעל אם, אשת אב ואחיו הגדול שגם אותם דרשו חז"ל מריבוי (כתובות קג א). הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שכל הדרשות הן מדאורייתא, אלא אם כן השמיעונו חז"ל במפורש שהן רק אסמכתא. בה"ג לא מנה כיבוד בעל אם וכו' בפני עצמם, אף שהוזכר בגמרא שהם מדאורייתא, כיון שהם נכללים בכיבוד אב ואם, וכיבוד אח גדול הוא משום כבוד האב. הרמב"ן עצמו לא כלל במנינו מצוה זו. וראה מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (סי' א), זהר הרקיע (עמ' 38, עשין, הערה לא), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 63). ר"י רייפמן (קול מבשר, פראג תרי"ט, עמ' 29) יישב את השגת הרמב"ם בכך שכוונת בה"ג כאן היא שלא יסתור דברי חכמים, כמבואר בקדושין (לא ב) איזהו מורא וכו' ולא סותר דבריו, ונרמז כאן העשה (דברים יז, י) "ושמרת לעשות ככל אשר יורוך", אותו מנה גם הרמב"ם (עשה קעד). וראה לעיל מנין העשין הערה 216.

390 ראה הערה סמוכה.

391 הרמב"ם (עשין רטז, ריז) מנה שני עשין נפרדים: יבום, חליצה, וביאר (עשין פב, ריז) שכל אחד מהם נמנה בפני עצמו, שכן מצינו (יבמות לט ב) שמצות יבום קודמת למצות חליצה. בה"ג כתב בסתם חליצה ויבום, ובדומה אזהרות ריב"ר (דף מח, א) ר"ש (עמ' 140) ור' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ", שנה כ, תש"ט, עמ' 165, שו' סג). רס"ג (עשה עו) מנאם בעשה אחד. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 57) ורשב"ג (עמ' 59) שני העשין אינם סמוכים זה לזה, מכאן שלדעתם המדובר בשני עשין נפרדים. כך נקטו בדעת בה"ג רא"ש טרויב (עשין קנה, קנו) ונתיב מצותיך (מנין המצוות לבה"ג עשין קנב, קנג). וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 32, 581). ע"ע להלן מנין הפרשיות הערה 481.

392 ראה הערה סמוכה.

393 מסתבר כי "לצדק הינין" מכוון לפסוק (ויקרא יט לו) "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם", וב"לשלם מידות" לפסוק (דברים כה טו) "אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך". הרמב"ם (עשה רח) מנאם בעשה אחד, כיון שענינם אחד. וכן הוא ברס"ג (עשה כב). מלשון בה"ג אין הכרעה ב'רורה אם כוונתו למנותו בשני

בכורים³⁹⁵. (קסג) ומצות הקהל³⁹⁶. (קסד) והתקדשתם והייתם קדשים³⁹⁷. (קסה) והיו

עשין או בעשה אחד. רא"ש טרויב (עשין קנו, קנח) ונתיב מצותיך (מנין המצוות לבה"ג עשין קנד, קנה) מנאום בשנ"ג עשין (וראה נתיב מצותיך גם בביאורו דף נ, ב; קכו, א), ואילו בהידור זקן (עמ' 25 הערה פ) ובוהר הרקיע (עשה קנו, וראה בביאורו עמ' 55, עשין, הערות נח, נט) נמנו בעשה אחד. — פירוש גוסף ל"צדק הינין" כתב ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 310) לפיו הכוונה היא למאמר חז"ל (בבא מציעא מט א) שיהיה הין שלך צדק ולא שלך צדק. גם בעל זהר הרקיע (עשה קנט) מנה עשה זה, וביאר (עמ' 55, עשין, הערה נט) שנכפלה מצוה זו בעשה (שמות כג ז) "מדבר שקר תרחק". כמו כן נמנה העשה בסמ"ג (עשין קז) ובסמ"ק (סי' רכו), ולדעת ר' מאיר שמחה (מובא במילואים להידור זקן) גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 59). וראה מתק אזהרות (עמ' סח, הערה קנו). הרמב"ם לא מנאו.

394 מצות ביעור גלמדת מהפסוק (דברים יד כח) "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וכו'", כמבואר בספרי (שם). כל מוני המצוות, ובכללם בה"ג לפי יתר הנוסחאות, לא מנאוה כמצוה בפני עצמה, אלא כללה במצות וידוי שבסמוך. רק לפי הנוסח שלפנינו מנאה בה"ג בפני עצמה. ואמנם במנחת חינוך (מצוה תרו) כתב שמצות ביעור ומצות וידוי אינן תלויות זו בזו, ומן הראוי היה למנות כל אחת בפני עצמה. וראה מה שיישב ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 639).

395 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 483.

396 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 486.

397 ויקרא יא מד. בנוסח ה"ג שהיה לפני הרמב"ם היה כתוב עשה אחר (שם יט ב) "קדושים תהיו", והשיג (בשורש רביעי) שאין למנותו כיון שאין זו מצוה פרטית כי אם מצוה כללית, שיש לקיים את כל המצוות שבתורה, כאילו נאמר לאדם היה קדוש בעשיית המצוות, ומצוה כללית אינה נכללת במנין. הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב שבה"ג לא מנה את העשה "קדושים תהיו" שהוא אכן עשה כללי, אלא את העשה "והתקדשתם והייתם קדושים", שזו מצוה פרטית בדבר פרישה מאכילת שרצים ורמשים, כמבואר בהמשך הפסוק "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל שרץ הרמש על הארץ". הפורש מאכילתם מקיים מצות עשה מיוחדת זו. הרמב"ן עצמו לא מנה עשה זה במנינו. בס' יראים (סי' תלד) נאמר שלא מצאנו במפורש מה היא הקדושה, וביאר כי זו אזהרה שלא יגוול עצמו ביותר, שכן הגיוול הוא חסרון הקדושה, ע"פ הגמרא במסכת ברכות (ג ג ב) "והתקדשתם" אלו מים ראשונים (נטילת ידים) "והייתם קדושים" אלו מים אחרונים וכו'. עוד הוסיף שדרשה זו היא אסמכתא. וראה גם מש"כ בס' עג, ובתועפות ראם (שם, הערה א, וכן סי' שכו, הערה א). בזהר הרקיע (עמ' 54, עשין, הערה נו) הובאה גמרא זו, ועפ"י מבואר שם שכוונת בה"ג היא לנטילת ידים, כשם שמנה לעיל (עשה קלח) גר הנוכה, ומצוות נוספות מדרבנן (ראה לעיל הערה 324). ועיין בנתיב מצותיך (דף מא, ב), מתק אזהרות (עמ' נא, הערה צו). עוד נאמר בזהר הרקיע (שם), כי יתכן שהכוונה כאן היא למנות את העשה שנאמר בכהנים (ויקרא כא ו) "קדושים יהיו". וראה גם מש"כ בעמ' 46, עשין, הערה מט. בישר משה (דף יב, ב) הוסיף על יסוד הנאמר באזהרות ריב"ר (דף מא, ב): "הבדלו מן הקדשים לחבר", שהכוונה היא להבדל מגברים ולא להתחבר עמם במאכל במשתה וכו'. ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' 185) ביאר שהמדובר באכילת תולין בטהרה. זאת ע"פ הנאמר בתנא דבי אליהו (מובא בילקוט פרשת תשא סוף רמז שפו, ובחולין ב ב תוד"ה טמא) "והתקדשתם וכו'" מכאן היה רבן גמליאל אוכל תולין בטהרה, אמר לא לכהנים בלבד נתנה קדושה מסיני אלא לכל ישראל, שנאמר "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו וכו'". משמע שדרשה גמורה היא. ובה"ג מנה עשה זה גוסף ללא תעשה "לא תטמאו בהם", שמזהיר גם כן על אכילת אוכלין טמאין, ראה לעיל מנין הלאוין הערה 110. ע"ע מש"כ בח"א, עמ' 23.

שפל רוח³⁹⁸. (ולשמוח בשבת ולענגה בכל תענוגים). (קסו) למחות זכר עמלק³⁹⁹.
(קסז) לשרוף נותר באש⁴⁰⁰. (קסח) לקום מפני שיבה ולהדר פני זקן⁴⁰¹. (קסט) מצות ביעור

78. ולשמוח בשבת ולענגה בכל תענוגים] עמלק] ו: זרעו של עמלק.
נמנה בא"ק לעיל עמ' 74 שו' 51 לפי ו' 79. באש] ח' ב. מצות] ח' ב, ו, —
הח' כאן. למחות] ב: למחוק. זכר וכן בסמוך.

398 הרמב"ם לא מנה עשה זה של ענוה. בס' יראים (סי' רלב) כתוב שאין למצוה זו מקור מן התורה, ורק מצינו שהתורה משבחת מידה זו במשה רבינו, שנאמר (במלבר יב ג) "והאיש משה עניו מאד", ומכאן שמצוה על האדם להיות עניו ושפל רוח. וראה תועפות ראם (שם, הערה א). בזהר הרקיע (עמ' 34, עשין, הערה כג) שולבה מצות ענוה בכלל עשה של קימה והידור לפני תלמיד חכם. כן כתב (עמ' 38, הערה לא) שבמצוה זו נכללה הוראה לשמוע בקול נביא, שנאמר (דברים יח טו) "אליו תשמעון". רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 314) כתב שבדאי אין כוונת בה"ג לכך, שכן מנה בסמוך מצוות קימה והידור בפני עצמן. ועוד, מהפסוק "אליו תשמעון" משמע איפכא, שדוקא לפני נביא או חכם וזקן חייבה התורה להתנהג במנהג הענוה. בעל נתיב מצותיך (דף מח, ב) מביא בדוחק מקור אחר למצות ענוה. לימוד בקל וחומר ממלך, שנצטוינו לירא ממנו, והוא עצמו הצטוה להיות שפל רוח, שנאמר (שם יז כ) "לבלתי רום לבבו מאחיו", מכל שכן שהדיוט מצווה בכך. כן הביא מהפסוק (צפניה ב ג) "בקשו צדק בקשו ענוה", ודרכו של בה"ג היא לכלול במנינו גם דברי קבלה (ראה לעיל הערה 324). בסמ"ג (לאוין סד) נמנה לאו שלא להתגאות. וראה עוד ישיר משה (דף טו, א), הידור זקן (עמ' 17, הערה ס), מתק אזהרות (דף גה, הערה קיד).

399 בה"ג מנה עשה זה בדבר מחיית עמלק כאן במנין העשין המוטלין על היחיד, ואילו מלשון רס"ג משמע שכוונתו למנותו במנין הפרשיות (פרשה סא) בין המצוות המוטלות על הציבור. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 521) מפרש שדעת בה"ג היא כשיטת בעל החינוך (מהדורת רח"ד שעוועל, מצוה תרד), שזו מצוה המוטלת על כל יחיד, ואילו רס"ג (שם) סובר כשיטת הרמב"ם (סוף מנין העשין) שזו חובת הציבור. ע"ע מש"כ בה"ג, עמ' 435. בס' יראים (סי' תלה) נאמר שזו מצוה המוטלת על המלך אך לא על שאר ישראל. אולם רי"פ פרלא (ח"ג, שם) ביאר שאין כוונת בעל ס' יראים לומר שזו חובה המוטלת על המלך בלבד, כי אם גם על העם, שכן בלא עם אין ביד המלך להלחם. וראה תועפות ראם (שם, הערה א), הידור זקן (עמ' 12, הערה לט), מתק אזהרות (עמ' לז, הערה עא). ע"ע רא"ש טרויב (סוף הערות וחדושים, אות ב).

400 הרמב"ם מנה עשה זה (עשה צא), וכן (עשה צ) עשה בדבר שריפת קדשים טמאים. רא"ש טרויב (הערות וחדושים, הערה יז) ביאר שבה"ג מנה רק שריפת נותר, כיון שהיא נותרת ביד היחיד אחר אכילתו, ולכן חשבה למצות היחיד. אבל הטומאה הקיימת בקרבן גם טרם הגיעו ליד היחיד לאכילה, נחשבת למצות הציבור, ותנאי הקרבן שהטהור יוקטר או יאכל והטמא ישרף. לכן לא מנאו בה"ג במנין העשין המוטלין על היחיד. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 722) ביאר, שבשר קודש שנטמא נכלל בפסוק אודות שריפת נותר, ולכך לא נמנה בפני עצמו. וראה זהר הרקיע (עמ' 42, עשין, הערה מ).

401 מלשון בה"ג אין הכרעה אם כוונתו למנות קימה והידור בשני עשין נפרדים או בעשה אחת. הרמב"ם (עשה רט) מנאם בעשה אחד. וכן בס' יראים (סי' רלג), זהר הרקיע (עשה כד), ולפי המבואר בהידור זקן (עמ' 20, הערה סו) כך גם דעת בה"ג. בסמ"ק (סי' נא, נב) נמנו בשני עשין, ע"פ הגמרא בקדושין (לב ב, לג א). כן גם דעת בה"ג לפי רא"ש טרויב (עשין קסז, קלח), נתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג עשין קסד, קסה, וראה בפירושו דף קטו, א), ורי"פ פרלא (ח"א, עמ' 200) שהוסיף כי כן משמע גם מהאזהרות.

80 חמץ. (קע) מצות כסוי הדם. (קעא) וטבילה (בזמנם) <בזמנה>⁴⁰². (קעב) ומצות גדרים ונדבות ועולות ושלמים⁴⁰³. (קעג) וחטא להתכפר בתחנונים ובקרבתו⁴⁰⁴. (קעד) וטמאים

80. בזמנה] ע"פ ב, ו. וחטאת להתכפר בתחנונים ובקרבתו.

81. וחטא להתכפר בתחנונים ובקרבתו] ב:

402 מלשון בה"ג נראה כי הוא סובר שטבילה בזמנה היא מצוה, ראה שבת (קכא א). וכן משמע מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 56), ריב"ר (דף נא, ב), רשב"ג (עמ' 54) ור' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ", שנה כ, תש"ט, עמ' 165, שו' לט). הרמב"ם (עשה קט) סובר שטבילה בזמנה אינה מצוה, אלא שהרוצה להיטהר מטומאתו, לא יעלה לו הדבר אלא בטבילה. וראה תוס' יומא (ח א) ד"ה דכו"ע, וגדה (ל א) ד"ה וש"מ, שהשיגו על אזהרות ר"א הזקן במה שסובר כי טבילה בזמנה מצוה, וכתבו שלא הקפיד לכתוב כפי ההלכה. וראה זהר הרקיע (עמ' 54, עשין, הערה נו), ישיר משה (דף טז, ב), נתיב מצותיך (דף נא, ב; קכה, א), הידור זקן (במבוא, הערות א, יא), מתק אזהרות (עמ' יג, הערה כה). מלשון בעל ס' יראים (סי' תלט) נראה שלדעתו אין כוונת בה"ג לפסוק שטבילה בזמנה מצוה, אלא שאין להקדים טבילה קודם לזמנה, ראה תועפות ראם (שם, הערה א). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 792) הוכיח שבה"ג נקט כאן כשיטתו שטבילה בזמנה מצוה. מלשון אזהרות ר"ש (עמ' 150) ורס"ג (עשה קע) משמע שמצות טבילה נלמדת מהפסוק בפרשת שמיני (ויקרא יא לו) "אך מעין ובור מקוה מים טהור וכו'", ולא מהפסוק בפרשת מצורע (שם טו טז) "ורחץ במים את כל בשרו וכו'". רי"פ פרלא (שם) ביאר, שהם סוברים שטבילה בזמנה אינה מצוה, וענין המצוה אינו אלא דיני הטבילה. לכך הובא הפסוק בפרשת שמיני שלא נאמר בלשון ציווי כמו הפסוק במצורע.

403 בס' יראים (סי' תמ) גם כן נמנה העשה "מצות גדרים ונדבות אם עולות או שלמים". ומבואר שהכוונה להביא גדרים ונדבות שנתחייב בהם לבית המקדש, ע"פ הכתוב (דברים יד ו) "והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומת ידכם ונדבתיכם ונדבתיכם וכו'". כן מנאו הרמב"ם (עשה פג). ראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 691) שביאר מדוע נקטו דוקא קרבנות רצון, גדרים ונדבות, ולא כללו חטאות ואשמות. בזהר הרקיע (עמ' 41, עשין, הערה לח) מבואר כי העשה, שנמנה גם באזהרות רשב"ג (שם), מכון לפסוק (דברים כג מד) "מוצא שפתיך תשמור". אולם רי"פ פרלא (שם) תמה על ביאור זה, שכן עשה זה נמנה בפני עצמו בה"ג (לעיל עשה מד) ובאזהרות רשב"ג (עמ' 55, וראה שם זהר הרקיע הערה נט). כן תמה על אזהרות ריב"ר שלא נמנה שם העשה "והבאתם שמה וכו'", וכן העשה "מוצא שפתיך תשמור". לפי הבנת בעל נתיב מצותיך (מנין המצוות לבה"ג, עשין קסט—קעא) מנה בה"ג שלשה עשין: גדרים ונדבות, עולות, שלמים, בעוד שלפי רא"ש טרויב (עשה קעב) נמנו בעשה אחד בלבד. בה"ג חזר ומנאם להלן במנין הפרשיות (פרשות ז, יח). בנתיב מצותיך (דף נט, ב), וכן בישר משה דף כא, א) מבואר ששם כוונתו למנות המצוה המוטלת על הכהנים, וכאן המצוה שעל המקריב. וראה להלן מנין הפרשיות הערה 466.

404 בס' יראים (סי' תמא) מבואר שהכוונה היא למצות קרבן חטאת שחייבה התורה להביאו על שגגת עבירת דבר שזדונו כרת ("בקרבתו"), והתוודות עליו וידוי דברים בעת הקרבתו ("בתחנונים"). וראה ישיר משה (דף טז, ב), נתיב מצותיך (דף נב, א; קכט, ב), רא"ש טרויב (הערות וחדושים אות ג, ולא כאשר רצה החילה להגיה בדברי בה"ג), תועפות ראם על ס' יראים (שם, הערה א). לפי ביאור זה עולה כי לדעת בה"ג מצות וידוי דברים בפני עצמה אינה מדאורייתא, כדעת הרמב"ם (עשה עג), אלא רק עם הבאת קרבן חטאת, שכן קרבן חטאת אינו מכפר אלא עם הידוי. וראה רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 374), מתק אזהרות (עמ' כח, הערה נד). וע"ע זהר הרקיע (עמ' 43, עשין, הערה כב). לעומת זאת דעת בעל אזהרות ר"ש (עמ' 142), לפי ביאורו של רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 142).

לטהר בהזאות וטבילות וקרבן אחד אחד כראוי לו⁴⁰⁵. (קעה) מצות המלך לכתוב לו ספר תורה לשמו⁴⁰⁶. (קעו) מצות כהן גדול ליקח בתולה. (קעז) ולהביא פר חטאת (ופר) הבא על כל המצות⁴⁰⁷. (קעח) ופר יום הכפורים⁴⁰⁸. (קעט) ועשירית האיפה

82. בהזאות וטבילות] ב: בהזייה וטבילה; 83. ליקח] ב נו': אשה. חטאת] ח'
ו: בהזאות וטבילה. וקרבן אחד אחד ב, ו.
כראוי לו] ב: וקרבן אחד אחד כראוי לו; 84. ופר] ח' ב, ו. כנראה נכתב כאן בטעות,
ו: וקרבן אחד כראוי. המלך] ו: מלך. שכן שלשה פרי חטאת מנויים בלא זה: פר

770), היא כדעת הרמב"ם (שם) שמנה וידוי דברים בפני עצמו. ראה להלן מנין הפרשיות בהערות 433, 408. בה"ג מנה שנית להלן במנין הפרשיות (פרשה ז) חטאת יחיד. רי"פ פרלא (שם) מבאר ששם הכוונה לחטאת יחיד בשגגת עבודה זרה, הכוללת הדיוט, כשיח ונשיא, החייבים להביא שעירה. ובאשר בית דין מברר אימתי נידונים הם כיחידים, מנאו בה"ג במנין הפרשיות המסורות לציבור. באזהרות רשב"ג (עמ' 57) נמנתה רק מצוה אחת בחטאת יחיד. באזהרות ר"א הזקן לא נמנתה כלל חטאת יחיד במנין העשין, וראה רי"פ פרלא (שם).

405 בס' יראים (סי' תמב, תמג) נמנו שני עשין: א. "טמאים לטהרם בהזיות וטבילה", כלומר הזייה וטבילה לטמא מת. ב. מחוסרי כפרה (יולדת, זב, זבה ומצורע) הטעונים קרבן נוסף על הטבילה. לפי חלוקה זו, מש"כ כאן "וקרבן אחד כראוי לו" זו מצוה בפני עצמה. וראה תועפות ראם (סי' תמג, הערה א). רא"ש טרויב (עשה קעה) לנה עשה אחד בלבד, וביאר (בסוף הערות וחדושים, אות ג) שד' מחוסרי כפרה (אשר מנאם הרמב"ם, עשין עד—עז), כללם בה"ג במנין הפרשיות. בעשה אחד נמנו גם לפי נתיב מצותיך (מנין המצוות לכה"ג, עשה קעג), ומבואר שם (דף גב, א) שהמדובר בטהרת טמאים בהזאה, טבילה או קרבן. הווי אומר, יש הטעונים טבילה, כגון בעל קרי. יש הטעונים גם הזאה, כגון טמא מת. יש הטעונים גם קרבן, כגון ד' מחוסרי כפרה. וראה ישיר משה (דף טז, ב), הידור זקן (עמ' 16, הערה גה).

406 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 471.

407 להלן במנין הפרשיות (פרשה לו) מנה פרשת העלם דבר, הכוללת מלבד פרים ושעירים של עבודה זרה, גם פר העלם דבר של ציבור, לפיכך נמנתה בפרשיות המסורות לציבור. לפי"ז כוונת בה"ג כאן היא לפר כהן משיח, המוטל על היחיד (כהן גדול). וראה תוס' מגילה (ט ב) ד"ה אין. הרמב"ם (שורש שביעי) כתב שאין למנות פר כהן משיח בפני עצמו, כיון שהוא פרט מהחיוב הכללי של קרבן חטאת (שמנה בעשה סט). רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות כז) ורי"פ פרלא (ח"א, עמ' 768) יישבו דעת בה"ג בכך שפר כהן משיח אינו בא אלא על שגגה מעשה עם שגגת הוראה, לפיכך אין לו ענין לחטאת יחיד הנאה על שגגת מעשה בלבד. פר כהן משיח נמנה בפני עצמו גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 57), ריב"ר (דף גא, ב) ור"ש (עמ' 149). וראה רי"פ פרלא (שם) מש"כ בביאור דברי אזהרות ר"ש, וכן הערתו (שם, עמ' 771) על אזהרות ר"א הזקן. באזהרות רשב"ג לא נמנתה פרשת העלם דבר, אלא מצות פר הבא על המצוות (עמ' 57), ופירש בעל זהר הרקיע (שם, הערה סד) שהכוונה לפר העלם דבר של ציבור. כך מפורש גם בס' יראים (סי' תמה). לפי ביאור זה עולה שפר כהן משיח נמנה עם חטאת יחיד, כדעת הרמב"ם. — שיטת בעל תועפות ראם (שם, הערה ד) שאין כוונת בה"ג כלל להחשיב מנין הפרשיות במנין התרי"ג, ואף שמנה בנפרד פרשת העלם דבר, אינה באה במנין, וגם קרבן זה נכלל כאן במנין העשין. לפיכך הדגיש בה"ג "... הבא על כל המצוות". אם כך הוא ניתן לקיים את הנוסח שלפנינו בלא תיקון (ראה "שינויי נוסחאות" כאן): "ולהביא פר חטאת" — כהן משיח, "ו פר הבא על כל המצוות" — העלם דבר של ציבור. 408 לבד מפר ידה"כ שמנה כאן, מנה בה"ג (עשה קפ) מעשה ידה"כ, וכן (מנין הפרשיות,

85 חביתים⁴⁰⁹. (קפ) כל מעשה יום הכפורים⁴¹⁰. מצות כהנים ללמוד ולעשות⁴¹¹:

העלם דבר של ציבור, במנין הפרשיות (פרשה לז), פר כהן משיח, כאן, ופר כהן גדול ביום כיפורים, בסמוך, וראה הערה 407. ועשירית האיפה חביתים] ח' (כנראה בטעות) ב.

פרשה יד) פרשת יוה"כ. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 378) ביאר שכאן, במנין העשין המוטלין על היחיד, נמנה פר יוה"כ, שכן מצוה על כהן גדול להביאו משלו (ראה יומא נא ב). בסמוך נמנה כל מעשה יוה"כ, והכוונה למצוה המוטלת על הכהן גדול לבצע את כל העבודות שהינן חובת היום, ולפיכך נמנה בין עשין המוטלין על היחיד. להלן במנין הפרשיות כוונת בה"ג היא לעיקר מצות כל סדר עבודות יוה"כ, שהיא מצות הציבור. בנוסח ב לא נמנה בסמוך "כל מעשה יוה"כ". אם כן כל מעשה יוה"כ, לבד מפר יוה"כ שנמנה כאן, כלול בפרשת יוה"כ הנמנה במנין הפרשיות. וכן היא דעת רס"ג (פרשה גב). באזהרות ריב"ר נמנה במנין העשין (דף לב, א; גב, א) "סדר עבודת יום כפור" ו"פר יום הכפורים", ואילו במנין הפרשיות (דף סג, א) "יום כפור לענותו", בעוד שבה"ג נמנה עינוי יוה"כ במנין העשין (ק). ראה מש"כ בביאורו בנתיב מצותיך (שם) וישיר משה (דף יז, א; כד, ב). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 609; ח"ג, עמ' 377) ביאר בדוחק, כי באשר מנהג כל ישראל להתענות יחדיו בציבור בבתי כנסת, מנאו ריב"ר במנין הפרשיות המסורות לציבור. נוסף לכך מנה ריב"ר במנין העשין (דף לב, א) מצות שעירי יוה"כ והגרלתם, וכן שילוח שעיר לעזאזל. בנתיב מצותיך (שם) הוסיף בדוחק, כי יתכן שנמנו בפני עצמן עקב היהוד שבכל אחד מהם: השילוח לעזאזל לא נעשה בקודש, והמשלח את השעיר אינו כהן גדול. בדומה נמנו באזהרות ר"ש "כל מעשה יום הכפורים לעשותו כתקנו" (עמ' 143), שעיר המשתלח (עמ' 150), וכן שני שעירי יוה"כ (עמ' 153). באזהרות ר"א הזקן נמנה במנין העשין מעשה יוה"כ (עמ' 57) ופר יוה"כ (עמ' 59), אבל במנין הפרשיות לא נכללה פרשת יוה"כ. באזהרות רשב"ג (עמ' 57) נמנה רק פר הכפורים. בזהר הרקיע (שם, הערה סד) מבואר שסובר כרמב"ם אשר מנה (עשה מט) כל עבודת יוה"כ במצוה אחת. בס' יראים נמנה מלבד (סי' תמו) פר יוה"כ גם (סי' רסג) מצות וידוי ביוה"כ על פר החטאת ושעיר המשתלח. בתועפות ראם (סי' תמו, הערה א) מועלית אפשרות שכך הבין בעל ס' יראים מש"כ בה"ג "מעשה יוה"כ". וראה להלן מנין הפרשיות הערה 433.

409 לפי רא"ש טרויב (עשין קפ, קפא) מנה בה"ג שני עשין נפרדים: א. עשירית האיפה לחינוך כהנים. ב. מנחת חביתין של כהן גדול. בס' יראים (סי' תמו) נכללו שניהם בעשה אחד (וראה תועפות ראם שם, הערה א). גם יתר ההולכים בדרך בה"ג מנו עשה אחד. כך דעת בה"ג לפי נתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, עשה קעח), וכן משמע מדברי א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה לה). הרמב"ם (עשה מ) מנה עשה אחד בלבד: מנחת חביתין של כהן גדול. וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 755). ע"ע להלן מנין הפרשיות הערה 430.

410 ראה לעיל הערה 408.

411 המקור למצוות המוטלות על הכהנים ("יציקות" עד "נשיאות כפים") הוא בתוספתא דמאי (פ"ב ה"ז), והובא גם במנחות (יח ב) ובחולין (קלב ב). אולם שחיטה הנמנית להלן, אינה כלולה שם, וראה להלן הערה 415. הרמב"ם (שורש שנים עשר) השיג על בה"ג שאין למנות פרטים אלו בפני עצמם, כיון שהם חלקי מצות מעשה הקרבנות, ויש למנות רק את הכלל. לפיכך כלל הוא את כל העבודות בחמש מצוות (עשין סג—סז): מעשה העולה, מעשה החטאת, מעשה האשם, מעשה השלמים ומעשה המנחה. מליחה מנה

(קפא) יציקות. (קפב) ובלילות. (קפג) <ופתיתות>⁴¹². (קפד) <ומליחות>⁴¹⁸.
 (קפה) תנופות. (קפו) והגשות. (קפז) קמיצות. (קפח) והקטרות⁴¹⁴. (והגשות).
 (קפט) שחיטות⁴¹⁶. (קצ) ומליקות. (קצא) קבלות. (קצב) והזאות. (קצג) והשקאת

86. ופתיתות ומליחות] ע"פ ב (כך הוא 87. והגשות] נמנה לעיל בסמוך. ח' ב, 1.
 בכת"י, ואין צורך בתיקון שבנדפס), ו, וראה 88. והזאות] ב: והזיית. והשקאת שוטה]
 הערה 413. 1: השקיית סוטה.

בפני עצמה (עשה סב), כיון שהיא מצוה הכוללת את כל מיני הקרבנות. הרמב"ן
 (בהשגותיו על שורש שנים עשר) השיב, שכוונת בה"ג היא למנות את המצוות המוטלות
 על הכהנים, כמבואר במנחות (שם) שכל עבודה מהווה מצוה בפני עצמה. וראה זהר הרקיע
 (עמ' 44, עשין, הערות מה, מו, ובסוף הספר), ישיר משה (דף יז, א), נתיב מצותיך
 (דף נג, א), רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות י). הרמב"ן עצמו (שם) סיים, שנראה
 לו יותר כי יש למנות כל מעשה הקרבנות במצות עשה אחת, שאמר (במדבר יח ז)
 "ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהנתכם". ר"י רייפמן (קול מבשר, פראג תר"ט, עמ'
 30) מחק כאן את המלה "לעשות", ושייכה למצוה הקודמת: "כל מעשה יום הכפורים
 לעשות". סימוכין לכך מצא בדברי אזהרות ר"ש (עמ' 143) "כל מעשה יוה"כ לעשותן
 כתקנן". בה"ג ממשיך לפי הגהה זו: "מצות כהנים ללמוד יציקות... ונשיאות כפיים",
 כלומר, שילמדו הכהנים את כל מעשה העבודה. כך ביאר את שהזכיר בה"ג "שחיטות"
 אף ששחיטה כשרה בזר, והיינו כיון שלימוד שחיטה היה מצוי בכהנים, ראה כתובות (קו א).
 אולם בכל נוסחי ה"ג כתוב "ללמוד ולעשות". גם באזהרות ריב"ר (דף נב, א) נאמר
 "קידוש כהנים וללמוד ולעשות יציקה וכו'", זאת אחר שמנה קודם לכן "וכל מעשה
 היום לעשות בו עשיה גמורה".

412 ראה הערה סמוכה.

413 פתיתות ומליחות החסרים בנוסח שלפנינו, מצויים בשאר נוסחי ה"ג. גם הרמב"ן
 (בהשגותיו לשורש שנים עשר) מביא בשם ה"ג "פתיתות מליחות" (כך הגירסה בספר
 המצוות להרמב"ם, מהדורת רח"ד שעוועל, ירושלים תשמ"א, עמ' קלג, וראה שם הערה
 23). מלאכות אלו מובאות בברייתא מנחות (יח ב) וחולין (קלב ב). בתוספתא דמאי
 (פ"ב ה"ז) אינן מוזכרות, וראה שיטה מקובצת למנחות שם (אות ג) בשם תו"ח. הגר"א
 על התוספתא (שם) הוסיפו. שתי עבודות אלו נמנו גם ע"י ההולכים בדרך בה"ג, לבד
 מאזהרות ר"א הזקן שחסר שם "מליחה". אמנם בהידור זקן (עמ' 12, הערה לח) כתוב
 שזאת טעות סופר, ובמקום "מליקה" שהוזכרה פעמיים, צ"ל "מליחה". יצויין כי באזהרות
 ר"א הזקן נמנה במליחה לבד מהעשה גם הלאו (ויקרא ב יג) "ולא תשבית מלח"
 (במנין הלאוין, עמ' 66), שמנאו גם הרמב"ם (ל"ת צט), וכן אזהרות ר"ש (עמ' 143).
 בה"ג וביתר ספרי האזהרות לא נכלל לאו זה. וראה זהר הרקיע (עמ' 105, לאוין, הערה
 קיז), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 750). בנתיב מצותיך (דף נב, ב) נאמר כי מדברי אזהרות
 ריב"ר (שם) נראה, שבנוסח ה"ג שהיה לפנינו נכתב גם "חפינה", על יסוד הכתוב (ויקרא
 טז יב) "ומלא חפניו קטרת סמים דקה". וראה יומא (מז א).

414 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 432.

415 בכרייתא המובאת במנחות (יח ב) וחולין (קלב ב), וכן בתוספתא דמאי (פ"ב ה"ז) חסר
 "שחיטות". זאת כיון ששחיטה כשרה בזר, ראה ברש"י חולין (קלג א) ד"ה הזאות, תוס'
 מנחות (שם) ד"ה מנין. בזהר הרקיע (עמ' 44, עשין, הערה מו) כתוב שאין כוונת
 בה"ג למנות שחיטה כשאר העבודות המסורות לכהנים, אלא רק מנה שחיטת קדשים
 כמצוה, אף ששחיטת חולין לא מנה כמצוה. וראה גם מש"כ בעמ' 65, הערה פב, ובסוף
 הספר. בנתיב מצותיך (דף קכב, ב) מבואר כי למרות ששחיטה כשרה בזר, מכל מקום מן

שוטה 416. (קצד) ועריפת עגלה 417. (קצה) וטהרת מצורע. (קצו) ובגדים. (קצז) ובתים 418.
 90 (קצח) ונשיאות כפים 419. (קצט) ועשיית מעקה. (ר) ומקרא מגלה 420. הרי אילו
 מאתים מצות קום עשה שעל כל אחת ואחת מהן נוטלין שכר.
 ואילו הן פרשיות חקים ומשפטים המסורין לציבור 421: (א) פרשת סנהדרין גדולה

89. מצורע ב, ו' גו': אדם. והוא טעות. כפי שמגיה רא"ש טרויב (הערה
 90. ועשיית ב: והכל חייבים בעשיית. — נד), וראה שם בהערות וחידושים (אות ו).
 לאפוקי מהמצוות הקודמות, הנוהגות רק ועיין במבוא עמ' יב הערה 4. מהן ח' ב.
 בכהנים. 92. ואילו ו: אילו. הן ח' ו'. חקים
 91. מאתים... שכר ו: מאתים וארבעים ו: וחוקים. סנהדרין גדולה וקטנה ו:
 ושמונה מצות על כל אחת ואחת קום עשה. — סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה.

הסתם כהנים שוחטים, כיון שכל עניני הקרבנות מסורים להם. רי"פ פרלא (ח"א עמ'
 719) ציין את הגמ' בכתובות (קו א) שתלמידי חכמים היו מלמדים הלכות שחיטה
 לכהנים. רא"ש טרויב (הערה גב) כתב שיתכן שהכוונה כאן "לשחיטת פרה ופרו". ע"ע
 תועפות ראם (סי' תנו, הערה א), הידור זקן (עמ' 15, הערה מז; עמ' 25, הערה פג),
 מתק אזהרות (עמ' ג, הערה צג), ולעיל הערה 411.

416 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 456.

417 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 473.

418 מלשון בה"ג אין הכרעה אם כוונתו למנות את כל הטהרות במצוה אחת, או במצוות
 נפרדות. הרמב"ם (עשין קי, קיא) מנה טהרת מצורע, וכלל טהרת בתים בטהרה ראשונה
 של מצורע (עשה קי), וראה מש"כ בשורש שביעי. בס' יראים (סי' תסב, תסג) נמנו
 בנפרד טהרת מצורע וטהרת בתים, וכך מנאם רס"ג (עשין קצד—קצה, קצז). באזהרות
 ר"א הזקן (עמ' 58) נמנו טהרת בתים ובגדים בפני עצמם. וראה הידור זקן (עמ' 17,
 הערה נו), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 813). לפי בעל גתים מצותיך (מנין המצוות לבה"ג,
 עשין קצה—קצז) מנה בה"ג בנפרד שלשה עשין, ואילו לפי רא"ש טרויב (עשה קצז)
 כללם בעשה אחד.

419 ראה להלן מנין הפרשיות הערה 457. — כאן מסתיימות "מצות כהנים". וראה בסמוך
 נוסח ב' המובא ב"שינויי נוסחאות": והכל חייבים בעשיית מעקה.

420 הרמב"ם (שורש ראשון) כתב שאין למנות מקרא מגילה, כיון שהיא מצוה דרבנן.
 הרמב"ן (בהשגותיו שם) השיב כי מצוות שאינן משום סייג וזרחקה נכללו במנין בה"ג,
 אך הוא עצמו לא מנאה. וראה לעיל מנין העשין הערה 324.

421 ההגדרה "פרשיות חקים ומשפטים המסורין לציבור" נמצאת בכל נוסחי ה"ג כאן, וכן
 בהלכות משמרות (במהדורה זו עמ' 378, בב' עמ' 634), ובהלכות הספד (בנוסח ו, עמ' 287).
 כמו כן בתורתן של ראשונים (תרמ"ד, ח"א, עמ' 44), ובדומה באזהרות ר"א הזקן
 (עמ' 62) "פרשיות חקי צבור דבקיך", ובחובות הלבבות (שער י, פ"ז) "מצות שהיבין
 בהם הצבור ואין היחיד חייב בהם". באזהרות ר' בנימין פייטן ("קובץ על יד", כרך יא,
 ירושלים תשמ"ה, עמ' 47): "משפטי עדה". הגדרה זו לא התבררה די צורכה. להלן מובאים
 בקצרה הביאורים השונים. בה"ג, בחלק אגדה של ההקדמה (לעיל עמ' 19) שנדפס ע"פ
 נוסח מ, וכך בכ"י א"ק ובנוסח ב' (עמ' 16), כתוב "ושנו חכמים חמשה וששים פרשיות
 גופה שלתורה וכל פרשה ופרשה פירשה חכמי ישראל". מלשון זה נראה שהכוונה היא
 למצוות שלא נתפרשו כל פרטיהן ודקדוקיהן בפירוש בתורה, אלא עיקרן מן התורה
 ופירושן מדברי סופרים. אם כן "פרשיות" הוא מלשון פירוש, ביאור לדברי תורה,
 ו"המסורין לציבור" הכוונה שהם מסורים לפירוש הניתן ע"י בית דין, כלומר הסנהדרין.
 רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 10) הביא מקור לביאור זה מספרי (דברים פ"ב). ועוד כתב (ח"ג,

וקטנה⁴²² דיני ממונות ודיני נפשות דיני מכות⁴²³. (ב) פרשת עבד עברי⁴²⁴ מכר

93. דיני ממונות ודיני נפשות] ב, ו: דיני (ש'95) וגונב] ב: פרשת אמה עבריה... נפשות דיני (ו: ודיני) ממונות. דיני וגונב פרשת עבד עברי... ומכר לגוי. ראה מכות] ח' ו. — בפסיקתא זוטרתא תחילת פי' מש"כ א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה לח). שופטים נמצא. פרשת עבד עברי... פרשת] ח' ו. [מכר] ו: ומכר.

עמ' 195) שכך עולה מדברי אזהרות ריב"ר במש"כ בתחילת מנין הפרשיות (דף גה, א) "אדברה וירוח לי אשר ספרו לנו אבות מפי המגיד" (שלא כביאור נתיב מצותיך, שם). מ. צוקר במאמרו "קטעים חדשים מספר המצוות לר' חפץ בן יצליח" (Proceedings מדברי רס"ג בפהיחא לספר המצוות (הערבי) שלו: "ס"ה משפטים... במקרים שיתחדשו והציבור ידון בהם". וכן כותב רב חפץ: "ומהם מי שקבע את הדברים התלויים, לדעתו, בשיקול הרעת של השופטים וזולתם בפרק מיוחד, והן ס"ה מצוות". לפי זה משמעות "פרשיות... המסורין לציבור" היא, מצוות המסורות למשפט בציבור (בית דין), לשיקול דעתם. וראה מה שהעיר על זה מ. צוקר (שם), וכן במאמרו "מלואים לספר המצוות של רב חפץ בן יצליח", "הדואר", גליון כג, שנה 42, ניסן תשכ"ג, עמ' 386). מדברי הרמב"ם (שורש שביעי ועשירי) עולה, שהבין כי כוונת בה"ג ב"פרשיות" היא, למנות כל פרשה הכוללת את עיקרה של המצוה עם הקדמותיה, דקדוקיה ופרטי דיניה במצוה אחת. מדברי הרמב"ן (בהשגותיו סוף שורש שלישי) מתברר כי לדעתו המשמעות היא שיש למנות כל הפרשה כולה כפי שהיא בתורה במצוה אחת, זאת למרות שהיא כוללת עשין ולאין ויש בה מצוות חלוקות, ומן הראוי היה למנות כל אחת מהן בפני עצמה. וראה גם מש"כ בהשגתו לשורש עשירי (מהדורות ר"ח העליר ורת"ד שעוועל; בדפוסים הרגילים חסר). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 205) סבור כי המדובר במצוות המסורות לציבור, בין אם הן מצוות שלא נתחייבו בהן אלא ציבור ולא יחיד, בין שעשיתן בפועל אינה אלא ע"י ציבור ובית דין שבראשו ע"י כפייה והכרח. אולם על אף ההסברים השונים, עדיין לא התבררה כוונת בה"ג כל צורכה, שכן אין הם מקיפים את כל הס"ה פרשיות הכלולות במנין זה. ועוד, קיימות מצוות שלפני ההסברים האמורים היה מקומן בחלק זה של המנין, ואילו בה"ג הביאן בחלקים אחרים. ראה במיוחד מה שהאריך בכל זה רי"פ פרלא בהקדמתו למנין הפרשיות של רס"ג, וכן בח"א עמ' 10. הרמב"ן, שבדרך כלל ניסה ליישב בכל מקום את שיטת בה"ג, כתב (בהשגתו לסוף שורש שלישי): "ומכל מקום חשבנו של בעל הלכות גדולות בפרשיות לא נתברר ענינו, שמנה כללות במקום פרט ולאין במקום עשה, ואין דעתנו להאריך בזה" (מעין זה כתב גם בהשגתו לסוף שורש עשירי, המצויה רק במהדורות ר"ח העליר ורת"ד שעוועל). וראה זה הרקיע (בהקדמתו, שורש שביעי), ישיר משה (דף יח, ב), גתיב מצותיך (דף נו, א), הידור זקן (עמ' 34, הערה לט), "תרי"ג מצוות לרס"ג" מהדורת ר"י מיללער (פריס תרנ"ז, בהקדמה עמ' א, ובעמ' 67 הערה 12), רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות ז), א"ז ר"ע הילדסהיימר (הקדמתו בגרמנית, הערה 8), בחינת המצוות (י"מ גוטמן, ברסלוי תרפ"ח, עמ' 22), על ספר תרי"ג (רש"ז כהנא, וורשה תרח"ץ, פרק ה). וראה בדבר מנין המצוות שבפרשיות לעיל במבוא עמ' יג.

422 לשון זה מצוי גם באזהרות ריב"ר (דף נו, א), ר"ש (עמ' 140) ור' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרכי"ן, שנה כ, תש"ט, עמ' 164 שו' יא). לכאורה משמע שהמדובר בבתי דין של שבעים ואחד ושל עשרים ושלוש, ולא בבית דין של שלשה, וכן מפורש באזהרות ר"א הזקן (עמ' 60). אולם הרמב"ם (עשה קעו) כלל במצוה זו גם בית דין של שלשה. כן משמע מאזהרות רשב"ג (עמ' 50) ורס"ג (פרשה א) אשר נקטו לשון הכתוב (דברים טז יח) "שופטים ושוטרים", הכולל כל סוגי בית דין, וראה רי"פ פרלא (על רס"ג, שם). — משמעות פרשד

עצמו ואם מכרוהו בית דין ונמכר לגוי⁴²⁵ פרשת אמה עבריה. (ג) ופרשת שש ערי
95 מקלט ארבעים ושתים עיר⁴²⁶. (ד) ופרשת נזיקין⁴²⁷ החובל בחבירו נוגח נוגיף וגונב

94. ואם מכרוהו] ב, ו: ומכרוהו. פרשת ביאורו של רי"פ פרלא, ח"ג, עמ' 254; ו: אמה] ו: ואמה. ופרשת שש ערי מקלט] פרשת שש ערי מקלט.
ב: פרשת עונש שש ערי מקלט (וראה לכך 95. ופרשת נזיקין] ב, ו: פרשת נזיקין.

זו היא החובה למנות סנהדרין אשר תדון דיני ממונות, נפשות ומכות, וראה הערה סמוכה.
423 "מכות" הנמנה בנוסח שלפנינו, שהוא בנוסח ב, נכלל גם באזהרות ריב"ר (דף נו, א),
ר"ש (עמ' 150) וכן רס"ג (פרשה ט). לעומת זאת, לא נמנה בנוסח א של ה"ג, וכן
באזהרות רשב"ג. באזהרות ר"א הזקן נמנה בתחילת מנין הלאוין (עמ' 64), אך אין הכוונה
להכלילו במנין המצוות, שכן אין שם מקומו, אלא לומר שאין הלאוין המנויים נושאים
עונש חמור מאשר מלקות, כמו שהקדים גם בה"ג בתחילת מנין הלאוין "ואילו הן לויז
שבמלקות". כך מבאר רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 245). עוד כתב (שם, עמ' 6) כי לפי פשוטו
המדובר בפרשה זו בעונש מלקות, שמנאו גם הרמב"ם (עשה רכד). גם הרמב"ן (בהשגותיו
על הרמב"ם בשורש ארבע עשר) כתב, כי לגבי מלקות קיימת מצוה כללית לפיה יש
להלקות על כל לאו הדומה ללאו דחסימה. אולם נראה לרי"פ פרלא שהרמב"ן כתב כך
רק כדי ליישב תמיהת הרמב"ם שם על בה"ג, אבל למעשה שיטתו של הרמב"ן היא
שבה"ג מנה בכל העונשין — כולל עונש מלקות — רק את האזהרות ולא את העונשין
עצמם. אם כן הוא אין הכוונה ב"דיני מכות" לעונש, כי אם למצוה המוטלת על בית דין
לדון בדיני מלקות, לכן כתוב "דיני מכות" ולא "מכות". והוסיף, שלפי נוסח ו, בו לא
נמנית כאמור פרשה זו, נראה שבה"ג הכלילה ב"דיני נפשות" שמנה לעיל בסמוך. גם
שם אין הכוונה בהכרח לעונשין עצמם, שכן נמנו כבר לעיל במנין העונשין, אלא לחובה
המוטלת על בית דין לדון בדינים אלו. ע"ע מש"כ א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה לו).

424 לעיל במנין העשין (סז) נמנה שילוח עבדים. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 544) סבור כי
במנין העשין המוטלים על היחיד, המדובר במצוה המוטלת על האדון לשחרר עבדו,
וזו המצוה (דברים טו יב) "ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך". כאן, במנין הפרשיות
המוטלות על הציבור, הכוונה למצוה המוטלת על בית דין, שאם אין האדון רוצה לשלח
עבדו, יש כח בידי בית דין לשחררו בעל כרחו. מצוה זו נלמדת מהפסוק (שמות כא
א—ב) "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכו' ובשביעית יצא לחפשי חנם". באזהרות
ר"א הזקן לא נמנתה המצוה במנין העשין, כי אם במנין הפרשיות (עמ' 60). זאת כדעת
הרמב"ם (עשה רלב) שמנה רק את הציווי המוטל על בית דין לדון בדיני עבד עברי.
יצויין כי מלשון אזהרות ר"א הזקן (שם) משמע שגמנו בשתי פרשיות נפרדות עבד
עברי שמוכר עצמו ועבד עברי שנמכר על ידי בית דין, כמש"כ בהידור זקן (עמ' 28,
הערה ג). וכן נמנה עבד עברי שנמכר לעכו"ם בפני עצמו (עמ' 60). רי"פ פרלא (ח"ב,
עמ' 681) כתב, כי יתכן שבה"ג כלל בפרשה זו גם את הלאו (ויקרא כה נג) "לא ירדנו
בפרך", שמנאו הרמב"ם (ל"ת רס). אך לא נכלל בה"ג במנין לאוין. הלאו נכלל במנין
הפרשיות, כיון שרדייה בעל כרחו של העבד אפשרית רק על ידי כפיית בית דין. ראה
גם מש"כ בח"ג, עמ' 373 — רא"ש טרויב (פרשה א) כלל את שתי הפרשיות בפרשה אחת:
פרשת סנהדרי גדולה וקטנה וכו' אמה עבריה. וכן הוא בגתיב מצותיך (במנין המצוות
לבה"ג, פרשה א). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 201) תמה על כך, כיון שהן פרשיות חלוקות
ואין קשר ביניהן. ועוד, בנוסח ב, וכן בחיבורי האזהרות, רחוקות הפרשיות זו מזו. וראה
גם ישיר משה (דף יט, א), גתיב מצותיך (דף נו, ב), הידור זקן (עמ' 27, הערה א).

425 ראה להלן הערה 450.

426 ראה להלן הערה 468.

427 ראה להלן הערה 446.

פרשת ממונות. (ה) ופרשת משכן וכל כליו⁴²⁸ פרשת שמן המשחה ופרשת שמן המאור ופרשת בגדי השרד⁴²⁹ ופרשת קידוש כהנים⁴³⁰ וחינוך המזבח⁴³¹ פרשת קטרת

גוגח נוגיף] ב: נוגף ונוגח; ו: ונוגח ונוגף. ו: ושמן המאור.
 96. פרשת ממונות] ו: וממונות. ופרשת משכן] ב: ו: פרשת משכן המשחה... וחינוך המזבח] ב, ו: פרשת שמן המאור... וחינוך המזבח פרשת שמן המשחה. ופרשת שמן המאור] ב: פרשת שמן המאור;
 97. ופרשת בגדי השרד] ב: פרשת בגדי הקדש; ו: בגדי שרד. ופרשת קידוש כהנים] ב: פרשת קידוש הכהנים; ו: קידוש כהנים. המזבח] ו: מזבח. פרשת קטרת] ו: וקטרת.

428 גם הרמב"ם (עשה כ) כלל את כלי המקדש עם המקדש, באשר הכלים הם חלק ממצות המקדש, ואין למנותם בפני עצמם, כך גם כתב בתחילת שורש שנים עשר. הרמב"ן (בהשגותיו לעשה לג) כתב, שהן שתי מצוות חלוקות, שהרי הכלים אינם מעכבים את ההקדשה במקדש. אך למעשה הסכים עם הרמב"ם שאין למנות עשיית שולחן מזבח ומגורה, משום שאינם אלא תשמישי קדושה. השולחן הכשר למצות לחם הפנים, המזבח הכשר לעבודה, והמגורה הכשר להדלקה. אבל עשיית הארון והכפורת יש למנות בפני עצמה, מפני שהם גועדו לעדות. הרמב"ן הוסיף שזו מצוה לדורות, באשר הארון קיים לעולם, ואם יאבד או ישבר, מצוה לעשותו במידתו הראשונה. ואמנם במנינו הוסיף מצוה זו. הראב"ד (בהשגותיו למצוה כ) תמה על הרמב"ם שלא מנה מצות בניית מזבח אבנים שלמות בפני עצמה. וראה תשובת מהר"י קארו על הראב"ד (שם), זהר הרקיע (עמ' 46, עשין, הערות מט, נ, ובסוף הספר), נתיב מצותיך (דף נט, א), רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 398). רס"ג (פרשיות נא—נו) מנה גם את הכלים בפני עצמם, וראה מש"כ רי"פ פרלא (שם). — רא"ש טרויב (פרשה ה) מנה שמן המשחה וקטורת הסמים כפרשה בפני עצמה (בהתאם לנוסח ו, בו קודמת המלה "פרשת" רק לשתי מצוות אלו). וכן הוא בנתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, פרשה ה, ועיי"ש שהוסיף "כיוור", שנמנה גם באזהרות ר"א הזקן, עמ' 60. וראה מש"כ בזה רי"פ פרלא שם, עמ' 404). הרמב"ן (בהשגותיו לשורש עשירי, במהדורות ר"ח העליר ורח"ד שעוועל; בדפוסים שלפנינו חסר) כתב שהכל פרשה אחת, וז"ל: "ואע"פ שאמר בפרשיות פרשת המשכן וכל כליו שמן המאור ושמן המשחה וקטורת הסמים, אין השמן והקטורת נמנין לו כלל במקום הזה, אבל פרשת המשכן כולה אצלו מצוה (במהדורת רח"ד שעוועל חסר "מצוה") אחת היא בחשבון, והיא מצוה שצטוינו לבנות בית לשמו ית', שנאמר (שמות כה ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". ועוד כתב (בהשגותיו לשורש שלישי) שפרשה זו כוללת גם את חינוך המזבח, הנמנית בסמוך. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 201) כתב, שאין קשר בין הענינים הכלולים בפרשה, ואמנם בספרי האזהרות ההולכים בשיטת בה"ג, נמנו בפרשיות נפרדות.

429 הרמב"ם (עשה לג) מנה בגדי כהונה. הרמב"ן (בהשגותיו שם) כתב כי לא מצא שבה"ג מנה עשה זה, אלא לעיל במנין העונשין (מחוייבי מיתה, עונש סז) מנה "מחוסר בגדים" (ועיי"ש בהערה). והטעם לכך הוא שאין בלבישתם מצוה, כי אם הכשר עבודה, שאם עבד מחוסר בגדים חייב מיתה. הרמב"ן עצמו הסכים, בהמשך דבריו, עם הרמב"ם שיש למנות מצוה זו, באשר יש בה קיום עשה. — מדברי הרמב"ן עולה כי במש"כ כאן בה"ג "בגדי השרד", אין כוונתו לבגדי כהונה, אלא לבגדים שכיסו בהם את כלי המשכן, כפי שביארו רש"י ואבן עזרא (שמות לא י). אולם הרמב"ן (שם) הסיק, כי המדובר בבגדי כהונה עצמם. כן משמע מנוסח ב של ה"ג בו כתוב "בגדי הקדש". וכן הוא באזהרות ר"ש (עמ' 148) "בגדי הקדש לכבוד ולתפארת אורים ותומים וכו' אפוד וחשן וכו'". כן גם כשמעות אזהרות רשב"ג (עמ' 45, וראה שם זהר הרקיע הערה מה, נתיב

הסמים⁴³², (ו) פרשת תחוננים⁴³³, (ז) פרשת עולות⁴³⁴ פרש' מנחות פרש' עומר⁴³⁵

98. פרש' מנחות] ו: מנחות. פרש' עומר] ח' ו.

מצותיך דף קכג, א). כך גם מדייק ר' משה בן תיבון בהערותיו לאזהרות רשב"ג (כת"י מרסיי ואלאברג) מלשון אזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 164 שו' כג) "כהן להלביש בגדי שרד ובגדי קדש לעבוד פנימה". מסתבר כי הרמב"ן סבר שכוונת בה"ג היא לכיסיי הכלים ולא לבגדי כהונה, מכך שכלל אותם בפרשה אחת עם המשכן וכליו. כך ביאר רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 395, 436). עוד כתב (שם, עמ' 438) כי לפי פשוט לשון בה"ג המורה שהמדובר בבגדי כהונה, בה"ג מנאה במנין הפרשיות המסורות לציבור, מפני שעיקר המצוה — עשיית בגדי כהונה לכבוד ולתפארת — מוטלת על הציבור.

430 לדעת רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 386) אין המדובר בפרשת המילואים שבפרשת תצוה (שמות כט א) "וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם וכו'", שהקריבו בעבור הכהנים כדי למלא ידם, שכן אין מצוה זו נוהגת לדורות. כך גם כתב הרמב"ן (בהשגותיו לשורש שלישי) בדבריו אודות "חינוך המזבח" שמנה בה"ג בסמוך. והסיק רי"פ פרלא (שם, עמ' 390) שכוונת בה"ג היא למנחת חינוך של כהן גדול וכהן הדיוט שמביאים הם בתחילת עבודתם. בה"ג מנה זאת בפרשיות המסורות לציבור, כיון שהחינוך נעשה במעמד בית דין הגדול שבלשכת הגזית, או בפני מקצתם. כן מנה במנין העשין (קעט) חביתי כהן גדול שמביא בכל יום, באשר היא מצות היחיד (ראה שם בהערה). באזהרות ריב"ר (דף נב, א) נמנה גם קידוש כהנים בין מצוות עשה המוטלות על היחיד, מפני שמצוה זו מוטלת בעיקרה על כהן עצמו, ראה נתיב מצותיך (שם, ובדף נח, ב). ביתר ספרי האזהרות לא נמנה כלל עשה זה. בהידור זקן (עמ' 31, הערה טז) מבואר כי לעשה זה מכון הנאמר באזהרות ר"א הוקן (עמ' 60) "כהן לקדשה בוריות תנחצה". אולם במתק אזהרות (עמ' פא, הערה כב) נאמר שכוונתו למצוה (ויקרא כא ח) "וקדשתו", שהוראתה קידוש הכהן על ידי ישראל. לדעת רי"פ פרלא (שם, עמ' 392) המצוה "וקדשתו" כלולה במצוה זו של חינוך הכהן לעבודה.

431 ראה להלן הערה 459.

432 הרמב"ם (שורש עשירי) השיג על בה"ג כי אין למנות "ההקדמות שהן לתכלית אחת מן התכליות", ולפיכך אין למנות בשתי מצוות נפרדות את עשיית הקטורת ואת הקטרתו על גבי המזבח. הרמב"ן (בהשגותיו שם, לפי מהדורות ר"ח העליר ורח"ד שעוועל; בדפוסים שלפנינו חסר) השיב, כי אין כוונת בה"ג למנות את "קטורת הסמים" כמצוה בפני עצמה, אלא ציין שהיא נכללת בפרשת המשכן וכליו. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 155; ח"ג, עמ' 443) כתב כי בה"ג כולל את עשיית הקטורת עם ההקטרה במצוה אחת. במנותו לעיל במנין העשין (קפח), בין המצוות המוטלות על הכהן, "והקטורת", כוונתו להקטרת הקומץ והאימורים, אך לא לקטורת. — הרמב"ן במנינו מנה בקטורת שתי מצוות: קטורת הבוקר וקטורת הערב. ראה גם דבריו בהשגותיו לסוף שורש אחת עשר (לפי מהדורות ר"ח העליר ורח"ד שעוועל; בדפוסים שלפנינו: סוף שורש תשיעי). הרמב"ם (עשה כח) מנה רק עשה אחד. וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 155).

433 הרמב"ן (בהשגותיו לשורש שלישי) ביאר שכוונת בה"ג היא לפרשת (שמות לב יא) "ויחל וכו'", שאחר חטא העגל, אשר ממנה גלכד כי יש להתחגן בעת צרה, כנאמר במסכת ראש השנה (יו ב) כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם (וראה הערת רח"ד שעוועל במהדורתו, ירושלים תשמ"א, עמ' סא, הערה 112). פרשה זו נוגעת לציבור, ולפיכך נמנית בין הפרשיות המסורות לציבור. בספרי האזהרות ומוני המצוות, לא נמנתה מצוה זו, לבד מאזהרות ריב"ר (דף נט, א). בס' יראים (סי' רסג) נמנה וידוי כהן גדול ביום כיפורים על הפר והשעיר. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 771;

פרש' שלמים פרש' חוטא פרש' חטאת⁴³⁶ עולה ויורד פרשת אשם ודאי⁴³⁷ פרש' אשם תלוי. (ח) פרש' מעילות⁴³⁸. (ט) פרש' מערכות⁴³⁹. (י) פרש' טמאת נבילות וטהרת נבילות פרש' טמאת שרץ וטהרת שרץ וטמאת אדם וכלים ובגדים ואוכלין ומשקין. (יא) פרש' יולדות. (יב) פרשת נגעים. (יג) פרש' זב וזבה ונדה ובוועל נדה

99. פרש' שלמים] ו: ושלמים. חוטא] אדם וכלים] ו: כלים אדם. ובגדים] ב לדעת בעל הידור זקן (עמ' 30 הערה יג) (בטעות): ונגעים. — וצ"ל כמו כאן: ובגדים, צ"ל: חטאת קבוע. פרש' חטאת] ו: וחטאת. עולה ויורד] ב: פרשת עולה ויורד. פרש' אשם] ו: אשם. 1. פרש' מערכות] ח' ב, ו. טמאת] זובה... ושכבת זרע] ב: פרשת זבה פרשת נדה פרשת בוועל נדה פרשת שכבת זרע. 2. פרש' טמאת שרץ] ו: טמאת שרץ. ונדה] ו: נדה.

ח"ג, עמ' 377) כתב כי כנראה כך הבין בעל ס' יראים את שמנה בה"ג כאן "פרשת תחנונים". ומצוה זו נמנתה במנין הפרשיות מפני שאינה אלא בעבודת הציבור, כאשר הכהן הגדול מתוודה על עונות כל ישראל. וראה לעיל מנין העשין הערות 404, 408. 434 ראה לעיל מנין העשין הערה 403. רא"ש טרויב (פרשיות ז—ט) מנה כאן — בהתאם לנוסח א' בו קודמת לכל פרשה המלה "פרשת" — שלש פרשיות: פרשת עולות וכו', פרשת חוטא וכו', פרשת אשם וכו', וראה מש"כ בהערות והדושים (אות ט). ועיין רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 201) שהשיג גם על חלוקה זו.

435 פרשת עומר מצויה גם בנוסח ב' של ה"ג, אך חסרה בנוסח א'. כן נמנתה בספרי האזהרות: ר"א הזקן (עמ' 61), ר' בנימין פייטן ("קובץ על יד", כרך יא, ירושלים תשמ"ה, עמ' 47), ריב"ר (דף סב, א), ר"ש (עמ' 140), רשב"ג (עמ' 50). גם רס"ג (פרשה מו) והרמב"ם (עשה מד) מנאוה. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 603; ח"ג, עמ' 384) ביאר כי לפי נוסח א' נכללת פרשת עומר בפרשת ביכורים הנמנית בה"ג להלן (פרשה סב). זאת כיון שביכורים תלויים בעומר, ובמסכת מנחות (סח ב) מבואר שהפסוק (ויקרא ב יד) "ואם תקריב מנחת ביכורים" מדובר במנחת העומר. לכן חסר כאן בנוסח א'. וראה להלן שם בהערה 483. וע"ע נתיב מצותיך (דף קצג, ב, בהגהה).

436 ראה לעיל מנין הלאוין הערה 100, ומנין העשין הערה 404.

437 ראה להלן הערה 441.

438 לדעת רא"ש טרויב (פרשה י) ונתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, פרשת י) נמנית פרשה זו בפני עצמה. דבר זה טעון ביאור, שכן קרבן מעילה נכלל באשם ודאי שנמנה לעיל בסמוך, וגם חיוב התשלומים נמנה לעיל במנין העשין (קלד—קלח).

439 פרשה זו נמנית רק בנוסח שלפנינו, וחסרה בנוסחים א' וז'. יתכן שהכוונה היא למצוה בדבר חובת הבערת אש מידי יום על המזבח, שנאמר (ויקרא ו ו) "אש תמיד תוקד על המזבח", ומבואר במסכת יומא (כא ב) כי למרות שאש יורדת מן השמים, מצוה להביאה מן ההדיוט, גם הרמב"ם (עשה כט) מנאה. כן נמנתה באזהרות ר"א הזקן (עמ' 60) במנין הפרשיות, לפי ההסבר בהידור זקן (עמ' פ, הערה טז, וראה להלן הערה 459), באזהרות ר"ש (עמ' 148) "להסיק עצי המערכת בבקר בבקר" וברס"ג (עשה קכט). כן גוספה במנין המצוות שבוהר הרקיע (עשה קיב, וראה מש"כ בעמ' 45, עשין, הערה מו). — בהמשך הפסוק נאמר גם לאו "לא תכבה", ומנאוהו הרמב"ם (ל"ת פא), אזהרות ר"א הזקן (עמ' 71), רשב"ג (עמ' 102), ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם, עמ' 170 שו' ריד) ורס"ג (ל"ת קפה). בה"ג לא מנאו. וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 446).

ושכבת זרע. (יד) פרש' יום הכפורים⁴⁴⁰. (טו) פרש' נחרפת⁴⁴¹. (טז) פרש' ערלה⁴⁴².
5 (יז) פרש' מומי בהמה⁴⁴³. (יח) פרש' נדרים ונדבות⁴⁴⁴. (יט) פרש' שתי לחם

4. ושכבת זרע. ונדבות פרשת לחם הפנים; ו: פרשת נדרים
5. פרש' נדרים ונדבות... פרשת שתי לחם הפנים. ונדבות פרשת שתי לחם הפנים.
[הלחם] ב: פרשת שתי לחם פרשת נדרים שתי ח' ב, ו, וכצ"ל.

440 ראה לעיל מנין העשין הערה 408.

441 לעיל (פרשה ז) מנה בה"ג אשם ודאי, הכולל גם אשם שפתה חרופה. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 780) ביאר שכאן המדובר בחיוב מלקות שיש בשפחה חרופה, הנלמד מהפסוק (ויקרא יט כ) "בקורת תהיה", ומבואר בכריתות (יא א) שהאשה לוקה והאיש מביא קרבן. חיוב מלקות זה נמנה בפני עצמו, אף שכבר נמנה לעיל (פרשה א) חיוב מלקות כללי, — אמנם רק בנוסח שלפנינו שהוא כנוסח ב, ולא בל (ראה שם בהערה 423). הבנה זו בדברי בה"ג, עולה גם מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 61) "שוכב עם נחרפת להלקות כי מרדו". בהידור זקן (עמ' 33, הערה ל) מוגה "להלקותה" במקום "להלקות", מפני שרק האשה, כאמור, במלקות. רי"פ פרלא (שם) כתב, כי יתכן שהכוונה לפי הגירסה שלפנינו, לכלול בהלקאת מכת מרדות גם את השוכב במקום שניפטר מקרבן. אולם מן הנאמר באזהרות ר"ש (עמ' 144) "ושוכב עם נחרפת להביא איל אשם", נראה שאין הכוונה למלקות. וראה ישיר משה (דף כד, ב), רא"ש טרוב (הערות וחדושים, אות כח).

442 לעיל במנין הלאוין (קה) נמנה הלאו שנאמר בערלה (ויקרא יט כג) "ערלים לא יאכל". רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 325) ביאר שכוונת בה"ג כאן היא למנות את העשה שבתחילת הפסוק "וערלתם ערלתו וכו'" שלש שנים יהיו לכם ערלה, ודרשו בפסחים (כב ב) איסור הנאה, צביעה והדלקה. אך רי"פ פרלא תמה מדוע עשה זה נמנה במנין הפרשיות המסורות לציבור, ולא במנין העשין. כן נמנה העשה בס' יראים (סי' קט), באזהרות ר"א הזקן (עמ' 71) — לפי הידור זקן (עמ' 70, הערה קלה) ומתק אזהרות (עמ' קעז, הערה רכו), ובאזהרות רשב"ג (עמ' 60) — לפי רי"פ פרלא (שם). לעומת זאת רס"ג השמיט העשה, וראה מש"כ רי"פ פרלא (שם, וכן בח"א, עמ' 558). בזהר הרקיע (עמ' 60, עשין, הערה עב) נאמר שאין בערלה מצות עשה, ומש"כ באזהרות רשב"ג (שם) "וערלה והלולים", עיקר הכוונה ל"הלולים", שהוא גטע רבעי. מצוה זו — גטע רבעי — חסרה בנוסח שלפנינו וכן בנוסח ו, ונמצאת רק בנוסח ב המובא לעיל (עמ' 87 שו' 76). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 60) נמנה גטע רבעי במנין הפרשיות. הסיבה לכך — לפי המבואר במתק אזהרות (דף עח, הערה יב) בדוחק — באשר תקנת בית דין היא שנטע רבעי יובא לירושלים, כדי לעטר את השוקים בפירות (משנה מעשר שני פ"ה מ"ב), לפיכך דומה כאילו מצוה זו מסורה לציבור, ולכן נכללה במנין הפרשיות. רי"פ פרלא (ח"א, שם) כתב כי נראה שר"א הזקן באזהרותיו הבין שמש"כ בה"ג כאן "ערלה", כוונתו היתה לגטע רבעי (לדעת רי"פ פרלא לא נמנה באזהרות ר"א הזקן עשה בערלה, כדעת שאר המפרשים המובאים לעיל). באזהרות ר"ש (עמ' 140) ורס"ג (עשה סז) נמנה גטע רבעי כעשה. באזהרות ריב"ר לא נמנה עשה זה במנין העשין, וכן לא נמנה הלאו של ערלה במנין הלאוין (בגתיב מצותיך דף צב, ב הוסיף לאו זה), רק במנין הפרשיות (דף סג, א) בכללת מצות ערלה. לדעת בעל ישיר משה (דף כד, ב) ורי"פ פרלא (שם) יתכן שהכוונה לכלול במנין הפרשיות שם גם את הלאו שבערלה והעשה שבנטע רבעי. וראה עוד רא"ש טרוב (הערות וחדושים, אות כט).

443 לעיל במנין הלאוין נמנו לאוין שבהקרבת בעל מום, וראה שם הערה 155. לדעת רא"ש טרוב (מנין הלאוין, הערה סז) שם כוונת בה"ג היא ללאוין עליהם עובר המקדיש בעל מום, שהן מצוות המוטלות על היחיד, וכאן המדובר בלאוין של זריקת הדם והקרבת בעל מום, המוטלות על הציבור. בישיר משה (דף כד א) נאמר שכאן המדובר במצוה המוטלת

הפנים. (כ) פרשת שתי הלחם⁴⁴⁵. (כא) פרש' נותן מום בחבירו⁴⁴⁶. (כב) פרש' שביעית⁴⁴⁷. (כג) פרש' יובל⁴⁴⁸. (כד) פרשת ממכר⁴⁴⁹ פרש' ערי חומה ובתי החצרים ופרש' גר ותושב⁴⁵⁰. (כה) פרש' ערכין. (כו) פרש' (מקדש) <מקדיש> ופרש' (חכמים)

6. מום] ב: מומים. ו: גר ותושב. מקדיש] ע"פ ב, ו.
 7. פרש' ערי חומה] ו: ובתי ערי חומה. ופרש' ב: פרשת; ח' ו.
 8. ופרש' גר ותושב] ב: פרשת גר ותושב;

על הכהנים שיהיו יבקיאם בכל המומין, כדי שידעו לבקר הבהמות (וראה גם דבריו שם בע"ב). אך כתב שביאור זה דחוק, שכן לא מצינו מי שימנה מצוה זו. אמנם כך משמע ממש"כ באזהרות ר"ש (עמ' 143) "אבהנת מומים מלהגיש בעל מום, מומי אדם ומומי בהמה", וכתב המהדיר (שם) שהכוונה היא להבחנה בקרבנות ובמקריביהם הכהנים, שלא יהיו בעלי מומים. ר"פ פרלא (ח"ב, עמ' 456) סבור שכאן הכוונה היא לעשה שבהקרבת בעל מום, שנאמר (במדבר כח לא) "תמימים יהיו לכם", שזו מצוה שהקרבנות יהיו תמימים, ואם עברו והקריבו בעל מום, מבטלים עשה. ראה רמב"ם (עשה סא), סמ"ג (עשין קעו, לאוין שטו), ס' יראים (סי' שדס), זהר הרקיע (עמ' 50, עשין, הערה גא). כיון שעשה זה נאמר לגבי קרבנות שבחג הביכורים, אשר היו קרבנות ציבור, נמנה במנין הפרשיות המסורות לציבור. וראה מש"כ בח"א, עמ' 692, 697.

444 ראה להלן הערה 466.

445 ראה להלן הערה 483.

446 אף שמנה בה"ג לעיל (פרשה ד) פרשת נזיקין, חזר ומנה פרשת נותן מום בחבירו בפני עצמה. ראה מה שפירש בזה ר"פ פרלא (ח"ג, עמ' 253). וראה עוד מש"כ בענין הפרשיות הכלולות בפרשת נזיקין לפי חיבורי האזהרות השונות (שם וכן בעמ' 282, 284, 296, 313, 343, 361).

447 לדעת רא"ש טרויב (פרשה כג) כאן כוונת בה"ג היא למצוה המוטלת על בית דין למנות שנים ושמיטות (מנאה הרמב"ם בעשה קמ), שכן, לפי ביאורו, נמנו לעיל במנין העשין (עשה נד, ועי"ש בהערה 344) הפקר שביעית והשמטת קרקעות. וראה עוד דבריו בהערות וחדושים, אות א, ה. לדעת ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 554) הכוונה כאן לעשה בדבר שביתת הארץ (מנאה הרמב"ם בעשה קלה), שכן, לפירושו, לעיל נמנה רק הפקר שביעית (ראה שם הערה). עשה זה נמנה כאן במנין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שהכתוב אינו מזהיר את היחיד, אלא את הרבים על השדות של כל ישראל. באזהרות ריב"ר לא נכללה פרשה זו, בישיר משה (דף כה, א) נאמר שריב"ר שכחה. בעל נתיב מצותיך (דף סג, ב) הוסיפה, וראה מה שהשיג על כך ר"פ פרלא (שם, עמ' 552).

448 לדעת רא"ש טרויב (פרשה כד) המדובר בכצות השבת השדות בשנת היובל, שמנאה הרמב"ם (עשה קלח). וראה עוד דבריו בהערות וחדושים (אות א, ח). לדעת ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 552) כוונת בה"ג היא למצוה המוטלת על בית דין (ויקרא כה י) "וקדשתם את שנת החמשים שנה", שמנאה הרמב"ם (עשה קלו). כלולים בה גם העשין התלויים בקידוש היובל, כגון שיחרור עבדים והשבת השדות. וראה זהר הרקיע (עמ' 62, עשין, הערה עג). באזהרות ריב"ר (דף סג, ב) כתוב "וביובל לפטור עבדים כי כן דתו וכו'", והיינו שיחרור עבדים. וראה מש"כ ר"פ פרלא (שם) בביאור דברי אזהרות ר"ש (עמ' 141, 150) בהם פורטו המצוות הנוהגות ביובל.

449 הכוונה לשדה אחוזה, וכבאר ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 368) שמצוה זו נמנית במנין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שכפיית הלוקח להחזיר את המקח אפשרית רק על ידי בית דין. וע"ע מש"כ (שם, עמ' 367) בביאור שיטת בעלי האזהרות שמנו בנפרד את הפרשיות הכלולות בפרשה זו. וראה עוד לעיל מנין הלאוין הערה 263.

450 לדעת ר"פ פרלא (ח"ג, עמ' 372) הכוונה היא לגאולת עבד עברי אשר נמכר לנכרי,

<חרמים> 451. (כו) פרש' כהנים ולוים (ומנחות) <ומחנות ישראל> 452. (כח) ופרשת

9. חרמים] ע"פ ב; ו: וחרמים. ולוים] ח' ו. ומחנות ישראל] ע"פ ב; ו' (בדומה לכאן): ומנחת ישראל. רא"ש טרוב במהדורתו מגיה: מחנות כהנים וישראל. ופרשת גרישת טמאים... (עמ' 104 שו' 12) פרש' חנוכת המזבח] ב: פרשת עשרים וארבעה מתנות כהונה פרשת ברכות וקללות פרשת הקהל פרשת גרישת טמאים פרשת נזיר פרשת

ברכת כהנים פרשת חנוכת המזבח פרשת פסח שני. ופרשת גרישת טמאים... (עמ' 105 שו' 13) פרש' העלם דבר] ו: פרשת שלוח טמאים פרשת סוטה פרשת נזיר פרשת ברכת כהנים פרשת חנוכת מזבח פרשת פסח שני פרשת חצוצרות פרשת נסכים פרשת העלם דבר פרשת מתנות כהונה. ופרשת גרישת] ב: פרשת גרישת; ו: פרשת שלוח.

שנאמר (ויקרא כה גז—מח) "וכי תשיג יד גר ותושב עמך וכו' ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך וכו' אחרי נמכר גאולה תהיה לו וכו'". אף שבה"ג מנה לעיל (פרשה ב) נמכר לגוי, שם הכוונה רק ליציאת העבד בשש וביובל ושאר דיניו כדין הנמכר לישראל, ולכן נכלל בפרשה עם הנמכר לישראל. כאן הכוונה לגאולת העבד על ידי קרוביו, וכשלא גאלתו הקרובים, חובה על כל ישראל לגאלו. דין זה מיוחד רק בנמכר לנכרי, ולכן נמנתה המצוה בנפרד. פרשה זו נמנית בפני עצמה גם באזהרות ר"א הזקן (עמ' 60), ר' בנימין פיטן ("קובץ על יד", כרך יא, ירושלים תשמ"ה, עמ' 47), ריב"ר (דף סד, א) וכן ברס"ג (פרשה מא), אבל לא ברמב"ם. וראה זהר הרקיע (עמ' 55, עשין, הערה נט), הירדור זקן (עמ' 31, הערה יח). עוד כתב רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 604) כי יתכן שכוונת בה"ג היא לפסוק (דברים כג טז—יז) "לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו, עבדך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו", ובספרי גדרש "אשר ינצל אליך מעם אדוניו — לרבות גר תושב וכו'". מכאן שקיים ציווי מיוחד לתת לגר תושב ישיבה בארץ. לעיל במנין הלאוין (ריט, רכ) מנה בה"ג "לא תסגיר עבד אל אדוניו", "לא תוננו", היינו מפני שבלאוין אלו מוזהר היחיד כציבור. כאן במנין הפרשיות מנה עשה "עמך ישב וכו'", משום שזו מצוה המוטלת על הציבור בלבד, שבידם לבחור לו מקום ישיבה ראוי. גם מצוה זו לא מנה הרמב"ם.

451 לדעת רא"ש טרוב (פרשה כו) ב"מקדיש" הכוונה לאזהרה שמנה הרמב"ם (ל"ת קז) שאין לשנות קדשים מקרבן לקרבן, שנאמר (ויקרא כו כו) "לא יקדיש איש אתו". וראה רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 501). ב"חרמים" הכוונה לעשה שמנה הרמב"ם (עשה קמה) לדון בדיני חרמים, שכל שהחרים דבר שברשותו, ימסרנו לכהן, שנאמר (שם, פס' כט) "אך כל חרם אשר יחרם מן האדם וכו'", ונאמר קודם לכן (פס' כא) "כשדה החרם לכהן". הרמב"ם מנה בענין זה גם שני לאוין (ל"ח קי, קיא) הגלמדים מהפסוק (שם, פס' כח) "לא ימכר ולא יגאל". וראה לעיל מנין הלאוין הערה 263.

452 בנוסח ו הגירסה "פרשת כהנים ומנחת ישראל". בעל נתיב מצותיך לא מצא לה משמעות, ולכן השמיטה במנין המצוות לבה"ג (עמ' קצד, א), וראה שם. בנוסח ב הגירסה "פרשת כהנים ולוים ומחנות ישראל". רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 201) תיקן את נוסח ו על יסוד גירסה זו, וביאר שהמדובר בפרשת המחנות שבפרשת במדבר, הכתובה אחר פרשת מקדיש ומחרים (פרשת בחוקותי), הגמנית לעיל, וקודמת לפרשת שלוח טמאים (פרשת נשא), הגמנית בסמוך. ביאורה: "כהנים" מחנה שכינה, בו אין רשות לעבוד אלא לכהנים. "לוים" מחנה לוייה. "מחנות ישראל" ארבע מחנות ישראל שסביב המשכן. כנגד מתנות אלו שהיו במדבר, היו לדורות מחנות בירושלים (ראה גמרא זבחים קטז ב ורמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ז הי"א). כך ביאר גם רא"ש טרוב (הערות וחדושים, אות ל).

10 גרישת טמאים⁴⁵³. (כט) ופרש' כ' וד' מתנות כהונה⁴⁵⁴. (ל) פרש' פסח שני⁴⁵⁵.

10. ופרש' כ' וד' מתנות כהונה] ב: פרשת עשרים וארבעה מתנות כהונה; א: פרשת מתנות כהונה. הפירוט (עשרים וארבע) נמצא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 58), ריב"ר (דף סד, א), ר"ש (עמ' 150). בס' יראים (סי' קמג) ואזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ", שנה כ, תש"ט, עמ' 166 שו' ע) חסר. ב נוי: פרשת ברכות וקללות, — נמצא בא"ק להלן עמ' 112 שו' 23. פרשת הקהל, — נמצא בא"ק להלן שם. שם נכפל בב.

453 הלשון "גרישת טמאים" נמצא גם בנוסח ב, וכן באזהרות ר"ש (עמ' 146). בנוסח א כתוב "שלוח טמאים", וכן הוא באזהרות ריב"ר (דף סד, א), ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ", שנה כ, תש"ט, עמ' 171, שו' רלא) ורס"ג (פרשה מח). הכוונה לפסוק (במדבר ה ב) "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", שמנה הרמב"ם (עשה לא). לדעת רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 384) פרשה זו נמנית במנין הפרשיות המסורות לציבור, באשר נאמרה לכל ישראל "צו את בני ישראל וכו'". ועוד, כיון ששלוח בעל כרחו של הטמא יכול להתבצע רק על ידי הציבור ובית דין. באזהרות ר"א הזקן ורשב"ג לא נמנה עשה זה, לא במנין הפרשיות ולא במנין העשין, אבל נמנה לא תעשה במנין הלאוין. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 65) נמנה הלאו שבהמשך הפסוק (פס' ג) "ולא יטמאו את מחניכם וכו'". באזהרות רשב"ג (עמ' 88) נמנה הלאו שנאמר כבעל קרי (דברים כג יא) "לא יבא אל תוך המחנה" (כך הוסברו דבריו בזהר הרקיע שם, הערה סה בביאור השני, גתיב מצותיך דף קגד, ב, צפנת פענח בסוף זהר הרקיע, עמ' 135, הערה עד). לאו זה מנאו בה"ג לעיל במנין הלאוין (ריז).

454 המדובר בעשרים וארבע מתנות כהונה המנויות בברייתא (חולין קלג ב). לעיל במנין העשין (ו ואילך) מנה בה"ג פרטים מהמתנות. הרמב"ם (בשורש שנים עשר) כתב, שבמנין העשין מנה בה"ג את מצות ההפרשה, ובמנין הפרשיות את מצות הנתינה. על כך השיג, שההפרשה והנתינה מצוה אחת היא. הרמב"ן (בהשגותיו שם) השיב, דדברים הטובלים — כלומר, שאסורים באכילה עד שיפרישו מהם מתנות, כגון חלה — גם ההפרשה נחשבת כמצוה בפני עצמה, ואותם שאינם טובלים, כגון ראשית הגז, נכללת במנין רק מצות הנתינה לכהן. וראה זהר הרקיע (עמ' 52, עשין, הערה גד). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 554) תמה על הבנת הרמב"ם האמורה בכוונת בה"ג, מדוע מצות הנתינה נמנית במנין העשין, ומצות ההפרשה במנין הפרשיות המסורות לציבור. והוסיף, שבנוסח ב (מובא לעיל עמ' 70 שו' 41) מבואר, שגם במנין העשין הכוונה למצות הנתינה, שכן כתוב שם "ונתינת תרומה וכו'", וכן הוא באזהרות ר"ש (עמ' 140). לכן ביאר שגם לדעת בה"ג הנתינה וההפרשה נמנים במצוה אחת, ובמנותו אותם שנית במנין הפרשיות כוונתו היתה למש"כ בגמרא בחולין (קל ב) שהפסוק (דברים יח ג) "וזה יהיה משפט הכהנים" העם וכו' ונתן לכהן וכו'" מלמד שהמתנות דין. כלומר, מצוה על הדיינים להורות לאלו כהנים ראוי ליתנם. לכן נמנתה מצוה זו במנין הפרשיות המסורות לציבור. וראה רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות ט). וע"ע מש"כ רי"פ פרלא (שם), הידור זקן (עמ' 20, הערה סח) ומתק אזהרות (דף סא, הערה קלו) בביאור אזהרות ר"א הזקן (עמ' 58).

455 לעיל במנין העשין (עט ואילך) נמנה פסח ראשון. וראה רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 492) שביאר מדוע פסח שני נמנה במנין הפרשיות ופסח ראשון במנין העשין. וע"ע דבריו בח"ג (עמ' 200), ורא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות לא).

(לא) פרש' שוטה⁴⁵⁶. (לב) פרש' ברכת כהנים⁴⁵⁷. (פרש' גרושה פרש' טמאים).
(לג) פרש' נזיר⁴⁵⁸. (לד) פרש' חנוכת המזבח⁴⁵⁹. (לה) פרש' חצוצרות⁴⁶⁰. (לו) פרש'

11. פרש' שוטה] ו: פרשת שוטה; ח' ב. שוב, בצורה משובשת, לפי ב שמנאה לפני
פרש' גרושה פרש' טמאים] ח' ב, ו, וכנראה פרשת נזיר, ואם הכוונה לפרשת גירושין,
כצ"ל. שכן אם הכוונה לגרישת טמאים, היא היא נמנית להלן עמ' 110 שו' 21 (גם בב ו').
נמנית לעיל שו' 10 (ובטעות נשנתה כאן 12. המזבח] ו: מזבח.

456 גם לעיל במנין העשין (קצג) מנה בה"ג השקאת שוטה, וכן הוא באזהרות ריב"ר (דף נג, א; סד, א). בנתיב מצותיך (דף סד, ב) מבואר בדוחק, שבמנין העשין המדובר במצוה המוטלת על הבעל להביא את אשתו שנסתרה אל הכהן, ובמנין הפרשיות המדובר במצוה המוטלת על הכהן, שהוא שליח ישראל, לעשות בה את המשפט הכתוב בתורה, ולפיכך חשבה בה"ג כמצוה המסורה לציבור. ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 256, 578) דחה פירוש זה, שכן במנין העשין מנאו בה"ג בין המצוות המוטלות על הכהנים. ופירש שבמנין העשין כלל בה"ג את מצות הבעל בכלל מצות הכהן, וכאן מנאו במנין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שאין משקים שוטה אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד. וראה הידור זקן (עמ' 18, הערה סא). יצויין כי בנוסח ג של ה"ג, נמנה שוטה רק במנין העשין, ולא במנין הפרשיות, וכן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 58), רשב"ג (עמ' 66) וכן רס"ג (עשה עה). לעומתם, באזהרות ר"ש (עמ' 140) נמנית רק פרשת שוטה, ואילו במנין העשין לא נכלל השקאת שוטה. וראה ר"פ פרלא (שם).

457 גם לעיל במנין העשין (קצח) מנה בה"ג בנשיאות כפים. לדעת רא"ש טרויב (הערות וחדושים, אות כב) במנין העשין המוטלים על היחיד, הכוונה לנשיאות כפים שבגבולין, שהיא מצוה המוטלת על כל כהן הנמצא בעדת ישראל לברכה. במנין הפרשיות המוטלות על הציבור, המדובר בנשיאות כפים במקדש, שהיא אחת מפרטי העבודה מידי יום במקום זה. הסבר זה נדחה על ידי ר"פ פרלא (ח"א, עמ' 785) שכן בתורה נכללים מקדש וגבולין במצוה אחת. לדעתו (שם, עמ' 255) מנה בה"ג במנין העשין את המצוה המוטלת על הכהן לברך, ובמנין הפרשיות המסורות לציבור את מצות הציבור להתברך מפי הכהנים, שגם זו מצוה, כפי שכתוב בס' יראים (כמובא בשו"ת חתם סופר או"ח סי' כב), וכן בס' החרדים (בחלק העשין התלויים בפה, פ"ד עשה יח).

458 לעיל במנין הלאוין (קמא—קמז) מנה בה"ג את הלאוין שבנזיר. רא"ש טרויב (פרשה לא, ועיי"ש בהערה ט) ור"פ פרלא (ח"א, עמ' 680) ביארו שכאן כוונת בה"ג היא לקרבנות שמביא הנזיר כאשר ישלים את ימי נזירותו או כאשר נטמא. אלא, כפי שמעיר ר"פ פרלא (שם), תמוה מדוע אין מצוה זו נמנית במנין העשין המוטלים על היחיד. מסבה זו כתב (שם, עמ' 670) שלא מסתבר שכוונת בה"ג ב"פרשת נזיר" לעשין שיש בנזיר. באזהרות ריב"ר (דף סד, א) כתוב: "ונזיר להפרישו מיין חכליליו". משמע שמוטל על בית הדין להפריש את הנזיר בעל כרחו מן היין, ולכך נמנה במנין הפרשיות המסורות לציבור. וראה ר"פ פרלא (שם) שתמה על המקור לדברי ריב"ר.

459 לעיל (פרשה ה) נמנה "חינוך המזבח". ר"פ פרלא (ח"ג, עמ' 385) ביאר שב"חינוך המזבח" הכוונה לחינוך המזבח שהיה בימי המילואים, שגאמר בפרשת תצוה (שמות כט לו—לו) "ופר חטאת תעשה ליום על הכפורים וחטאת על המזבח וכו' שבעת ימים תכפר על המזבח וכו'". "חנוכת המזבח" מוסב לחנוכת הנשיאים שבפרשת נשא (בהתאם לפרשיות הסמוכות כאן לפרשה זו) שגאמר (במדבר ז י) "ויקריבו הנשיאים את חנוכת המזבח ביום המשח אותו וכו'". גם באזהרות ר"ש נמנו שתי חנוכות אלו: "וקרבן נשיאים" (עמ' 146), "לתנכו באשים ביום הקמתו" (עמ' 149). לעומת זאת חנוכת המזבח בלבד מנו אזהרות ר"א הזקן (עמ' 60) — לפי ביאור ר"פ פרלא (שם) והידור זקן (עמ' 60).

נסכים⁴⁶¹. (לו) פרש' העלם דבר⁴⁶². (לח) פרש' פרה אדומה. (לט) פרש' נחלות ובת

13. נחלות] ב, ו: נחלה.

30. הערה יב), בעוד שבמתק אזהרות (עמ' פ, הערה טז) מבואר שהמדובר שם במצות הדלקת האש על המזבח (ראה לעיל הערה 439), ובאזהרות רשב"ג (עמ' 46), וראה נתיב מצותיך (שם). הרמב"ם (שורש שלישי) השיג על בה"ג שאין למנות מצוה זו, באשר אינה נוהגת לדורות (מלשון הרמב"ם נראה שהתייחס רק ל"חנוכת המזבח" ולא ל"חינוך המזבח" אותו גם כן מנה, כאמור, בה"ג, וראה מש"כ רי"פ פרלא שם). הרמב"ן (בהשגותיו שם, וראה גם בפירושו לתורה במדבר ז יג) השיב ש"חינוך המזבח" היא מצות חינוך הנוהגת לדורות, ונלמדת מהפסוק (שמות כט לח) "וזה אשר תעשה על המזבח". וכך שנינו במנחות (מט א) אין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר. והוסיף כי נראים הדברים שאף המשכן בהקמתו ובית המקדש בהבנותו צריכים חנוכה לעולם, אלא ששיעור נדבת הנשיאים היה הוראת שעה. (רי"פ פרלא שם העיר, שמלשון הרמב"ן משמע שהבין בה"ג כי גם מש"כ בה"ג כאן "חנוכת המזבח" כוונתו לחינוך המזבח. וראה גם נתיב מצותיך דף נח, ב. אולם בהידור זקן, עמ' 30 הערה יב, מבואר שגם הרמב"ן הבין בה"ג כנ"ל). במשנה למלך (הלכות מעשה הקרבנות פ"ו הי"ט) תובאה ראייה לדברי הרמב"ן. יצויין כי הרמב"ן במנינו הסכים למעשה עם הרמב"ם שאין למנות מצוות אלו. וראה עוד דיון בדברי הרמב"ן בזהר הרקיע (עמ' 47, עשין, הערה נ), המפרשים בספר המצוות (שם), ישיר משה (דף כא, א), נתיב מצותיך (שם), רי"פ פרלא (שם).

460 תקיעה בחצוצרות נועדה לצורך שלשה ענינים: "למקרא העדה ולמסע את המחנות" (במדבר י ב), "וכי תבאו מלחמה בארצכם וכו'" (שם פס' ט), "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם וכו'" (שם פס' י). הרמב"ם (עשה נט) מנה עשה "ביום שמחתכם וכו'". וכלל בכך גם את העשה "וכי תבאו מלחמה בארצכם וכו'". במגיד משנה (הלכות תעניות פ"א ה"א) הוקשה מדוע לא מנאם הרמב"ם בשני עשין נפרדים. בסמ"ג (עשין קע) נמנה רק העשה אודות תקיעה במועדים ובראשי חדשים, ובעל דרך מצותיך (ח"א) תמה עליו מדוע לא נמנה גם העשה בדבר תקיעה בעת צרה. מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 60), ר"ש (עמ' 147), רשב"ג (עמ' 62) ור' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרכיץ" שנה כ, תש"ט, עמ' 166 שו' שה) נראה שכוונתם היא לעשה אודות מקרא העדה ומסע המחנות. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 260) תמה מדוע נקטו מצוה שאינה נוהגת לדורות, ולא מנו שאר העשין הנוהגים לדורות. לכן ביאר שכוונתם היא למצוה בדבר תקיעה בחצוצרות בעת צרה. אמנם מנו העשה אודות תקיעה בחצוצרות בעת מסע המחנות, כיון שהוא גם כן משום תקיעה בחצוצרות בעת צרה, באשר מסע במדבר נחשב כעת צרה (ראה ספרי שם). מצות תקיעה בחצוצרות במועדים ובראשי חדשים לא מנו בפני עצמה, כיון שהיא חלק ממצות הקרבנות. עיין גם ביאורו בדעת רס"ג. וראה עוד זהר הרקיע (עמ' 62, עשין, הערה עד), הידור זקן (עמ' 29, הערה י), מתק אזהרות (עמ' עח, הערה יג), נתיב מצותיך (דף סד, ב).

461 הרמב"ם לא מנה עשה זה. זאת, כפי שביאר (בשורש שנים עשר), באשר הינו חלק ממצות הקרבן, ולפיכך אין למנותו בפני עצמו. מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 61) ורשב"ג (עמ' 60) משמע שהכוונה לניסוך המים ולא לניסוך היין. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 261) ביאר שנקטו כך כיון שניסוך המים אינו בא מחמת הובח, ואם כך אינו חלק ממצות הקרבן, ונמנה בפני עצמו. כך פירש גם את כוונת בה"ג, ובכך הסביר מדוע נמנית המצוה במנין הפרשיות המסורות לציבור, שכן ניסוך המים נוהג רק בציבור, ואילו ניסוך היין נוהג גם ביהיד. גם באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה (שם, עמ' 165 שו' סב) ור' בנימין פייטן ("קובץ על יד", כרך יא, ירושלים תשמ"ה, עמ' 46) מפורש ניסוך המים. באזהרות

יורשת נחלות⁴⁶³. (מ) פרש' תמידין⁴⁶⁴. (מא) פרש' עשרים מוספין⁴⁶⁵. (מב) פרש'

14. פרש' גדרין... מן הגוים] ב: פרשת גדרים ושבועות.

הלוקח כלי תשמיש מן הגוים פרשת המכר

ריב"ר (דף סד, א) כתוב "נסכים" כלשון בה"ג. לעומת זאת באזהרות ר"ש (עמ' 140) מפורט "יין לבסוף". וראה זהר הרקיע (עמ' 60, עשין, הערה עא), נתיב מצותיך (דף קכט, א).

462 ראה לעיל מנין העשין הערה 407.

463 פרשת נחלות היא פרשת משפט הירושה (במדבר כז, ח—יא), ונמנית במנין הפרשיות המסורות לציבור, מפני שנאמרה לציבור (שם) "ואל בני ישראל תדבר לאמר וכו' והעברתם וכו' ונתתם וכו' והיתה לבני ישראל לחקת משפט וכו'". וראה רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 313). "ובת יורשת נחלות" מוסב לפסוק (שם לו ח—ט) "וכל בת יורשת נחלה וכו' לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה וכו' ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר וכו'". גם באזהרות ר"ש (עמ' 147) נמנה לאו זה. רי"פ פרלא (שם, עמ' 321) מבאר שלא זו נהוג לדורות, עפמ"כ הרמב"ן (על התורה שם), מפני ששני ענינים נכללו במצוה זו. האחת, שבת היורשת נחלה תינשא רק למטה אביה, והשני, שאם נפלה לה נחלה אחר שנישאה, לא ירשה בעלה ובניה, אלא אחיה וקרוביה ממטה אביה. אמנם האיסור להינשא למטה אחר אינו נהוג לדורות, אבל הנאמר לגבי נחלה שנפלה לנשואה, נהוג לדורות. לכך כיוון בה"ג, וכן רס"ג (פרשה כז) שנקט בלשון בה"ג. וראה מה שהעיר מ. צוקר "על תרגום רס"ג לתורה" (ניו יורק תשי"ט, עמ' 415). — בנוסח ב של ה"ג חזרה ונמנתה "פרשת נחלות" (ראה עמ' 109 הערה לשו' 19). א"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה מג) מציין שנכפלה בטעות. רי"פ פרלא (שם, עמ' 342) כתב כי להלן המדובר הוא בפרשת נחלות שבפרשת כי תצא, ולכן הובאה בין הפרשיות האחרות הכתובות שם. הכוונה היא לפסוק (דברים כא טז—יז) "והיה ביום הנחילו את בניו וכו' לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה וכו' לתת לו פי שנים וכו'". זו אזהרה לאב שלא יעביר את זכות הבכורה מבנו הבכור לאחד משאר בניו. בה"ג מנה שם גם "פרשת בכורה". המדובר בחובת בית דין להעניק לבכור נחלה פי שנים מאשר לאחיו אף בעל כרחם, שנאמר (שם) "לו משפט הבכורה". כך עולה גם מלשון אזהרות ר"ש (עמ' 143) "דין הבכור לטול פי שנים", ואח"כ (עמ' 146) "משפט אהובה ושנואה". רי"פ פרלא הוסיף כי מלשון הרמב"ן (בלאיון המחודשים שלו, מצוה יב) מתברר שהיה לפניו נוסח ב, שכן כתב "ונראה שבעל ה"ג נזכר בזו המצוה שאמר וכו' פרשת נחלות ופרשת משפט הבכורה". פרשיות אלו אינן כתובות בסמיכות בתורה וכן בשאר נוסחי ה"ג שבידינו. הרמב"ן אף לא הוצרך לענינו שם להזכיר את משפט הבכורה. מכאן שהיה לפניו נוסח ב, בו סמוכות הפרשיות זו לזו, ובשתיהן הכוונה לפרשת "והיה ביום הנחילו את בניו וכו'". הרמב"ם (עשה רמח) כלל את פרשת נחלות ומשפט הבכורה במצוה אחת. הרמב"ן (בלאיון המחודשים שלו, שם) השיג עליו בצינו שהן שתי מצוות נפרדות. ראה להלן הערה 475.

464 הרמב"ן בסוף מנינו, מנה שתי מצוות נפרדות בתמידין, תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים, וכפי ביאורו (בהשגותיו לשורש אחד עשר במהדורות ר"ח העליר ור"ח שיעורל; בדפוסים שלפנינו בסוף שורש תשיעי) מפני שאינם מעכבים זה את זה, וזמנו של האחד אינו כזמנו של מישנהו. אולם הרמב"ם (עשה לט) וכן בעלי האזהרות, מנו מצוה אחת בלבד. בזהר הרקיע (עמ' 44, עשין, סוף הערה מה) כתוב כי רשב"ג שכת למנות באזהרותיו עשה זה. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 379) סבור שלמצוה זו מוסב הגאמכר באזהרות רשב"ג (עמ' 50) "וקרבנות", — זאת שלא כביאור זהר הרקיע (שם, הערה נא) ונתיב מצותיך (דף קכג, ב). וראה גם מש"כ בח"א, עמ' 157.

465 היינו: מוסף שבת, ראש חדש, שמונה ימי סוכות, שבעה ימי פסח, יום עצרת, ראש השנה

15 נדרין (ונדבות) <ושבועות> 466. (מג) פרש' תרומת המכס 467. (מד) פרש' הלוקח כלי תשמיש מן הגוים. (מה) פרש' קידוש הארץ לתת ללויים ערי מקלט 468. (מו) פרש'

15. [ושבועות] ע"פ ב, ו. כן מובא ברמב"ם (יתכן שזה ט"ס, וצ"ל כמו כאן: המכס).
 (שורש שביעי). תרומת המכס] ב: המכר

יום כפורים. הרמב"ם מנאם בשמונה עשין נפרדים: שבת (עשה מא), ראש חדש (מב), פסח (מג), עצרת (מה), ראש השנה (מו), יום כפורים (מח), סוכות (נ), שמיני עצרת (נא). כן השיג (בשורש שלשה עשר) על שבה"ג מנה את כל מוספי המועדים במצוה אחת, בעוד שמנה שביבת כל מועד בפני עצמה (לעיל במנין העשין, צא—צח). הרמב"ן לא השיב על כך. רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 45, 403; ח"ג, עמ' 380) הסביר את בה"ג שהביאם במצוה אחת, מפני שבתורה, בסוף פרשת המוספין, נכללו כולם (גם שבת) במצוה אחת (במדבר כט לט) "אלה תעשו לה' במועדיכם וכו'", משא"כ בשביבתה. וראה זהר הרקיע (עמ' 57, עשין, הערה סה), נתיב מצותיך (דף קכו, ב).

466 הכוונה לפרשת נדרים ושבועות שבפרשת מטות (במדבר ל ג) "איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על גפשו וכו'". לעיל (פרשה יח) נמנתה גם כן "פרשת נדרים ונדבות". בעל נתיב מצותיך (דף סג, א) וא"ז ר"ע הילדסהיימר (הערה מד) ביארו, שכאן המדובר בנדרי רשות, ולעיל בנדרי מצוה. גם הרמב"ן (בהשגותיו על עשה צד) כתב שיש למנות נדרי הקדש ונדרי רשות בשני עשין נפרדים. נדרי הקדש נלמדים מהפסוק (דברים כג כד) "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת וכו' נדבה וכו'" (נמנה בה"ג לעיל 'במנין העשין, מד, וראה גם הערה 403), ונדרי רשות מהפסוק האמור בפרשת מטות. בכך חלק על הרמב"ם (שם) שמנאם בעשה אחד. גם רס"ג (עשין צה, צט) מנאם בשני עשין. וראה זהר הרקיע (עמ' 41, עשין, הערה לח), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 664). לדעת רא"ש טרויב (פרשה יט) מוסבת "פרשת נדרים ונדבות" הנמנית לעיל, לעשה בדבר מחוסר זמן להקרבה, (ויקרא כב כז) "שור או כשב וכו' והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן וכו'". ראה רמב"ם (עשה ס), השגת הראב"ד (שם), תשובת מהר"י קארו על הראב"ד (שם), זהר הרקיע (עמ' 50, הערה נא, ועמ' 65, הערה פב), רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 700).

467 הרמב"ם (שורש שלישי) השיג על בה"ג שאין למנות מצוה זו, כיון שהיא נאמרה רק במלחמת מדין, ואינה נוהגת לדורות. הרמב"ן (בהשגותיו שם) השיב כי יתכן שלדעת בה"ג זו מצוה הנוהגת לדורות, באשר בכל מלחמת רשות יש להקריב מהשלל תרומה לה, כמו שעשה דוד. הרמב"ן עצמו לא מנה במנינו מצוה זו. הרשב"ץ בזהר הרקיע (עמ' 61, עשין, הערה עג), בין יתר תמיהותיו על ביאור הרמב"ן, תמה מהגמרא במנחות (עז ב) שמפורש שם שתרומת מדין אינה נוהגת לדורות. בנודע ביהודא (מה"ת יו"ד סי' רא) מיושב, שאכן תרומת חלק העם שלא יצא למלחמה אינה נוהגת לדורות, אבל תרומת אנשי המלחמה נוהגת לדורות. וראה "דבר מצוה" לר' ברוך בן אליהו (שורש ג, אות ח). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 444) תמה על כך, ולדעתו גם לפי הרמב"ן תרומת המכס ממלקוח האדם והבהמה אינה נוהגת לדורות, ורק נתינת כלי הזהב, כפי שנהגו פקודי הצבא, נוהגת לדורות. במתק אזהרות (עמ' פד, הערה כח) דוייק מלשון אזהרות ר"א הוקן (עמ' 61) "תרומת מכס" לשון יחיד ולא "תרומות" לשון רבים, כי לא כל תרומות המכס נכללות במנין. בלשון יחיד נאמר גם בה"ג ובאזהרות ריב"ר (דף סו, ב).

468 לעיל (פרשה ג) מנה בה"ג "ופרשת שש ערי מקלט ארבעים ושתים עיר". רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 421) ביאר כי שם המדובר בהבדלת ערי המקלט שבפרשת מסעי (במדבר לה יא) "והקרייתם לכם ערים ערי מקלט וכו'". אמנם נמנית היא לעיל בין הפרשיות שבפרשת משפטים. זאת באשר עיקרה של המצוה כתובה בפרשה זו (שמות כא יג) "ואשר

נביא השקר⁴⁶⁹. (מז) פרשת עיר הנדחת⁴⁷⁰. (מח) פרש' המלך⁴⁷¹. (מט) פרש' עדים
זוממין⁴⁷². (נ) פרש' משוח מלחמה. (נא) פרש' עיר משלמת ועיר שאינה משלמת.

לא צדה וכו' ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". כאן הכוונה היא לנתינת ערי מגרש
ללויים שאף היא בפרשת מסעי (במדבר לה ב) "צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת
אחזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם וכו'". עוד הוסיף כי הלשון הנקוט כאן
"לתת ללויים ערי מקלט" קצת מגומגם, שכן גתינתן ללויים אינה לצורך מקלט כי אם
לשבת ולדור בהן. באזהרות ריב"ר (דף נו, ב; סו, ב) נמנו שתי הפרשיות האמורות כלשון
בה"ג, כן נמנו באזהרות ר"ש (עמ' 141, 152), אמנם שם בפרשה השניה נאמר "לתת
ללויים מנת חלק בארץ כי בישראל לא ינהלו נחלה". בדומה הוא ברס"ג (פרשות נח, גט).
וראה ישיר משה (דף כו, א), גתיב מצותיך (דף סח, א), רא"ש טרויב (הערות ותדושים,
אות ז). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 61) ורשב"ג (עמ' 56) נמנתה רק פרשת ערי מקלט,
ולא ערי מקלט ללויים. לדעת רי"פ פרלא (שם, עמ' 423) באשר הם סוברים שמצוה זו
נאמרה רק לשעתה, ואינה נוהגת לדורות. וראה זהר הרקיע (עמ' 56, הערה סב).

469 לעיל במנין העונשים (חייבי חנק, עונש לג) נמנה גם "ונביא השקר". רא"ש טרויב (כאן
הערה טו, ולעיל במנין העונשים הערה יב) ביאר, שכאן במנין הפרשיות המדובר במצות
הציבור, שאין לשמוע לנביא או לירא ממנו. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 177) דחה ביאור זה,
שכן את הלאוין בה"ג מנה לעיל במנין הלאוין (קעה, קפ). לכן ביאר שכוונת בה"ג היא
לנביא המדיח, לו יחדה בתורה פרשה מיוחדת בפרשת ראה (דברים יג ב—ג), ודינו
סקילה. כך מדויק מלשון אזהרות ר"א הזקן (עמ' 61) ורשב"ג (עמ' 63, וראה זהר הרקיע
שם הערה עט). אולם רי"פ פרלא תמה על ביאור זה, שכן לפיו היה על בה"ג למנות
מצוה זו במנין העונשין בחייבי סקילה, בדומה להדיוט המדיח (עונש טז). וכן מדוע מנה
הדיוט ונביא כל אחד בפני עצמו. וע"ע ישיר משה (דף כו, א), גתיב מצותיך (דף סח, ב).
470 לעיל במנין העונשין (חייבי סיף, עונש כט) מנה גם "ואנשי עיר הנדחת". רי"פ פרלא
(ח"ג, עמ' 177) סבור שכאן, במנין הפרשיות, המדובר בחובת שריפת העיר והחרבתה.
וכן משמעות הנאמר באזהרות רשב"ג (עמ' 62) "ועיר הנדחת להחריב ולהחריים" (כך
מבואר גם בזהר הרקיע שם, הערה עו. אמנם בגתיב מצותיך דף קל, א מוסבר כי אין
הכוונה שם לעיר הנדחת). אך תמה, שכן הכל נכלל בעונש אחד, ואין סיבה למנות כל
אחד בפני עצמו. וע"ע ישיר משה (דף כו, א), גתיב מצותיך (דף סח, ב).

471 בדבר מינוי מלך קיימת מצות עשה (דברים יז טו) "שום תשים עליך מלך", וכן מצות לא
תעשה (שם) "לא תוכל לתת עליך איש נכרי וכו'". שתיהן מנה הרמב"ם (עשה קעג,
ל"ת שסב). כך גם עולה מאזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט, עמ'
171 שו' רמג ואילך). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 229) הסתפק אם כוונת בה"ג כאן היא לשתיהן
או לאחת מהן. רא"ש טרויב (פרשה מט) ציין רק את העשה. באזהרות רשב"ג (עמ' 99)
נמנה רק הלאו. באזהרות ר"א הזקן וריב"ר לא נמנתה פרשת המלך כלל, אבל באזהרות
ר"ש (עמ' 146) נמנתה. רס"ג (פרשה ז) הביא את לשון הפסוק, וראה רי"פ פרלא (שם). —
באזהרות ריב"ר (דף סח, ב) נמנתה במנין הפרשיות מצות המלך לכתוב לו ספר תורה,
אשר מנאה בה"ג לעיל במנין העשין (קעה). מהדיר אזהרות ר"ש (שם) מבאר שלכך
כיוון בעל האזהרות. בגתיב מצותיך (על ריב"ר, שם) מוסבר כי למרות שמצוה זו מוטלת
על היחיד, נמנתה בין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שהמלך עומד במקום כל הציבור.
רס"ג לא מנה מצוה זו, וראה הסבר לכך ברי"פ פרלא (ח"א, עמ' 259). את הלאוין
המוטלים על המלך, בה"ג מנה לעיל במנין הלאוין (קפו—קפט).

472 פרשה זו נמנית בין הפרשיות המסורות לציבור, לדעת רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 226), כיון
שמן הסתם מבוצע עונשם של העדים בכפייה, דבר המסור לציבור, שבידו הכח לכופ את
גזר דינם של הדיינים. עוד הוסיף שמלשון אזהרות רשב"ג (עמ' 63) "וחולם ועד זומם
כאחד החרימים" משמע שהמדובר בעדים זוממים בדיני נפשות (וראה שם זהר הרקיע,

(נב) פרש' עגלה ערופה⁴⁷³. (נג) פרש' יפת תואר⁴⁷⁴. (נד) פרש' משפט בכורה⁴⁷⁵.
20 (נה) פרש' בן סורר ומורה⁴⁷⁶. (נו) פרש' מוציא שם רע⁴⁷⁷. (נז) פרש' אונס

19. פרש' משפט בכורה פרש' בן סורר בכורה. ונו': פרשת נחלות (ראה לעיל הערה ומורה) ב: פרשת בן סורר ומורה פרשת משפט (463). בכורה] ו: הבכורה.

הערה עט). באשר שעיקרה של פרשה זו היא בדיני נפשות, הגידונים בסנהדרין, מנויה היא במנין הפרשיות המסורות לציבור. וע"ע ישיר משה (דף כו, א), נתיב מצותיך (דף סה, ב).

473 "עריפת עגלה" נמנתה גם לעיל במנין העשין (קצד). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 241) ביאר, כי במנין העשין המוטלים על היחיד, הכוונה לאמירת הכהנים (דברים כא ח) "כפר לעמך ישראל וכו'". כאן, במנין הפרשיות המסורות לציבור, המדובר בהבא העגלה על ידי בני העיר הקרובה, וכן למעשה בית-דין הגדול ובית-דין הזקנים שבאותה עיר. באזהרות רשב"ג (עמ' 56) גמנתה מצוה אחת בלבד. באזהרות ריב"ר (דף סא, א), ר"ש (עמ' 140) ורס"ג (פרשה ח), נמנתה המצוה רק במנין הפרשיות, ואילו באזהרות ר"א הנקן (עמ' 59) רק במנין העשין.

474 פרשה זו נמנתה בין הפרשיות המסורות לציבור, לדעת רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 578), מפני שענין פרשת יפת תואר נאמר רק לשעת מלחמה, וזו היא מצוה המוטלת על הציבור. ועוד, כיון שגיוור יפת תואר אפשרי רק באמצעות בית-דין.

475 הרמב"ם (עשה רמח) לא מנה דין בכור בפני עצמו, אלא הכלילו בדין נחלות, הנמנה בה"ג לעיל (פרשה ט). הרמב"ן (במנין הלאוין הנוספים לדעתו, יב) מנה בכור כמצוה בפני עצמה, וביאר שיש בכך מצות עשה (דברים כא יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים", וגם לא תעשה (שם פס' טז) "לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור", דהיינו למנוע הבכורה מהבן הבכור. עוד הוסיף, שלכך כיוון בה"ג במנותו כאן את פרשת בכורה. וראה גם בביאורו לתורה (שם פס' טז). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 334) הקשה כי לפי ביאור הרמב"ן לא היה לבה"ג למנות מצוה זו המוטלת על האב במנין הפרשיות המוטלות על הציבור. ותיירץ שדין הבכור מוטל על בית-דין, ע"פ הספרי (שם פס' יז) "לו משפט הבכורה" מלמד שהבכורה יוצאת בדיינים. וראה ר"א טרוב (הערות וחדושים, אות לח). דיון בדברי הרמב"ן ראה בקצות החושן (סי' רפא סק"א) ורי"פ פרלא (שם, ועמ' 313). וע"ע לעיל הערה 463.

476 בה"ג מנה לעיל במנין העונשין (חייבי סקילה, עונש יח) "ובן סורר ומורה". כן נמנה פעמיים באזהרות ריב"ר (דף סג, ב; עא, ב). לעומתם, באזהרות ר"א הנקן (עמ' 62), רשב"ג (עמ' 109) ורס"ג (עונש לא) נמנה רק במנין העונשין. בנתיב מצותיך (דף סג, ב) מוסבר בדוחק כי במנין העונשין מוסבים הדברים לעצם האזהרה, ואילו כאן המדובר בחיוב המוטל על האב והאם להביא את בנם לבית-דין כדי להלקותו, כמש"כ (דברים כא יט) "ותפשו בו אביו ואמו וכו'", וסנהדרין יעשו בו כמשפט הכתוב שם (ראה גם ישיר משה דף כד, ב). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 178) דחה דבריו.

477 הלאו שבמוציא שם רע (דברים כב יט) "לא יוכל לשלחה" נמנה לעיל במנין הלאוין (רט). רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 698) ביאר, שכאן הכוונה לתשלומי כסף ולמלקות, וכיון שזה חיוב קנס המוטל על הציבור ובית דין, נמנה במנין הפרשיות המסורות לציבור. וראה לעיל במנין הלאוין הערה 241. עוד ביאר (שם, עמ' 708) כי בפרשה זו כלול גם העשה (דברים שם) "ולו תהיה לאשה" שמגאו הרמב"ם (עשה ריט). גם עשה זה הוא בתורת קנס, ולכן מקומו במנין הפרשיות. וראה גם ישיר משה (דף כג, ב). העשה נמנה גם באזהרות רשב"ג (עמ' 64) על יסוד המבואר בזהר הרקיע (שם, הערה פ) ונתיב

ומפותה⁴⁷⁸. (נח) פרשת ליקוחין⁴⁷⁹. (נט) פרש' גירושין⁴⁸⁰. (ס) פרש' יבמות⁴⁸¹.

21. ומפותה] ב: פרשת מפתה; א: מפתה. פרש' יבמות] ב: ויבמין; א: פרשת יבמין.

מצותיך (דף קלא, א). בצפנת פענח (שם, הערה לא) מבואר כי המדובר שם בחיוב התשלומים. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 345) העלה מלשון אזהרות ר"ש (עמ' 147), שחיוב המלקות אינו נכלל במנין, וראה שם.

478 הלאו שבאונס (דברים כב כט) "לא יוכל שלחה כל ימיו" נמנה לעיל במנין הלאוין (רי). רי"פ פרלא (ח"ב, עמ' 698, 708) ביאר, שכאן הכוונה לתשלום חמשים כסף, ולעשה (דברים שם) "ולו תהיה לאשה" שמנאו הרמב"ם (עשה ריח). חיובים אלה נקבעו בתורת קנס, לכן נכללו במנין הפרשיות המסורות לציבור (ראה הערה קודמת). לעומת זאת הלאו אינו שונה משאר הלאוין שבתורה, לכן נכלל במנין הלאוין המוטלים על היחיד. וראה ישיר משה (דף כג, ב). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 67) גרמו העשה "ולו תהיה לאשה", לפי הביאור במתק אזהרות (דף קלב, הערה עה). באזהרות רשב"ג לא נמנה עשה זה, אך גוסף בזהר הרקיע (עמ' 64, עשין, הערה פ).

479 בה"ג מנה "ופריה ורביה" לעיל במנין העשין (ט). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 562) ביאר כי בקידושין עצמם קיימת מצוה, וכן היא שיטת הרמב"ם שמנה (עשין ריב, ריג) שני עשין נפרדים. מצוה זו מקומה במנין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שאי אפשר לקדש בלא עדים, ועל בית-דין לדורשם ולחוקרם. גם הלשון באזהרות ר"א הזקן (עמ' 58) "פרה ורבה ותבנה", לפי מתק אזהרות (דף סא, הערה קלח), מכון לשני העשין האמורים. לעומת זאת באזהרות רשב"ג (עמ' 60) נמנתה רק פריה ורביה. הסיבה לכך, כפי שביאר רי"פ פרלא (שם), מפני שלדעתו אין מצוה בקידושין עצמם, אלא רק בפריה ורביה (וראה זהר הרקיע שם, הערה עא). כן ביאר את הכתוב באזהרות ר"ש (עמ' 154) ורס"ג (עשה סט). גם 'בס' יראים (סי' היג) נמנתה פריה ורביה בלבד. וע"ע "תורה שלמה" (כרך יט, מילואים פ"ל).

480 פרשה זו נמנית במנין הפרשיות המסורות לציבור, לדעת רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 562), מפני שגירושין הוא דבר שבערוה המצריך עדים ובית-דין, וראה הערה קודמת (עיין גם דבריו שם, עמ' 566). רא"ש טרויב (פרשה נט) כלל קידושין וגירושין בפרשה אחת, וביאר (הערה יז) לפי ששניהם כתובים בתורה בפרשה אחת. אולם דבריו נידחו על ידי רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 201) כיון שענינם שונה, וכן הם נחלקו בחבורי האזהרות. בשתי פרשיות נפרדות נמנו גם בנתיב מצותיך (במנין המצוות לבה"ג, פרשות נח, נט).

481 לבד מ"פרשת יבמות" הכתוב כאן, נמנתה "מצות חליצה ויבום" לעיל במנין העשין (קנו, קנז). גם באזהרות ריב"ר (דף מז, א; סז, א) נמנו פעמיים. בנתיב מצותיך (דף סז, א) מבואר שבמנין העשין המדובר במצוה המוטלת על היבם. כאן, במנין הפרשיות המסורות לציבור, הכוונה למצוה שעל הציבור או בית-דין לכפות את היבם ליבם או לחלוץ, שנאמר (דברים כה ז) "ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים וכו'". וראה ישיר משה (דף כו, ב), רא"ש טרויב (הערה יח). לדעת רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 586) במנין הפרשיות המדובר במצוה המוטלת על בית-דין להשיא ליבם עצה הוגנת, כפי שגלמד במשנה ביבמות (פ"ב מ"ו) מהפסוק (דברים כה ח) "וקראו לו זקני עירו ודברו אליו וכו'". עוד כתב (ח"ג, עמ' 196) שהכוונה היא למצוה בדבר הורדת היבם לגחלת אחיו המת, שנאמר (דברים כה ו) "יקום על שם אחיו המת". מצוה זו מוטלת על בית-דין, באשר בידו לבצעה בעל כרחם של שאר האחים (וראה שם ביאור נוסף). באזהרות ר"א הזקן ורס"ג לא נשנתה מניית מצוה זו במנין הפרשיות, וראה מש"כ בזה רי"פ פרלא (ח"א, שם) וע"ע מש"כ שם, עמ' 256.

(סא) פרש' שליחת יד במבושיו⁴⁸². (סב) פרש' בכורים⁴⁸³. (סג) פרש' אבנים גדולות⁴⁸⁴.

22. שליחת] ב, ו: שולחת.

482 הכוונה לעשה (דברים כה יב) "וקצתה את כפה". לעיל במנין הלאוין (רמז) נמנה הלאו שבהמשך הפסוק "לא תחוס עינך". כן הוא באזהרות ר"א הזקן (עמ' 61, 69), וראה הידור זקן (עמ' 60, הערה פג). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 349) ביאר, שבמנין הלאוין המדובר במצות הצלת הנרדף מיד רודפו, מצוה המוטלת על היחיד. כאן, במנין הפרשיות המסורות לציבור, הכוונה לתשלומי הממון דמי הבושת, מצוה המוטלת על בית-דין. באזהרות ר' יצחק אבן ג'יקטילה ("תרביץ" שנה כ, תש"ט) נמנו פרשת שליחת יד (עמ' 174 שו' שטו) והעשה (עמ' 165 שו' נה). באזהרות ריב"ר (דף קב, ב) נמנה רק הלאו, ולא העשה. בנתיב מצותיך (דף סה, א) הוסיפו מדעתו. באזהרות ר"ש (עמ' 143) ורשב"ג (עמ' 59) נמנה העשה בלבד, ולא הלאו. רס"ג מנה רק את העשה במנין הפרשיות (לג), ולא את הלאו, וראה מש"כ בזה רי"פ פרלא (שם).

483 בה"ג מנה לעיל במנין העשין בכורים (יח) ומקרא בכורים (קסב). הרמב"ם (עשין קכה, קלב) מנה ב'בכורים שתי מצוות: הבאת בכורים, מקרא בכורים. לדעת רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 603) כוונת בה"ג היא למנות שלש מצוות: הפרשה ומקרא — במנין העשין, והבאה — במנין הפרשיות. הבאה נמנית במנין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שאין מביאין בכורים למקדש קודם להקרבת העומר, כמבואר במנחות (סח ב). ובאשר העומר — בו תלויה הבאת בכורים — היא מצות הציבור, נמנית הבאה במנין הפרשיות. רא"ש טרויב (פרשה סב, הערה יט) ביאר, שמצות הבכורים נמנית שנית במנין הפרשיות מפני שהכהן מקבלם ומניפם במקדש. אולם "תנופות" נמנה כבר לעיל במנין העשין (קפה). באזהרות ר"א הזקן (עמ' 58) נמנה מקרא בכורים. רי"פ פרלא (שם) הסביר שיתר המצוות נכללו בכ"ד מתנות כהונה שנמנו שם (וראה הידור זקן עמ' 20, הערה סח), וכן הוא באזהרות ר"ש (עמ' 140, 150). באזהרות רשב"ג (עמ' 54, וראה שם זהר הרקיע הערה נז) ובס' יראים (סי' קנב, רסה) נמנו הבאה ומקרא. באזהרות ריב"ר נמנית במנין העשין (דף כח, ב) מצות בכורים, ובמנין הפרשיות (דף סד, א) כ"ד מתנות כהונה. וראה ישיר משה (דף ז, א). רס"ג מנה שלשת העשין במנין העשין (פא, פד, פה), ובמנין הפרשיות (פרשה מז) פרשת בכורים. רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 384) ביאר שבמנין הפרשיות כוונתו לפרשת שתי הלחם שאינה נמנית ברס"ג, ובה"ג מנאה לעיל (פרשה כ). גם באזהרות ר"א הזקן חסרה פרשת שתי הלחם. לדעת רי"פ פרלא (שם) והידור זקן (עמ' 33, הערה כח) נמנה שם (עמ' 61) בגלל טעות סופר פעמיים לחם הפנים, ובמקום אחד מהם צ"ל שתי הלחם. וראה הערת ר' מאיר שמחה הכהן במילואים לביאור הידור זקן (עמ' 75), וכן מתק אזהרות (דף פח, הערה מ). גם באזהרות רשב"ג (עמ' 46) נמנה לחם הפנים פעמיים, וראה זהר הרקיע (שם, הערה נ). וע"ע לעיל מנין הפרשיות הערה 435.

484 הכוונה לנאמר (דברים כו ב—ח) "והקמת לך אבנים גדולות וכו' וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב". הרמב"ם (שורש שלישי) השיג על בה"ג שאין למנות מצוה זו, באשר נהגה רק בשעתה כשעברו את הידור, ואינה גוהגת לדורות. הרמב"ן (שם) השיב, כי מצוות שענינן קיים לדורות, יש למנותן גם אם קויימו פעם אחת בלבד. כמו כן מצוה זו, שנצטוינו בה לכתוב את התורה בשבעים לשון באר היטב על האבנים, זכר לדורות. אולם הרמב"ן עצמו במנינו לא כלל מצוה זו. וראה זהר הרקיע (עמ' 62, עשין, הערה עג). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 435) הסיק כי הכוונה כאן היא למצות כתיבת ספר תורה המוטלת על כל שבט ושבט, וזו — אם כך — מצות הציבור, ולפיכך מקומה במנין הפרשיות המסורות לציבור. אין המדובר בעצם הכתיבה על האבנים, שכן זו מצוה לשעתה. וראה עוד מש"כ שם, עמ' 393. וראה "קטעים חדשים מספר המצוות לר'

(סד) פרש' ברכות וקללות⁴⁸⁵. (סה) פרש' הקהל⁴⁸⁶. הרי אילו ששים וחמש פרשיות. הרי כאן שש מאות וג"י מצות מפורשות שקיבלו ישראל על הר סיני פירוש עונשן 25 ומתן שכרן אמרות טהורות מזוקקות שבעתים ונדרשות בשלש עשרה מדות יהי רצון מלפניו שנזכה לקיימן כהלכה.

23. פרש' ברכות וקללות] ח' ב. גמנה שם
 לעיל עמ' 103 שו' 10. הקהל] ב' נו': את העם.
 24. מפורשות] ח' ו. שקיבלו] ב' בכת"י
 בטעות: שיקבלו (תוקן בנדפס). על הר
 סיני] ו: בסיג. פירוש... מדות] ח' ו.
 עונשן] ב: עונשין.
 25. יהי... כהלכה] ח' ב. ונו': (קהלת יב
 יב) ויותר מהמה בני הזהר. — ההמשך לעיל
 עמ' 17 הערה לשו' 9.
 26. מלפניו] ח' ו. כהלכה] ההמשך בו
 לעיל עמ' 24 שו' 35.

חפץ בן יצליח" (פורסמו ע"י מ. צוקר, Proceedings of The American Academy for Jewish Research, Vol. xxix, 1960-1 עמ' 57) שכתב כי מצוה זו נהגה רק לשעתה, וראה שם הערה 34.

485 הרמב"ם (שורש שלישי) השיג שאין למנות מצוה זו, שכן נהגה רק לשעתה ולא לדורות. הרמב"ן (שם) השיב, שענין המצוה נוהג לדורות, והיא הקבלה שקיבלו אבותינו את התורה לדורות באלה ובשבועה. אמנם הרמב"ן עצמו במנינו לא כלל מצוה זו. וראה נתיב מצותיך (דף סד, א). רי"פ פרלא (ח"ג, עמ' 407) ביאר ע"פ הגמרא בסוטה (לו ב) שעיקר הברית נועד לחייב בערבות בעד כל איש ואיש מישראל בדבר קיום המצוות האמורות בתורה, וזו מצוה הנוהגת לדורות. בה"ג מנאה במנין הפרשיות המסורות לציבור, כיון שעיקר תורת ערבות קיימת בציבור ובקרב ראשי העם, שבידם להעמיד הדת על תילה. וע"ע "קטעים חדשים מספר המצוות לר' חפץ בן יצליח" (שם) שגם במצוה זו כתב שנהגה רק לשעתה.

486 מצות הקהל נמנתה גם לעיל במנין העשין (קסג), וכך הוא בס' יראים (סי' רסו, תלג) וברס"ג (עשה טז, פרשה י'). רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 254; ח"ג, עמ' 246) ביאר שבמנין העשין המדובר במצוה המוטלת על המלך לקרוא בתורה לפני העם, וזו מצות יחיד. כאן, במנין הפרשיות המסורות לציבור, הכוונה למצוה המוטלת על הציבור להיות נקהלים ולשמוע את הקריאה. כן מבואר בס' יראים (שם), וראה תועפות ראם (סי' תלג, הערה א). רא"ש טרויב (מנין העשין, הערה מג) כתב כי במנין העשין נמנית המצוה המוטלת על היחיד להיקהל, והיא חזרה ונמנתה במנין הפרשיות בשל היותה מצות המלך והציבור. וראה נתיב מצותיך (דף סד, א). הרמב"ם (עשה טז) מנה מצוה אחת בלבד. באזהרות ר"א הזקן (עמ' 61), ריב"ר (דף סד, א) ורשב"ג (עמ' 50) נמנתה רק במנין הפרשיות. לדעת רי"פ פרלא (ח"א, עמ' 255) הסיבה שמנאה במנין הפרשיות המסורות לציבור היא שהמצוה נעשית על ידי כל העם יחדיו, העם שומע והמלך משמיע, לכן נחשבת כמצוה אחת הכוללת את כל העם.

מפתח למבואות מתלמוד ומדרשים בשלושת חלקי הספר *

מ ש נ ה

282 ג	בכורים ג, א	385 ג	פאה א, א
282 ג	ג, ג	395, 385 ג	א, ב
330 ג	שקלים ו, א—ג, ד	385 ג	א, ד
327 ג	ח, ה	386 ג	א, ה
300 ב	נדרים ב, ב—ג	387 ג	ב, א
303 ב	י, א—ח	387, 278 ג	ב, ו
305 ב	נזיר א, ג, ה	387 ג	ג, ב
306 ב	ב, ג, ז, ט, י	389 ג	ו, ה
345 ג	עדיות א, ג	389 ג	ח, ח—ט
229, 191 ג; 366 א	ה, א	390 ג	כלאים ח, א—ד
20 ג	אבות ה, ז	390 ג	ט א—ו
333 ג	מדות ג, א—ב, ד	391 ג	ט, ח
332 ג, 100 ה	כלים א, ו—ט	534 ב	שביעית ו, ה
339 א	יז, ח	238 ג	ז, ג—ד
322 א	יז, יא	217 ג	תרומות ט, ד
462 א	אהלות א, ו	398 ג	חלה א, א
379 ג	א, ח	398 ג	ב, ד
295 ב	מקואות ח, ד	398 ג	ב, ו
357 ג	ח, ה	399 ג	ב, ז
126 א	ידים א, ב	400 ג	ד, ח
99 ג	ד, ח	395 ג	ערלה א, ז—ח
381 ג	עוקצין ג, יב	396 ג	ג, ט

* הערות לרשימה הנ"ל:

- 1 מובאה, המשתרעת בת על פני יותר מעמוד אחד, צויינה רק לפי העמוד הראשון, — גם אם היא מכילה עניינים שונים.
- 2 מובאות שונות מאותו עמוד בת, הנדפסות במהדורתנו בעמוד אחד, רשומות פעם אחת בלבד.
- 3 האות ה' אחרי מספר מציינת שהמובאה מצויה בהערה, ומקורה נוסח ה"ג השונה מזה שבמהדורתנו.
- 4 מובאות שלפניהן הציון "ראה" אינן כלולות ברשימה.
- 5 מובאות המצויות מלבד בת גם במקור אחר, מוזכרות ברשימה רק לפי ת.

תוספתא *

א 218	יב, ב (א)	ג 388	פאה א, ה (ו)
ב 28	כתובות א, ג—ה (ג)	ג 270	דמאי ב, ז (ט)
ב 518	ב, א—ג (א)	ב 15	בכורים ב, ב—ו (ג—ז)
ב 452	ב, ח (ג)	ג 217	תרומות ט, ד (ה)
ב 263	ה, ג (ה)		שבת ד (ג), א; ד (ה);
ג 44	בבא קמא ו, ה (יז)	א 355	ו (ה), ט
א 292; 479	יא, ב ב (ג)	א 172	ז (י—יא)
ג 57	בבא מציעא א, ג (ג)	א 230	יג (יב), טז (יח)
ב 420	ג, א (א)	א 186	יד (יג), ה (ה—ו)
ב 393	ו, יב (ב)	א 187	יד (יג), ו—ז (ו—ז)
א 479	יא, יב (כג)	א 188	יד (יג), ז (ח)
ב 503	בבא בתרא ז, ב (ז)	א 276	פסחים ב (א), ו (כד)
ב 274	ח, ב (ז)	א 276	ב (א), ח (כו)
ב 314	ח, טו (ד)	א 196	סוכה א, ה (ח)
ב 29; 542	יא, ה (יא)	א 335	יום טוב (=ביצה) ג, ז (ט)
ג 19	סנהדרין ז, ה (ז)	א 506	חגיגה א, ג (ב)
ג 69	שבועות ב, י (יד)	א 408	מגלה א, ב (ב)
ג 83	ג, ה (ו)	א 405	ב, ד (ז)
ג 295	בכורות ג, ד (כה)	א 114	ג (ד), טז (כו)
ג 288	ערכין ד, י (כה)	א 499	ג (ד), יח (כ)
ג 360, 345	מקואות ד, ב (ג)	א 474	ג (ד) יט—כא (לא—מא)
ג 355	ה, ה (ט)	ב 13	יבמות ב, ג (ד)
ג 357	ו, ט (יא)	ב 14	ב, ד (ה)
ג 362	ח, ב (ג)	ב 274	ד, (ד)
ג 356	זבים ג, א (א)	ב 238; ג 87	ח, ג (ד)
ב 522	ידים ב, ח (יז)	ב 17	יא, א (א)

* הציון בסוגריים הוא מראה מקום למתדורת צוקרמנדל.

תלמוד ירושלמי *

א 500	פאה פ"א הל' א (טו ד)	א 114	ברכות פ"א הל' א (ב ד)
א 436	שבת פ"א הל' ח (ד ב)	א 6	פ"ב הל' א (ד א)
א 252; 249	עירובין פ"ו הל' ה (כג ג)	א 9	פ"ב הל' ד (ד ד)
א 291; 283	פסחים פ"י הל' א (לו א)	א 442	פ"ג הל' א (ו א)
א 395	תענית פ"ד הל' ה (סט ב)	א 781	פ"ה הל' א (ט א)
א 406	מגלה פ"ב הל' ד (עג ב)	א 82	פ"ה הל' ד (ד ג)
א 448	מועד קטן פ"ג הל' ה (פב ג)	א 84	פ"ו הל' א (ז ב)
ג 89	הוריות פ"ג הל' ה (מח ב)	ג 92	פ"ט הל' ב (יד ב)

* הציון בסוגריים הוא מראה מקום לדפוס קרוטושין.

מסכת סופרים*

99 ג	פ"ג, י (יב)	95 ג	פ"א, ד (ה)
98 ג	פ"ג, יא-יג (טו-יז)	95 ג	פ"א, ו-ז (יב-יג)
96 ג	פ"ה, ו (ו-ח)	95 ג	פ"א, יא (טז-יז)
100 ג	פ"ג, ב (ג)	95 ג	פ"ב, ו-ז (י, יב, יג)
		95 ג	פ"ב י-יא (טז-יז)

מסכות קטנות*

מס' שמחות		מס' סופרים ב (מהר" היגר)	
445-444 א	פ"א, א-ז (א-ז)	98 ג	פ"ב, א
445 א	פ"ב, א-ג, ז (א-ג, ז)	98 ג	פ"ב, ט
446 א	פ"ב, יב (י)		הלכ' ספר תורה
446 א	פ"ב, יג (יא)	95 ג	פ"א, ד (ד)
185 ב	פ"ב, יד (יב)	95 ג	פ"ב, ז (ז)
459 א	פ"ד, ד (חסר)	95 ג	פ"ב, יב (יג)
463 א	פ"ד, ח-ט (ו)	96 ג	פ"ה, ה-י (ז-ט)
463 א	פ"ד יג-טז (ח-י)		הלכ' עבדים
450 א	פ"ב בסופו (בסופו)	51 ב	פ"א, ו (ג)
א 460, 331, 397	פ"ג, א (א)		
ג 331	פ"ד, א (א)		

* הציון בסוגריים הוא מראה מקום למהדורת היגר.

תלמוד בבלי

טז		ברכות	
א א 9	א א 1	א א 1	א א 1
א ב 10, 110	א ב 12	א ב 12	א ב 12
א ב 10, 443	א ב 11, 3, 752	א ב 11, 3, 752	א ב 11, 3, 752
א א 11, 12, 17, 444	א א 13, 468, 457	א א 13, 468, 457	א א 13, 468, 457
א א 125	א א 152, 752	א א 152, 752	א א 152, 752
א ב 367, 461	א ב 185, 229, 752	א ב 185, 229, 752	א ב 185, 229, 752
א א 117, 1110	א ב 752; ג 278	א ב 752; ג 278	א ב 752; ג 278
א ב 72, 1130	א א 752, 468, 469	א א 752, 468, 469	א א 752, 468, 469
א א 12, 31	א ב 2	א ב 2	א ב 2
א ב 13, 54	א א 3, 4, 58	א א 3, 4, 58	א א 3, 4, 58
א א 15, 16, 39	א ב 14; ג 286	א ב 14; ג 286	א ב 14; ג 286
א ב 36, 38, 39, 40, 105	א ב 14, 50	א ב 14, 50	א ב 14, 50
א א 42, 485, 486	א א 4, 6, 6, 117	א א 4, 6, 6, 117	א א 4, 6, 6, 117
א ב 477, 484	א ב 5, 6	א ב 5, 6	א ב 5, 6
א א 38, 485, 485	א א 5, 53, 753	א א 5, 53, 753	א א 5, 53, 753
א ב 18, 37, 39, 39, 43, 44	א ב 6, 75	א ב 6, 75	א ב 6, 75
א א 36, 37, 37, 484	א א 6, 7, 113	א א 6, 7, 113	א א 6, 7, 113
א ב 36, 37, 38, 484	א ב 3, 7, 77	א ב 3, 7, 77	א ב 3, 7, 77
א א 19, 20, 22, 484	א א 7, 7, 400, 358, 145, 66, 49	א א 7, 7, 400, 358, 145, 66, 49	א א 7, 7, 400, 358, 145, 66, 49
א ב 23, 23, 752	א ב 7, 7, 41, 78, 78, 78, 41, 78, 41	א ב 7, 7, 41, 78, 78, 78, 41, 78, 41	א ב 7, 7, 41, 78, 78, 78, 41, 78, 41
א א 21, 21, 401	א א 8, 8, 41, 41	א א 8, 8, 41, 41	א א 8, 8, 41, 41
א ב 21, 23, 64, 164, 165, 401	א ב 8, 9, 132	א ב 8, 9, 132	א ב 8, 9, 132
א א 22; ג 523			

139 ,134 ,134 ,133	א ב	נא	754 ,50 ,26 ,24	א ב	כח
118 ,67	א ב	נב	54 ,26 ,24	א א	כט
138	א א	נג	53 ,27 ,26 ,25	א ב	כט
381 ג ;133 ,123 ,68 ,41	א ב	נד	728 ,28 ,27 ,26	א א	ל
154 ,149 ,148 ,146 ,143 ,142	א א	נה	778 ,78 ,51 ,30 ,29	א ב	ל
456 ,143	א ב	נו	81 ,79 ,79 ,78 ,51 ,46	א א	לא
381 ג ;146	א א	נז	244 ,51	א ב	לא
145	א ב	נח	714	א א	לב
146	א ב	נז	401 ,80 ,79 ,79	א ב	לב
7147 ,147	א א	נח	401 ,80 ,74 ,71	א א	לג
147	א ב	נח	71 ,79	א ב	לג
148	א א	נט	81 ,53 ,33 ,32	א א	לד
154 ,149 ,149 ,148 ,62	א ב	נט	81 ,5	א ב	לד
149	א א	ס	84 ,83 ,759	א א	לה
152 ,151 ,150	א ב	ס	102	א ב	לה
153	א א	סב	140 ,104 ,98 ,95 ,94 ,85	א א	לו
477 ,476 ,7153	א ב	סב	395 ג ;97 ,84	א ב	לו
			787 ,86 ,85	א א	לז
		שבת	89	א ב	לז
155	א א	ב	297 ,103 ,103 ,101 ,100 ,96	א א	לח
428 ,155	א א	ג	339 ,129 ,104 ,104 ,103	א ב	לח
156	א א	ה	103 ,102	א א	לט
158	א ב	ה	292	א ב	לט
156	א א	ו	353 ג ;117 ,114 ,84	א א	מ
162	א ב	ח	99 ,92 ,91 ,82	א ב	מ
30	א ב	ט	92	א א	מא
155	א ב	י	295 ,93 ,91 ,90	א ב	מא
346 ,336	א א	יא	120 ,119 ,116 ,106 ,6	א א	מב
159	א א	יב	7116 ,116	א ב	מב
159	א ב	יב	138 ,136 ,117	א א	מג
336	א ב	יג	140 ,139 ,137 ,136	א ב	מג
160	א ב	יד	102 ,787 ,87	א א	מד
160	א א	יח	106 ,789	א ב	מד
162 ,160	א ב	יח	130 ,112 ,110 ,110 ,109 ,108	א א	מה
161	א א	יט	470		
384 ,364 ,162	א ב	יט	113 ,112 ,112 ,110 ,56 ,55	א ב	מה
162	א א	כ	132 ,112 ,116 ,114		
169 ,166 ,165 ,164 ,163	א ב	כא	110 ,81	א א	מו
164	א א	כב	448 ,112	א ב	מו
388 ג ;169 ,168 ,166 ,165 ,164	א א	כג	133 ,131 ,119 ,117	א א	מו
169 ,166 ,165	א ב	כג	471 ,112 ,110 ,109 ,752	א ב	מו
169 ,167 ,73	א א	כד	136 ,112	א א	מח
169 ,167 ,71	א ב	כד	7134 ,131 ,129	א ב	מח
504 ,163	א ב	כה	7134 ,72	א א	מט
168	א א	לד	446 ,111 ,109 ,108 ,74	א ב	מט
170 ,168	א ב	לה	118 ,115 ,111 ,777 ,775	א א	נ
231 ,171	א ב	לז	118 ,105 ,75	א ב	נ
140	א ב	לט	7135 ,1134 ,105	א א	נא

158	א	א	צו	172	א	א	מ
180	א	א	צט	173, 172ה	א	ב	מ
158	א	א	ק	130	א	א	מא
267, 181	א	ב	ק	241	א	ב	מא
173ה	א	ב	קב	240	א	א	מב
452, 451, 432ה, 427, 424	א	ב	קה	201	א	א	מג
242	א	א	קו	236ה, 172	א	ב	מג
181	א	ב	קו	240, 229, 173ה, 173	א	א	מד
241, 182, 181	א	א	קז	224	א	ב	מד
241	א	ב	קז	378	א	א	מה
182, 179	א	ב	קח	193	א	א	מו
182	א	א	קיא	183, 174	א	א	מח
183	א	ב	קיא	173	א	ב	מט
184ה, 183	א	א	קיב	174	א	ב	נ
184	א	ב	קיב	173	א	א	נא
185, 184, 183	א	א	קיג	174, 173	א	ב	נא
185	א	ב	קיג	175	א	ב	נב
186	א	א	קטו	175	א	א	נג
186	א	ב	קטו	175	א	ב	נג
187	א	א	קטז	175	א	א	נד
186	א	ב	קטז	175	א	ב	נד
293, 189, 188, 187	א	ב	קיו	448	א	ב	נה
189, 184	א	ב	קיח	344	א	ג	נו
184	א	א	קיט	176	א	א	ס
188, 56	א	ב	קיט	176, 178	א	א	סא
189ה, 189	א	א	קכ	176	א	ב	סא
241, 190	א	א	קכא	177	א	א	סב
190	א	ב	קכא	126ה, 125	א	ב	סב
191	א	א	קכב	177	א	ב	סד
192	א	ב	קכב	176	א	ב	סו
229, 192	א	א	קכג	177	א	א	סז
240, 193	א	ב	קכג	177	א	ב	סט
195, 194	א	ב	קכד	178	א	א	עב
195	א	א	קכה	178	א	ב	עג
196, 195	א	ב	קכה	178	א	א	עד
196	א	א	קכו	179	א	ב	עה
197, 196	א	ב	קכו	179	א	א	עו
197	א	א	קכו	179, 77	א	ב	עו
198, 197	א	א	קכח	77	א	א	עו
117 ג; 199, 198	א	ב	קכח	179	א	א	פא
199	א	א	קכט	179	א	ב	פא
200, 199	א	ב	קכט	347ה, 158	א	ג	פז
202	א	א	קל	242, 240	א	ב	צב
206	א	ב	קל	242, 240, 180, 179	א	ב	צד
202	א	א	קלב	242, 240, 180, 179	א	ב	צה
211, 203	א	ב	קלב	180	א	א	צו
203, 202	א	א	קלג	158	א	א	צו
344, 210, 203	א	ב	קלג	157	א	ב	צו

266 א ב טו	205, 203 א ב קלד
97 ג ; 257 א א יז	2223, 206, 205 א א קלה א
268, 249 א ב יז	2208, 212, 2222 א א קלה ב
268 א א יח	207, 207 א א קלו א
268 א א יט	224
259 א א כא	295 ב ב קלו ב
248, 246, 123 א ב כא	210, 208 א א קלז א
268 א א כב	209, 208 א א קלז ב
265 א ב כב	378
268, 265, 206 א א כג	227, 225, 196 א א קלח א
268, 206 א ב כג	227 א א קלח ב
249 א ב כו	506, 227, 226 א א קלט ב
99, 98, 91 א ב כח	226, 225 א א קמ א
250 א א לה	227 א א קמ ב
254 א א לח	232, 230, 228, 228 א א קמא א
234 א ב לח	229, 228, 227 א א קמא ב
378 א ב לט	237 א א קמג א
379, 370, 265 א א מ	230, 229 א א קמג ב
394, 308, 1107, 65 א ב מ	381 א א קמד ב
395, 252 א ב מא	230 א א קמה א
252 א ב מב	229 א א קמה ב
252 א א מג	230 א א קמו א
251 א ב מד	232, 230 א א קמו ב
253, 252, 251, 161 א א מה	233, 228, 225, 184 א א קמו א
253, 252 א א מו	232 א א קמו ב
12 ג ; 404, 254, 195 א ב מו	233 א א קמוח א
75 ב ; 255 א ב מז	233, 187 א א קמט א
255 ; 248 א א מח	233, 36 א א קג א
264 א א מט	235, 234, 71, 64 א א קג ב
254 א ב מט	238, 235, 234 א א קגא א
410 א ב נ	238 א א קגא ב
254, 248 א א נא	440 א א קגב א
254 א ב נא	238 א א קגג א
252, 250 א ב נב	238 א א קגג ב
259 א א נו	239 א א קגד ב
252 א א סא	239 א א קגה ב
255, 251 א ב סא	239 א א קגו א
261, 260 א א סב	240 א א קגו ב
255 א ב סב	364, 243, 240, 237 א א קגו א
10 א ג סג	20 ב ב קגו ב
261, 48 א א סד	
277, 47 א ב סד	
48, 47 א א סה	
261 א ב סה	
258, 204, 158 א ב סז	
267, 261, 256, 256, 255 א ב סט	
256 א א עא	
263, 256 א ב עא	
	עירובין
	266 א א ב
	357, 345 א ג ד
	266 א ב יא
	97 א ג יג
	245 א ב יג
	267, 266 א א טו

285	א	ב	לה
284, 103	א	א	לו
ה272	א	א	לט
ה272, 272	א	ב	לט
280	א	א	מ
ה376 ג; 289, 282	א	ב	מ
297	א	א	מא
285, 284, ה272	א	א	מב
ה376 ג; 284, 278, ה272	א	א	מג
200	ג	ב	מג
280	א	ב	מה
286, 42	א	א	מו
385	א	ב	מו
286	א	א	מח
297, 284	א	ב	מח
ה376, 40	ג	ב	נ
40	ג	ב	נא
325, 324	א	ב	נג
ה100 ג; 67	א	א	נד
ה100 ג; 391, 390	א	ב	נד
385 ג; 9	א	א	נו
386	ג	ב	נו
386	ג	א	נו
120	ג	א	סג
410, 209	א	א	סט
462	א	א	עב
219, 214	ג	א	עד
220, 218, 214, 132 ג; 76 ב; 240	א	ב	עד
215, 213	ג	א	עו
216	ג	ב	עו
59	א	ב	צט
60	א	א	ק
61	א	ב	ק
ה77, 61	א	א	קא
62	א	ב	קא
70, 60	א	ב	קב
70, 68	א	א	קג
ה71, 70	א	א	קד
72, 62, ה59	א	א	קה
66, 63, ה59	א	א	קו
63	א	ב	קו
75, 63, 24	א	א	קז
295, 291, 290	א	א	קח
290, 76	א	ב	קח
403, 324	ג	א	קט
324	ג	ב	קט
324	ג	א	קי
325, 324	ג	ב	קי

264, 256	א	א	עב
263, 257, 256	א	ב	עב
267, 263	א	א	עג
266, 264	א	ב	עט
371, 264, 257	א	א	פ
253, 249	א	א	פא
253	א	ב	פא
237, 251	א	א	פב
257	א	א	פו
258	א	א	פט
258	א	א	צ
258	א	א	צא
258	א	ב	צא
ה253	א	א	צד
ה211	א	א	צו
243	א	ב	ק
193	א	א	קב
ה173	א	ב	קב
180	א	א	קד

פסוקים

273, 270	א	א	ד
269	א	א	ה
275	א	ב	ה
283, 277, 276	א	א	ו
275	א	ב	ו
497, 216	א	ב	ז
272, 271	א	א	ח
272	א	ב	ח
271	א	א	ט
270	א	א	י
273	א	ב	יא
273	א	ב	יב
273, 270	א	א	יג
40	ג	ב	כ
274	א	א	כא
277, 274	א	ב	כא
395, 233, 210	ג	ב	כב
203	ג	ב	כד
248	ג	א	כה
248	ג	ב	כה
280, 274	א	א	כה
277	א	ב	כח
279	א	ב	כט
216 ג; 280, 279	א	א	ל
282 ג; 392, 281	א	ב	ל
273	א	ב	לא
295, 84	א	א	לה

383, 382, 363 א א כח
 382, 376, 363 א ב כח
 382, 362 א א כט
 369, 362 א ב כט
 345, 334 א ב ל
 206 א א לא
 383 א ב לא
 378, 375, 199 א א לב
 386, 384, 364 א א לג
 384, 382, 355 א ב לג
 380 א א לד
 363 א ב לו
 363 א א לז
 385, 384 א א מ
 385, 364 א ב מ

ראש השנה

304 א ב ד
 371 א ג י
 302 א ב יב
 306 א א טז
 308 א ב טז
 337, 390 א ב יח
 337 א ב יט
 141 א א כג
 251 א ב כג
 309 א א כו
 310 א א כז
 311, 310 א ב כז
 312, 312 א א כח
 465, 307, 113 א ב כח
 471, 405, 311, 311, 308, 304 א א כט
 305, 304, 132, 764 א ב כט
 299 א א ל
 323 א ב לא
 302, 301, 300 א א לב
 305, 304, 303, 302 א ב לב
 305 א א לג
 306, 305 א ב לג
 308, 306, 305 א א לד
 309, 307 א ב לד
 310, 307 א א לה

יומא

13 א ב ד
 356, 343 א ב ו
 499, 498 א א יא
 8 א ב יט

325 א א קיא
 325 א ב קיא
 365, 100, 127 א ב קיג
 294, 86, 86 א ב קיד
 126 א א קטו
 293, 215 א א קטו
 361, 59 א א קיז
 295 א א קיח
 163 א א קיח
 381 א א קיט
 295 א א קיט
 290 א א קכ
 291 א א קכא

ביצה

365 א ב ב
 365 א ב ג
 112, 206, 364, 373, 378 א א ד
 188, 12 א ג
 365 א ב ה
 442, 371, 365 א א ו
 377, 365 א ב ו
 370, 366 א א ז
 229 א ב ז
 376 א א יא
 377, 376 א ב יא
 376 א א יב
 375 א א יד
 392, 376, 375 א ב יד
 392 א א טו
 155 א א טז
 374, 372, 371 א א טז
 373, 372, 370, 364, 71 א א יז
 373, 372 א א יז
 81 א א כ
 374 א א כא
 381, 374 א ב כא
 376 א א כב
 381 א א כב
 383, 382, 240 א א כג
 367 א א כד
 370, 368, 367 א ב כד
 379 א א כה
 377 א א כה
 295 א א כו
 378, 364, 230 א ב כו
 377 א א כז
 382, 369 א ב כז

334, 328	א	א	ט	ה99, 113	ג	ב	כא
ה332, 332	א	ב	ט	41	א	א	כח
354, 331	א	א	י	284	א	ב	כח
331	א	ב	י	41	א	ב	כט
ה505, 331	א	א	יא	128, 37	א	א	ל
506, ה505, 329	א	ב	יא	480	א	ב	לג
354, 350, 329	א	א	יב	317	א	ב	לו
330	א	ב	יב	370	א	א	לז
330	א	ב	יג	ה127; ג	א	א	לז
330	א	א	טז	380	א	ג	לט
328	א	ב	טז	156	א	ב	מב
331, 330, 328	א	א	יז	ה317	א	א	נא
332, 331	א	א	יח	370	א	ב	נג
332	א	א	יט	34	א	ב	נג
333, 332	א	ב	יט	330	א	ג	נד
333	א	א	כ	11	ב	ג	סז
334, 333	א	ב	כ	328, 314, 313	א	ב	עג
329	א	ב	כב	322	א	א	עד
337	א	א	כה	313	א	א	עו
439	א	ב	כה	316, 315, 314	א	ב	עז
338, 337, 336, 333, 333, 333, 333, 333, 333	א	א	כו	321, 315, 314	א	א	עח
338	א	ב	כו	317, 316	א	ב	עח
338, 336, 335	א	א	כז	338	א	א	עט
336	א	ב	כז	314	א	ב	עט
ה314	א	א	כח	323, 322	א	א	פ
337, 327	א	ב	כח	322	א	ב	פ
339, 327	א	א	כט	314	א	א	פא
354, 347, 346	א	ב	כט	320, 319	א	ב	פא
346, 109	א	א	ל	320, 319	א	א	פב
347, 346	א	ב	ל	321, 320, 236	א	א	פג
347, 346	א	א	לא	321	א	ב	פג
348, 347	א	ב	לא	237	א	א	פד
348, 347	א	א	לב	321, 237, 236, 235, 203	א	ב	פד
350, 349, 348, 343	א	ב	לב	236	א	א	פה
349, 348, 346	א	א	לג	324, 319, 237	א	ב	פה
350, 348	א	ב	לג	237	א	ב	פו
350	א	א	לד	324	א	א	פז
353, 352, 351	א	ב	לד	324, 318	א	ב	פז
353	א	ב	לה	315	א	א	פח
353, 352	א	א	לו				סוכה
353	א	ב	לו	328	א	א	ב
345	א	א	לז	327, 260	א	א	ג
354, 344, 343	א	ב	לז	332	א	ב	ה
ה355	א	א	לח	332	א	א	ו
41	א	ב	לח	332, 328	א	ב	ו
354	א	א	לט	328	א	א	ז
ה354, 354, 344, 341	א	ב	מא	329	א	ב	ז
506, 345	א	א	מב	329	א	ב	ח

407 א א ה
 410 ,409 א ב ה
 410 ,363 א ב ז
 410 א א יד
 522 ,521 א ב יד
 408 א ב טז
 407 ,405 א א יז
 405 א א יח
 407 ,404 א א יט
 7469 ,407 ,404 א ב יט
 406 ,298 א ב כ
 473 ,405 א א כא
 471 ,403 א ב כא
 471 א א כב
 472 ,412 א ב כב
 473 א א כג
 470 א ב כג
 472 ,471 א א כד
 7472 ,465 א ב כד
 474 א א כה
 475 ,474 א ב כה
 475 א א כו
 478 ,477 ,462 א ב כו
 238 ב ;477 א א כז
 476 א א כח
 477 ,476 ,474 א א כט
 473 א ב לא
 471 ,470 ,469 א א לב

מזערי קטן

413 א א ב
 413 א א ד
 413 א א ה
 460 א ב ה
 421 א ב ו
 421 א א ז
 414 ,413 א ב ח
 415 ,414 א א י
 415 א ב י
 416 א א יא
 419 ,417 ,416 ,412 א א יב
 421 ,417 א ב יב
 418 ,412 ,386 א א יג
 420 ,419 ,418 א ב יג
 489 ב ;420 א א יד
 420 א ב יד
 490 ,489 ב ;439 א א טו
 490 ב ;440 ,439 א ב טו

342 ,45 א ב מב
 342 א א מג
 351 ,343 א א מד
 351 א ב מד
 7343 א א מה
 351 ,345 א ב מה
 7486 ,486 ,354 ,337 ,326 א א מו
 7346 ,345 ,344 א ב מו
 339 ,338 א א מז
 339 ,338 א א מח
 371 א א גה
 374 ,372 א ב גה
 337 א א נו

תענית

358 ,731 א א ב
 356 ,341 א ב ב
 732 א ב ג
 358 ,732 א ב ד
 732 א א ה
 781 א א ח
 359 ,732 א א י
 399 א ב יא
 399 ,119 א א יב
 400 ,393 ,390 א א יב
 394 א א יג
 400 ,394 א ב יג
 394 א ב טו
 401 א א טז
 401 א ב טז
 336 א ב יז
 269 ,268 א א בא
 96 א א כה
 402 א ב כה
 464 ,393 ,392 א א כו
 388 א א כו
 396 ,359 ,357 ,355 ,163 א א כח
 395 ,389 ,388 א א כט
 394 ,7392 ,392 א א כט
 393 ,391 א א ל
 392 ,391 א ב ל

מגלה

409 א א ב
 337 ג ;408 א ב ג
 407 א א ג
 409 ,403 א א ד
 408 א ב ד

128	ה; ב	א	א	יד	490 ,489 ,7488	א	א	טז
71		ב	א	יז	490 ,489	ב	א	יז
81 ,69 ,14 ,5		ב	ב	יז	489	ב	א	יז
100 ,89 ,72 ,8		ב	ב	יח	441 ,424	א	א	יח
72		ב	ב	יט	420 ,414	א	ב	יח
113 ,69 ,13 ,9		ב	א	כ	424	א	א	יט
77 ,69		ב	ב	כ	428 ,424 ,422	א	ב	יט
41 ,139 ,39 ,33 ,32	ה,	ב	א	כא	426 ,42	א	א	כ
149 ,42 ,740 ,40	ה,	ב	ב	כא	449 ,442 ,7437 ,431 ,160	א	ב	כ
149 ,138 ,96 ,69 ,68 ,64	ב	א	א	כב	439 ,426	א	א	כא
138 ,96 ,63 ,37	ב	א	ב	כב	440 ,429	א	ב	כא
138 ,64		ב	א	כג	433 ,430 ,429	א	א	כב
43		ג	ב	כג	434 ,433	א	ב	כב
85 ,82		ב	א	כד	435 ,432	א	א	כג
311	ג ;126 ,125	ב	א	כד	7438 ,436 ,435 ,425 ,423	א	א	כד
126 ,124		ב	א	כה	449 ,425	א	ב	כד
7376 ,31	ג ;29	ב	ב	כה	451 ,442	א	א	כה
125 ,89 ,29		ב	א	כו	436	א	א	כו
101		ב	ב	כז	437 ,436	א	ב	כו
8		ב	ב	כה	449 ,439 ,438 ,423	א	א	כז
100		ב	א	כט	443 ,439 ,423	א	ב	כז
23	ב ;460	א	ב	כט	449	א	ב	כה
101 ,88 ,73 ,25		ב	א	ל	444	א	א	כט
101 ,100		ב	ב	ל				
158		ב	א	לא				
7203 ,104		ב	ב	לא	405	א	ב	ב
104 ,25		ב	א	לב	297	א	ב	ז
295		ב	ב	לג	411	א	א	יח
240		ב	ב	לד	122	א	ב	יח
90		ב	ב	לה				
376 ,90	ב ;323	א	א	לו				
376 ,129 ,128 ,128 ,103 ,75		ב	ב	לו	35	א	ב	ב
129 ,128	ה,	ב	א	לז	113 ,82 ,73 ,4 ,3 ,2	ב	ב	ב
284 ,264 ,28		ב	ב	לז	70	ב	ב	ג
28		ב	א	לח	83	א	ב	ד
93		ב	ב	לח	244	א	א	ו
149 ,93 ,86 ,82		ב	א	לט	66	א	ב	ה
146 ,87		ב	ב	לט	38	ב	ב	ה
91 ,90 ,86 ,82		ב	א	מ	36	א	ב	ט
75 ,38 ,24 ,12		ב	ב	מ	5	ב	ב	ט
7129 ,88 ,87 ,58 ,38		ב	א	מא	39	א	ב	י
94 ,93		ב	ב	מא	88 ,86 ,75 ,74 ,69 ,38	ב	ב	י
17	ג ;129	ה,	א	מב	88 ,75 ,39	ב	א	יא
12	ג ;129	ב	א	מב	135 ,95 ,731	ה,	ב	יא
95 ,85 ,11		ב	ב	מג	78 ,74 ,740	ה,	א	יב
104 ,95 ,85 ,78 ,74		ב	א	מד	116 ,73 ,13	ב	ב	יב
130		ב	א	מה	73 ,70 ,3	ב	א	יג
133	ב ;217	ה,	א	מה	104	ב	ב	יג

הגייה

405	א	ב	ב
297	א	ב	ז
411	א	א	יח
122	א	ב	יח

יבמות

35	א	ב	ב
113 ,82 ,73 ,4 ,3 ,2	ב	ב	ב
70	ב	ב	ג
83	א	ב	ד
244	א	א	ו
66	א	ב	ה
38	ב	ב	ה
36	א	ב	ט
5	ב	ב	ט
39	א	ב	י
88 ,86 ,75 ,74 ,69 ,38	ב	ב	י
88 ,75 ,39	ב	א	יא
135 ,95 ,731	ה,	ב	יא
78 ,74 ,740	ה,	א	יב
116 ,73 ,13	ב	ב	יב
73 ,70 ,3	ב	א	יג
104	ב	ב	יג

489	ב	ב	פט	121	ב	218	א	א	מו
91, 71, 55	ב	א	צב	501	ב	221, 210, 218	א	א	מז
98	ב	ב	צג			131	ב	א	מז
122, 98, 37	ב	א	צד			49	ב	ב	מח
67	ב	ב	צד			130, 89, 54, 35	ב	א	מט
125, 61	ב	א	צה			316	ב	ב	מט
123	ב	ב	צה			96	ב	ב	ג
123, 65, 38	ב	א	צו			97, 90, 74	ב	א	גב
121, 19	ב	ב	צו			43	ב	ב	גג
60, 57, 54, 42, 41, 36, 9, 6	ב	א	צז			66, 65, 36	ב	ב	גד
64, 61	ב	ב	צז			65, 42, 36	ב	א	גה
14	ב	ב	צז			169	ב	ב	גו
132, 131, 113, 7	ב	א	צח	131, 127, 106, 95, 78, 53, 31		459	א	א	וט
401, 99, 99, 7	ב	א	צט			133	ב	ב	ס
401	ב	ג	צט			133, 78	ב	א	סא
401, 322, 15	ב	א	ק			131, 127, 95, 78, 53	ב	ב	סא
114	ב	ב	ק			239	ב	ב	סב
89	ב	א	קא			239	ב	ב	סג
36, 143, 86, 84	ב	ג	קא			239	ב	א	סד
522	ב	א	קב			43, 241, 23	ב	ב	סד
87	ב	א	קג			242, 241, 240, 239, 238	ב	א	סה
87	ב	א	קד			242, 241, 240	ב	ב	סה
23, 18, 13	ב	ב	קד			228	ב	א	סו
7, 115, 18, 34	ב	א	קה			229	ב	ב	סו
546, 89, 87, 84	ב	א	קו			23	ב	ב	סז
86	ב	ב	קו			105, 53	ב	א	סח
120	ב	א	קז			241	ב	ג	סט
186, 114, 113, 112, 111	ב	ב	קז			241, 136, 136	ב	א	ע
113, 112, 111, 110, 21	ב	א	קח			218	ב	א	עא
112	ב	ב	קח			211	ב	א	עב
24	ב	א	קי			138, 136	ב	א	עה
27—25, 23, 21, 19, 18, 14, 13	ב	ב	קיב			138, 136, 135	ב	ב	עה
21, 20	ב	א	קיג			521, 136	ב	א	עו
26, 244	ב	א	קיג			135, 54	ב	ב	עו
458	א	א	קיד			132	ב	א	עח
27, 26	ב	ב	קיד			522, 54	ב	ב	עח
379	ב	ב	קטו			522, 7521, 137, 95, 82, 15	ב	ב	עט
380	ב	א	קטז			18	ב	א	פ
98, 93	ב	א	קיו			295, 95	ב	ב	פ
98	ב	ב	קיו			17	ב	א	פא
109, 108	ב	א	קיה			17	ב	ב	פג
107, 106	ב	ב	קיט			102, 17, 10	ב	א	פד
376, 108, 107, 98, 29	ב	א	קכ			78	ב	א	פה
99, 98	ב	א	קכא			400	א	ג	פו
788, 31	ב	ג	קכא			122, 108	ב	ב	פו
31, 122, 98	ב	א	קכד			108	ב	א	פח
94	ב	ב	קכב			122	ב	ב	פח

				כתובות			
	259	ב	ב	נג			
ה291	,272	,259	,231	נד	ב	ב	ב
	261	,251	,230	,223	ג	א	א
		260		נה	ב	א	ג
261	,231	,230	,127	נו	ד	א	ב
		263		נז	ז	א	א
	294	ג	;119	נז	ז	ב	ב
	228	,227		נח	ח	א	ב
263	,261	,ה255	,227	נט	ח	ב	ב
		128		ס	י	א	ב
	263	,ה129	,129	ס	י	ב	ב
361	,346	ג	;263	סא	יא	א	א
		261		סא	יג	א	ב
		264		סב	יז	א	א
		264		סג	יח	ב	ב
	264	,243	,83	סג	יט	ב	א
	256	,233		סה	כ	א	ב
	265			סז	כ	ב	ג
	288	ג	;ה257	סז	כא	א	ג
389	ג	;267	,266	,265	כא	ב	ג
		268	,233	סח	כב	א	ב
		267		סח	כב	ב	ב
		269	,268	סט	כג	א	ב
		269		ע	כו	ב	ב
	347	ג	;269	עב	כח	א	ב
		124		עב	כח	ב	ב
		119		עג	לז	ב	ג
		204		עד	לח	ב	ב
	270	,269		עה	לט	א	ג
		270		ער	מ	א	ב
271	,270	,239	,ה238	,233	מ	ב	ב
		271		עה	מג	א	ב
		271		עה	מג	ב	ב
	275	,274		עט	מד	א	ב
ה272	,245	,244	,228	עט	מו	א	ב
		272	,93	,92	מו	ב	ב
		92		פא	מז	א	ב
		109		פב	מז	ב	ב
	506	,505	,155	פג	מח	א	ב
		297		פג	מח	ב	ב
	ה530	,235		פד	מט	א	ב
		ה235		פד	מט	ב	ב
47	ג	;273	,272	,ה78	נ	א	ב
	40	ג	;275	,274	נא	א	ב
		275	,233		נא	ב	ב
		246			נב	א	ב
529	,247	,246	,233		נב	ב	ב
		248	,247		נג	א	ב

519	,173			ב	ב	ב	
	278			ג	א	א	
227		;432		ג	ב	א	
	ה437			ד	ב	א	
	237			ז	א	א	
	221			ז	ב	ב	
	222			ח	א	ב	
	223			ח	ב	ב	
234	,226	,127		י	א	ב	
	251			י	ב	ב	
251	,109	ב	;ה222	יא	א	א	
	127			יג	א	ב	
	422	,ה112		יז	א	א	
	79	,27		יח	ב	ב	
	34	ג	;537	יט	ב	א	
	ה77	,35	,34	כ	א	ב	
	35			כ	ב	ג	
	35			כא	א	ג	
	35			כא	ב	ג	
347	ג	;ה251	,124	,123	כב	א	ב
		251			כב	ב	ב
	ה251	,251			כג	א	ב
	186				כו	ב	ב
24	ג	;252			כח	א	ב
	252				כח	ב	ב
	36				לז	ב	ג
	295				לח	ב	ב
	294	,117			לט	א	ג
	295	,253			מ	א	ב
	295				מ	ב	ב
	253				מג	א	ב
	ה255	,253	,112		מג	ב	ב
	253				מד	א	ב
	253				מו	א	ב
ה254	,254	,227	,198	,116	מו	ב	ב
		ה255			מז	א	ב
	254	,228	,116		מז	ב	ב
	255				מח	א	ב
	221				מח	ב	ב
	255				מט	א	ב
	256	,225			מט	ב	ב
288	ג	;ה257	,257	,236	נ	א	ב
266	,257	,250	,249	,233	נא	א	ב
				530	נא	ב	ב
				258	נב	א	ב
259	,258	,249	,233		נב	ב	ב
				230	נג	א	ב

83	ג	ב	יד	312, 276, 247	ב	א	פח
84	א	ג	טו	247	ב	ב	פח
161	א	ב	טז	276, 230	ב	ב	פט
163, 161	ב	ט	טז	276	ב	א	צ
162	א	ב	יז	278, 277	ב	א	צא
162	א	ב	יח	530, 529, 279, 278	ב	ב	צא
162	ב	ב	יח	281, 280	ב	א	צב
164, 163	א	ב	יט	280	ב	ב	צג
293, 164	ב	ב	יט	283, 280	ב	א	צד
77	א	ג	כ	284	ב	ב	צד
157	א	ב	כא	285	ב	א	צה
156	ב	ב	כא	286, 285, 231	ב	א	צו
166	ב	ב	כב	286, 285	ב	א	צז
164	א	ב	כג	287, 285	ב	ב	צז
166, 164, 50	ב	ט	כג	288, 287, 232	ב	א	צח
174, 164	א	ב	כד	288	ב	ב	צט
166	ב	ב	כה	290, 289	ב	א	ק
166	א	ב	כו	496, 496	ב	ב	ק
166	ב	ב	כו	290	ב	א	קא
167, 166	א	ב	כז	79, 78	ב	ב	קא
167	ב	ב	כז	215	ב	א	קב
167, 166	א	ב	כח	291, 250	ב	ב	קב
171	ב	ב	כט	241	ב	א	קג
168	א	ב	לב	26, 7, 292	ב	ב	קה
183, 114	ב	ט	לב	239, 238	ב	ג	קו
183	א	ב	לג	293, 292	ב	ב	קז
52	א	ג	לה	293	ב	ב	קח
303	א	ב	לו	293, 293	ב	א	קט
50, 48	ב	ב	לח	293	ב	ב	קט
146	ב	ב	לט	294	א	ב	קי
50, 49, 48	א	ב	מ	494	ב	ב	קי
519, 47	א	ב	מא	224	ב	ג	קיא
519, 51	א	ב	מב				
49	א	ב	מד				
150	ב	ב	מד				
303, 483	א	ב	מה	171, 159	ב	א	ב
303	א	ב	מו	125	ב	ב	ב
183	ב	ב	מו	172	ב	א	ד
388	א	ג	מו	166	ב	א	ה
529, 338, 317, 312, 311	ב	ב	מז	170, 160, 159	ב	ב	ה
311, 233	ב	ט	מח	144	ב	ב	ו
316, 312	א	ב	מט	160	ב	א	ט
532, 312	ב	ב	נ	161	ב	ב	ט
312	א	ב	נא	170, 165, 163, 162	ב	ב	י
316, 315, 314, 313	א	ב	נב	364, 163	ב	א	יא
100	ב	ג	נד	316, 161, 160	ב	ב	יא
158, 21, 347	א	א	נה	498, 161	ב	א	יג
85, 84, 115, 472	א	א	נט	161	ב	ב	יג
				84	א	ג	יד

גימטריא

204 ,203	א	ו	473 ,187	א	ס
204	ב	ו	241	ג	סא
202	א	ז	174 ,174	ב	סב
210	ב	ז	170	ג	סג
292 ג ; 210 ,195	א	ח	175	ב	סד
205 ,196 ,67	ב	ח	361 ,175 ,173	ג	סד
214 ,210 ,202 ,201	א	ט	176 ,175	ב	סה
215 ,214	ב	ט	176 ,115	ג	סו
215	א	י	176 ,171	ב	סו
207 ,206 ,191 ,190	א	יב	177	ב	סז
207	ב	יב	177	ג	סז
209	א	יג	177	ב	ע
191 ,97	ב	יג	178	ב	עא
96 ,72	א	יד	171	ב	עא
117	א	יה	178	ב	עב
67	ב	יה	178 ,171	ג	עג
201	א	יט	85 ג ; 178	ב	עד
132	ב	כא	158	ג	עה
549 ,534	ב	כב	194 ,159 ,153	ב	עו
217	ב	כד	178	ב	עז
549 ,473 ,473	ב	כה	179 ,159 ,157 ,156	ב	עז
536 ,535 ,534 ,534 ,533	א	כו	159 ,156	ב	עח
535 ,480	ב	כז	158 ,157	ב	עט
536	א	כז	179	ב	פ
73	ג	כז	179	ב	פא
168 ג ; 73	א	כח	179 ,172	ג	פב
292 ,291 ג ; 291	א	כט	152 ,151	ג	פב
39 ,38	ג	ל	172 ,152	ב	פג
38	ב	לא	297 ג ; 1513 ,153	ג	פד
39	א	לב	155 ,154	ב	פה
370 ,168 ג ; 92	ב	לב	179	ב	פו
370 ג ; 92	ב	לג	152 ,151	ב	פז
370 ג ; 308	א	לג	512 ,189	ב	פח
314	א	לה	549 ,479 ,172	ב	פט
207	ב	לז	172	ג	פח
396 ,394 ,393	ג	לט	180	ב	פט
100	ב	לט	180	ג	פח
22	ג	מ	182 ,181 ,180	ב	פט
211 ,192 ,172 ,67	א	מא	173	ג	פח
386	ב	מב	182	ב	פח
211	א	מג	184 ,151 ,150	ב	פח
67	א	מד	151	ב	פח
218 ,212	ג	מד			
217 ,212	א	מה			
218	ב	מה	191 ,190 ,67	ג	פח
213	א	מו	535	ב	פח
195	א	מו	68	ב	פח
211	ב	מח	203	ב	פח

קידושין

43	ב	א	כא		133	ב	א	מט
301, 296	ב	ב	כא		87, 87	ג	ב	מט
302	ב	א	כב		192	ב	א	נ
298	ב	ב	כב		194	ב	ב	נ
300	ב	א	כג		197	ב	א	נא
301	ב	ב	כג		198, 195, 194	ב	א	נב
301	ב	ב	כד		210	ב	ב	נב
36	ג	ב	כו		205, 397	ג	ב	נו
304	ב	ב	לא		792	ג	א	נו
454	א	א	מ		205	ב	א	נח
455	א	א	מא		196	ב	ט	נח
457	א	א	מט		196	ב	א	נט
457	א	ב	מט		197	ב	ט	נט
237	ב	ב	נא		193	ב	א	ס
277	ג	ב	נד		193	ב	ב	ס
259	א	ב	נו		152, 194	ב	א	סא
229	ג	ב	נז		114	ב	ב	סב
300, 297	ב	א	סה		201, 200	ב	ב	סג
302	ב	ב	סה		200, 198	ב	א	סד
300, 297	ב	א	סו		213, 193	ב	א	סה
304	ב	א	סז		235, 213	ב	ב	סה
304	ב	א	סח		127	ב	א	סרא
297	ב	ב	סח		130, 56, 52	ב	ב	סו
301	ב	א	עג		53	ב	ב	סז
304, 300, 297	ב	ב	עז		132	ב	ב	סח
297	ב	א	עח		135, 131, 53, 50, 35	ב	א	סט
218, 437, 434	א	א	פז		98	ג	א	עא
297, 237	ב	א	פח		133, 130	ב	א	עב
303	ב	ב	פט		133	ב	א	עג
212, 139, 97	ב	ב	צ		301	ג	ב	עג
139	ב	א	צא		301	ג	ב	עד
					522	ב	א	עו
			נזיר		134, 133, 132	ב	א	עז
306	ב	ב	ג		132, 103, 97	ב	ב	עח
305	ב	ב	ד		214	ב	א	עט
283	ג	א	ה		123	ב	ב	עט
192	ב	א	יב		101	ב	א	פ
306	ב	ב	כט		126	ב	א	פא
162	ג	ב	לא		109	ב	ב	פא
232, 203	ג	א	לז		380	ג	א	פב
306	ג	א	מג					
460	א	א	מז					נדרים
90	ג	ב	מז		47	ג	ב	ז
460	א	ב	מח		491, 296	ב	א	ח
306	ב	א	נא		144, 143	ב	א	ח
458	א	ב	נד		299	ב	ב	ח
367	ג	ב	נו		410	א	א	טו
368	ג	ב	נח		46	ג	ב	טז
					307, 298	ב	א	כ

352, 319	ב	ב	כג	369	א	ג	נט
319	ב	א	כד	520	ב	ב	סב
320	ב	ב	כד	458	א	ב	סד
320	ב	א	כו				
320	ב	ב	כו				
323, 320	ב	ב	כז				סופה
320	ב	א	כח	140	ב	א	ג
321	ב	א	ל	126, 125	א	ב	ד
321	ב	ב	לא	48	א	א	ה
321	ב	א	לב	326	ב	ג	יד
321	ב	ב	לב	87	ב	ב	טז
321	ב	א	לג	141	ב	א	יז
322	ב	ב	לה	95	א	ב	יח
327	ב	א	לז	95	ב	ב	יח
322	ב	ב	מו	7	ג	ב	כא
321	ב	א	מז	7301	ב	ג	כג
322	ב	ב	מח	141, 140	ב	א	כה
323	ב	א	מט	141	ב	א	כו
323	ב	ב	מט	169	ב	א	כז
323	ב	א	נ	154	ב	א	כח
162, 323	ב	ב	נ	7277	א	ג	לא
324	ב	ב	נא	114	א	א	לב
393	ב	ג	נד	466	א	א	לח
325, 324	ב	ג	נה	466	א	ב	לח
325	ב	ב	נו	468, 466	א	א	לט
325	ב	א	נז	470	א	ב	לט
325	ב	ב	נז	467	א	א	מ
326, 325	ב	ב	נח	395	ב	ג	סג
326	ב	א	נט	450	א	א	מד
326	ב	ב	נט	380	א	א	מט
327, 327	ב	א	סב				
782	ב	ג	סג				סכא קמא
352	ב	א	סה	310	ב	א	ב
347, 345, 346, 360	א	א	סז	311	ב	ב	ג
329	ב	א	ע	311	ב	ב	ד
231	א	א	עא	313	ב	ב	ז
394	ב	ב	עב	83	ב	ג	י
350, 346	ב	א	עט	364, 419, 317	ב	א	יא
88	א	ג	פ	7530, 486	ב	ב	יא
278, 100	א	ג	פב	518	ב	א	יב
352	ב	א	פד	317	ב	א	טו
353	ב	ב	פו	317	ב	ב	טז
353, 328	ב	א	פז	451	א	א	יז
329, 328	ב	א	פח	318	ב	ב	יז
327	ב	ב	פח	318	ב	ב	יח
327	ב	א	צ	318	ב	ב	יט
327	ב	א	צא	318	ב	ב	כ
180	ג	ב	צב	318	א	א	כא
				319	ב	ב	כא

542	ב	ג	יד	346; 328; 782	א	א	צג
542	ב	ג	טו	347; 345	א	ב	צג
396	א	ב	טז	109; 354	א	א	צד
357	ב	ג	טז	347, 346	ב	ב	צד
358	א	ב	יז	347	ג	ג	צו
361	א	ב	יט	348	א	א	צז
361	א	ב	כ	348	א	ב	צח
361	א	ב	כא	275; 348	א	ג	צה
361	ב	ג	כא	349; 124	ב	ב	צט
366, 362, 283	ב	ג	כב	349, 351	א	ב	קג
362	א	ב	כג	350, 351	ב	ב	קג
362	ב	ג	כג	446, 536	א	ב	קד
364, 362	א	ב	כד	329, 7379	ב	ג	קד
119; 364, 363	ב	ג	כד	351	א	ב	קה
365, 364	ב	ג	כה	7379, 7359	ב	ג	קה
365	א	ב	כו	447	א	ב	קו
367, 364	ב	ג	כו	82, 782	א	ג	קז
366	א	ב	כז	81	ב	ג	קח
368, 367	ב	ג	כז	67	ב	ג	קי
7367	א	ב	כח	67	א	ג	קיא
368, 367	ב	ג	כח	7336, 336	א	ב	קיא
369	א	ב	כט	67	א	ג	קיב
370; 479, 478	א	ב	כט	330	ב	ג	קיב
370, 369	א	ב	ל	334, 393	א	ב	קיג
371, 370	ב	ג	ל	7330, 334, 335, 335	ב	ג	קיג
10; 7338	א	ב	לא	335, 353	א	ג	קיד
86	ב	ג	לא	336, 353	ב	ג	קיד
371	א	ב	לג	336, 337	א	ב	קטו
372	ב	ג	לג	338	ב	ג	קטו
372	א	ב	לד	338	א	ב	קטז
529, 373	א	ב	לה	340	ב	ג	קטז
329	א	ב	לו	341	א	ב	קין
373	ב	ג	לו	340, 342	ב	ג	קין
374	א	ב	לט	344, 420	א	ב	קיה
549	ב	ג	לט	344, 345	א	ב	קיט
56; 7549, 376	א	ב	מ	345	ב	ג	קיט
56	ב	ג	מ				
377	א	ב	מב				
380	ב	ג	מב				
381, 380, 7352	א	ב	מג	356; 777	א	ב	ב
7381, 381	ב	ג	מג	356, 357, 77; 776	א	ב	ג
383, 381	א	ב	מד	357; 776	א	ב	ד
382, 191	ב	ג	מד	359	א	ב	ה
57	א	ג	מה	357	ב	ג	ה
536, 535, 480	א	ב	מו	356; 82	א	ב	ו
36	א	ג	מו	360	ב	ג	ו
535	ב	ג	מו	360	א	ב	ז
383	א	ב	מח	159	ב	ג	יא
				360	א	ב	יב

מבוא מביטא

413	פא א ב	57 ג ; 384 , 383 , 373	מח ב ב
325	פב א ב	384 , 379	מט א ב
63 ג ; 415	פב ב ב	385 , 384	מט ב ב
782 א ; 417 , 416 , 415	פג א ב	386 , 385	נ ג ב
325	פור א ג	387 , 386 , 385	נא א ב
411	פוז א ב	55	נד ב ג
393	צ א ג	387	נה א ב
394 , 393	צ ב ג	56 ג ; 389	ניה ב ב
394 , 393 , 392 ג ; 125	צא א ב	12 ג ; 389 , 388	נו א ב
392	צא ב ג	783	נו ב ג
412	צב א ב	105	ס א א
417 , 413	צג א ב	390	ס ב ב
417	צג ב ב	389 ג ; 399 , 392	סא א ב
418 , 374 , 374 , 194	צד א ב	392 , 391	סב א ב
783 , 81 ג ; 325	צד ב ב	396	סב ב ב
418	צה א ב	401 , 399 , 391 , 390 , 350	סג א ב
7418	צו א ב	7400 , 400 , 388	סג ב ב
419	צו ב ב	401 , 396	סד א ב
420 , 419	צוז א ב	400	סד ב ב
420	צוז ב ב	402 , 401 , 400 , 395	סה א ב
69	צח א ג	402 , 399 , 391	סה ב ב
7418	צח ב ב	36	סו א ג
420 , 376	קא א ב	36	סו ב ג
422 ב ; 499	קא ב א	403	סז א ב
423 ב ; 499	קב א א	404	סז ב ב
423	קב ב ב	406	סח א ב
424	קד א ב	402 , 370	סח ב ב
545 , 525 , 426 , 408—406 , 231	קד ב ב	426 , 405	סט א ב
545	קה א ב	406 , 398	סט ב ב
436 , 27	קה ב א	395 , 394 , 392	ע א ב
277 , 788 ג ; 426	קו ב ב	400	ע ב ב
472	קוז ב ב	398 , 397	עא א ב
428 , 427 , 281	קח א ב	398 , 307	עא ב ב
430	קט א ב	461 , 397 , 395	עב א ב
7431 , 431 , 430 , 405	קי א ב	394 , 393 , 382	עב ב ב
67	קי ב ג	406	עג א ב
67	קיא א ג	393	עד א ב
7130	קיג א ב	399 , 396 , 394 , 382	עה א ב
432	קיד ב ב	409 , 400 , 399 , 398	עה ב ב
432	קטו א ב	410	עו ב ב
433	קטז א ב	410 , 409	עז א ב
433	קטז ב ב	409 , 383	עז ב ב
434	קיז א ב	410 , 374	עח א ב
435 , 434	קיז ב ב	410	עח ב ב
435	קיח א ב	411 , 410	עט א ב
435	קיח ב ב	412	פ א ב
435	קיט א ב	412	פ ב ב

		מפתח		מפתח	
	465	א	ב	מבא	מבא
	235	ב	ב	ב	ב
	288, 236	א	ב	ג	ג
	465, 236	נא	ב	ה	ה
	535	א	ב	ה	ה
	466, 462	ב	ב	ו	ו
	535	א	ב	ו	ו
	535, 466	א	ב	ז	ז
	466	א	ב	ז	ז
	467	ב	ב	ח	ח
	467	א	ב	ח	ח
	467	ב	ב	ט	ט
	467	ב	ב	י	י
	467	ב	ב	יא	יא
	468, 467	ב	ב	יב	יב
	395	א	ב	יג	יג
	469	א	ב	יג	יג
	469	א	ב	יד	יד
	498	א	ב	יז	יז
	157	ב	ב	כא	כא
	470	א	ב	כב	כב
	470	ב	ב	כב	כב
	471	א	ב	כג	כג
	471	ב	ב	כח	כח
	486	א	ב	כט	כט
	525, 486, 408	ב	ב	כט	כט
	471	א	ב	ל	ל
	472	א	ב	לא	לא
	473	ב	ב	לב	לב
	478, 456	ב	ב	לב	לב
	549	א	ב	לג	לג
	536, 472, 446	ב	ב	לג	לג
	473	ב	ב	לד	לד
	474	א	ב	לה	לה
	480, 474	ב	ב	לו	לו
	157	ב	ב	לח	לח
	ה474	א	ב	לט	לט
	ה474	ב	ב	לט	לט
	474, 338, 338	א	ב	מ	מ
	475	ב	ב	מ	מ
	476, 475	א	ב	מא	מא
	ה477, 476	ב	ב	מא	מא
	477	א	ב	מב	מב
	477	ב	ב	מב	מב
	481, 480	א	ב	מב	מב
	105	א	ב	מה	מה
	481	א	ב	מה	מה
	105	א	ב	מו	מו
	75	א	א	מו	מו
				מז	מז

550	ב	ב	קמ	291	76	75	א	ב	צו
551	ב	ב	קמא	481			ה	א	צח
551	507	ב	קמב	482			ה	א	צט
551	507	ב	קמב	483			ה	א	ק
7552	552	ב	קמג	483			ה	ב	ק
7553	553	552	קמג	7483			ה	ה	קב
554	ב	ב	קמד	288			ה	א	קג
554	ב	א	קמה	484	483		ה	ה	קג
556	555	548	531	511	ב	ב	ה	א	קד
557	479	275	ב	ב	ב	ב	ה	א	קד
560	515	ב	ב	ב	ב	ב	ה	א	קו
515	ב	א	קמט	486			ה	א	קו
516	ב	ב	קמט	486			ה	ה	קו
516	ב	א	קנ	509	500		ה	א	קח
544	ב	ב	קנ	7510	510	509	ה	ה	קי
557	531	ב	קנא	230			ה	ה	קיא
556	531	ב	קנא	7504	500	499	ה	א	קייג
559	ב	א	קנב	500			ה	ה	קייג
559	557	556	ב	511			ה	א	קיד
559	118	ב	קנה	7509	509	508	96	68	קטו
118	117	ב	א	508			ה	ה	קטז
480	ב	ב	קנו	508			ה	ה	קיח
24	7544	ב	קנט	492			ה	א	קיש
537	ב	ב	קסא	507			ה	ה	קכב
28	ב	ב	קסב	508			ה	ה	קכג
538	ב	א	קסג	508			ה	ה	קכה
538	ב	ב	קסד	508	506	7505	7504	502	קכו
541	540	539	538	510	505	501	ה	ה	קכז
542	ב	ב	קסח	7510	510		ה	ה	קכז
542	ב	ב	קסט	516	501	79	ה	ה	קכז
479	456	ב	א	724	22	7517	ה	ה	קכח
530	ב	ב	קע	7518	518	517	510	79	קכח
537	530	ב	קעא	7533			ה	ה	קכט
544	543	ב	קעב	506	505		ה	ה	קל
544	530	7398	283	9	546	316	56	ה	קל
527	526	525	ב	7547	547	506		ה	קלא
526	525	ב	קעד	547			ה	א	קלב
7528	527	496	ב	548			ה	ב	קלב
27	7528	528	ב	511			ה	א	קלג
529	528	ב	קעו	7512	511		ה	ה	קלג
				512			ה	א	קלד
				532	512		ה	ב	קלה
				513			ה	א	קלו
				514	513		ה	א	קלז
				533	532		ה	א	קלח
				545	533		ה	ב	קלח
				514	229		ה	א	קלט
				550	292		ה	ב	קלט
				266			ה	א	קמ

מנהדרין

1	א	ג	ב
1	ב	ג	ג
2	ב	ג	ד
7	2	א	ה
460	281	א	ה
13	9	8	ו

פא ב ב 241, 34ה
 פד ב ב 35; ג 46
 פו א ג 9
 פו ב ג 9
 פט א ג 34
 קא א א 232

מכות

ב א ג 34
 ד א ג 358
 ה ב ב 31; ג 62
 י א ג 29
 י ב ג 29
 יא א ב 492, 492ה
 יא ב ב 491
 יג א ב 62
 טז ב ג 195
 כ א ג 367
 כ ב ג 367
 כא א ג 367
 כב ב ג 42
 כג א ג 42
 כד א ג 47

שמות

יח א ג 361
 כב ב ג 51
 כד ב ג 52
 כה א ג 55
 כו א ג 47
 כז ב ג 46
 כז א ג 46
 כז ב ג 55
 כט א ג 51
 כט ב ג 48
 ל א ג 74, 74ה, 5
 ל ב ג 2, 2ה
 לא ב ג 75, 48
 לב א א 75; ג 437, 434
 לג ב ג 79
 לד א ג 80ה
 לה א ג 96, 51, 50
 לה ב ג 96
 לו א ג 48
 לו ב ג 75
 לז ב ג 56
 לח ב ג 63, 56, 54, 53, 748ה
 לט א ג 53

ז א ג 6
 ז ב ג 74
 ח א ג 106ה
 יו א ב א 11; ג 475ה
 יח א ג 7, 14ה
 כד א א 29; ג 28ה, 50
 כד ב ב ג 32, 30
 כה א ג 239, 32
 כה ב ב ג 32, 31
 כו א ג 31
 כו ב א 367
 כז ב ג 22, 21
 כח א ג 23, 22
 כח ב ג 32, 26, 25, 23, 22
 כט א ג 80, 80ה, 79, 26
 כט ב ג 79, 76, 77ה, 79
 ל א א 81, 62; ג 140
 ל ב ג 81, 80, 77
 לא א ג 78, 77
 לא ב ג 78, 77
 לב ב ג 34
 לה א ג 5
 מב א א 64, 63; ג 148
 מב ב ג 63
 מג א ג 63
 מג ב ג 65
 מד ב א 752
 מו א ג 7
 מו ב א 11א
 מז א א 451
 מז ב א 479
 מח א א 479
 מח ב א 479
 נא ב ב 66
 נב ב ב 52
 נג א א ב 66, 57, 44, 36, 35
 נג ב ב 57
 נד א א ב 60, 58, 57
 נו ב ג 393
 נט ב ג 233
 סח ב ב 68
 ע א א 393
 עד א א ג 247, 246
 עד ב ג 247
 עה א א ב 247; ג 59, 58, 35
 עה ב ב 60
 עו א א ב 60
 עו ב ב 334

266, 255, 194	ג א	לט	56	ג ב	לט
276	ג ב	לט	75, 56, 54	ג א	מ
276, 194	ג א	מ	783, 57, 56	ג ב	מ
264, 258	ג ב	מ	61, 58, 57	ג ב	מא
244	ג ב	מא	58	ג ב	מא
245	ג א	מב	63, 60	ג א	מב
244, 243	ג ב	מב	82, 63	ג ב	מב
244	ג א	מג	64, 63	ג א	מג
249, 65	ג ב	מג	65, 64	ג ב	מג
65	ג א	מד	65	ג א	מד
66	ג ב	מד	75, 67, 66, 47	ג ב	מד
66	ג א	מה	73, 71, 70, 66, 57	ג ב	מה
246	ג ב	מח	380	ג ב	מה
246	ג א	מט	68	ג א	מו
249, 246	ג ב	מט	70, 69	ג א	מו
245	ג א	נב	70	ג ב	מו
243	ג ב	נב	71, 312, 277	ג א	מח
245	ג ב	נג	71, 74, 73, 72, 57, 15	ג ב	מח
245	ג ב	נד	81	ג א	מט
256	ג א	נו			
257	ג ב	נז			
258	ג ב	נח			
259, 258	ג ב	נט	269, 243	ג א	ב
259	ג א	ס	56	ג א	ז
260	ג ב	ס	51	ג א	ז
261, 260	ג א	סא	243, 51	ג א	ח
261	ג ב	סב	321	ג א	יא
261	ג א	סד	268, 245	ג ב	יא
217	ג ב	סד	249, 214	ג א	יב
217	ג א	סה	274, 249, 201	ג א	יב
262	ג ב	סה	268, 462	ג א	יג
262	ג א	סו	96	ג א	יד
215	ג ב	סו	274, 273	ג א	כא
232	ג א	סז	274	ג ב	כא
265	ג ב	סח	265	ג א	כו
266, 264	ג א	סט	205	ג א	כז
265, 264	ג ב	סט	237	ג א	כח
85	ג א	עב	182	ג א	כח
259	ג ב	עב	276, 237	ג א	כט
278, 261	ג א	עג	255, 251, 250	ג ב	כט
278	ג א	עג	252, 251	ג א	ל
262, 229, 11	ג א	עד	261	ג ב	ל
263, 288	ג א	עד	255, 253	ג א	לא
355, 264	ג א	עה	208	ג א	לב
273, 272, 271	ג ב	עה	253	ג א	לג
272	ג א	עו	273, 254	ג ב	לג
273	ג ב	עו	275	ג ב	לה
			267, 216, 192	ג א	לח
			266, 216	ג ב	לח

עבודה זרה

504 א ב מ		הוריות
503 ,343 א ב מא		ה א ג 306
505 ,504 ,484 ,160 ,159 א א מב		יג א ג 90
505 א ב מב		יג ב ג 90
506 ,505 א א מג		
506 ,502 ,154 ,153 א ב מג		זבחיה
128 ג ;505 ,499 ,486 ,483 א א מד		ט א ג 201
284 א א נה		יז ב א 465
294 ג ב נו		כא א א 127
182 א א נו		ל א ג 120
320 א א סד		נד א ג 330
329 ,328 ג ;298 א א סו		נד ב ג 334
299 א ב סח		נה א א 393
387 ג ב עא		סה ב ג 280
392 א א פז		עג א ג 222
402 ג ב פז		עח א ג 216
402 א ג פט		צא א ג 281
8 א ב צט		צד ב א 244
		ק א א 458 ,442
	הולין	קג א ג 284
119 ,104 א ג ב		קג ב ג 297
31 א ג ה		קד א ג 297
201 ,107 ,106 א ב ח		קטו ב ג 335
107 ,103 א ג ט		קיח ב ג 334
357 ,128 ,123 ,104 א ג י		
105 ,105 א ב י		מנחות
126 ,104 ג ;217 א א יב		כז א א 352 ,351 ,342
119 א ב יב		כח א א 7506 ,483
119 א ג יג		כח ב ג 327
123 ,121 ,119 א ב יג		כט ב ג 97
123 ,104 א ג יד		ל א ג 98
231 א א טו		ל ב ג 97
124 ג ;232 א ב טו		לב א א 483
124 ,121 א ג טז		לב ב א 498 ,483
124 ,121 א ב טז		לג א א 498
106 ,105 ,104 א ב יז		לג ב א 499
115 ,106 א ג יח		לד א א 499 ,498
115 ,115 א ב יח		לד ב א 494 ,483 ,480
179 ,124 ,116 א ג יט		לה א א 489 ,480
131 ,118 א ג כ		לה ב א 483 ,480
111 א ב כ		לו א א 481 ,480
131 א ג כא		לו ב א 486 ,481
160 א ג כב		לו ג א א 290 ג ;483
472 א ב כד		לו ד א א 506 ,505 ,483
70 א ב כו		לח א א 483
120 א ג כז		לח ב א 505
125 א ב כז		לט א א 505 ,503
132 ,125 ,112 ,103 א ג כח		מ א א 503 ,503

174	ג	ב	נז	120, 107	ג	ב	כח
229, 197, 190, 167	ג	א	נח	120	ג	ב	כט
176, 173, 172	ג	ב	נח	131, 127	ג	א	ל
198, 195, 194, 192, 180, 179, 199	ג	א	נט	131, 128, 127, 112, 111, 110	ג	ב	ל
199	ג	ב	נט	131, 111, 110	ג	א	לא
179	ג	ב	ס	128, 125, 111, 109, 107	ג	א	לב
180	ג	ב	סא	234, 119	ג	א	לג
181	ג	א	סב	290, 201, 174	ג	א	לז
195, 180, 195	ג	ב	סב	175	ג	ט	לז
195	ג	א	סג	120	ג	א	לח
198, 189	ג	ב	סג	175	ג	ב	לח
189	ג	א	סד	122, 119	ג	ט	לט
190, 189	ג	ב	סד	123, 122	ג	א	מ
192, 180	ג	א	סה	258	ג	ב	מ
194	ג	א	סו	123, 121	ג	א	מא
230, 196, 194	ג	ב	סו	121	ג	ב	מא
196	ג	א	סז	158, 153, 141, 139, 136, 135	ג	א	מב
196, 195	ג	ב	סז	198, 164, 159	ג	א	מג
169	ג	א	סח	140, 137, 136	ג	ב	מג
264, 229, 225	ג	א	סט	138, 137, 125	ג	א	מד
221, 187	ג	ב	ע	169, 138, 125	ג	א	מה
221	ג	א	עד	170, 148, 139, 138, 124, 120	ג	א	מה
205	ג	ב	עד	177	ג	ב	מה
225	ג	א	עה	140, 139	ג	א	מו
233, 179, 171, 171	ג	א	עו	143, 141	ג	ב	מו
179, 172	ג	ב	עו	150, 144, 143	ג	א	מז
224	ג	א	עז	184, 145, 144	ג	ב	מז
223, 222	ג	ב	עח	1150, 148, 147, 146	ג	א	מח
224, 223	ג	א	עט	182, 151, 150, 149, 148, 143	ג	א	מח
222, 221, 132	ג	ב	עט	183	ג	ב	מח
222	ג	ב	פא	158, 151, 142	ג	א	מט
222	ג	א	פב	153, 142	ג	ב	מט
223, 221	ג	א	פג	203, 159, 158	ג	א	נ
236, 235, 132	ג	ב	פג	159, 153	ג	ב	נ
226	ג	א	פד	238, 161, 160	ג	א	נא
236	ג	ב	פד	231, 162, 161	ג	ב	נא
236, 117	ג	א	פה	162	ג	א	נב
236	ג	ב	פה	178, 163	ג	ב	נב
237	ג	ב	פו	169, 164	ג	א	נג
237, 236	ג	א	פז	165	ג	ב	נג
236	ג	ב	פז	166, 165, 137	ג	א	נד
237	ג	א	פח	169, 168, 168, 167, 137, 117	ג	ב	נד
237	ג	ב	פח	167	ג	א	נה
226	ג	ב	פט	168, 167	ג	ב	נה
227, 227	ג	א	צא	171, 170, 168	ג	א	נו
351	ג	א	צב	385, 177, 176, 174	ג	ב	נו
205	ג	ב	צב	178, 177, 174	ג	א	נו
				188, 187, 179, 178, 171	ג	א	נו

297	ג	ב	ג	210, 206, 204, 203, 200, 154	ג	א	צג
298, 209	ג	ב	ד	205, 203, 154, 89, 76, 39	ב	ב	צג
31	ג	א	ה		223, 219		
300	ג	ב	ה		129	ג	צה
300, 135	ג	א	ז		228	ג	צו
195 ג; 101	א	ב	ז		228, 227, 226	ג	צו
298	ג	א	ט		231 ג; 278	א	צו
298	ג	ב	ט		228, 227, 191	ג	צו
298	ג	ב	י		230, 203 ג; 323	א	צח
299, 298	ג	א	יא		227, 124	ג	צט
300, 298	ג	א	יב		227	ג	ק
300	ג	ב	יב		234, 233	ג	קב
300	ג	א	יג		234	ג	קב
298	ג	ב	יג		123	א	קד
270	ג	א	טו		125, 124	א	קה
297	ג	ב	כא		124, 124	א	קה
400, 284	ג	א	כז		123, 122	א	קו
294	ג	א	כח		170	א	קו
170	ג	ב	כח		127	א	קז
239	ג	ב	כט		202	ג	קח
295	ג	א	לא		229, 204	ג	קט
240	א	ב	לב		204	ג	קט
296	ג	א	לג		205	ג	קי
295	ג	ב	לג		220, 217, 216	ג	קיא
296, 295	ג	ב	לה		231, 212, 132, 105	ג	קיא
296	ג	א	לו		231, 214, 213, 132	ג	קיב
296	ג	ב	לו		133, 105	ג	קיב
295	ג	א	לז		212, 211	ג	קיג
295	ג	א	לח		205, 205	ג	קטו
295	ג	א	לט		267, 201	ג	קטז
295 ג; 136	ב	ב	לט		201, 200	ג	קיו
295	ג	א	מ		203	ג	קכ
289	ג	א	מו		292	ג	קל
293	ג	א	מז		240	ג	קלא
292, 289	ג	ב	מז		388, 292, 241	ג	קלא
292, 291	ג	א	מט		292	ג	קלב
348, 74 ג; 283, 88	ב	ב	מט		285, 240, 239	ג	קלב
293, 286	ג	א	נא		279	ג	קלג
291 ג; 502	ב	ב	נא		388, 299	ג	קלד
					388, 241	ג	קלד
					284	ג	קלה
					239	ג	קלח
					240	ג	קמ
					240	ג	קמ
					240	ג	קמא
							בבורות
					503	ב	ב

עריכין

96	ג	א	ו		239	ג	קלח
198	א	א	ז		240	ג	קמ
356	ב	א	י		240	ג	קמ
295	ב	ב	יד		240	ג	קמא
253	ב	א	טו				
11, 10	ג	ב	טז				
493, 84	ב	ב	כא				

352	א	ג	יב	494, 493	ב	א	כב
353, 352, 348	ב	ג	יב	494	ב	ב	כב
353	א	ג	יג	288	א	ג	כד
361, 348	א	ג	טז	288	א	ג	כח
349	א	ג	יז	396	א	ג	כט
370, 353	א	ג	יט				
354	ב	ג	יט				תמורה
354	א	ג	כ	116	ב	ב	ב
354, 347	ב	ג	כ	296	ב	ג	ז
361	א	ג	כב	296	ב	ג	ח
365, 224	א	ג	כד	360, 345	ב	ג	יב
349, 342, 341, 224	ב	ג	כד	321	ב	ג	טו
365, 364	ב	ג	כה	320	א	ג	כט
341	ב	ג	כו	320	א	ג	ל
366, 341	א	ג	כז	321, 320, 320	ב	ג	ל
360, 342	א	ג	כט	229, 191	א	ג	לא
366, 342	א	ג	ל				בריתות
361	ב	ג	ל	43, 35, 19	ב	א	ב
354	א	ג	לב	200, 199, 132	ג	א	ד
363	ב	ג	לז	209	ב	ג	ד
346	ב	ג	מ	312, 306	א	ג	ה
209	א	ב	מב	316, 315	ב	ג	ה
260	א	ג	מג	348, 312	ב	ג	ז
354, 103	ב	ג	מג	312	א	ג	ט
354	א	ג	מד	341	א	ג	י
226	א	ב	מה	44	ב	ג	י
116	ב	ג	מה	46, 45, 44	א	ב	יא
120	א	ב	מז	40	ב	ג	יא
201, 121	א	ב	מז	52	ב	ג	יג
142, 120	א	ב	מח	20	א	ב	יח
120	ב	ג	מח	207	ב	ג	כ
2	ב	ג	מט	319, 318, 317, 208	א	ג	כא
2	א	ג	נ	209, 208	ב	ג	כא
120	ב	ג	נב	209	א	ג	כב
362	ב	ג	נט				
348	ב	ג	ס				מעילה
391, 361	ב	ג	סא				יז
355, 352, 343	ב	ג	סג	302	א	ג	
363	ב	ג	סד				תמיד
363, 361	ב	ג	סה				כח
359, 346, 344	ב	ג	סו	11	א	ג	
363, 362, 359	א	ג	סו				נדה
360, 358, 356, 344	א	ג	סז				ב
355, 343	ב	ג	סז	351	א	ג	ז
343	א	ג	סח	351	א	ג	ז
362	ב	ג	עב	352, 351, 316	ב	ג	ז
				352	ב	ג	יא

מדרשים

מבילתא

בא פרשה יח, לשמות יג, יג ג 290
 בשלח פרשה ד, לשמות טז, כו א 293
 בשלח פרשה ה, לשמות טז, כט א 246
 יתרו פרשה יא, לשמות כ, כג ג 330
 משפטים פרשה ה, לשמות כג, יט ג 205

מדרש רבה

בראשית פרשה ח, לבראשית א, כו א 291
 בראשית פרשה כ, לבראשית מ, יד א 380
 שמות פרשה כה, לשמות טז, ד ג 330
 שמות פרשה ל, לשמות כ, כה ג 5

תורת כהנים

ויקרא פרשה א, לויקרא א, ח ג 326
 ויקרא פרשה ב, לויקרא ה, כא ג 51
 שמייני פרשה ג, לויקרא יא, ד ג 135
 שמייני פרשה ה, לויקרא יא, כב ג 192
 שמייני פרשה ט, לויקרא יא, לו ג 345
 שמייני פרשה יב, לויקרא יא, מד א 123
 קדושים פרשה יב, לויקרא כ, כה ג 197
 אמור פרשה א, לויקרא כא, ג א 460; ב 230
 בחקותי פרשה ב, לויקרא כה, מד ב 47
 בחקותי פרשה ב, לויקרא כו, יד ג 376

תנחומא

משפטים אות ו, לשמות יח, כא ג 7

תנחומא דישן

מצורע, אות ג, לקהלת ה, ה ג 350

מדרש משלי

למשלי טז, יא ג 376

ספרי

בהעלותך פרשה מב, לבמדבר י, י א 301
 כי תצא פרשה רע, לדברים כו, ד א 185

ילקוט שמעוני

דפוס ורשה קנט, ג ג 362

מגילת תענית

פ"א, ג א 410, 449